

อภินันทนาการ

จาก

พลเรือเอก อคุส ตุลยานนท์

จำได้ว่า 1-2

โอวาทบางตอนของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโท)

พูดจาภาษาพระ กับพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโท)

การทำจิตให้สงบ

ทางสายกลาง

เหนือเวทนา

นอกเหตุเหนือผล

สัมมาทิฐิ – ที่เยือกเย็น

บทนำ

คู่มือ "โพธิสัตว์จำเป็น"

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ
พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต ม.ว.ม.ป.ช.
ณ เมรุวัดตรีทศเทพ
วันที่ 29 พฤศจิกายน 2525

พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต ได้ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2525 ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยโกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจาตั้งประดับเกียรติศพ ปี่กลองชนะประโคมเวลารับพระราชทานน้ำหลวง พร้อมพระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม 3 คืน และในการพระราชทานเพลิงศพในวันนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานผ้าไตร 5 ไตร ทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุลอีกด้วย จึงนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ และเกียรติยศอันสูงสุดแก่ พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต และวงศ์ตระกูลเป็นล้นพ้น หากถ้า พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต มีญาณวิถีใด ๆ ที่จะทราบได้แล้ว คงจะมีความชื่นชมโสมนัส และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศอย่างสูงสุดในวาระสุดท้ายนี้เป็นอย่างยิ่ง

ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยบุตรและธิดาใคร่ขอพระราชทานพระราชวโรกาสกราบถวายบังคมแทบใต้เบื้องพระยุคลบาท ด้วยสำนึกในมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ขอถวายความจงรักภักดีตราบเท่าชีวิตจะหาไม่ และจะเทิดทูนไว้เหนือเกล้าฯ เป็นสรรพสิริมงคลแก่วงศ์ตระกูลชั่วกาลนาน

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นางสำลี กนิษฐชาต และบุตร-ธิดา

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๐๗๘

สำนักพระราชวัง

๒๘ สิงหาคม ๒๕๒๕

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต ม.ว.ม.,ป.ช. อายุ ๕๙ ปี ข้าราชการสังกัดกระทรวงกลาโหม ถึงอนิจกรรมด้วยหัวใจล้มเหลว ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ ที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๒๕ เวลา ๑๔.๐๕ น.

วันอาทิตย์ ที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๒๕ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศตั้งประดับ ณ ศาลา ๘ วัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยมพร้อมด้วยฉัตรเบญจาตั้งประดับเกียรติยศ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลากลางคืน กำหนด ๓ คืน

ประถมรัตน์/พิมพ์/ [illegible] /หาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต เพื่อทราบ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ เมื่อครบกำหนด ๗ วัน สำนักพระราชวังจะถอนไปใช้ราชการได้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๑๘๕๖๙

สำนักพระราชวัง

๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๕

พระราชทานเพลิงศพ พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต ม.ว.ม.,ป.ช. ข้าราชการสังกัดกระทรวงกลาโหม ณ เมรุวัดศรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ เวลา ๑๕.๐๐ น. เจ้าพนักงานจัดการเปลื้องเครื่องสุกำศพลงสู่โกศ ณ ศาลาวัดศรีทศเทพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยมประกอบศพ ฉัตรเบญจาตั้งประดับ

วันจันทร์ ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ เวลา ๑๕.๐๐ น. เชิญโกศศพแห่เวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตรทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุล แล้วพระราชทาน**เพลิง.**

ประกมรัตน์/พิมพ์/ ๑๒ /สาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต เพื่อทราบ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

รายนามผู้มีพระคุณ
ที่ร่วมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพ

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

วันอาทิตย์ที่	29	สิงหาคม	2525	– สำนักพระราชวัง
วันจันทร์ที่	30	สิงหาคม	2525	– สำนักพระราชวัง
วันอังคารที่	31	สิงหาคม	2525	– สำนักพระราชวัง
วันพุธที่	1	กันยายน	2525	– กองทัพเรือ
วันพฤหัสบดีที่	2	กันยายน	2525	– กรมนาวิกโยธิน
วันศุกร์ที่	3	กันยายน	2525	– นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 19 – นักเรียนเตรียม ท.บ. รุ่น 3 – นักเรียนเตรียมนายเรือ รุ่น 4
วันเสาร์ที่	4	กันยายน	2525	– รัฐสภา – กองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรี–ตราด – กองการพนักงาน ก.ฟ.ภ.

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

ชาตะ วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2466

มรณะ วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2525

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

ท่านประธานรัฐสภา พล.อ.อ. หะริน หงสกุล

ตั้งศพสวดพระอภิธรรม
ณ. ศาลา 8 วัดตรีทศเทพ
ตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ 29 สิงหาคม
ถึงวันจันทร์ที่ 4 กันยายน,2525

ตั้งศพสวดพระอภิธรรม

ณ. ศาลา 8 วัดตรีทศเทพ
ตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ 29 สิงหาคม
ถึงวันจันทร์ที่ 4 กันยายน2525

ภรรยา บุตร และธิดา

ญาติ, ภรรยา บุตรและธิดา

รับเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในครั้งยุทธการสามชัยปี 2516 ณ. ฐานปฏิบัติการล่มบน ภูหินร่องกล้า อ. หล่มสัก จ. เพชรบูรณ์.

คณะนายทหารบางส่วนในยุทธการสามชัย บนภูหินร่องกล้า อ. หล่มสัก จ. เพชรบูรณ์.

บนยอดเขาภูลมโล บริเวณหินร่องกล้า อ. หล่มสัก
จ. เพชรบูรณ์ หลังจากยึดได้จาก ผ.ก.ค. พ.ศ. 2516

บนฐานปืนใหญ่ น.ย. ทีป่ายาย ภูหินร่องกล้า หล่มสัก เพชรบูรณ์

ประวัติ

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต เกิดเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2466 ที่บ้านบางลำภูบน อำเภอพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของนายปาน นางนพ กนิษฐชาต มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันรวม 7 คนดังนี้

1. นางถนอม บุญธรรม
2. นางประยูร ชมสุวรรณ
3. นายประชุม กนิษฐชาต
4. พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต
5. นางสาวลาวัลย์ กนิษฐชาต
6. นางปราณี วรคุปต์
7. ด.ช. ศรีรัตน์ กนิษฐชาต (ถึงแก่กรรม)

พลเรือโทประชา กนิษฐชาตได้ทำการสมรสกับนางสาวสำลี ตันตราจิณ เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2494 มีบุตรธิดารวม 4 คนคือ

1. นายเจิมชัย กนิษฐชาต สมรสกับนางสาวบุปผา เสนาขันธ์
2. นายชาลี กนิษฐชาต
3. นางสาวรัตนา กนิษฐชาต
4. นางสาวปริชาต กนิษฐชาต

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2482 ศึกษาที่โรงเรียนเทเวศร์วิทยาลัย สอบได้มัธยมศึกษาปีที่ 6

พ.ศ. 2485 ศึกษาที่โรงเรียนเตรียมนายเรือ สอบไล่ได้ชั้น 2

พ.ศ. 2488 ศึกษาที่โรงเรียนนายเรือและนายร้อยทหารบก สอบไล่ได้ชั้น 3

พ.ศ. 2491 ศึกษาที่โรงเรียน ผบ. ร้อยทหารราบ สอบไล่ได้ชั้น ผบ. ร้อย

พ.ศ. 2491 ศึกษาอาวุธที่กรมจเรทหารราบ ศึกษาอาวุธใหม่ชั้น 2

พ.ศ. 2496 ศึกษาที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบก สอบไล่ได้จบหลักสูตร 2 ปี

พ.ศ. 2499 ศึกษา ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา Junior School, Marine Corps School Quantico, VA. U.S.A. ผ่านการศึกษาตามหลักสูตร

พ.ศ. 2501 ศึกษาที่โรงเรียนรักษาความปลอดภัย ผ่านการอบรมตามหลักสูตรนายทหารรักษาความปลอดภัย ผลัดที่ 3

พ.ศ. 2507 ศึกษาที่โรงเรียนเสนาธิการทหาร สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร

พ.ศ. 2508 ศึกษา ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยทุน M.A.P. ศึกษาที่ Dltec, Wash, D.c. วิชาที่ศึกษา "Supptemental English Language" และศึกษาที่ Mcs, Quantico วิชาที่ศึกษา "Marine Corps Conmand and staff Course" สำเร็จตามหลักสูตร

พ.ศ. 2511 ศึกษาที่ วทบ. รุ่น 2/11 สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการวางแผนการต่อต้านปราบปราม การก่อความไม่สงบ

พ.ศ. 2512 ศึกษาที่ วทบ. ชุดที่ 9 สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร

พ.ศ. 2519 เข้ารับการศึกษาที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรทหารบกทหารสูงสุด รุ่นที่ 19

พ.ศ. 2519 เข้ารับการศึกษาหลักสูตรปฐมนิเทศ ที่ วปอ.

ประวัติการรับราชการ

วันที่ 1 มีนาคม 2488 สำรองราชการกรมนาวิกโยธิน
วันที่ 7 เมษายน 2490 ผบ. หมวดพัน 4 มณฑล ทร 1
วันที่ 12 พฤษภาคม 2491 สำรองราชการ สธ. ทร. เพื่อเข้าศึกษาในร.ร. ผบ. ร้อย ทบ.
วันที่ 27 เมษายน 2492 สำรองราชการ นย.
วันที่ 1 มิถุนายน 2492 ประจำร.ร. จ่า นย. มณฑล ทร. 2
วันที่ 21 มิถุนายน 2494 รองผู้บังคับกองร้อยพิเศษ พันนาวิกโยธิน 4 มณฑล ทร. 1
วันที่ 1 สิงหาคม 2494 สำรองราชการกรมเสนาธิการทหารเรือ
วันที่ 21 กันยายน 2494 รักษาราชการนายกราบ โรงเรียนพลทหารเรือ
วันที่ 1 มกราคม 2495 ผู้บังคับกองร้อยที่ 4 กองป้องกันสถานี สถานีทหารเรือสัตหีบ
วันที่ 1 มกราคม 2496 ประจำกรมเสนาธิการทหารเรือ
วันที่ 1 มกราคม 2498 ประจำ กพ.ทร.
วันที่ 15 เมษายน 2498 นายทหารฝ่ายยุทธการและข่าว นย.
วันที่ 29 มิถุนายน 2499 สำรองราชการ กพ. ทร. (เพื่อไปศึกษาวิชาเพิ่มเติม ณ. ต่างประเทศ)
วันที่ 29 กรกฎาคม 2500 นายทหารฝ่ายยุทธการและข่าว บก. นย.
วันที่ 28 เมษายน 2501 ผบ. พัน. ร. 1 นย.
วันที่ 31 มีนาคม 2502 ประจำกองฝึก ยก. ทร.
วันที่ 18 พฤศจิกายน 2502 และ รรก. ประจำกองยุทธการ ยก.ทร. อีกตำแหน่งหนึ่ง
วันที่ 28 มิถุนายน 2505 รอง ผบ. กรมผสมนาวิกโยธิน นย.
วันที่ 19 พฤศจิกายน 2505 เสธ. นย.
วันที่ 23 สิงหาคม 2506 และ รรก. ผบ. กรมผสมนาวิกโยธิน นย. อีกตำแหน่งหนึ่ง
วันที่ 6 กรกฎาคม 2507 พ้นจากตำแหน่ง รรก. ผบ. กรมผสมนาวิกโยธิน นย. เป็น เสธ. นย. ตำแหน่งเดียว
วันที่ 7 กรกฎาคม 2508 สำรองราชการ กพ. ทร.
วันที่ 8 กรกฎาคม 2509 รอง ผบ. กรมผสมนาวิกโยธิน นย.

วันที่ 1 ตุลาคม 2509 ผบ. กรมผสมนาวิกโยธิน นย.
วันที่ 23 พฤษภาคม 2516 เสธ. นย.
วันที่ 1 ตุลาคม 2416 โปรดเกล้าฯ ให้เป็น เสธ. กรมนาวิกโยธิน
วันที่ 7 มีนาคม 2517 โปรดเกล้าฯ ให้เป็น รอว. รับราชการสนองพระเดชพระคุณ
วันที่ 1 ตุลาคม 2521 โปรดเกล้าฯ ให้เป็น รอง ผบ. นย.
รับราชการแทน ผบ.นย. อีกตำแหน่งหนึ่ง
วันที่ 12 ตุลาคม 2523 รักษาการแทน ผบ.นย. จนกว่า พล.ร.ท ยุธยา เชิดบุญเมือง จะกลับมาปฏิบัติราชการตามเดิม
วันที่ 10 เมษายน 2524 โปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายทหารพิเศษประจำ บก.กรม ร. 3 รอ.นย.
วันที่ 28 กรกฎาคม 2524 รับราชการแทน ผบ. นย. อีกตำแหน่งหนึ่ง จนกว่า พล.ร.ท. ยุธยา เชิดบุญเมือง จะกลับมาปฏิบัติราชการตามเดิม
วันที่ 1 ตุลาคม 2524 โปรดเกล้าฯ ให้เป็น ปษ.ทร.
วันที่ 21 ธันวาคม 2524 โปรดเกล้าฯ ให้รับราชการสนองพระเดชพระคุณในหน้าที่ รอน.
วันที่ 26 มีนาคม 2525 โปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายทหารพิเศษประจำกอง นนร.รอ.รร.นร.

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย (บ.ม)	เมื่อวันที่	4	ธันวาคม	2492
เหรียญบรมราชาภิเศก (เงิน) ร. 9	เมื่อวันที่	5	พฤษภาคม	2493
เบญจมาภรณ์ช้างเผือก (บ.ช.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2495
จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย (จ.ม.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2498
เหรียญจักรมาลา	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2500
จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก (จ.ช.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2504
ตริตาภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2505
เหรียญชัยสมรภูมิมหาเอเชียบูรพา	เมื่อวันที่	3	กันยายน	2506
ตริตาภรณ์ช้างเผือก (ต.ช.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2507
ทวิติยาภรณ์มงกุฎไทย (ท.ม.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2510
ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก (ท.ช.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2512
เหรียญราชการชายแดน	เมื่อวันที่	2	เมษายน	2517
เหรียญพิทักษ์เสรีชน ชั้นที่ 2	เมื่อวันที่	14	พฤศจิกายน	2517
ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2517
ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2520
มหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.)	เมื่อวันที่	5	ธันวาคม	2524

ขอบพระคุณ

ขอกราบขอบพระทัยและขอบพระคุณแด่ท่านที่เคารพ และบรรดาญาติมิตรเป็นอย่างสูงที่ได้กรุณามาเป็นเกียรติและร่วมแสดงความเสียใจและให้กำลังใจนับแต่วันพระราชทานน้ำอาบศพ สวดพระอภิธรรม และร่วมในพิธีบำเพ็ญกุศลรวมทั้งได้นำหรีดและดอกไม้มาเคารพศพ และในโอกาสสุดท้ายที่ได้กรุณามาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ในวันนี้หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องขอได้โปรดประทานอภัยด้วย

นางสำลี กนิษฐชาต และบุตร-ธิดา

คำไว้อาลัย

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

คุณประชาเป็นผู้มีความสามารถและเป็นคนดี มีความรู้ น่าเสียดายที่ทางราชการต้องสูญเสียนายทหารผู้นี้ไป คุณประชาและผมเคยทำงานร่วมกันในกรมยุทธการทหารเรือนับว่าเป็นครั้งแรกที่ได้รู้จักกัน จากนั้นก็ได้คุ้นเคยชอบพอกันมาเป็นลำดับ ผมเห็นว่าคุณประชาเป็นคนสุภาพเรียบร้อย ตั้งอกตั้งใจทำงานก็อยากจะสนับสนุนส่งเสริมเพื่อมีโอกาสเป็นนายทหารหลักของนาวิกโยธินต่อไป ในระยะนั้นกรมนาวิกโยธินได้เริ่มก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาใหม่จากสภาพที่เกือบไม่มีอะไร ทุกคนต้องทำงานหนักและด้วยความมานะพยายามทุกสิ่งทุกอย่างก็ค่อย ๆ ดีขึ้นตามลำดับ เกิดกำลังใจที่จะทำกันต่อไป คุณประชาได้รับราชการในกรมยุทธการชั่วระยะหนึ่งแล้วก็ย้ายไปอยู่กรมนาวิกโยธินในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ โดยที่คุณประชาเป็นคนเอาการเอางาน ซื่อตรง อดทน และเข้มแข็ง จึงเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาทั้งหลายเป็นที่รักนับถือ ของผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน คุณประชาได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งขึ้นมาจนเป็น ผบ. กรมผสมนาวิกโยธินเสนาธิการกรมนาวิกโยธิน และรองผู้บัญชาการกรมนาวิกโยธิน กล่าวได้ว่าการปรับปรุงและพัฒนาโดยต่อเนื่องทำให้กรมนาวิกโยธินเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีขีดความสามารถและสมรรถภาพที่จะปฏิบัติภารกิจได้ดีกว่าครั้งเดิมมาก ผลของงานนี้เกิดความบากบั่นและความสามัคคีของนาวิกโยธินทุกคน และผู้ที่เป็นหัวแรงคนหนึ่งซึ่งจะเว้นกล่าวถึงเสียมิได้ก็คือ พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต

ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพนี้ ผมขอร่วมกับครอบครัวคุณประชา ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และญาติมิตรทั้งหลาย อธิษฐานขอให้อานิสงส์แห่งกุศลผลบุญที่พวกเราบำเพ็ญให้ และคุณงามความดีของคุณประชานำดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติเทอญ.

พล.ร.อ. ถวิล รายนานนท์
อดีตผู้บัญชาการทหารเรือ

คำไว้อาลัย

แด่

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต เป็นนายทหารนาวิกโยธินรุ่นน้องที่น่ารัก ท่านเคารพในผู้ใหญ่รุ่นพี่ วางตนดีในฐานะผู้บังคับบัญชา เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีระเบียบวินัย เอาใจใส่ต่อหน้าที่และรับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต น่าเสียดายที่สุขภาพไม่อำนวยท่านจึงจากเราไปก่อน

กรรมดีที่ท่านได้ประพฤติปฏิบัติจะเป็นตัวอย่างแก่นายทหารรุ่นน้อง และเป็นผลส่งให้ดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพ.

พลเรือเอก

(สมุทร์ สหนาวิน)

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

ไว้อาลัย

แด่

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ร.น. เป็นนายทหารเรือพรรคนาวิกโยธิน สำเร็จการศึกษาเมื่อปี 2488 เป็นนักเรียนรุ่นหลังผมประมาณ 3-4 รุ่น ชีวิตตอนเป็นนักเรียนจึงมิได้ใกล้ชิดกันนัก มาใกล้ชิดสนิทสนมต้องอัธยาศัยเมื่อรับราชการร่วมงานกันที่กรมยุทธการทหารเรือในปี 2508 สังเกตได้ว่า พล.ร.ท. ประชาฯ เป็นผู้ที่มีอารมณ์ดีเป็นปกติวิสัย มีอัธยาศัยนุ่มนวลอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้น้อย จึงเป็นที่รักใคร่และน่าคบหาสมาคมต่อบุคคลทั่วไป ที่สังเกตได้เป็นพิเศษและจำได้เสมอว่า พล.ร.ท. ประชาฯ จะง่วนนั่งเขียนหนังสืออยู่ตลอดเวลางานซึ่งเป็นงานทางเสนาธิการกิจตามหน้าที่ ไม่มีที่จะอยู่เฉยทอดอารมณ์หรือเที่ยวพูดคุยสนุกกับใคร ในความรู้สึกจึงเห็นว่า พล.ร.ท. ประชาฯ เป็นคนขยันและมุงานอย่างจริงจังซึ่งจะหาบุคคลเช่นนี้ได้ยากมาก ต่อมาในปี 2515 ต่อปี 2516 ขณะที่ผมดำรงตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารเรือ และ พล.ร.ท. ประชาฯ ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมผสมกรมนาวิกโยธินอยู่ ได้มีการนำกำลังหน่วยทหารนาวิกโยธินขึ้นไปปฏิบัติการร่วมกับกำลังทหารบกทางภาคเหนือเป็นครั้งแรก เป็นแผนการฝึกร่วม 15 ของกองบัญชาการทหารสูงสุด โดยกำหนดให้เป็นการปฏิบัติจริงร่วมกันของสามเหล่าทัพ เพื่อปราบปรามกวาดล้างพิสูจน์ทราบถึงกองกำลังผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ณ บริเวณหินร่องกล้า อำเภอหล่มศักดิ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ยุทธการนี้มีชื่อว่า "สามชัย" ใช้กำลังนาวิกโยธิน 1 กองพันของกรมผสมนาวิกโยธิน ซึ่ง พล.ร.ท. ประชาฯ เป็นผู้บังคับบัญชา และผมได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองผู้อำนวยการฝึกฝ่ายทหารเรือ นาวาโท สมหวัง ตันเสถียร ปัจจุบันดำรงยศนาวาเอกเป็น ผบ. พัน ผมและ พล.ร.ท. ประชาฯ ได้ร่วมปฏิบัติงานกันโดยใกล้ชิดด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดียิ่ง อันก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางส่วนตัวต่อมาเป็นพิเศษ

พล.ร.ท. ประชา ฯ มีความเป็นห่วงใยผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างมากถึงกับไปกำกับดูแลคอยช่วยเหลือการปฏิบัติอยู่ที่ บก. สนาม กองทัพภาคที่ 3 ด้วยตนเอง และออกไปร่วมทุกข์สุขกับผู้ใต้บังคับบัญชาในพื้นที่ปฏิบัติการเป็นครั้งคราวเป็นประจำเป็นเวลาเกือบสองเดือน แผนปฏิบัติของกองทัพ นย. ครั้งนั้นกระทำอย่างจริงจัง โดยให้กองร้อยทั้งสามออกกวาดพื้นที่ในเขตรับผิดชอบซึ่งกว้างขวางนับสิบตารางกิโลเมตรบนยอดดอยเพื่อพิสูจน์ทราบตามภารกิจที่ได้รับมอบอย่างทั่วถึง ในที่สุดผมจำได้ดีว่ากองร้อย

ที่ 2 ของกองพันนาวิกโยธินเฉพาะกิจเป็นด้วยความไม่ชำนาญในภูมิประเทศ ได้หลุดเข้าไปอยู่ในวงล้อมของ ผกค. จำนวนนับเป็นร้อย มีท่าว่าจะถูกกำลังของ ผกค. ขยี้ให้แหลกราญไป นี่เองเป็นนาทีและชั่วโมงวิกฤตที่ พล.ร.ท. ประชาฯ จะต้องทุ่มเทกำลังสติปัญญาเพื่อประสานงานและแนะนำให้มีการช่วยเหลืออย่างเป็นผลจนกำลัง นย. ที่ถูกล้อมสามารถตีฝ่าวงล้อมออกมาได้สำเร็จอย่างอัศจรรย์ นับว่า พล.ร.ท ประชาฯ ได้มีส่วนสำคัญช่วยให้ผู้บังคับบัญชาจำนวนนับสิบ ๆ ของตนรอดชีวิตมาได้ด้วยความภาคภูมิใจ ควรได้รับการสรรเสริญอย่างยิ่ง

พล.ร.ท. ประชา ฯ ควรนับได้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับความสำเร็จประสพความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการด้วยความรู้ความสามารถของตนเองโดยแท้ สามารถเลื่อนยศและตำแหน่งมาจนเป็นพลเรือโท เป็นที่เชิดชูเกียรติแก่วงศ์ตระกูล อันน้อยคนนักที่จะประสพความสำเร็จได้ถึงเพียงนี้ แต่ผมยังเห็นว่า พล.ร.ท. ประชา ฯ ยังมีบุญน้อยที่ไม่สามารถดำรงชีวิตเพื่อรับความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ที่รอคอยอยู่ข้างหน้าต่อไปได้ เพราะสุขภาพอันเสื่อมโทรมเป็นเหตุ อาจเนื่องมาจากความตรากตรำทั้งร่างกายและจิตใจในชั่วชีวิตของการรับราชการก็เป็นได้ นั่นเองเป็นเหตุให้ พล.ร.ท. ประชา ฯ ถึงแก่กรรมโดยกะทันหันมิได้คาดฝันใน 28 สิงหาคม 2525 อันยังความทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัสให้แก่ภริยาคู่ชีวิตและลูก ความภูมิใจที่ผมไม่ปรารถนาแต่ต้องกล่าวถึงประการหนึ่ง ก็คือในวันพระราชทานน้ำอาบศพ 29 สิงหาคม 2525 ผมได้เห็นผู้คนมากมายมาร่วมพิธีรดน้ำศพเป็นการเคารพคารวะครั้งสุดท้ายให้แก่ท่าน พล.ร.ท. ประชา ฯ ซึ่งมีทั้งญาติมิตร ผู้บังคับบัญชา และโดยเฉพาะผู้ที่เคยอยู่ใต้บังคับบัญชาต่างมีสีหน้าอันโศกสลดเศร้าบ่งบอกถึงความอาลัยและความจงรักภักดี ย่อมแสดงถึงคุณงามความดีที่ พล.ร.ท. ประชา ฯ ได้กระทำไว้ต่อทุก ๆ คนโดยถ้วนหน้า จึงขอให้กรรมดีของท่านจงได้ส่งผลสนองตอบแก่ท่านในสุคติสัมปรายภพทุกประการเถิด

ด้วยความรักและนับถือเสมอ

พล.ร.อ. เกตุ สันติเวชกุล

คำไว้อาลัย

แด่

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับโดยกะทันหันของ พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต เมื่อวันศุกร์ที่ 27 สิงหาคม 2525 ที่ผ่านมา ได้ยังความเศร้าสลดใจมาสู่ผม และข้าราชการในกองทัพเรือเป็นอย่างยิ่ง เพราะนั่นหมายถึงการที่กองทัพเรือได้สูญเสียผู้มีความสามารถมากท่านหนึ่งไปก่อนเวลาอันสมควร เมื่อยังมีชีวิตอยู่ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความเสียสละ และสร้างความเจริญให้กับกรมนาวิกโยธินไว้เป็นอันมาก สมควรที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ยึดถือเจริญรอยตาม

นอกจากเกียรติประวัติอันดีเด่นทางราชการแล้ว ท่านยังเป็นผู้ปกครองที่มีน้ำใจประเสริฐ เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม เอื้ออารีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และให้ความช่วยเหลือมิตรสหาย โดยปราศจากความเห็นแก่ตัว และถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง จึงทำให้ท่านเป็นที่รักใคร่เคารพนับถือของมิตรสหายและผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างทั่วถึง นับได้ว่าท่านได้ใช้ชีวิตเป็นประโยชน์ต่อราชการอย่างแท้จริง

ด้วยบุญกุศลทั้งหลายที่เคยบำเพ็ญมา ผมในนามของข้าราชการกองทัพเรือขอตั้งจิตอธิษฐานอุทิศส่วนบุญกุศลนั้น ๆ ให้เป็นปัจจัยเสริมส่ง เกื้อหนุนดวงวิญญาณของ พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต ให้สถิตสถาพร ณ ทิพยสถาน โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพชั่วนิจนิรันดร

พลเรือเอก [signature]

(สมบูรณ์ เชื้อพิบูลย์)
ผู้บัญชาการทหารเรือ

คำไว้อาลัย

แด่

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

ผมรู้สึกสลดใจมากเมื่อได้ทราบว่า พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต ได้เข้าโรงพยาบาลและถึงแก่อนิจกรรมอย่างกะทันหันด้วยโรคหัวใจวาย เมื่อวันศุกร์ที่ 27 สิงหาคม 2525

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต เข้าศึกษาในโรงเรียนเตรียมนายเรือหลังผม 2 รุ่น ได้ศึกษาวิชาพรรคนาวิกโยธิน และได้รับราชการในหน่วยต่าง ๆ ของกรมนาวิกโยธินตลอดมาจนกระทั่งถูกยุบเลิกภายหลังเหตุการณ์ร้ายแรงเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2494 และเมื่อกรมนาวิกโยธินได้รับการสถาปนาขึ้นอีกใน พ.ศ. 2498 พลเรือโท ประชา ฯ ก็ได้กลับไปรับราชการในกรมนาวิกโยธิน และได้เป็นหัวแรงสำคัญในการสร้างสรรค์ทหารนาวิกโยธินให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง เป็นกำลังสำคัญของกองทัพเรือ และประเทศชาติอยู่ในปัจจุบัน พลเรือโท ประชา ฯ ได้รับการศึกษาในสถาบันต่าง ๆ ของกระทรวงกลาโหมทุกระดับจนถึงวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ได้ปฏิบัติราชการปกติและราชการสนามด้วยความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์สุจริต ตลอดมาจนได้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากองทัพเรือในตำแหน่งสุดท้าย

แม้ว่าผมจะทราบล่วงหน้าว่า พลเรือโท ประชา ฯ มีโรคประจำตัวที่ต้องคอยระมัดระวังอยู่เสมอ แต่ผมก็อดใจหายไม่ได้เมื่อทราบว่า พลเรือโท ประชา ฯ ต้องจากพวกเราไป การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่านจึงเป็นการสูญเสียนายทหารผู้ใหญ่ที่สำคัญของกองทัพเรือ และยังความเศร้าสลดใจ เสียดาย และอาลัยแก่ผู้รู้จักคุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง

ขออานุภาพแห่งกุศลผลบุญที่ พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต ได้บำเพ็ญ จงเป็นพลวปัจจัยสนองให้ดวงวิญญาณของท่านประสบสุขวิบูลย์พูนผลในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

พลเรือเอก

(ประพัฒน์ จันทวิรัช)

รองผู้บัญชาการทหารเรือ

ด้วยความอาลัย

จาก

พลเรือเอก โสภณ สุญาณเศรษฐกร

คุณประชาเป็นนายทหารนาวิกโยธินหลังผม 2 รุ่น ในสมัยนั้นนายทหารนาวิกโยธินสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียนนายเรือมีน้อย รุ่นคุณประชามีมากหน่อยถึง 8 คน รุ่นก่อนคุณประชามีเพียงรุ่นละ 3 - 4 คนเท่านั้น และพวกเราเป็นรุ่นแรก ๆ เมื่อสำเร็จการศึกษาออกมารับราชการจึงมีความสนิทสนมกันมาก เพราะรวมกันอยู่เป็นกลุ่มน้อย ๆ ในสังคมเล็ก ๆ ที่กรมนาวิกโยธิน สัตหีบ ต่อมาเมื่อมีครอบครัว ครอบครัวของพวกเราจึงมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมาตั้งแต่เริ่มแรก นับได้ว่ามีความสนิทสนมกลมเกลียวกันมาโดยตลอด ทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ราชการและส่วนตัว ผมจึงอาจกล่าวได้ว่าผมรู้จักคุณประชาดี

ในสมัยที่ยังเป็นนายทหารชั้นผู้น้อย เป็นนายทหารหนุ่ม คุณประชาเป็นคนแข็งแรง คล่องแคล่ว มีอารมณ์ดี และทำงานจริง ประสานงานกลมเกลียวกับเพื่อนฝูงเป็นอย่างดี นับได้ว่านายทหารหนุ่มสมัยนั้นเป็นผู้เริ่มสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับกิจการทหารนาวิกโยธินก็ว่าได้ ต่อมาเมื่อเติบโตขึ้น หน้าที่การงานก็ทำให้เราห่างกันไปบ้าง แต่ในระยะหลัง ความเกี่ยวพันในหน้าที่ราชการทำให้มีความใกล้ชิดกันอีกเหมือนเดิม แต่ในระยะหลังนี้คุณประชาเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อเป็นนายทหารหนุ่มบ้าง คือ มีอารมณ์ขันน้อยลง แต่เปลี่ยนเป็น มีความหนักแน่น อุตสาหะ อดทน มุ่งมั่นปฏิบัติงานงานเพื่อกองทัพเรือ และประเทศชาติ ยึดถือเหตุผล ความซื่อตรง ความสุจริต และ ความจริงใจเป็นหลัก มีอัธยาศัยโอบอ้อมอารีแก่ผู้น้อยมากขึ้น อาจเป็นเพราะมีอายุมากขึ้น ได้เห็นโลกมามากแล้ว ภารกิจในหน้าที่ราชการหนักขึ้น คือ ระยะนั้น นายทหารนาวิกโยธินต้องออกปฏิบัติการต่อต้านการแทรกซึม บ่อนทำลาย และ การก่อการร้าย ทางภาคเหนือ และ ภาคใต้ ซึ่งเป็นภารกิจเพิ่มจากความรับผิดชอบทางภาคตะวันออก อันมีมาแต่เดิมแล้ว

จากผลงานที่ปฏิบัติมาอย่างได้ผล เมื่อใกล้จะครบเกษียณอายุราชการ ผู้บังคับบัญชาจึงได้ตอบแทนให้ความดีความชอบ ด้วยการย้ายมาปฏิบัติราชการที่กองบัญชาการกองทัพเรือ ในตำแหน่งที่ปรึกษากองทัพเรือ และได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็น พลเรือโท นับว่าเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูลมากที่ได้เลื่อนขึ้นมาเป็น นายทหารชั้นผู้ใหญ่ถึงระดับนี้ และเป็นการบังเอิญที่สุด ที่ได้มาอยู่ใกล้ชิดกันอีกในวาระสุดท้าย คือห้องทำงานของคุณประชา และของผมอยู่ติดกัน แต่สังเกตเห็นว่า สุขภาพ

ร่างกายของคุณประชาตอนนี้ไม่แข็งแรงเหมือนเดิม เมื่อครั้งปฏิบัติงานร่วมกันที่สัตหีบ อาจเป็นเพราะอายุมากขึ้นก็ได้ แม้แต่ตัวผมเองก็มีความรู้สึกเช่นนั้น เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของธรรมดา เราทั้งสองอยู่ในสภาพเดียวกัน มาถึงขั้นแก่ เพราะจะครบเกษียณอายุราชการในปี 26 พร้อมกัน แล้วอยู่มาวันหนึ่งก็ได้รับข่าวทางโทรศัพท์จากคุณสำลี (ภรรยาคุณประชา) แจ้งว่า คุณประชาได้ถึงแก่อนิจกรรมเสียแล้วอย่างสงบด้วยหัวใจวาย ผมรู้สึกใจหายเมื่อทราบข่าว เพราะไม่เคยได้ทราบเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยของคุณประชาในระหว่างนี้เลย พบกันเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ยังได้พูดจากันตามปกติ ไม่มีวี่แววให้ผิดสังเกตแม้แต่น้อย แล้วคุณประชาก็รีบด่วนจากไปเสียก่อน ทำให้เพื่อนฝูงและผู้รู้จักคุ้นเคย รู้สึกเศร้าเสียใจ และอาลัยรัก สำหรับผมเองนั้น เรามีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความคิดเห็นซึ่งประสานกันได้ในงานราชการของกองทัพเรือ จึงทำงานร่วมกันได้ด้วยความราบรื่น และสบายใจที่สุด เมื่อต้องจากกันก็ยังคงเหลืออยู่แต่ความทรงจำเรื่องราวในอดีต และ ความระลึกถึง เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าคุณประชาเป็นคนดีกับเพื่อนฝูง และมีความสามารถในการช่วยเสริมสร้างความเจริญให้กับกิจการทหารนาวิกโยธิน การจากไปจึงทำให้มีความเสียดาย และเสียใจอย่างสุดซึ้ง

ขอให้ประชาเพื่อนรัก ไปสู่สุคติในสัมปรายภพชั่วนิจนิรันดร.

พลเรือเอก (ลายมือชื่อ)

(โสภณ สุญาณเศรษฐกร)

ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารเรือ

คำไว้อาลัย

แด่

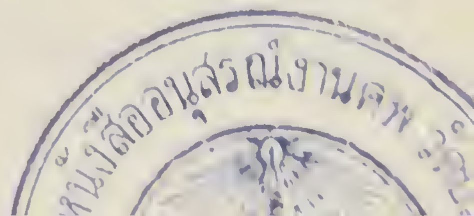
พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต

ผมรู้จัก พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ร.น. เป็นเวลานานปี นับตั้งแต่เป็นนักเรียนเตรียมนายเรือ นักเรียนนายเรือ ทั้งได้ไปเรียนที่ โรงเรียนนายร้อย จปร. เมื่อไปอยู่ที่บ้าแดง จังหวัดเพชรบูรณ์ จนกระทั่งออกรับราชการเป็นนายทหารไปอยู่ที่กรมนาวิกโยธิน สัตหีบ จังหวัดชลบุรี ต่อมาเราได้ย้ายมารับราชการอยู่ในกองพันทหารราบนาวิกโยธินที่ 4 สวนอนันต์ ธนบุรี ด้วยกันเมื่อปี 2490 และได้กลับมาปฏิบัติราชการร่วมกันอีกที่ที่กองบัญชาการ กรมนาวิกโยธิน สัตหีบ ซึ่งจัดตั้งใหม่ภายหลังกรณีกบฏแมนฮัตตัน โดย พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ร.น. เป็นหัวหน้านายทหารยุทธการ และผมเป็น หัวหน้านายทหารส่งกำลังบำรุง ในปี 2498 ต่อจากนั้น ประชากับผมยังได้ไปเรียนด้วยกันที่โรงเรียนนาวิกโยธินสหรัฐ ฯ ควอนติโกเวอร์ยิเนีย, สหรัฐอเมริกา ปี 2499-2500 การที่ประชากับผมได้เรียนด้วยกัน และปฏิบัติราชการร่วมกัน กินนอนด้วยกัน ติดต่อ เยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน ครอบครัวของเราทั้งสองจึงใกล้ชิดสนิทสนมกันมาตลอดระยะเวลา 40 ปี มาแยกกันเมื่อผมได้ย้ายมารับราชการที่กองบัญชาการทหารสูงสุด กรุงเทพ เมื่อปี 2503 แต่เราทั้งสองและครอบครัวยังคงติดต่อและเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกันตลอดมา

พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ร.น. เป็นคนทำงานจริงจัง ขยันหมั่นเพียร พูดตรงไปตรงมา และเป็นงานเป็นการเสมอ ได้ปฏิบัติราชการด้วยความเรียบร้อย เป็นคนรักความสงบ รักความเป็นธรรม และรักครอบครัวมาก

ก่อนที่ พล.ร.ท ประชา กนิษฐชาต ร.น. จะถึงแก่กรรม 1 เดือน ผมได้พบและพูดคุยกันครั้งสุดท้ายเมื่อมีการประชุมรัฐสภาพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2526 เมื่อ 29 ก.ค. 2525 และเมื่อวันเสาร์ที่ 28 ส.ค. 2525 คุณสำลี ภริยา ประชา ได้โทรศัพท์แจ้งให้ทราบว่า ประชา ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้วที่ รพ. จุฬา และในวันที่29 ส.ค. 2525 เวลา 16.00 พระราชทานน้ำอาบศพที่วัดตรีทศเทพ ผมตกใจเสียดายและไม่เชื่อว่าจะเป็นความจริง ความรู้สึกเหล่านี้เกิดขึ้นพร้อมกันเมื่อทราบว่าข่าวการเสียชีวิตอย่างกะทันหัน ของ พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ร.น. ที่ปรึกษากองทัพเรือ (อดีต รองผู้บัญชาการกรมนาวิกโยธิน)

ผมคิดว่า เพื่อนสนิทอย่างนี้ ตลอดชีวิตของผมคงจะหาไม่ได้อีกแล้ว บัดนี้เขาได้จากผมไปแล้ว จากเพื่อนทุก ๆ คนไป การขาดเขาไปจึงเป็นการสูญเสียเพื่อนสนิทที่น่าเสียดาย และอาลัยเป็นอย่างยิ่ง

หากประชา จะทราบด้วยญาณวิถีใด ขอจงได้ทราบว่า เรา เพื่อน ๆ ทุกคนรักและคิดถึง และได้ตั้งจิตปรารถนาว่า หากชาติหน้ามีจริง ขอให้เราได้เกิดมาเป็นเพื่อนกันอีก

ขอให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของเพื่อน จงได้ประสบแต่ความสงบสุขในสัมปรายภพจงทุกประการ.

พล. ร.อ. สมจิตต์ ธัมมรัคคิต ร.น.

รองเสนาธิการทหาร

15 ตุลาคม 2525

คำไว้อาลัย

ผมได้รับข่าวว่า พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ปษ.ทร. ป่วยมากต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล ขณะนั้นผมยังปฏิบัติราชการอยู่ภาคใต้ จึงได้แต่ภาวนาว่า "อย่าเป็นอะไรมากเลย" เพราะเมื่อครั้ง พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต เข้ารักษาตัวครั้งแรกเมื่อ 4 ปีที่แล้ว ก็ได้ผ่านพ้นภาวะวิกฤตมาด้วยดี อย่างไรก็ตามข่าวที่ทราบต่อมาเมื่อ 25 ก.ย. 25 นั้น พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว บอกตามความจริงว่า รู้สึกเสียใจและใจคอหายหมดคล้ายกับขาดอะไรไปอย่างหนึ่งเพราะ พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต เป็นเพื่อนเก่าแก่และมีความสัมพันธ์แนบแน่นมานาน ผมไม่อยากเชื่อเลยว่า พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ถึงแก่กรรม เพราะมันรวดเร็วเกินไป

"ประชา" ร่วมเป็นนักเรียนนายเรือและเป็นนายทหารที่สำเร็จพร้อมกันกับผม เมื่อเดือน มี.ค. ปี 2488 เป็นเพื่อนนายทหารนาวิกโยธิน ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับผมมาในกรมนาวิกโยธิน นานกว่าทุกคนในรุ่นเดียวกัน ได้มีส่วนร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ราชการและแก้ปัญหาที่สำคัญ ๆ มาด้วยกันตลอดเวลา ถ้าจะกล่าวว่าความเจริญของกรมนาวิกโยธินทุกวันนี้ "ประชา" เป็นตัวจักรกลสำคัญที่มีส่วนสร้างสรรค์ความเจริญนั้นมาตามลำดับก็ไม่ผิดนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปี 2498 ซึ่งเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่สถาปนากรมนาวิกโยธินขึ้นมาในยุคใหม่ "ประชา" ได้รับภาระอันหนักหน่วงในการก่อสร้างกรมนาวิกโยธินขึ้นมาในตำแหน่ง "นายทหารยุทธการ" ซึ่งนับว่าเป็นตำแหน่งอันสำคัญยิ่ง

"ประชา" เป็นผู้นำทหารนาวิกโยธินที่สามารถยิ่งในการที่ไปมีส่วนร่วมป้องกันประเทศ เมื่อ ปี 2516 ในการปราบปราม ผกค. ณ บริเวณรอยต่อ 3 จังหวัดภาคเหนือ คือ เลย พิษณุโลก และ เพชรบูรณ์ การปฏิบัติในครั้งนั้น "ประชา" ได้ทำให้ทหารนาวิกโยธิน ซึ่งเคยชินแต่ภูมิประเทศลุ่มแถบชายทะเล ไปมีประสบการณ์ในการปฏิบัติในป่าทึบ และบนภูเขาสูงที่ทุรกันดาร และประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง คือ บรรลุภารกิจที่หน่วยเหนือมอบให้ทุกประการด้วยความเรียบร้อย

เมื่อ "ประชา" ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าให้ไปดำรงตำแหน่ง "ปษ.ทร." สนองพระเดชพระคุณนั้น ใจหนึ่งผมรู้สึกดีใจที่ "ประชา" ได้เลื่อนยศและตำแหน่งสูงขึ้น แต่อีกใจหนึ่งรู้สึกเสียดายและอาลัยที่ "ประชา" จะต้องจากกรมนาวิกโยธินไป ผมเองก็ทราบถึงความรู้สึกของ "ประชา" ดีที่อยู่ ๆ จะต้องจากสถานที่ที่เคยอยู่เคยเห็นเกือบ 40 ปีไป ตัวผมเองนั้นมิได้คิดหรือคาดฝันมาก่อนว่าการจากไปของ "ประชา" ครั้งนี้ จะเป็นการจากไปแบบไม่มีวันกลับหรือจะเป็นการจากไปชั่วนิรันดร์ ทุกครั้งที่พบกันในพระราชวังเดิมก็เป็นการทักทายกันตามปกติวิสัยที่เพื่อนจะพึงมีต่อกัน "ประชา" ยังรื่นเริงดีอยู่แม้ระยะหลัง ๆ นี้ จะเห็นการเปลี่ยนแปลงของร่างกายไปบ้าง แต่ก็ไม่มีวี่แววว่าจะดับไปรวดเร็วเช่นนี้

คุณงามความดีของ "ประชา" นั้น ข้าราชการในกองทัพเรือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารนาวิกโยธิน ต่างซาบซึ้งอยู่แก่ใจเป็นอย่างดี ผมจะไม่ขอนำมากล่าวซ้ำ ๆ ณ ที่นี้ เพราะถ้ากล่าวจะต้องยาวมาก แต่จะขอยกบทความของ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม ที่ได้กล่าว

ไว้ เรื่อง "สาระในตัวคน" ซึ่งตรงกับชีวิตของ "ประชา" เป็นที่สุด อันมีความตอนหนึ่งว่า "...ร่างกายและชีวิตเป็นของไม่มีสาระแก่นสาร มีความทรุดโทรม เก่าสลายไปเป็นที่สุด ดินไปตามดิน น้ำไปตามน้ำ ไม่มีอะไรเหลือ ส่วนคุณความดีที่บุคคลอาศัยร่างกายนี้ ประกอบทำไว้ย่อมไม่รู้จักเสื่อมคลายย่อมอำนวยให้ผู้ก่อสร้างกระทำไว้ เป็นผู้มาดีอยู่ดี และไปดี มีความสุขความเจริญ ไม่มีเวลาตกต่ำ ทั้งเป็นเครื่องจักรนำให้เกิดความรักใคร่นับถือของชนทั้งหลายผู้ได้รู้ได้เห็น แม้แตกดับล่วงลับไปแล้วก็ยังมีความดีเหลือไว้ให้ชนชั้นหลังได้พลอยปลื้มใจเมื่อยามระลึกถึง..."

"ประชา" เพื่อนรัก เพื่อนจากไปแล้วอย่างสงบ การเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตายเป็นธรรมชาติของสัตว์โลก แม้มนุษย์สัตว์ประเสริฐแห่งโลกตระหนักดีแล้วก็ตาม เมื่อมีสมาชิกในวงศาคณาญาติ ตลอดจนเพื่อนสนิทมิตรสหายใด ๆ ถึงวาระสุดท้ายแห่งธรรมชาตินี้ ก็ไม่วายมีความโศกเศร้าเสียดายเกาะกุมดวงใจให้พากันหม่นหมองสุดจะพรรณา จะทิ้งไว้แต่ความโศกสลดและว้าเหว่ยิ่งนัก เพราะตระหนักดีว่าต่อแต่นี้ไปจะไม่พบ ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้สัมผัสอีกแล้ว จะไปเที่ยวลัดเลาะแสวงหาทุกซอกทุกมุมบนพื้นพิภพนี้ ก็ไม่สามารถจะกู่เรียกวิญญาณนั้นกลับคืนมาได้ ผมเองก็เป็นผู้หนึ่งในจำนวนนี้ ขอตั้งจิตอุทิศส่วนกุศลที่ได้กระทำแล้วทั้งในฐานะเพื่อนนายทหารที่เคยร่วมงานกันมาและในทางส่วนตัวที่ครอบครัวรักใคร่นับถือเป็นอย่างดีเสมือนญาติสนิท ให้แก่ "ประชา" ขอให้เพื่อนรักได้รับทราบการอุทิศนี้และได้เสวยผลบุญทั้งหลายโดยอนุโมทนามัย เป็น พลวปัจจัยพาไปสู่คติในปรโลกเทอญ.

พล.ร.ท. ยุธยา เชิดบุญเมือง

ผบ. นย.

รำลึกถึงท่าน

พลเรือโท ประชา กนิษฐชาต ด้วยความอาลัย

ผมรู้จักท่าน พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต มาประมาณ 20 ปีแล้ว แม้สายงานอาชีพของเราจะต่างกัน คือ ผมเป็นแพทย์ และ พล.ร.ท. ประชา ท่านเป็นทหารนาวิกโยธิน แต่เราก็มีความสัมพันธ์กันอยู่มาก เพราะเรารับราชการในกองทัพเรือด้วยกัน อีกทั้งแพทย์ทหารต้องมีหน้าที่เป็นผู้อนุรักษ์กำลังรบ คือ ในยามปกติก็ดูแลรักษาทหารให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์อยู่ในสภาพที่พร้อมรบเสมอ และในยามสงครามก็ให้การรักษาพยาบาลและการส่งกลับอีกด้วย ดังนั้น เมื่อมีการฝึกการปฏิบัติการของทหารนาวิกโยธินครั้งใด ทหารแพทย์ก็จะต้องร่วมออกฝึกด้วยเพื่อให้สามารถสนับสนุนกำลังรบได้อย่างใกล้ชิดและมีประสิทธิภาพทุกขั้นตอน ตั้งแต่แนวหน้ามาสู่แนวหลัง คือ ตั้งแต่ทหารเริ่มบาดเจ็บในแนวรบลงไปสู่ที่พยาบาลกองพัน และการส่งกลับลงไปยังแนวหลังตามขั้นตอนและวิธีการทางยุทธวิธีจนถึง รพ. สนาม และ รพ. เขตหลัง

การฝึกร่วมกันนอกจากจะทำให้เราเข้าใจในยุทธวิธีร่วมกัน หรือที่มักจะกล่าวว่าให้พูดภาษาเดียวกันรู้เรื่องแล้ว ยังทำให้มีการประสานงานที่ดี ทำให้เกิดการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพราบรื่นเกิดผลดีมีชัยชนะในที่สุด นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นของทหารทั้งสองเหล่า โดยสำนึกว่าเราจะต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน และเราจะต้องกอดคอกันสู้รบเมื่อถึงคราว ไม่ว่าทหารจะรบถึงไหนแพทย์จะติดตามเคียงข้างไปสนับสนุนถึงนั่นอย่างไม่มีวันแยกกัน มีแต่จะตายด้วยกัน

ผมได้รับบัญชาจากผู้บังคับบัญชาให้เข้าร่วมการฝึกกับทหารนาวิกโยธินบ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการฝึกภาคสนาม หรือปัญหาที่บังคับการ จึงทำให้ผมใกล้ชิดกับทหารนาวิกโยธินและผู้บังคับบัญชาของทหารเหล่านี้มากพอควร ในบรรดาผู้บังคับบัญชาเหล่านี้ก็มี พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ด้วยท่านหนึ่ง

ครั้งแรก เวลาล่วงเลยมา 20 ปีแล้ว ผมจำไม่ได้แน่ว่าขณะท่านดำรงยศเป็น น.ท. หรือ น.ต. ซึ่งก็คงไม่สำคัญ สำคัญที่ว่า ผมมีความรู้สึกประทับใจในบุคคลิกของท่านเป็นอันมาก เพราะท่านมีรูปร่างสูงใหญ่ ตัวตรงเป็นสง่า ผิวคล้ำ ล่ำสัน มองดูเข้มแข็ง แข็งแรงบึกบึน สมเป็นชายชาตรีชาติทหารเสียจริง ท่านมีเสียงดังฟังชัดเจน สั่งการด้วยภาษาที่สั้นแต่แจ่มแจ้งเข้าใจง่าย แม้รูปร่างของท่านจะดูใหญ่โต แต่ท่านก็มีใบหน้าที่ยิ้มแย้ม อารมณ์ดี มีแววตาที่แสดงความปรานีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ จึงไม่แปลกใจเมื่อได้ทราบว่าลูกน้องรักท่านทุกคน แต่ว่าบนความใจดีมีเมตตาของท่านนั้นได้ทราบว่าท่านเป็นผู้ที่รักษาวินัยอย่างเฉียบขาดเสมอ ดังนั้น นอกจากลูกน้องจะรักท่านแล้วยังเกรงท่านอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่าท่านมีลักษณะเป็นสุภาพบุรุษชายชาติทหารเต็มที่ นั่นคือในช่วงแรก ๆ ของ 20 ปีที่ผ่านมา ที่ผมได้รู้จักท่าน ผมไม่ค่อยได้มีโอกาสรับใช้ท่านเท่าไรในสายอาชีพของผม เพราะว่าท่านเป็นคนแข็งแรงไม่ป่วยไม่ไข้ จึงได้แต่รู้จักกันแบบผู้ที่ทำงานร่วมกันในกองทัพเรือ แม้นาน ๆ จะพบกันทีท่านก็ทักทายด้วยไมตรี ยิ้มแย้มแจ่มใส และเป็นกันเองเสมอมา

ในปลายปี พ.ศ. 2519 ได้มีการฝึกร่วมกับทหารบก โดยใช้กำลังทหารนาวิกโยธินเข้าไปร่วมฝึกในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งในขณะนั้นเป็นแดนอันตรายจากผู้ก่อการร้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่โด่งดังมากคือ หินล่องกล้า กองทัพเรือได้ตั้งกองอำนวยการฝึกร่วมขึ้น (กอฝ.ทร. 16) จัดส่งทหารนาวิกโยธินขึ้นไปฝึกชนิดปฏิบัติการจริง ๆ ในพื้นที่ดังกล่าว ท่าน พล.ร.ท. ประชา ซึ่งขณะนั้นมียศ น.อ. มีตำแหน่งเป็นผู้บังคับการกรมผสมนาวิกโยธิน ได้เป็นผู้คุมกำลังทหารนาวิกโยธินขึ้นไปฝึกแบบจริง ๆ ณ ที่นั้น ผมเป็นนายแพทย์ประจำกองอำนวยการฝึก และได้รับคำสั่งให้ขึ้นไปสมทบกับท่านเพื่อประสานงานทางสายแพทย์ทางยุทธวิธีให้การสนับสนุนการฝึกนี้ ผมจึงได้มีโอกาสปฏิบัติงานใกล้ชิดกับท่าน จึงรู้จักท่านใกล้ชิดเข้ามาอีก ความนิยมในบุคคลิกเป็นทุนอยู่แล้ว เมื่อมาเห็นการทำงานจริง ๆ ในสนามรบของท่านเข้าอีก ผมก็ยิ่งนับถือท่านยิ่งขึ้น ท่านเอาใจใส่ดูแลทหารของท่านโดยใกล้ชิด มีความห่วงใยทหารยิ่งกว่าตัวท่านเสียอีก ท่านเฝ้าติดตามการเคลื่อนไหวของทหารทุกหน่วยของท่านตลอดวันตลอดคืน และไม่ว่าดึกดื่นแค่ไหน หากมีการปะทะขึ้นแล้วท่านจะต้องติดต่อสั่งการกับหน่วยนั้น ให้กำลังใจอย่างดีแก่ทหารของท่านเสมอ การกินการนอนท่านไม่เคยนึกถึงขอให้ชัยชนะเป็นของเราเป็นพอ การปฏิบัติการในปีนั้น ทหารนาวิกโยธินของกองทัพเรือได้ปฏิบัติภารกิจสมความมุ่งหมายของทางราชการเป็นอย่างดียิ่ง ด้วยความภาคภูมิสมศักดิ์ศรีของกองทัพเรือ ตลอดเวลาที่ผมปฏิบัติงานกับท่านในระยะนี้ ผมได้รับความเอาใจใส่ดูแล และความกรุณาจากท่านเป็นอย่างดี ผมได้สังเกตเห็นว่าทหารทุกคนมั่นใจในตัวท่านซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาเป็นอย่างมาก ทุกคนจึงมีความกล้าหาญ มีกำลังใจในการสู้รบสูงมากอย่างน่าชมเชย ดังนั้น เมื่อถึงตอนนี้ผมก็พบว่า นอกจากรูปร่างลักษณะอันบึกบึนชาตรีแต่อ่อนโยนเป็นสุภาพบุรุษชาติทหารเต็มตัวของท่านแล้ว ท่านยังเป็นผู้มีความเป็นผู้นำทหารที่มีความสามารถอย่างสูงอีกด้วย สามารถให้ความมั่นใจ สร้างขวัญและกำลังใจให้ทหารได้อย่างดีเลิศ

จากนั้นมาผมกับท่านก็ไม่ค่อยได้ปฏิบัติงานร่วมกันนัก เพราะตำแหน่งหน้าที่เปลี่ยนไป ผมได้มารับงานบริหารทางโรงพยาบาลมากขึ้น แต่อย่างที่กล่าวแล้ว ท่านก็เป็นคนแข็งแรงมากไม่เคยป่วยกับใคร ผมก็เลยไม่ได้รับใช้ท่านสักที จะพบกันก็แต่ในงานสังคมก็ได้แต่ทักทายเฮฮาสนุกสนานอย่างกันเองตลอดมา จนกระทั่งประมาณกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 ท่านรู้สึกว่าหน้าบวมและรู้สึกอึดอัด จึงได้มาพบ พล.ร.ท. บรรยงก์ ถาวรามร เจ้ากรมแพทย์ทหารเรือ ท่านเจ้ากรมได้เรียกผมมาปรึกษากันช่วยกันตรวจรักษา ผมจึงได้มีโอกาสรับใช้ท่านในฐานะแพทย์ในคราวนี้เอง และก็ด้วยความยินดีอย่างยิ่ง เราได้พยายามอย่างยิ่งที่จะให้ท่านได้รับการรักษาที่ถูกต้องที่สุด ดีที่สุด โดยสำนึกอยู่เสมอว่าท่านเป็นนายทหารที่มีคุณค่าอย่างยิ่งคนหนึ่งของกองทัพเรือ ฉะนั้นทุกอย่างที่มีความจำเป็นต้องใช้เพื่อการรักษาท่านแล้วไม่ว่าสิ่งนั้นจะมีอยู่ในกรมแพทย์ทหารเรือของเรา หรือแม้ว่าจะมีอยู่ที่ใดก็ตามเราก็จะดำเนินการจัดหาให้ท่านได้รับทุกประการ เพื่อให้ท่านได้รับการรักษาอย่างดีที่สุด แม้ความต้องการผู้ชำนาญพิเศษที่มีความเป็นหนึ่งในสาขานั้นเราก็จัดหาให้ ความจริงอันนี้ก็เป็นนโยบายที่กรมแพทย์ทหารเรือเรายึดอยู่แล้วว่า เราจะให้บริการที่ดีที่สุดแก่ทหารและครอบครัวของเรา แม้ว่าบริการนั้นบางกรณีอาจเกินขีดความสามารถของเรา แต่เราก็จะดำเนินการจัดการให้ได้มาซึ่งบริการนั้นจากแหล่งที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ป่วยของเราได้รับบริการที่สุดยอดเสมอ ไม่ใช่ทำได้แค่ไหนก็เอาแค่นั้น

ภายหลังการรักษาท่านมีอาการดีขึ้น แม้ว่าท่านจะเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ เป็นผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารที่สำคัญ แต่เมื่อมาเป็นคนไข้ ท่านเป็นคนไข้ที่ดีที่สุด รักษาวินัยทหารอันมีผลให้เกิดวินัยคนไข้ด้วย คือ ท่านปฏิบัติตามคำสั่งแพทย์ รับการรักษาตามวิธีการของแพทย์โดยไม่มีข้อขัดแย้งด้วยความอดทนอย่างยิ่งยวด เพราะการรักษาโรคนี้มักจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อร่างกายทำให้หมดความสุข บางรายก็อ่อนเพลียจนสู้ไม่ไหว แต่สำหรับ พล.ร.ท. ประชา ท่านผ่านทุกอย่างไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ไม่เคยปริปากบ่นหรือแสดงความย่อท้อ นอกจากนั้นท่านไม่ยอมให้สุขภาพขัดขวางภารกิจที่ท่านต้องปฏิบัติ เว้นแต่บางกรณีที่แพทย์สั่งห้ามเท่านั้น ชีวิตของท่านเป็นชีวิตที่อุทิศให้แก่ราชการโดยแท้จริง

เราดีใจที่ท่านผ่านพ้นการรักษาที่ต้องอาศัยความอดทนนั้นมาได้ โดยไม่ทำให้เราหนักใจเลย ทำให้ผมคิดว่าท่านน่าจะมีเหล็กอยู่ในตัวของท่านหรืออย่างไรจึงแข็งแรงปานฉะนี้ หลังจากนั้นมาตลอดเวลา 2 ปีเศษ ท่านมาพบผมและส่งข่าวเป็นครั้งคราวสุดแต่โอกาสที่ท่านจะมี และรับการตรวจรักษาเพิ่มเติมบ้าง ท่านยังคงมีความเข้มแข็งอยู่ตลอดเวลา แต่แล้วอยู่ ๆ ผมก็ได้รับทราบข่าวอย่างกะทันหันว่า ท่านได้ถึงแก่กรรมลงโดยฉับพลันด้วยโรคหัวใจ ซึ่งมีอาการเกิดขึ้นในระยะหลัง แต่ก็ได้รับการดูแลรักษาจากแพทย์อยู่ตลอดมา

ผมตกใจมากเพราะไม่คิดฝัน จำได้ว่าประมาณ 1 เดือนเศษ ก่อนนี้ผมพบท่านในงานแต่งงานแห่งหนึ่ง เราต่างทักทายกันผมรู้สึกว่าท่านผอมไป แต่ท่านก็บอกว่าท่านยังสบายดี สีหน้าท่าทางของท่านยังคงแสดงความเข้มแข็งอยู่ ไม่ได้มีแววว่าเวลาของท่านใกล้เข้ามาเลย ผมมานึกทบทวนดูแล้วก็เข้าใจได้ว่า ความประหลาดใจที่ว่าท่านผ่านการรักษาที่คิดว่าน่าจะต้องเกิดปฏิกิริยาตอบโต้ของร่างกายได้อย่างไม่มีอะไรเกิดขึ้นนั้น ความจริงมันก็คงเกิดแต่ด้วยความอดทนอย่างยอดเยี่ยม และความแข็งแกร่งของกำลังใจที่เสมือนเหล็กเพชรในตัวท่าน จึงทำให้ดูเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น แม้ใจจะแข็งแกร่งเป็นเหล็กเพชรเพียงใดแต่เรือนกายไม่เอื้ออำนวยอำนาจโรคาพยาธิ และเมื่อความตายเป็นสัจจะธรรมแล้วย่อมไม่มีผู้ใดหลีกพ้น แต่ท่านก็ได้เผชิญกับมันและต่อสู้มาด้วยความอาจหาญตลอดมา

สำหรับผม ท่าน พล.ร.ท. ประชา เป็นนายทหารเรือที่มีบุคลิกภาพของความเป็นทหารและเป็นผู้นำทหารที่สามารถอย่างยิ่ง ท่านเป็นนายทหารที่มีคุณค่าแก่กองทัพเรือ อุทิศตนเพื่อราชการด้วยความขยัน อดทน เสียสละ และมีความรับผิดชอบอย่างสูงส่ง มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ รับราชการสนองพระเดชพระคุณด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และได้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติราชการควรเป็นตัวอย่างแก่อนุชนรุ่นหลัง และผมก็เชื่อแน่ว่าคงไม่ใช่ผมแต่เพียงคนเดียวหรอกที่คิดอย่างนี้

ผมจึงขอแสดงความอาลัยอย่างสุดซึ้งต่อท่าน พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต นายทหารแห่งกองทัพเรือไทยผู้มีความแข็งแกร่งประดุจเพชรไว้ ณ โอกาสนี้.

พล.ร.ต. สรวุฒิ วีรบุตร

ผู้ช่วยเจ้ากรมแพทย์ทหารเรือ

12 ต.ค. 25

ไว้อาลัยแด่ "ครู"

"ครู" ตามแบบฉบับของทหารเรือนั้น ยากนักที่กระทำได้สมบูรณ์ทั้งในการสร้างความเจริญให้กับหน่วย และในการสร้างตัวบุคคลให้สามารถสืบทอดอุดมการ และความรู้ความสามารถ เพื่อความเจริญของหน่วย "อย่างต่อเนื่อง" ดังนั้น กระผมใคร่สรุปตัวอย่างของการเป็น "ครู" ของครูประชา (พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต) เฉพาะความริเริ่มส่วนหนึ่งในการสร้างหน่วย และการสนับสนุนความริเริ่มในการสร้างตัวบุคคล ทั้งนี้เพื่อแสดงความเคารพนับถืออย่างสูงไว้ ณ โอกาสน

ปี 2502 ครูประชาในฐานะ ผบ. พัน ร. 1 นย. ได้ริเริ่มยกระดับการฝึกใต้ตาข่าย (Dry Net Training) ซึ่งเป็นการฝึกธรรมดา ๆ ไปสู่การแสดงการฝึกสำหรับผู้มาดูงาน นย. ทุกระดับในสมัยนั้น กระผมในฐานะ ผบ.มว. และผู้รับผิดชอบการแสดงการฝึกดังกล่าวพลอยได้รับการแสดงคววมยินดีจากผู้ใหญ่หลายฝ่าย และผลก็คือการสนับสนุนให้ดำเนินการตามความริเริ่มนั้นต่อไป

ปี 2505 ครูประชาได้สนับสนุนความคิดริเริ่ม การฝึกกองร้อยของกระผมที่ได้กระทำนอกเหนือคู่มือรบในป่าของ ศร. บางประการ ผลที่ได้ปลูกฝังไว้นำไปสู่ความสำเร็จของ นย. กรณีเขาพระวิหาร ในการใช้กำลัง นย. เพียง 1 กองร้อย (ซึ่งกระผมเป็น ผบ. ร้อย) ปฏิบัติภารกิจตามคำสั่งหน่วยเหนือที่ อ. โป่งน้ำร้อน เป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี โดยมิได้มีการผลัดเปลี่ยนกำลัง

ปี 2515 ครูประชาได้ริเริ่มและสนับสนุนข้อเสนอความริเริ่มกลยุทธใหม่ ๆ ของกระผมในการเตรียมการ และในการปฏิบัติการของ ผส.นย. ส่วนหนึ่งที่ "ภูหินร่องกล้า" ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของความสำเร็จ, กองร้อยของพัน ร.3 ผส.นย. (ซึ่งกระผมเป็น ผบ.พัน) จึงได้รับการยอมรับว่ามีผลงานดีเด่นทั้ง 2 ปี ติดต่อกัน คือ ทั้งที่ "ภูหินร่องกล้า" จว. เพชรบูรณ์ และที่ "ดอยผาจิ" จว. เชียงราย

ตามที่กระผมสรุปตัวอย่างส่วนหนึ่งแค่นี้ ย่อมยืนยันถึงความเป็น "ครู" อย่างสมบูรณ์ของครูประชาที่ท่านได้สร้างหน่วยมีผลงานอย่างแท้จริง และที่ท่านได้สร้างตัวบุคคล "ให้ทำดีได้ดี" เพื่อสืบทอดการสร้างหน่วยในแนวทางที่ "ถูกต้อง" ไปพร้อม ๆ กันด้วย

สุดท้ายนี้ ด้วยความอุทิศเสียสละอย่างจริงใจจากอุดมการอันสูงส่งที่เต็มไปด้วยความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่ได้รักษาความซื่อสัตย์สุจริตอันบริสุทธิ์ไม่มีความด่างพร้อยใด ๆ และด้วยคุณงามความดีต่าง ๆ ที่ครูประชาได้บำเพ็ญไว้ในแผ่นดิน ขอจงเป็นอานิสงส์เป็นกุศลผลบุญ นำดวงวิญญาณของครูประชา ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

น.อ. ธรรมนูญ นาคสกุล ร.น.

8 พ.ย. 25

อาลัยรัก

สิ่งที่ดิฉันไม่เคยคิดเลยว่า เราจะต้องจากกันอย่างรวดเร็วเช่นนี้ คุณประชาเป็นผู้ที่อดทนเข้มแข็ง และแข็งแกร่ง แม้แต่ใครจะคิดในแง่ร้าย ก็ไม่เคยคิดตอบสนองเลย เป็นคนที่รักลูกน้องและเห็นใจเสมอในยามทุกข์ ส่วนในหน้าที่ราชการรับใช้ประเทศชาติด้วยความซื่อสัตย์สุจริตในการงานและการเงิน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ สร้างแต่กุศลผลบุญ (นึกเสียว่ากรรมใดใครก่อ) ส่วนในครอบครัวก็เป็นพ่อบ้านที่ประเสริฐที่สุด จะหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบในความรักภรรยา และบุตรนี้เป็นไม่มีอีกแล้ว ในความอบอุ่นทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่เคยมีปัญหาในครอบครัวแม้แต่น้อย

ก่อนที่คุณประชาจะสิ้นชีวิตนี้ ก็ไม่มีอาการบอกเลยว่าจะจากกันง่ายดายอย่างนี้ ดิฉันก็เห็นร่างกายเป็นปกติดีไปทำงานได้เช่นเดิม แต่เคยพูดว่าเหนื่อยถ้าเดินไกล ๆ ดิฉันก็เลยบอกว่าควรจะไปเช็คสุขภาพเสียบ้าง เพราะเป็นปีแล้วไม่ได้ไปโรงพยาบาลเลย นอกจากทุกเดือนก็ตรวจที่โรงพยาบาลทหารเรือ ก็ได้รับคำตอบว่าไม่เป็นไรเกี่ยวกับโรคหัวใจเล็กน้อย คุณประชาก็บอกว่าไม่ได้ลาพักร้อนเลยตั้งแต่รับราชการอยู่สัตหีบ และก็เหลือเวลาอีกปีเดียว เท่านั้นก็จะปลดเกษียณแล้วทำใบลาให้เรียบร้อยเสียก่อน แล้วก็โทรศัพท์ไปบอกนัดหมอทางโรงพยาบาลจุฬาว่าจะมาเช็คสุขภาพคุณหมอสุรีย์ก็ให้ความกรุณาว่ามาได้เลย

ดังนั้นในวันพุธที่ 25 สิงหาคม ก็ไปโรงพยาบาลจุฬา คุณหมอสุรีย์ก็ให้ฉายเอ็กซเรย์ปรากฏว่าหัวใจโต ขอให้นอนพักอยู่ที่โรงพยาบาลก่อนจองห้องให้เรียบร้อยแล้ว แต่คุณประชาก็ขอร้องคุณหมอขอผลัดไปอยู่วันจันทร์ที่ 30 ส.ค. เพราะเป็นห่วงงาน หมอก็เลยบอกว่า "ท่านน่าจะห่วงตัวมากกว่าห่วงงานเสียก่อน ตัดสินใจแน่แล้วหรือ" "ครับแล้วผมจะมาวันที่ 30 แน่" แล้วก็กลับบ้าน รุ่งขึ้นวันที่ 26 ก็เขียนใบลาพักผ่อน ดิฉันเห็นว่าไหน ๆ ก็จะเข้าโรงพยาบาลแล้วไม่ควรจะรอถึงวันจันทร์อีกหลายวัน รุ่งขึ้นวันศุกร์ 27 ก็ไปโรงพยาบาลจุฬา หมอบอกว่ายังจองห้องไม่ได้ขอให้อยู่ห้อง ไอ ซี ยู ไปก่อน เพราะไม่เป็นไรนอกจากเหนื่อยเท่านั้นและอยู่ใกล้หมอด้วย รุ่งขึ้นจึงจะได้ห้อง (ห้อง ไอ ซี ยู นี้เขาเยี่ยมได้ตั้งแต่เที่ยงถึงหกโมงเย็น และต้องเปลี่ยนกันเข้าห้องเพราะอยู่นานไม่ได้) ดิฉันและลูก ๆ ก็ยังอยู่คุยเอาหนังสือพิมพ์ให้อ่าน และปอกผลไม้ให้ทานก็ไม่มีอาการอย่างใดเหมือนอยู่บ้านตามปกติ พอทานข้าวเย็น ประมาณ 5 โมงเย็นเศษ คุณประชาบอกว่าทานอาหารไม่อร่อยเพราะทานเร็วเกินไป (ปกติทาน 2 ทุ่ม) ทานได้ 2 - 3 คำก็อิ่ม พอดีหมดเวลาเยี่ยมก็กลับกัน รุ่งขึ้นเวลาประมาณ 9 โมงเช้า ทางโรงพยาบาลโทรศัพท์มาที่บ้าน บอกให้รีบมาด่วนพร้อมกับลูก ๆ ทุกคนด้วย ดิฉันก็สงสัยว่าทำไมหมอจึงสั่งเช่นนี้ทั้ง ๆ ที่ก่อนจะออกจากโรงพยาบาลกลับบ้าน ดิฉันก็ไม่เห็นคุณประชามีอาการอย่างไร ยังพูดคุยเหมือนปกติ พอไปถึงโรงพยาบาลคุณประชาก็พูดไม่ได้เสียแล้ว เหมือนหัวใจจะขาด ... หมอบอกว่าหัวใจหยุดเต้นตั้งแต่ตี 4 แต่เขาปั๊มหัวใจไว้ให้ โธ่ ... อะไรกันนี่เป็นไปได้หรือ พอเรียก "พี่จ๋าหมูมาเยี่ยมอยู่ใกล้ ๆ" แล้วก็ลืมตา ทำปากขมุบขมิบแต่ไม่ได้ยินเสียงเลย พอเรียกก็ได้แต่ลืมตาแล้วก็หลับ ในราวเที่ยงกว่าพยาบาลให้ออกจากห้อง บอกว่าจะเช็ดตัว ให้ไปคอยข้างนอกก่อน

พอบ่ายโมง 45 พยาบาลก็เรียกเข้าห้องแต่ก็สิ้นใจเสียแล้ว พี่จากไปจริง ๆ หรือนี่ แล้วใครเล่าที่จะให้ความรักและความอบอุ่นเหมือนพี่เราจะต้องจากกันอย่างที่ไม่ได้เห็นใจกันเลยหรือสั่งเสียแม้แต่น้อย เราจะต้องจากกันทั้ง ๆ ที่ยังรักกันอย่างนี้นะหรือ ? ช่างสะเทือนใจและเสียใจที่สุดในชีวิต ต่อไปนี้คงไม่มีร่มโพธิร่มไทรให้ลูก ๆ และหมูได้เป็นที่พึ่งพิงอีกแล้วมันช่างทรมานจิตใจเหลือเกิน หมูจะคอยดูแลเอาใจใส่ลูกเหมือนพี่อยู่ทุกเวลากรรมดีที่พี่ได้ทำไว้คงจะสนองตอบส่งให้วิญญาณของพี่ได้ไปสู่สุคติ ถึงแม้มีชีวิตอยู่ทำดีไม่ได้ดีแต่ดวงวิญญาณของพี่นี้ทำดีก็จากไปด้วยดีอย่างสงบรวมอายุได้ 59 ปี 3 เดือน

ด้วยอำนาจของ คุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายอีกทั้งบุญกุศลที่ได้สร้างไว้อย่างมากมายในขณะที่มีชีวิตอยู่นั้น จงนำดวงวิญญาณที่บริสุทธิ์ของคุณประชาจงสถิตย์ ณ สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ...

ด้วยความอาลัยรักมิรู้ลืม
สำลี กนิษฐชาต

ด้วยความอาลัยรักจากลูกทั้งสี่

ครอบครัวของเราเป็นครอบครัวที่มีความสุขสมบูรณ์ เพราะมีคุณพ่อที่ประเสริฐ และมีคุณแม่ที่น่ารัก ครอบครัวของเราอบอุ่นมาก ทั้งนี้เกิดจากคุณพ่อที่เป็นหลักและผู้นำของครอบครัว เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูก ๆ คุณพ่อเป็นคนที่มีความเข้มแข็งอดทน ไม่แสดงความหวั่นไหวต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ทุกคนเห็นเลย สมเป็นชายชาติทหารลูกทุกคนรักและภูมิใจ ที่เกิดมามีคุณพ่อที่ประเสริฐ คุณพ่อมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และรักครอบครัวมากที่สุด ให้ความรักแก่ลูก ห่วงใยลูกทุกคน คุณพ่อจะมีความสุขมากในเวลาที่พวกลูกเล่นกันและคุณพ่อก็จะเข้าร่วมวงสนุกด้วย บางครั้งก็จะนั่งดูและยิ้มอย่างมีความสุข

ในเวลานั้นลูกรู้ว่าเป็นเวลาที่คุณพ่อสบายใจ มีความสุข เวลาที่คุณพ่อมีความสุขนั้น คุณพ่อน่ารักมาก สีหน้าและอิริยาบทต่าง ๆ ทำให้พวกเราสนุกสนานลืมทุกสิ่งทุกอย่าง แม้ลูกจะโต ๆ กันแล้ว แต่เมื่ออยู่ใกล้คุณพ่อลูกจะมีความรู้สึกว่าลูกยังเป็นเด็กที่มีสายตาของคุณพ่อคอยเอาใจใส่และให้ความรักทำให้ลูกเป็นสุข แต่สิ่งเหล่านี้คงจะไม่เกิดขึ้นอีกแล้วในชีวิตลูก ถ้าลูกสามารถรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าว่าคุณพ่อจะจากพวกเราเร็วเช่นนี้ ลูกอยากให้เวลาที่มีความสุขเหล่านั้นหยุดนิ่งเพื่อจดจำสิ่งต่าง ๆ และจารึกไว้ในความทรงจำ มีความประทับใจเมื่อยามคิดถึงคุณพ่อ แต่เวลาเหล่านั้นก็ผ่านไปแล้ว

ลูกคงไม่ได้เห็นคุณพ่อนงยิ้มมีความสุขแบบเก่า ๆ อีก คงมีแต่ความเงียบที่ครอบครัวของเราต้องขาดคุณพ่อซึ่งเป็นผู้ที่ลูกรักที่สุดในชีวิต คุณพ่อก็รักและเป็นห่วงลูกเสมอ ลูกก็รู้ ในบางครั้งลูกบางคนกลับมาถึงบ้านช้ากว่าปกติ หรือมีฝนตกในขณะนั้น คุณพ่อจะมีความกังวลห่วงใยในการเดินทางกลับบ้านของลูก กลัวจะเปียกฝน กลัวจะมืดและอันตราย คุณพ่อห่วงใยต่อชีวิตลูกทุกคน ทำให้พวกลูก ๆ ต้องรีบกลับบ้านเพราะไม่อยากให้คุณพ่อต้องกังวล เมื่อลูกมาถึงบ้านคุณพ่อก็จะยิ้มและสบายใจ บ้านที่มีคุณพ่อ, คุณแม่มีความอบอุ่น ลูกทุกคนจึงไม่อยากไปที่ไหนเพราะที่บ้านให้ความสุขแก่เรา

แต่ทุกสิ่งในโลกนี้ไม่มีอะไรที่มั่นคงและถาวร คุณพ่อที่ลูกทุกคนหวงแหนและรักสุดบูชาได้จากพวกเราไป ทำให้ลูก ๆ อาลัยยิ่ง ความสุขที่เคยอยู่พร้อมสมบูรณ์ พ่อ แม่ ลูก คงจะไม่มีอีกแล้ว มีแต่คุณแม่และลูก ๆ แต่ลูกก็ยังระลึกถึงคุณพ่อเสมอ คุณพ่อผู้ซึ่งสร้างความภูมิใจ, ความมั่นใจให้กับลูกให้พร้อมสมบูรณ์ทุกอย่างตามหน้าที่ของพ่อที่จะเป็นผู้ให้แก่ลูก นอกจากจะเป็นผู้ให้แก่ลูกแล้ว คุณพ่อยังให้ความเมตตาแก่ผู้อื่น เมื่อมีผู้มาขอความช่วยเหลือก็จะพยายามช่วยจนถึงที่สุด คุณพ่อมีความจริงใจกับทุกคนเสมอ

เมื่อผู้ใดมาบอกบุญก็จะร่วมทำบุญด้วย ในวันพระถ้ามีโอกาสก็จะไปฟังพระเทศน์ที่วัดและทานอาหารเจ เพื่อทำจิตใจให้เป็นสุขไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต คนเราจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขจะต้องเห็นใจซึ่งกันและกัน มีเมตตาจิตต่อกัน จะทำให้จิตใจสบายไม่เป็นทุกข์ เพราะจุดสุดท้ายของคนเราคือ

ความดับสูญหรือสัมปรายภพที่ไม่มีทางหนีพ้น ถ้าคนเราคิดได้ก็จะทำให้เราสามารถที่จะเดินไปตามทางสายกลางไม่มากหรือน้อยเกินไป ซึ่งเป็นการปฏิบัติขั้นพื้นฐานของจิตใจ

ถ้าใครทำจิตใจให้สงบได้ก็จะมีความสุขในชีวิตตามคำสั่งสอนของพระศาสดาแห่งศาสนาพุทธ คุณพ่อจึงพยายามทำจิตใจให้สงบ. แต่การสงบจิตครั้งนี้ของคุณพ่อคงจะเป็นการสงบที่เงียบและบริสุทธิ์ ซึ่งทำให้พวกลูกต้องเศร้าโศกเสียใจ ถ้าวิญญาณในโลกนี้มีจริงแล้ว วิญญาณของคุณพ่อคงจะทราบดีว่าลูก ๆ ทุกคนรักและคิดถึงคุณพ่อมาก ถึงแม้คุณพ่อและลูกจะอยู่กันคนละโลก แต่จิตใจของลูกทุกคนยังรักผูกพันต่อคุณพ่อเสมอและตลอดไป

ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายอีกทั้งบุญบารมีต่าง ๆ ที่คุณพ่อได้สร้างไว้ ได้โปรดนำดวงวิญญาณที่บริสุทธิ์ของคุณพ่อขึ้นสู่สรวงสวรรค์ในสัมปรายภพด้วยเทอญ

ด้วยความอาลัยจากลูก

แอ๊ แอ๊ด แอ๊ว อุ๊ย

จำได้ว่า 1

จำได้ว่า

จุดมุ่งหมายที่บันทึกเรื่องไว้นี้ เพื่อเป็นบันทึกความจำอย่างหนึ่งเท่านั้น ในชีวิตของข้าพเจ้าที่บันทึกไว้ระหว่างช่วงปีของพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี คือ พ.ศ. 2525 ซึ่งเหตุการณ์ในบันทึกนี้ได้เกิดก่อนหรือระหว่าง พ.ศ. 2525 ทั้งสิ้น ดังนั้นในช่วงดังกล่าวข้าพเจ้าจำได้อย่างไร คิดอย่างไร และมาพิจารณากับสิ่งที่เกิดขึ้น พฤติการณ์ที่เผชิญหน้าในขณะหนึ่ง ๆ อย่างไรและข้าพเจ้ามีความคิดเห็นอย่างไร ดังเช่น เมื่อเด็ก ๆ บ้านบิดามารดาของข้าพเจ้าอยู่ปากคลองบางลำภูบน มีเรือรบผูกทุ่นทาสีแดง ๆ อยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา แถว ๆ ปากคลองบางลำภูบน จำได้ว่ามีเรือรบมาผูกทุ่นอยู่ 2 ลำ ไม่ ร.ล. เสือทะยานชล ก็ ร.ล. เสือคำรณสินธุ์ ข้าพเจ้าจำได้ว่าข้าพเจ้าว่ายน้ำไปเกาะที่สมอผูกทุ่นเรืออยู่เสมอ ไม่ได้ไปเกาะข้างกราบเรือเพราะสูงและก็ไม่มีอะไร ๆ ข้างเรือจะให้เกาะด้วย ระหว่างที่ว่ายน้ำไปนั้นก็เห็นเรือพระที่นั่งจักรี หัวเป็นรูปหงส์แหลมทาสีขาวทั้งลำผูกทุ่นอยู่ไกล ๆ คาดว่าคงแถว ๆ ท่าวาสุกรี ทุกเช้าทุกเย็นเป็นเวลาลงอาบน้ำที่ท่าน้ำหน้าบ้านปากคลองบางลำภูบน ก็นึกวาดภาพต่อไปว่าเราโตขึ้นเราจะต้องเป็นทหารเรือ จะต้องเป็นทหารเรือ ๆ ให้ได้ ตอนนั้นยังไม่รู้หรอกว่าทหารเรือเป็นอย่างไร คิดว่าทหารเรือคงเป็นนักรบในทะเลที่ฉกาจฉกรรจ์ มันผู้ใดรุกล้ำเข้ามาในน่านน้ำไทย ทหารเรือจะต้องไล่มันออกไป ถ้าไม่ออกก็จะยิงมันจมลงไปให้รู้แล้วรู้รอด

ข้าพเจ้าจำได้อย่างนี้คิดได้อย่างนี้และปัจจุบันเป็นตรงกับที่ข้าพเจ้าคิดเมื่อยังเป็นเด็กอยู่หรือเปล่า เพียงแต่ข้าพเจ้าจำได้ว่าข้าพเจ้าว่ายน้ำไปเกาะโซ่ผูกทุ่นเรือหน้าปากคลองบางลำภูบน เมื่อเด็กๆ ข้าพเจ้าคิดอย่างไร มันมีหรือไม่ มีอะไรในกองทัพเรือที่ข้าพเจ้าอยากนักอยากหนาที่จะเข้ามาร่วมชีวิตร่วมสังคม เข้ามาเป็นสมาชิกด้วย แล้วปัจจุบันนี้มีอะไร เราทำอะไรกันในกองทัพเรือ เรายึดเกียรติศักดิ์ของกองทัพเรือหรือเรายึดอะไรกันที่จะเป็นเป้าหมายในชีวิตราชการทหารเรือของเรา ความมีระเบียบวินัย ความเป็นสุภาพบุรุษตามที่ชาวบ้านเขาเห็นทหารเรือเป็นอย่างนั้นหรือ

เมื่อนึกถึงเรื่องนี้แล้วข้าพเจ้ายังจำได้ว่า เมื่อเรือรุ่นเสือทะยานชล เรือคำรณสินธุ์ ได้ปลดประจำการหมดไปแล้ว กองทัพเรือในระยะต่อมาได้ไปต่อเรือตอร์ปิโดมาจากอิตาลีหลายลำและก็มีมาผูกทุ่นอยู่หน้าปากคลองบางลำภูบน หน้าบ้านข้าพเจ้าอีกรูปร่างทะมัดทะแมงเข้าท่าเอาทีเดียว ก็ไม่คิดว่าผู้ใหญ่สมัยนั้นท่านจะได้ค่านายหน้า หรือคอรัปชั่นเงินซื้อหรือต่อเรือครั้งกระนั้น เรือรุ่นนั้นรวมทั้งเรือท่าจีน เรือแม่กลอง เรือดำน้ำอีก 4 ลำ ที่ต่อที่ญี่ปุ่นด้วย ถ้ามีผลประโยชน์จากการต่อเรือครั้งกระนั้นท่านคงรวยกันอื้อซ่าส์ไปเลยหลายท่าน แต่ข้าพเจ้าจำได้ว่าไม่มีข่าวเรื่องดังกล่าวออกมาเลย

ปัจจุบันนี้ข้าพเจ้าคาดว่าไม่น่าจะมี ไม่น่าจะเกิดขึ้น เพราะกว่าจะต่อเรือรบแต่ละลำ ก็ตั้งกรรมการกันแล้วตั้งกันอีกประชุมกันแล้วประชุมกันอีก ต้องการจะได้สัก 2-3 ลำ ก็ไม่ไหว ลำเดียวก็หนักองงบประมาณอยู่แล้ว เมื่อครั้งกระนั้นเอาเงินเอาทองที่ไหนมาต่อเรือตอร์ปิโดใหญ่ก็เยอะแยะ เรือสลุปท่าจีน แม่กลอง เรือดำน้ำ แล้วยังต่อเรือปืน คือเรือธนบุรี เรือศรีอยุธยา ซ้ำยังสั่งต่อเรือลาดตระเวนคือ เรือนเรศวร และเรือตากสิน แต่ก็ยังไม่ทันเสร็จเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นมาขวางหน้าเสียก่อน ข้าพเจ้าจำได้ว่าสมัยนั้นกองทัพเรือเป็นกองทัพที่มีพลานุภาพมากในสายตาของประชาชนไทย ทหารเรือเดินไปไหนมาไหนคนเขาทั้งกลัวทั้งเกรงทั้งเคารพและนับถือ และให้เกียรติมากเอาทีเดียว แต่ทหารเรือก็คงเป็นทหารเรือซื่อ ๆ ตรง ๆ ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อสมัยข้าพเจ้าเป็นนักเรียนเตรียมนายเรือ ยังมีนายทหารผู้ใหญ่ชั้น นาวาเอกนั่งท้ายรถเมล์ขาวของบริษัทนายเลิศให้ข้าพเจ้าเห็นเป็นขวัญตาอยู่เสมอ

ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อข้าพเจ้าโตขึ้นเรียนจบมัธยม 6 แล้ว ข้าพเจ้าก็ไปสอบแข่งขันเข้าในโรงเรียนหลายแห่งได้ทุนเรียนฟรี หรือไม่อย่างนั้นก็ผลการสอบแข่งขันอยู่ในอันดับพอใจมาก ข้าพเจ้าก็หยิ่งยะโสไม่เข้าเรียนเสีย เพราะใจอยากเป็นทหารเรือ ไปสอบที่โรงเรียนเตรียมนายร้อย สอบได้แต่เขาก็บอกว่านัยน์ตาเป็นริดสีดวง เป็นทหารบกไม่ได้ ผลการสอบทางโรงเรียนนายเรือก็ได้ นัยน์ตาเป็นริดสีดวง ทหารเรือก็ไม่ขัดข้องมารักษาเอาภายหลัง ผลการสอบครั้งนั้นจากผู้เข้าสอบ 700 - 800 คน จำได้ว่า เขาเอานักเรียนเตรียมนายเรือ 48 คน ข้าพเจ้าจำได้ว่า นายเชย (ลุงเชย) เจ้าหน้าที่ผู้รับสมัครถามข้าพเจ้าว่า “ไอ้หนู ! เอ็งจะเอาไหมเหล่า นธ.” ข้าพเจ้าถามแกไปว่า “ไอ้ นธ. ของลุงนะมันเป็นทหารเรือรึเปล่าล่ะ !” ลุงเชยแกก็ตอบว่า “เป็นน่ะเป็นหรอกแต่มันอยู่บนบก” ข้าพเจ้าก็ตอบไปว่า “เอาทั้งนั้นแหละครับขอให้เป็นทหารเรือก็แล้วกัน” ในครั้งกระนั้นข้าพเจ้าก็ไม่รู้ว่า นธ. น่ะมันเป็นอย่างไร ตอนหลังจึงรู้ว่าเป็นนาวิกโยธิน

สมัยก่อนคำย่อของนาวิกโยธินว่า “นธ.” ไม่ใช่ “นย.” อย่างปัจจุบัน เมื่อได้เข้าเป็นนักเรียนเตรียมนายเรือปีที่ 1 ซึ่งเป็นนักเรียนเตรียมนายเรือรุ่นที่ 4 แล้ว ความต้องการของประเทศชาติ ต้องการใช้ทหารมากขึ้นจึงเร่งรัดการศึกษาของโรงเรียนเตรียมนายเรือเป็น 1 ปี เรียน 2 ชั้น คือเป็นนักเรียนเตรียมนายเรือปีที่ 1 ได้ 6 เดือน ก็สอบขึ้นเป็นนักเรียนเตรียมนายเรือปีที่ 2 ในปลายปีของการศึกษาของนักเรียนเตรียมนายเรือปีที่ 2 นั้น ทางกองทัพเรือได้จัดให้นักเรียนเตรียมออกฝึกภาคทะเลเป็นเวลา 15 วันด้วย ร.ล. เจ้าพระยา พวกเราจำได้ว่าเราได้รับทานข้าวแดงพร้อมด้วยกับข้าว 2 อย่างเช่นเดียวกับพลทหาร เราก็กระเดือก ๆ เข้าไปเป็นมื้อ ๆ จำได้ว่าเรายังเป็นเด็ก ๆ กันมากอายุ 16 - 17 ทั้งนั้น บางคนโดนจ่าประจำเรือซึ่งเป็นนายยามดุเอา ๆ ก็กัดฟันแล้วลงไปร้องไห้ในห้องพักชั้นล่าง แต่ก็เป็นที่น่าเสียใจ (ปนกับความดีใจแบบเด็กๆ) ว่าเมื่อเรือเจ้าพระยาจอดทอดสมอที่ปากน้ำสมุทรปราการ อันเป็นคืนสุดท้ายก่อนสิ้นภาคทะเล ปรากฏว่าจ่าดุ ๆ ซึ่งเป็นนายยามคนนั้นอันมีที่นอนอยู่บนดาดฟ้าเรือโบตต้องลอยละลิ่วลงน้ำไป เพราะแกละเมอหรือใครทำให้แกละเมอก็ไม่ได้มีการสอบสวนกันแต่อย่างใด ถ้าอยากรู้ลองถามเพื่อนรุ่นเดียวกับข้าพเจ้าดูก็แล้วกัน อันนี้ข้าพเจ้าจำไม่ได้

จำได้ว่าข้าพเจ้าสอบเลื่อนชั้นขึ้นเป็นนักเรียนนายเรือปี 1 เป็นชีวิตที่บางครั้งก็น่าพิสมัย บางครั้งก็ผะอืดผะอมสิ้นดี การออกฝึกภาคทะเลกลางปีเป็นภาคปีนประมาณเดือน ตุลาคม เป็นเวลา

21 วัน เราเดินทางต่อไปทางฝั่งตะวันออก หลังจากฝึกที่สัตหีบแล้ว เรือรัตนโกสินทร์ที่ข้าพเจ้าถูกบรรจุเป็นพลประจำเรือนั้น โดนทั้งพายุทั้งฝน ทั้งน้ำทะเลซัดขึ้นมาบนดาดฟ้าเรือสูงถึงหน้าแข้ง ข้าพเจ้าจำได้ว่าตัวเองเมาถึงขั้นอาเจียน น้ำสีเขียว ๆ เหลือง ๆ ออกมา กระเพาะไม่มีอาหารเลยถึง 3 วัน 3 คืน ที่กระเทือนต่อจิตใจที่สุดก็คือกำลังเมาคลื่นจะเป็นจะตายอยู่แล้ว สูทกรรมยังทะเล้นต้มหมูพะโล้มาให้รับประทาน บางเวลาก็เป็นแกงเผ็ดเนื้อ รับประทานเข้าไปแล้วมันพุ่งออกมาทั้งทางปากและทางจมูกเวลาอาเจียนแสบจมูกพิลึกหล่ะ ชีวิตนักเรียนนายเรือที่น่าพิสมัยก็มีไม่มากนัก เพราะข้าพเจ้าต้องไปพื้นฝ่าชีวิตในระยะต่อไปอีกอักโข ซึ่งในปีนี้เองเรือฝึกของเราส่งนักเรียนนายเรือขึ้นบกที่ช่องนนทรี ข้าพเจ้าจำได้ว่าปี 2485 นี้น้ำท่วมมาก ข้าพเจ้าเดินลุยน้ำแค่หัวเข่าถึงหน้าขามาบางลำพูบนพอจะเข้าบ้านมันจะสูงถึงเอว

เมื่อจบภาคทะเลปลายปีและได้รับดุมคอ 2 เม็ดแล้ว ข้าพเจ้าและพรรคพวกที่เป็นนักเรียนนายเรือพรรคนาวิกโยธินรวม 8 นาย ก็ถูกส่งตัวไปศึกษาต่อที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก ในราว ๆ เมษายน 2486 ข้าพเจ้าจำได้ว่าทางโรงเรียนนายเรือได้อนุญาตให้หอบข้าวของไปได้ทุกอย่างทั้งที่หลับที่นอนและหีบเหลืองด้วย พร้อมกับจัดรถกะบะสีเทามีสมอทองเหลืองติดข้างหน้าตะแกรงหน้าหม้อให้ไปด้วย 1 อัน เมื่อรถไปถึงโรงเรียนนายร้อยทหารบก ที่ถนนราชดำเนินนอก (ดังเช่นปัจจุบัน) ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อรถจอดหน้าโรง 1 พวกเราก็ขนข้าวขนของ ขนหีบเหลืองลงแล้ว และกำลังยืนเก้ ๆ กัง ๆ อยู่นั้น ก็มีเสียงจากกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่นั่งอยู่ตามขั้นบันไดหน้าโรง 1 ว่า "แม่งแน่จริง มึงเรียนกับพวกมึงซิวะ !" พวกเรามองหน้ากันได้แต่นิ่งไม่ได้โต้ตอบยืนเฉย ๆ สักประเดี๋ยวก็มีนายทหารดูเหมือนยศขั้นร้อยโท รูปร่างสูงดำ สง่า ตามที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า tall and handsome นั่นแหละท่านสวมท๊อปบู๊ตเดินเข้ามาทักทายพอสมควรแล้วพาพวกเราเข้าห้องเรียนชี้แจงการปฏิบัติตนต่าง ๆ ในระหว่างการศึกษาอีก 2 ปี เราทราบต่อมาว่านายทหารร่างสง่าผู้นั้น คือ ผู้หมวด ทวี ดำรงหัด หลังจากนั้นผู้หมวด ทวี จึงพาพวกเราเข้าไปรายงานตัวกับผู้บังคับกองร้อย ท่านคือ พ.ต. (ยศขณะนั้น) ถนอม ปัทมานนท์

โรงเรียนนายร้อยทหารบกในขณะนั้นมีนักเรียนอยู่ 2 ชั้น คือ ชั้นปีที่ 2 ซึ่งเพิ่งสอบขึ้นมาจากชั้นปีที่ 1 เช่นเดียวกับพวกเรา แต่เป็นนักเรียนเตรียมนายร้อยรุ่นที่ 3 และนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 1 ซึ่งเป็นนักเรียนเตรียมนายร้อยรุ่นที่ 4 ซึ่งเพิ่งสอบเลื่อนขึ้นมาเช่นเดียวกัน

นักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปีที่ 2 ที่พวกเราไปเข้าเรียนด้วยนั้นแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอน 1 และตอน 2 อันเป็นตอนทหารซึ่งพวกเราถูกแบ่งครึ่งออกไปอยู่ร่วมกัน ส่วนตอนที่ 3 นั้นเป็นตอนตำรวจ ก็ท่านผู้หลักผู้ใหญ่ของตำรวจ เช่น พล.ต.ท. จรัส เพ็งเจริญ พล.ต.ต. วิฑูร โตวิจิตร พล.ต.ต. มานิต มาโนชวงศ์ พล.ต.ต. สถิตย์ วิริยะศิริ และ พล.ต.ต. ชูลิต ปราณีประชาชน เป็นต้น ส่วน พล.ต.ท. ณรงค์ มหานนท์ นั้น ท่านกำลังศึกษาอยู่หลังชุดนี้ 1 รุ่น ทั้งนักเรียนนายร้อยทหารบก นักเรียนนายร้อยตำรวจ และนักเรียนนายเรือ ในระยะแรก ๆ ก็ดูเขิน ๆ กันอยู่บ้างตามสมควร พูดถึงอาหารการกินก็ไม่สุขสบายเช่นเดียวกับเมื่ออยู่ที่โรงเรียนนายเรือ พระราชวังเดิม เพราะโรงเรียนนายเรือให้นักเรียนจัดเอง ไปจ่ายที่ตลาดท่าเตียน เพียงแต่นั่งเรือจ้างข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดอรุณเท่านั้นเอง ส่วนโรงเรียนนายร้อยก็ไกลจากท่าเตียนมากในสมัยนั้น รถจ่ายกะบะก็มีหนึ่งหรือสองคันเท่านั้น

เลยต้องใช้วิธีประมูลให้แม่ค้ามาส่ง ในระยะแรกทางโรงเรียนนายร้อยจัดโต๊ะรับประทานอาหารของนักเรียนนายเรือต่างหาก ไม่รับประทานรวมกันกับนักเรียนนายร้อย ต่อมาสัก 2-3 วัน เห็นท่าจะไม่ดีแน่จึงให้นั่งรวมกันตอนใครตอนมัน อาหาร 3 มื้อ ๆ ละ 2 อย่าง มีน้ำปลามะนาวพริกขี้หนูเป็นหลัก น้ำปลามะนาวพริกขี้หนูนี้แหละที่ติดเป็นนิสัยของข้าพเจ้าตั้งแต่ครั้งนั้นมาจนถึงปัจจุบันคือขาดมิได้ในโต๊ะอาหาร ส่วนอาหารหวานเอาไว้ล้างปากก็มีอย่างเดียว

ในการรับประทานอาหารร่วมกันมื้อแรก ๆ นักเรียนนายร้อยเขาดำน้ำ (ควานเอาแต่เนื้อก้นชาม) กัน พวกเราก็นั่งนิ่ง พอมื้อต่อ ๆ มาสูเจ้าดำน้ำได้ ตูข้าเป็นนักเรียนนายเรือตูข้าก็ดำได้ แต่ดำลึกกว่ากล่าวคือ เอาช้อนลงไปควานช้า ๆ ใจเย็น ๆ จนเพื่อน ๆ นักเรียนนายร้อยต้องบอกว่าเอาขึ้นเสียทีซิเพื่อน จึงเป็นอันว่าอยู่เป็นเพื่อนกันได้โดยปราศจากข้อสงสัยเพียงไม่กี่วันเราเป็นเพื่อนกัน ยืมเงินยืมทองกันใช้ได้ตามปกติเพื่อนฝูงมีอะไรก็บอกเล่าเก้าสิบให้กันและกัน จนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็เป็นเพื่อนกัน ไม่ว่าพลเอก พลโท พลตรี ทั้งบางคนยังเป็นพันเอกพิเศษ ก็โขกหัวกันได้ (ลับหลังคนอื่น ๆ) ทั้งบก เรือ อากาศ และตำรวจ ดังนั้นการที่เอานักเรียนที่จะเป็นนายทหารและนายตำรวจครั้งกระนั้นมานอนร่วมกันในระยะยาว จึงมีคุณค่าขึ้นและมีผลอย่างมากมายเรายังคงพูดมึง ๆ กู ๆ กันจนกระทั่งปัจจุบันกับบางคนที่ไม่ถือยศฐาบรรดาศักดิ์ จนลืมว่าเป็นเพื่อนกันมา

ในระหว่างที่เป็นนักเรียนนายเรือชั้นปีที่ 2 และศึกษาอยู่กับนักเรียนนายร้อยนั้น เป็นระยะระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ตอนกลาง ๆ ของสงคราม การศึกษาก็ไม่กระทบกระเทือนอะไรมากนักแม้กรุงเทพ ฯ จะถูกโจมตีจากเครื่องบินของสหรัฐ ฯ แต่ข้าวของแพงอย่างเป็นบ้าเป็นบอ เสื้อผ้าแพงมาก เราได้ผ้าจากโรงงานทอผ้าของกระทรวงกลาโหมเป็นหลักในการตัด เป็นเครื่องแบบทั้งชุดฝึกและชุดขาว ในครั้งนั้นเราต้องออกฝึกขี่ม้าที่กองพันทหารม้า จำไม่ได้ว่ากองพันอะไรอยู่แถวๆ ถนนเศรษฐศิริ ตอนแรกพวกเราใช้กางเกงกากีขายาวที่โรงเรียนนายเรือจ่ายให้แล้วขอยืมผ้าพันแข้งสีเขียวเพื่อนนักเรียนนายร้อย ส่วนรองเท้าก็ใช้รองเท้าหุ้มข้อ มันไม่กระฉับกระเฉงเลย หลุด ๆ ลุ่ย ๆ นับว่าเป็นพระคุณอย่างสุดซึ้งที่ท่าน พล.ร.ต. ทหาร ขำหิรัญ ซึ่งเป็นผู้บัญชาการกรมนาวิกโยธินขณะนั้นได้ส่งกางเกงขี่ม้าสีกากี กางเกงขายาวสีกากีและผ้าพันแข้งสีกากีมาให้ เราก็เลยได้ชุดขี่ม้าที่กะทัดรัดและสมาร์ทไว้ใช้คนละ 1 ชุด ส่วนผ้าพันแข้งสีกากีนั้น เวลาไม่ได้ฝึกขี่ม้า เราก็เอามาพันแข้งกับกางเกงขายาวสีกากีเวลาฝึกในสนาม แล้วก็กางเกงสีกากีขายาวนี่แหละก็เลยระบาดจนเป็นเครื่องแบบนักเรียนนายเรือปัจจุบันที่ใช้ฝึกและแต่งออกนอกโรงเรียนได้

ประมาณเดือนธันวาคม 2486 จำเป็นต้องอพยพขนย้ายโรงเรียนนายร้อยทหารบกและโรงเรียนนายร้อยเทคนิค ทั้งยังมีโรงเรียนเตรียมนายร้อยติดตามขึ้นไปด้วย โดยขึ้นไปอยู่เมืองหลวงของประเทศไทยที่จะตั้งขึ้นใหม่ที่เพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นช่วงที่กรุงเทพมหานครกำลังถูกเครื่องบินฝ่ายตรงข้ามโจมตีติดต่อกันอย่างแทบไม่เว้นแต่ละคืน การอพยพของโรงเรียนทหารบกดังกล่าวมี 3 ขบวน ขบวนแรกก็คือ นักเรียนนายร้อยทหารบก ขบวนที่ 2 เป็นของนักเรียนนายร้อยเทคนิค ขบวนที่ 3 เป็นของนักเรียนเตรียมนายร้อย

การเตรียมดังข้างต้นก็คือต้องมีเป้ ย่าม หม้อข้าวสนาม กระติกน้ำ ปืนเล็กยาว (แบบรัชกาล) พร้อมด้วยมีดอีโต้สำหรับตัดไม้ 1 เล่ม นอกนั้นเป็นสิ่งที่นักเรียนต้องพิจารณาบรรทุกไปเองเช่น เครื่องแบบ มุ้ง ผ้าห่ม เสื้อผ้า แปรงสีฟัน ขันน้ำ ฯลฯ ผู้ใดอยากสบายมากก็หอบมาก เมื่อ

หอบไปมาก ๆ ก็เหนื่อยไปเอง เพราะต้องใส่เป้ ใส่ย่าม และแบกหามไปด้วยตัวเองทั้งสิ้น ทั้งยังกะกำหนดว่าของที่เอาไปนี้ต้องจำเป็นในระยะยาวจนกว่าจะจัดหาซื้อเองในจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนที่นอนหมอน หีบใส่ข้าวของ ทางโรงเรียนจะจัดส่งไปให้เมื่อเราได้สร้างที่พัก (ไม่ใช่เข้าที่พัก) เสร็จแล้ว พวกเราเป็นเด็กหนุ่ม ๆ ชาวกรุงจะว่าเป็นผู้ดีตีนแดงตะแคงตีนเดินก็ว่าได้ จะต้องพื้นผ่าชีวิตอะไรข้างหน้าก็ยังไม่รู้ เมื่อสั่งให้ไปก็ไปตามคำสั่ง

นักเรียนนายร้อยทหารบก นักเรียนนายร้อยตำรวจ และพวกเราเดินทางโดยรถโบกี้ 2 หลัง ออกจากสถานีรถไฟสามเสน โดยพ่วงไปกับขบวนรถพิษณุโลกประจำวัน ซึ่งสมัยนั้นรถไฟต้องแล่นกลางคืน เพราะกลัวเครื่องบินโจมตี เราบรรทุกกันอย่างแน่นขนัด เพราะทั้งคน ทั้งเป้ ย่าม ปืน ฯลฯ จิปาถะ ใครหลับก็หลับไป พอตื่นขึ้นมาก็ให้เพื่อนได้ลงไปนอนหลับบ้าง เพื่อนบางคนแทรกตัวไปนอนพื้นรถโบกี้ วันที่ออกเดินทางจากสถานีรถไฟสามเสน จำไม่ได้ว่าวันที่เท่าใด แต่เป็นตอนเย็นรถไฟไปถึงสถานีตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เอาในตอนสาย ๆ ของวันรุ่งขึ้น เราลงจากรถไฟจัดของใส่เป้ ย่ามเรียบร้อย พร้อมด้วยมีดอีโต้คู่ชีวิตอีก 1 เล่ม ปืนรัชกาลอีก 1 กระบอก เข้าแถวออกเดินทางไปเข้าที่พักแรมครั้งแรกที่ กม. 4 ถนนสายตะพานหิน-เพชรบูรณ์ เอาล่ะ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปอนาคตเราไม่รู้ถึงไม่รู้ก็ต้องเดินไป จะกลัวไปใยเมื่อเราเป็นทหาร เมื่อเราถึงที่พักแรมครั้งแรกที่ กม. 4 แล้ว ก็ได้รับการจ่ายข้าวปลาอาหารที่โรงเรียนนายร้อยเตรียมการไว้ให้ รุ่งขึ้นในวันแรกเราออกเดินทางด้วยเท้าต่อไปตั้งแต่ราว ๆ 3 นาฬิกา มีการพักประจำชั่วโมง ตามระเบียบแบบฉบับที่เราเล่าเรียนกันมา ราว ๆ 8 โมงเช้า เราก็เข้าที่พักแรมที่บ้านทับคล้อ เราเดินทางด้วยเท้า ในวันแรกนี้ได้ประมาณ 12 กม. เริ่มเจ็บกันบ้างแล้ว ที่ทารุณที่สุดนี้ข้าพเจ้าได้กล่าวแต่ต้นว่าพวกเราเป็นเด็กหนุ่ม ๆ ผู้ดีตีนแดงตะแคงตีนเดินมานั้นก็เริ่มทั้งนิ้วเท้าส้นเท้า และพื้นเท้าพองไปตาม ๆ กัน บางคนพื้นเท้าที่พองเริ่มแตก หนังพื้นเท้าลอกออกมาเป็นแผ่น ๆ แล้วนักเรียนเหล่านี้จะเดินต่อไปได้อย่างไรกัน ทางโรงเรียนนายร้อยทหารบกให้เราพักที่บ้านทับคล้อถึง 2 วัน 2 คืน เพื่อฟื้นฟูร่างกาย (จะรวมถึงเท้าที่พองด้วยหรือเปล่าก็ไม่รู้) และจิตใจเพื่อจะเดินทางด้วยเท้าต่อไปให้ถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ให้ได้

เมื่อได้พักที่บ้านทับคล้อถึง 2 วันแล้ว เราก็ออกเดินทางด้วยเท้าต่อไปเป็นวันที่ 2 ตำบลที่เข้าพักแรม ก็คือ กม. 36 เราจะต้องเดินทางอีก 20 กม. จากบ้านทับคล้อ ข้าพเจ้าจำได้ว่าระหว่างการเดินทางนั้น เราจัดเป็นตอนเรียง 3 เป็นหมวดเป็นตอนกันเรียบร้อย แต่กลับเริ่มมีตอนที่ 4 ขึ้นมาแล้ว พรรคพวกตอนที่ 4 ก็คือเพื่อน ๆ ที่เท้าพองไม่สามารถหยุดเดินได้ กล่าวคือเมื่อเริ่มเดินแล้วก็ต้องเดินไปเรื่อย ๆ อย่าหยุดเป็นอันขาด ถ้าผู้ใดหยุดแล้วจะออกเดินอีกต่อไปต้องกัดฟันจริง ๆ มันเป็นการทรมานหัวใจยิ่ง เพราะมันทั้งปวดทั้งแสบไปทั้งหมดที่เท้าทั้ง 2 ข้าง ตอนที่ 4 นี้ เวลาเดินพวกเราจะเดินอยู่ข้างหลัง ครั้นเวลาเพื่อน ๆ เขาหยุดพักประจำชั่วโมงกันก็เดินเลยขึ้นหน้าพรรคพวกไปเป็นขบวนแรก พอพรรคพวกในขบวนเดินขึ้นมาทันตอนที่ 4 นี้ก็จะตกไปอยู่ข้างหลังเป็นอย่างนี้ตลอดทางจนกว่าจะเข้าที่พักแรม

ระหว่างที่เราเดินทางจากสถานีรถไฟตะพานหิน จนเข้าที่พักแรมที่บ้านทับคล้อนั้นจะพบกับขบวนเกวียนเทียมด้วยวัว ขบวนละ 5 - 10 เล่ม ทั้งขึ้นทั้งล่องมีผู้ชายนั่ง ๆ นอน ๆ กันไปในขบวนเกวียนเหล่านั้น สอบถามได้ความว่าขบวนเกวียนและผู้ชายทั้งลำสันก็มีมาก และผอมโซหน้าตาเหลือง ๆ ก็ไม่น้อยถูกเกณฑ์ไปสร้างเมืองใหม่ที่เพชรบูรณ์ บางคนก็ทำงานตามที่ถูกเขาเกณฑ์ไป

เสร็จแล้วก็เดินทางกลับมารับจ้างพวกที่ถูกเกณฑ์ใหม่โดยตนเองไปแทนหรือขับเกวียนไปแทน บางคนก็เป็นเจ้ามือการพนัน ชวนคนโน้นคนนี้เล่นถั่วโป ไฮโลกันเป็นกลุ่ม ๆ ตำรวจน่ะหรืออย่าไปจับเลย จับไม่หวาดไม่ไหวหรอก ตำรวจเองก็ถูกเกณฑ์เป็นตำรวจสนามแต่งเครื่องแบบสีกากีมีผ้าพันแข้ง สวมหมวกหนีบต้องเดินทางด้วยเท้าไปกับเขาเหมือนกัน ผู้ชายที่ถูกเกณฑ์ที่ผอมโซหน้าเหลือง ๆ นั้น ส่วนมากก็เป็นผู้ที่งานเสร็จแล้วกำลังเดินทางกลับบ้านกลับช่อง กลับไปหาลูกหาเมียเสียที รอดชีวิตจากไข้ป่ามาได้ก็นับว่าโชคดีอย่างมหาศาลอยู่แล้ว สมัยนั้นจะไม่มียาแก้ไข้ชื่อแปลกเช่นสมัยนี้ มีควินนินเม็ดและควินนินน้ำเป็นหลัก นี่หมายความว่าพวกนักเรียนนายร้อยมีกันอย่างนั้น ส่วนชาวบ้านยาทั้งควินนินเม็ดและควินนินน้ำแพงหูฉี่ ครั้งกระนั้นยาแก้อักเสบแก่หนองจำพวก เตตร้าไซคลีน แอมพิซีลีน ไม่เคยได้ยิน เคยได้ยินแต่ซันฟาหรือเอ็มบี

นึกอยู่เหมือนกันว่าขณะที่นักเรียนนายร้อยเดินทางขึ้นไปเข้าที่ตั้งที่เพชรบูรณ์นี้ นักเรียนนายเรือเขาควรย้ายไปอยู่ที่สัตหีบ แต่จะไปอย่างไร คิดว่าคงไม่เดินทางด้วยเท้าคงไปด้วยเรือและคงใช้ชีวิตที่สัตหีบไม่หฤโหดเท่าชีวิตที่บ้านป่าแดงเมืองเพชรบูรณ์ กราบให้นักเรียน นอน, ห้องเรียน โรงอาหาร และอื่น ๆ แบ่งเป็นหลังคาจากก็ทางราชการสร้างให้ ที่พักครูบาอาจารย์ ผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับกองโรงเรียนนายเรือ ต้นเรือ ต้นปืน นายกราบ ได้พักอยู่ในอาคารกึ่งถาวรหลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ ส่วนทางด้านโรงเรียนนายร้อยนั้นจะเป็นโรงนอน ห้องเรียน โรงอาหาร กองบังคับการของกองร้อยที่ผู้บังคับกองร้อยนั่งทำงาน บ้านผู้บังคับหมวด บ้านผู้บังคับกองร้อย รวมทั้งบ้านจ่ากองร้อยด้วยนั้น นักเรียนนายร้อยเป็นผู้สร้างให้ทั้งสิ้น ซึ่งข้าพเจ้าจะบันทึกไว้ให้ได้ทราบต่อไปเมื่อถึงระยะนั้น ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ถึงการสับไม้ไผ่ให้เป็นแผ่น ๆ ที่เรียกว่า "ฟาก" รู้จักอะไรคือ อะเส จันทัน จันทันลอง อกไก่ ขื่อ แป ฯลฯ ตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งบัดนี้

ข้าพเจ้าจำได้ว่าผู้ชายที่ถูกเกณฑ์มาสร้างโรงเรียนนายร้อยที่เพชรบูรณ์ตายเสียมากต่อมาก เพราะไม่มียาแก้ไข้รับประทาน เกวียนที่เกณฑ์มาแทนที่จะบรรทุกข้าวปลาอาหารในพื้นราบ ก็ต้องบรรทุกหิน บรรทุกเสา บนภูเขา แล้วชะลอลงมายังที่ก่อสร้าง เกวียนเหล่านั้นพังแหลกลาญมากต่อมาก วัวที่เอามาเทียมเกวียนก็แทบจะไม่มีข้าวเปลือกและเกลือลงไปยาลำไส้ ตายไปเสียก็แยะ ข้าพเจ้าเองจำได้ว่าระหว่างการสร้างโรงเรียนนายร้อยนั้น ข้าพเจ้าได้พบชายที่เกณฑ์มาหลายคนนอนตายข้างทางในบริเวณที่ก่อสร้าง ข้าพเจ้าจำได้ว่าเราช่วยกันสับฟากไม้ไผ่เอาศพวางลงเอาหวายมัดขุดหลุมฝังเขาไม่น้อยกว่า 3 ราย

ในวันที่ 3 ของการเดินทางด้วยเท้า (เป็นวันที่ 4 ของการเดินทาง) เราออกเดินทางตั้งแต่ตี 1 ขบวนเดินทางด้วยเท้าก็คงจัดเป็น 3 ตอน บวกกับตอนที่ 4 เป็นตอนพิเศษตามที่กล่าวแล้ว เราจะต้องเดินทางถึง 28 กม. ให้ได้ เพื่อเข้าที่พักแรมขั้นสุดท้ายก่อนที่จะข้ามภูเขาเพชรบูรณ์ ที่หมายอันเป็นที่พักแรมประมาณ กม. ที่ 64 ก็คือตีนเขาเพชรบูรณ์ทางด้านจังหวัดพิจิตร ในระหว่างการเดินทางตอนกลางคืนนั้นมีรอยเท้าเสืออยู่บนฝุ่นข้างถนน อยู่หลายรอยทีเดียว ถนนสมัยนั้นใช้หินเทแล้วบดด้วยรถบดถนนจึงมีฝุ่นแยะ เพื่อน ๆ ตอนที่ 4 ชักขนหัวลุกรีบโขยกเข้ามาใกล้ ๆ ที่ร้ายที่สุดข้าพเจ้าจำได้ว่า ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงสุดของโรงเรียนนายร้อยทหารบกท่านมากับรถบรรทุกอาหาร ท่านชะโงกออกมาตะโกนว่า "นักเรียนเดินเร็ว ๆ หน่อย" ข้าพเจ้าได้ยินเสียงเพื่อนนักเรียนนายร้อยไม่รู้ว่าใครเพราะ

มันมืดตะโกนกลับไปว่าก็ลงมาเดินด้วยกันซิ การเข้าที่พักแรมในตอนสายวันนี้เป็นไปอย่างทุลักทุเลที่สุด เพื่อนบางคนพอรู้ว่าถึงที่พักแรมแล้วก็เร่งเดินเข้าที่พักแรม บางคนก็เดินทอดน่อง บางคนพอเลี้ยวขวาเข้าที่พักแรมก็เป็นลมล้มพับไป ข้าพเจ้าอยู่ใกล้หน่อยก็โยนเป้ให้เพื่อนอีกคนหนึ่งแล้วก็เข้าหิ้วปีกเพื่อนที่เป็นลมลากเข้าไปที่พักแรมจนได้ เพื่อนที่เป็นลมนอนแผ่หรา ข้าพเจ้าก็นอนแผ่หราด้วยเหมือนกัน แต่ก็น่าสาปแช่งเพื่อน ๆ ที่เท้าพองตั้งแต่ กม. 36 และได้นั่งรถบรรทุกอาหารไปกับผู้บังคับบัญชาคนนั้น เพราะรถคันนี้ได้ทราบต่อมาว่าไปรออยู่ที่พักแรมขั้นสุดท้ายที่วัดโพธิ์กลาง เพชรบูรณ์ เป็นอันว่าผู้ใดที่เป็นผู้ดีมาก ตีนแดงมากก็ไม่ต้องมาตะแคงตีนเดินให้เท้ามันพอง เท้าของข้าพเจ้าเองก็พองที่พื้นทั้งสอง แผลที่พองก็แตกออกเช่นเดียวกันกับเพื่อนทั้งหลาย แต่ก็ต้องก้มหน้าก้มตาเดินต่อไปได้เพราะบังเอิญแผลแตกนั้นมีอาการชามาก เสนารักษ์ก็เอายาเหลืองมาทาไว้ให้ แล้วให้วางเท้าผึ่งลมให้แห้งก็เท่านั้นเอง

เหลียวไปรอบ ๆ ตัวบริเวณนอกที่พักแรมเป็นป่าดงดิบแท้ ๆ มันเป็นดงดิบจริง ๆ ไม้ไผ่แต่ละลำโตเท่าโคนขา

เมื่อเข้าศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรปี 2519 ข้าพเจ้าได้มีโอกาสข้ามภูเขาเพชรบูรณ์อีกครั้งหนึ่งด้วยรถบัสปรับอากาศ ไม้ไผ่ไม่ปรากฏเลยมีแต่หญ้าคา เมื่อครั้งนั้นต้นไม้ใหญ่ ๆ ขนาด 2 คนโอบเต็มไปหมด แต่เดี๋ยวนี้เล่ามีแต่ดงต้นสาปเสือทั้งสิ้น ลำห้วยเล็ก ๆ มีน้ำไหลเมื่อครั้งก่อนเดี๋ยวนี้ไม่มีแม้แต่ต้นหญ้าเขียว ๆ คงมีแต่หญ้าคาเหลือง ๆ ป่าที่เคยเป็นป่าดงดิบมันกลายเป็นดงสุกเหลืองด้วยต้นสาปเสือแห้ง ๆ แล้วป่าก็ไหม้เกรียมดำเป็นหย่อม ๆ ไป

ลองหันกลับดูด้านปัจจุบันนี้ ในพื้นที่ชายแดนด้านตะวันออกบ้างว่าเป็นอย่างไร แม้มันจะไม่ถึงกับแห้งผากก็ตาม เมื่อก่อนนี้ประมาณ 10-15 ปีเห็นจะได้ เมื่อข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมผสมนาวิกโยธินเกือบ 7-8 ปี ข้าพเจ้านำกำลังทหารทั้งกรมผสมนาวิกโยธินออกฝึกภาคสนามชายแดนเขตจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราดทุกปี ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้แดง ไม้ตะแบก ไม้ตะเคียน ฯ ขนาดงาม ๆ เต็มป่าไปหมด แล้วเดี๋ยวนี้เล่า ยังเหลือหรอมแหรมเต็มที ยิ่งทหารเข้าไปปิดกั้นไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปนำผลประโยชน์ทั้งไม้และพลอย ก็มีข่าวออกมาหนาหู ถึงกับทหารบางคนถูกตามล่าสังหารจากประชาชน ถูกเขาหาว่าทหารนั่นแหละเป็นผู้หาประโยชน์เสียเอง ทั้งไม้เถื่อนและพลอยเถื่อน ทหารเรานั้นจะเอาเครื่องไม้เครื่องมือที่ไหนไปทำกัน เพราะหายใจเข้าทีก็หน้าที่หายใจออกทีก็หน้าที่ ไม่มีเวลาเหลือให้เลยสำหรับจะคิดทำไม้เถื่อน พลอยเถื่อน ก็ตรวจสอบกันแล้วตรวจสอบกันอีก ปรากฏว่าไม่มีหลักฐาน บางครั้งก็มีบัตรสนเท่ห์ส่งไปให้รกโต๊ะ กล่าวหาว่าพวกเขมรจะเข้ามาซื้อของเมืองไทยหรือคนไทยจะไปขายของให้เขมร หรือพวกคนเขมรหรือไทยไปซื้อพลอยในเขตเขมรมาได้ก็ตามต้องผ่านช่องทางที่ทางทหารเขาบังคับไว้ให้คือบังคับให้เดินทางไปในช่องทางในป่าที่กำหนด ผู้ใดออกนอกเส้นทางจะถูกยิงดับเป็นราย ๆ ไป เส้นทางที่กำหนดนี้จะมีกล่องเปล่าที่ใส่ขวดสุราแม่โขงหรือกล่องเปล่าสำหรับใส่ผงซักฟอก เขาเรียกว่า "กล่องสังเวย" ใครเดินทางผ่านไปก็หยดใบแดงใบม่วงเป็นปึก ๆ ลงไปเป็นการสังเวยเจ้าถิ่น เมื่อไปตรวจสอบไล่เลียงกันจริง ๆ ก็เป็นการกลั่นแกล้งกัน ป้ายร้ายป้ายสีกัน

ในวันที่ 4 ของการเดินทางเราก็เข้าที่พักแรมที่ตีนเขาเพชรบูรณ์ด้านจังหวัดพิจิตรประมาณหลัก กม. ที่ 64 ทางโรงเรียนนายร้อยทหารบกให้เราได้พักให้เต็มที่ก่อนจะเดินทางข้ามภูเขาเพชรบูรณ์ในเช้ามืดวันรุ่งขึ้น เรานอนก็นอนกลางวันอย่างเต็มอิ่ม คืนวันนั้นทั้งคืนเขาจัดยามป้องกันเสือตามคำแนะนำของชาวบ้าน กล่าวคือกองไฟให้ใหญ่ ๆ แล้วเอาไม้ไผ่สด ๆ ใส่เข้าไปด้วย เวลาไหม้มันก็จะแตกโป้งป้าง ๆ ตลอดคืน ก่อนออกเดินทางในวันที่ 5 นั้น เพื่อเป็นการแบ่งเบาความหนักบนบ่า ทางโรงเรียนนายร้อยฯ จึงให้บรรดาสัมภาระทั้งปวง ผูกมัดของใครของมันให้แน่น รวมเป็นหมวดหมู่ สัมภาระเหล่านี้ทางโรงเรียนฯ จะขนโดยรถยนต์ข้ามเขาไปให้เอง ให้นักเรียนฯ ทุกคนมีแต่กระติกน้ำกับปืนเล็กยาวและกระสุนตามอัตราติดตัวไปเท่านั้นในการเดินทางข้ามเขาเพชรบูรณ์

เราออกเดินทางในราว ๆ ตีสาม ไชโยโห่อิ้วกันพร้อมกับจุดขี้ไต้ที่พวกเราซื้อติดตัวมาเกือบทุกคน ที่ทำอย่างนั้นก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าขับไล่เสือ สิงห์ กระทิง แรด ทั้งหลายที่อยู่ในป่าข้างทางให้ตกใจรีบหนีไป เพราะนักเรียนนายร้อยเขามาแล้ว การเดินทางข้ามภูเขาเพชรบูรณ์ตามเส้นทางที่เป็นหินบดทับนี้ เรามิได้จัดเป็นหมู่หมวดตอนเรียง 3 กัน คงเดินกันไปเป็นกลุ่ม ๆ เดินกันไปเขี่ยขี้ไต้กันไป พักประจำชั่วโมงกันไป จนกระทั่งเดินลงเขาด้านจังหวัดเพชรบูรณ์เอาตอนสองโมงเช้า เราเข้าที่พักแรมประมาณ กม. ที่ 81 ที่เขาเรียกกันว่า "ชนแดน" ทางด้านขวามือมีไร่ส้มเขียวหวานของกำนันจุน คุ้มวงศ์ แต่ส้มเขียวหวานก็ยังไม่สุก ถ้าสุกก็จะได้ขอซื้อแบ่งปันมากลั้วคอแก้เหนื่อยกันบ้าง จากประมาณ กม. ที่ 81 นี้เอง มีทางแยกที่กรุยเอาไว้ ยังไม่ได้เป็นถนนพุ่งลงตรงไปยังชัยบาดาล สมัยนั้นเส้นทางนี้เขาว่ากันว่ากว่าจะไปทะลุถึงสระบุรีก็ต้องเสียเวลาถึง 3 วัน 3 คืน ถ้าไปด้วยรถยนต์ เพราะมีแต่ป่าดงดิบหล่มโคลน ไข้จับสั่นที่ร้ายแรงที่สุดในภาคนี้

วันรุ่งขึ้นอันเป็นวันที่ 5 ของการเดินทางด้วยเท้า เราออกเดินอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยที่สุดตั้งแต่ตี 3 จัดแถวตอนเรียงสามเป็นหมวด เป็นตอน ประมาณตี 4 กว่า ๆ เราต้องเดินสวนสนามผ่านผู้บังคับบัญชาชั้นสูง ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าตำบลนั้นชื่ออะไร แต่เป็นตำบลที่สำนักปลัดกระทรวงกลาโหมตั้งอยู่และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (ถ้าผิดก็ขออภัยด้วย) มายืนบนแท่นรับการเคารพ มืดก็มืด เราตบเท้าแบบทหารเยอรมันผ่านท่านผู้เป็นประธานฯ แลซ้ายทำ ไม่รู้ว่าใครบ้างมองหน้าไม่เห็นเพราะมันมีแต่ความมืด เราต้องเดินตบเท้าแบบเยอรมันดังนั้นอย่าพูดเลย เรื่องเท้าที่เป็นแผลจะปวดจะแสบอย่างใดก็ต้องสวนสนามผ่านผู้เป็นประธานฯ อย่างสง่าผ่าเผยที่สุด ตบเท่ากันพรึบ ๆ ๆ ๆ พร้อมกัน พอผ่านท่านผู้เป็นประธานฯ ไป เราก็ค่อยสบายใจได้แล้ว คงเดินตามปกติต่อไป แต่ยังคงรักษารูปขบวนแถวตอนเรียงสามจัดเป็นหมวดเป็นตอน เมื่อเดินต่อไปเริ่มมีประชาชนออกมาทำธุรกิจสุมไฟไล่เหลือบลิ้นให้สัตว์เลี้ยง เรากำลังเริ่มเดินเข้าไปในเขตที่มีประชาชนพักอาศัยอยู่ หนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงประมาณแปดนาฬิกา เราก็ถึงตัวเมืองเพชรบูรณ์ ประมาณ ก.ม. 98 ซึ่งเราใช้เวลาเดินทางด้วยเท้าประมาณ 5 ชั่วโมง ได้ระยะทางประมาณ 18 ก.ม. เศษ ๆ เราพักนาน รับประทานอาหารเช้าและพักผ่อนประมาณ 2 ชั่วโมง ต่อจากนั้นเราเริ่มออกเดินเลี้ยวซ้ายเข้าไปทางตะวันตกของตัวเมือง จำชื่อได้ว่าบ้านสะเดียง เดินไปตามถนนดินบดทับแน่นด้วยรถบดถนน เป็นระยะทางประมาณ 10 ก.ม. จนถึงวัด...? ก่อนถึงวัดโพธิ์กลางซึ่งจะเป็น บก. โรงเรียนนายร้อยทหารบกต่อไป

เมื่อถึงวัด... เราเข้าที่พักแรมและเป็นที่พักแรมยาวนานจนกว่าเราจะสร้างโรงเลี้ยง โรงครัว โรงนอน ที่พักของผู้กองและผู้หมวดฯลฯ เสร็จ เราจึงจะได้ย้ายไปเข้าที่พักของเรา เราไปถึงเพชรบูรณ์ก็เข้าฤดูหนาวแล้ว มั่นหนาวแสบขั้วหัวใจ เราได้รับข้าวของสัมภาระและมีดพร้าฯลฯ ของเราที่โรงเรียนขนมาให้ เมื่อเข้าที่พักแรมอันยาวนานที่วัด... แห่งนี้ เราต้องจัดการปลูกเป็นขนำ (กระหนำ) หรือเพิงเล็ก ๆ นอนกันสี่คน โดยยกเป็นแคร่สูงประมาณ 1 ศอก เอาฟากไม้ไผ่ที่สับด้วยมือเองปูรองนอน เอาผ้ากระโจมประจำกายมุงเป็นหลังคา มีวันดีคืนดีฝนตกมาอย่างหนัก บางแคร่ก็พังลงมาฟุบลงมากับพื้นดิน เหลือเพียงแต่ผ้ากระโจมประจำกายก็คลุมหัวกันเอาไว้ ในยามดึกที่หนาวเหน็บและฝนก็เทลงมาอย่างนี้ ได้ยินเสียงเพื่อนนักเรียนนายร้อยตะโกนว่า "สนุกจริงโว้ย สนุกจริงโว้ย!!" เพิงของใครที่ไม่พังลงไปก็นอนหลับภายใต้ผ้าห่มอันอบอุ่นเป็นสุขกันดี พวกที่เพิงพังลงมาก็ต้องนั่งจับเจ่าอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งเช้าวันรุ่งขึ้นฝนจึงหยุด ต่างคนต่างก็ลงไปพัฒนาเพิงพักกันใหม่ในตอนสาย ๆ

ในระยะแรก ๆ ที่พักอยู่ที่วัด... นี้ เราต้องแบ่งมอบภาระกันไปทำงานทุกเช้า ได้แก่ตัดไม้ไผ่ ผู้กองฯ สมบูรณ์ วิจิตรานุช หรือหมวดสุเทพ สุวรรณนิล และหมวดบัญญา อุตมะโยธิน เป็นคนสั่งการเอาไม้ไผ่ลวกชนิดตรง ยาวคนละ 5 ลำ ถ้าเป็นไม้ไผ่บงก็ตรงยาวคนละ 3 ลำ ไม้ไผ่ลวกเอามาทำเป็นระแนง ไม้ไผ่บงเอามาทำฟาก ตอหม้อหรือขื่อ แป จันทัน ไม้ไผ่บงนี้ข้างในจะมีเยื่อหนาเราลอกเอาเยื่อมาแทนกระดาษมวนบุหรี่สูบได้ เรื่องตัดไม้ไผ่เป็นงานตอนเช้าต้องตัดบนภูเขา การตัดไม้ไผ่ก็มีเทคนิคเหมือนกัน ถ้าใครเห็นลำไม้ไผ่กำลังงาม ฟันฉวะเข้าไป ลำไผ่ต้นนั้นพุ่งลงไปอยู่กลางกอไผ่เสียฉิบ อย่าไปดึงออกมาให้เหนื่อยเลย การตัดต้องแหวก ๆ เข้าไปพอถึงต้นไหนต้องตัดผ่านด้านในด้านแหลมอยู่ด้านนอก พอฟันฉวะลงไปด้านแหลมที่อยู่ด้านล่างริมนอกจะขาดแล้วพุ่งออกมาจากกอ เมื่อตัดไม้ตามประเภทจำนวนที่ผู้บังคับบัญชาสั่งแล้ว ก็เอาผ้าพันแข้งผูกโคนไม้ไผ่ที่ตัดได้สะพายสองไหล่รีบลงจากภูเขาหรือเนินสูง ๆ โครม ๆ ลงมากันเป็นแถว ๆ มามอบให้ผู้บังคับบัญชาตรวจจำนวนและคุณภาพตามที่สั่งการไป ใครตัดไม่ได้ตามที่สั่งก็ต้องไปตัดมาเติมให้ครบตามจำนวนและคุณภาพที่สั่งถ้าใครมัวแต่ทะเล่อทะล่า ตัดไว้ข้างทางแล้วขึ้นไปบนเนินเขาเพื่อจะตัดมาให้ครบจำนวน พอลงมาถึงกองไม้ไผ่ที่ตัดกองไว้อาจจะอันตรธานสูญหายไป หรือขาดจำนวนไปก็ช่วยไม่ได้ เพราะเพื่อนเล่นเอาผ้าพันแข้งผูกลากเอาไปเลย โดยไม่เสียแรงตัด

งานตอนบ่ายก็เป็นงาน ขุดหลุม ฝังเสา สับฝาก มุงหลังคา พวกที่ไปซื้อแฝกมามุงหลังคาที่ได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ แล้วแต่ผู้กองฯ จะสั่งให้ใครไปซื้อแฝก จำได้แฝกหญ้าคานั้นตับละ 10 ถึง 15 สตางค์ ไปซื้อกันที่บ้านพร้ำ บ้านป่าเลา พวกที่ไปซื้อแฝกตอนกลางวันก็หมายตาสาว ๆ ไว้ พอตกกลางคืนหลังจากเป่านกหวีดนอนแล้วก็แอบหนีไปรำวง โรงเรียนนายเรือใครจะดื่มเหล้า ใครจะสูบบุหรี่ไม่ได้ว่าอะไรเพราะเป็นเรื่องของสังคม แต่ที่โรงเรียนนายร้อย ซึ่งยิ่งอยู่ในป่าอย่างนั้นก็เลยพาลติดบุหรี่ ติดเหล้ากันไปพอสมควรทีเดียว ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่ออยู่โรงเรียนนายเรือเรื่องเหล้า บุหรี่ก็เฉย ๆ มันไปสูบบุหรี่เป็นจนติด และดื่มเหล้าเป็นเมื่ออยู่เพชรบูรณ์นั่นเอง มีอยู่วันหนึ่งในตอนหัวค่ำ กำลังเดินกับพรรคพวกนักเรียนนายร้อยจะไปกินกาแฟที่ร้านกาแฟ ข้าพเจ้าเกิดอยากสูบบุหรี่ขึ้นมา หาไฟจุดไม่ได้ เห็นคนอีกกลุ่มหนึ่งเดินสวนทางมาก็เข้าไปพูดว่า "เพื่อน...!

กันขอสูบบุหรี่หน่อย'' บุคคลผู้นั้นยื่นบุหรี่ให้ต่อพร้อมกับชะโงกหน้าเข้ามาใกล้แล้วพูดว่า ''อ้อ... ทหารเรือหรือ'' ข้าพเจ้าก็เพ่งตามองหน้าบุคคลผู้ใจดีให้ต่อบุหรี่ มิใช่ใครอื่น ท่านผู้นั้นก็คือ ผู้กองปิยะ สุวรรณนิลนั่นเอง เลยกล่าวไปว่า ''ขอบคุณครับ'' พอผ่านมาแล้ว เพื่อนนักเรียนนายร้อยก็ถามว่า ''ใครถามลื้อ'' ข้าพเจ้าก็ตอบว่า ''ผู้กองปิยะว่ะ''

เรื่องบุหรี่นั้นมีทั้งบุหรี่โรงงานยาสูบจำไม่ได้ว่ายี่ห้ออะไรบ้าง จะเป็นตาฆ้อง พระจันทร์ หรือบุหรี่บัวสะอาด (ร้านบัวสะอาดบางลำภูบน เอาใบบัวมามวนยาสูบ) บางครั้งในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เราก็เดินทางไปถึงบ้านหล่มเก่า (เหนือจาก อ. หล่มสัก) ไปค้างแถว ๆ สำนักงานทรัพย์สิน แถวท่าพลและวังรู ไปซื้อใบยาเวอร์ยิเนียสีเหลืองสวยมาก แล้วมาซื้อกระดาษมวนเอาเองที่ตลาดเพชรบูรณ์ บางครั้งนอกจากจะไม่มีกระดาษมวนบุหรี่แล้ว พวกเรายังใช้เยื่อไม้ไผ่ ใบซงโครวมถึงกระดาษหนังสือพิมพ์มวนใบยาเพื่อสูบ เมื่อถึงคราวอยากสูบบุหรี่เต็มที่

สำหรับเรื่องเหล้านั้นทั้งกระแช่ น้ำขุ่น น้ำใส (ใสเป็นตาตั๊กแตน) เหล้าผสมเซี่ยงชุน เหล้าชื่อประเสริฐ ฯลฯ ดื่มมันทั้งนั้น ยิ่งหนีโรงเรียนไปรำวงแถวบ้านพรำ ป่าเลาด้วยแล้วมีแต่กระแช่และยาฉุน

พวกเราทุกโรงเรียน คือ ทางโรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนนายร้อยเทคนิค และโรงเรียนเตรียมนายร้อย ต่างโรงเรียน ต่างก็ช่วยตัวเองในการสร้าง บก. ร้อย ๆ โรงนอน ห้องเรียน บ้านผู้บังคับบัญชาและเจ้าหน้าที่ทำถนนหนทางเชื่อมต่อกับสะพานเล็ก ๆ โดยอาศัยแรงงานชายฉกรรจ์และเกวียนพร้อมด้วยวัวเทียม และพวกเราร่วมมือกันทำจนเสร็จ จำได้ว่าใช้เวลาถึง 3 เดือนเศษ จึงเรียบร้อยทุกอย่างแล้วเริ่มเรียนและฝึกทันที ครูที่สอนก็เป็นครูเดิมๆ และที่ควรจดจำไว้ก็คือ พ.ต. ถนอม กิตติขจร (ยศตอนนั้น) เป็นครูสอนแผนที่ ครูที่มิได้ติดตามไปด้วยก็คือครูภาษาฝรั่งเศส

ระหว่างการศึกษามีการปล่อยพักผ่อนคนละ 15 วัน มาเยี่ยมบ้านคุณพ่อคุณแม่ การเดินทางก็ต้องเดินเท้า มาดักโบกรถยนต์ของแขวงการทาง หรือรถของโรงงานยาสูบ หรือบริษัทจังหวัดที่ในตัวเมืองขอเขาโดยสารไปลงที่สถานีรถไฟตะพานหินจังหวัดพิจิตร ที่ร้ายที่สุดก็คือเวลาเราได้พักผ่อนเราก็หอบจดหมายของเพื่อนไปทิ้งให้ที่กรุงเทพฯ แต่พอเพื่อนได้พักบ้างหาได้ทำอย่างเราไม่ เพื่อนรับจดหมายแล้วเอาหมวกครอบไว้บนหิ้งหัวนอน พอเพื่อนเดินทางไป หมวกสวมจดหมายเหล่านั้นก็คงอยู่บนหิ้งต่อไป จนกระทั่งเพื่อนกลับมาจากพักผ่อนก็มาสารภาพแต่โดยดีอโหสิกันไป สมัยนั้นรองเท้าผ้าใบราคาแพงมาก เราต้องใช้รองเท้ายางดิบ โดยทางโรงงานเขาเอายางดิบเป็นแผ่น ๆ ใส ๆ นี่แหละมาตัดและประกอบเป็นรองเท้ามาขาย เสื้อผ้าก็มีแต่ผ้าทอพื้นเมือง ก็คือเจอแบบผ้าขาวม้านั่นเองมาตัดกันเป็นกางเกงเสื้อ ไปตามมีตามเกิด ถุงเท้านั้นอย่าได้กล่าวถึงเลยหายากเต็มที่

ระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่บ้านป่าแดงนั้น ข้าพเจ้าจำได้ว่าเป็นช่วงที่กรุงเทพ ฯ กำลังมีความวุ่นวายทางด้านการเมืองภายในและด้านการเมืองระหว่างประเทศ พวกเราทหารเรือถูกเพื่อน ๆ นักเรียนนายร้อยทหารบกด่าสาดเสียเทเสียเกี่ยวกับคุณหลวงสังวรณ์ยุทธกิจ เพื่อนทหารเรือคนหนึ่งข้าพเจ้าขอไม่เอ่ยนาม โมโหสุดขีดคว้าขวานที่ใช้ตัดไม้ไผ่จะเข้าฟันกะบาล นักเรียนนายร้อยทหารบกคนที่ด่าทหารเรือ พวกเรานักเรียนทั้งบกและเรือและตำรวจที่อยู่ใกล้ ๆ เข้าห้ามกันไว้ก็เลิกลากันไป อโหสิกันไปเพราะเป็นเพื่อนกัน เลยอุ้มเพื่อนไปให้คุณหมอประภาคาร กาญจนาคมรักษา เพราะเพื่อน ๆ เป็น

มาเลเรียถึงหมดสติไปก็มาก ก็เพื่อน ๆ กันทั้งนั้นแหละ ยามป่วยก็หิ้วกันไปเสนารักษ์ ยามยากจนก็ยืมเงินกันใช้ ยามหิวก็ขอกันกิน แล้วจะมาทะเลาะกันหาพระแสงดาบอะไร เรื่องมาเลเรียนั้นมีแต่นักเรียน ๆ เท่านั้นที่ทางราชการให้การดูแลอย่างดียิ่ง คุณหมอประภาคาร กาญจนาคม เป็นที่พึ่งของพวกเราทั้งหลาย ส่วนคนอื่น เช่น คนงานที่เกณฑ์มาท่านก็ให้การดูแลรักษาพอสมควร ต้องรักษาชีวิตของนักเรียนไว้ก่อนเสมอ จำได้ว่าพวกเราเป็นมาเลเรียชนิดสลบหมดสติไปมากราย แต่ก็ไม่เคยเสียชีวิตเลย มีเสียชีวิตเพียงรายเดียวคือนักเรียนนายร้อยเทคนิค ซึ่งเสียชีวิตเพราะผูกคอตายสาเหตุก็คือเสียใจในเรื่องบางเรื่อง

บ้านป่าแดงเมื่อครั้งกระนั้นไม่มีใครใหญ่กว่าโรงเรียนนายร้อย แต่เดี๋ยวนี้ได้ข่าวมาว่าพวกคอมมิวนิสต์เขาใหญ่กว่าใครเป็นไหน ๆ ว่ากันตามระยะทางแล้วก็ห่างจากตัวเมืองฯ สิบกว่ากิโลเมตรเท่านั้น พวกก่อการร้ายคงเข้ามาเตร่ไปเตร่มาในตัวเมืองอยู่แล้วก็ได้ ลำห้วยที่ป่าแดงสมัยนั้นเวลาน้ำป่าทะลักมาดังเสียงโครม ๆ ไปเลย ทางโรงเรียนนายร้อยที่เอากระทะต้มข้าวต้มแกงไปตั้งในลำห้วยก็ถูกน้ำพัดไป พอน้ำลดลงหมดแล้วก็ไปเก็บเตาเหล็กกระทะเหล่านั้น ลงไปตามลำห้วยห่างไปตั้งเกือบหนึ่งกิโลเมตร อาจจะสงสัยว่าทำไมทางโรงครัว เขาจึงเอาเตาเอากระทะไปตั้งในลำห้วย มีเหตุผลอยู่อย่างเดียวก็คืออาศัยน้ำในบ่อทรายเล็ก ๆ ใช้ในการหุงต้ม และล้างผักหญ้า ข้าวของ ตอนเย็น ตอนหัวค่ำเจ้าหน้าที่โรงครัวก็ตักน้ำใส่กระทะไว้ให้พร้อม เพื่อจะหุงข้าวต้มแกงมื้อเช้า อากาศก็โปร่ง ๆ ดี ๆ อยู่หรอก แต่ตกดึกเข้าน้ำป่ามันพัดลงมาอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว พวกเราก็เคยหิวเพราะอาหารส่งมาล่าช้าอยู่หลายครั้ง การลำเลียงอาหารจากโรงครัวโรงเรียนนายร้อย ใช้เสมียนกองร้อยไปรับ บรรทุกเกวียนมาออดแอด ๆ หกเรี่ยราดกันมาตลอดวัน อาหารที่จ่ายให้แก่นักเรียนอยู่เสมอก็ได้แก่แกงส้มกะหล่ำปลี และแกงหมูต้มกับถั่วลิสงเพราะราคามันถูก เพื่อนเราบางคนเมื่อมันเต็มที่ก็ควานเอาถั่วลิสงมาตากแดด เอาไว้กินในยามที่ครูหรือผู้บังคับบัญชายังไม่เข้าห้องเรียน อย่างไรก็ดีพวกเราก็ยังทำกับข้าวรับประทานกันเองอยู่เสมอ ของที่ทำอยู่เสมอก็คือหน่อไม้ผัดเผ็ด ทั้งนี้เพราะหน่อไม้ข้างโรงนอน และห้องเรียนมีงอกมาให้กินได้อยู่เสมอ เว้นแต่จะเข้าหน้าร้อนจริง ๆ ผักจำพวก ผักกาด ใบหอม ผักกวางตุ้ง คะน้า ผักกาดหอม กะหล่ำปลี ผักชี คื่นช่ายฯ ชาวบ้านปลูกไว้ขึ้นงามดี เพราะอากาศหนาวและน้ำค้างลงจัดผักจึงงามดีและราคาถูกพอสมควรทีเดียว

น้ำที่ใช้รับประทานก็ต้องใช้น้ำในลำห้วยที่ไหลมาใต้ทราย เราขุดเป็นบ่อทรายเล็ก ๆ น้ำจะไหลมาในบ่อทีละน้อย ๆ เอากะลามะพร้าวตักใส่หม้อสนามไว้ พอได้เต็มหม้อแล้ว เราก็นำไปเทใส่กระทะใบบัวใบใหญ่ที่ใช้ต้มน้ำ พอน้ำเดือดก็ตักเก็บเข้ากระติกน้ำไว้เป็นน้ำรับประทานได้ กระทะต้มน้ำใบบัวขนาดใหญ่เหล่านั้น ก็เขรอะไปด้วยตะกอนหินปูนเกาะจับอยู่ แต่ถ้าไม่ต้มเราจะดื่มน้ำนั้นมันจะเกิดโรคร้ายอะไรขึ้นมาก็ไม่รู้เหมือนกัน

ระหว่างที่เราศึกษาอยู่ที่โรงเรียนนายร้อยป่าแดงนั้นเราก็มีวันนาวี (เนวี่เดย์) กับใคร ๆ เขาเหมือนกัน เรามีนักเรียนนายเรือในป่าแดงอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของพวกเราซึ่งเตรียมนายเรือรุ่น 4 นี้เรียนอยู่กับนักเรียนนายร้อยชั้น 3 (เตรียม ทบ. รุ่น 3) และกลุ่มเตรียมนายเรือรุ่น 5 ที่เรียนกับนักเรียนนายร้อยชั้น 2 (เตรียม ทบ. รุ่น 4) เราอาศัยบ้านของชาวบ้านแถว ๆ ใกล้กับโรงเรียนเป็นที่ทำครัว จัดเลี้ยงกันเพื่อฉลองวันนาวีกันแล้วก็ต้องกลับมานอนกองร้อยก่อนสามทุ่ม การเลื่อนชั้นและการติดเม็ดดุมชั้นที่คอเสื้อ เขาใช้วิธีให้โรงเรียนนายร้อยมีหนังสือยืนยันมาทางโรงเรียนนายเรือว่าพวก

เราอยู่ชั้นใด สอบผ่านหรือไม่ผ่านอย่างใด ขอเม็ดดมชั้นไปติดที่คอเสื้อกันเอง พร้อม ๆ กับหมายเลขชั้นของนักเรียนนายร้อยที่ติดบนบ่าก่อน ยังมีชีวิตที่ป่าแดงอีกมาก เราทหารบก ทหารเรือ และ ตำรวจนอนกินร่วมกันโดยตลอดมาด้วยดี รักใคร่สนิทสนมกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน ข้าพเจ้าอยากเห็นนักเรียนนายเรือพรรคนาวิกโยธินและนักเรียนนายร้อยตำรวจ ไปเรียนร่วมกับ นักเรียนนายร้อย อีกดังที่เคยเป็นมาแล้ว ในชีวิตนักเรียนนายเรือที่ข้าพเจ้าผ่านมาที่ป่าแดงเมื่อผู้กองหรือผู้หมวดตรวจนักเรียนนอนเรียบร้อยแล้ว ท่านก็กลับไปทุกคืน พอผู้บังคับบัญชาไปแล้วพวกเราก็ออกมานอกโรงนอน มานั่งคุยกัน ปลุกพระกัน นักเรียนนายร้อยตำรวจนั่นแหละตัวดี เป็นนักปลุกพระกันหลายคน นักเรียนนายร้อยก็ไม่เบาเอาอะไรไม่รู้เล็ก ๆ ใส่มือให้แล้วถามว่าองค์นี้คงกระพันไหมช่วยตรวจด้วย นักเรียนนายร้อยตำรวจก็ปลุกพระพับ ๆ ๆ หลังจากนั้นก็ลืมตาขึ้นแล้วบอกว่าดีแน่ พอเอามือที่กำพระส่องไฟดูมันไม่ใช่พระนี่หว่ามันเป็นก้อนหินแบน ๆ ก็ได้แต่โมโหด่าบรรพบุรุษแล้วขว้างก้อนหินใส่พวกเราที่ยืนมุงดูอยู่ ส่วนนักเรียนนายร้อยที่แกล้งหลอกเพื่อนนั้นรีบวิ่งหนีเข้าโรงนอนไปเสียแล้ว

เรามีไฟฟ้าใช้กัน แต่หกโมงเย็น ถึงสี่ทุ่ม เป็นไฟแสง สว่างไม่กี่ดวง ที่โรงนอนและห้องเรียน หลังจากสี่ทุ่มแล้วเราก็ใช้ตะเกียงน้ำมันมะพร้าวหรือตะเกียงน้ำมันหมูกัน เราใช้กระป๋องนมเปล่า ๆ ดัดแปลงเป็นตะเกียงเพื่อให้แสงสว่างบ้างเล็กน้อย ยิ่งเป็นตะเกียงน้ำมันหมูด้วยแล้ว เมื่อวางไว้หัวนอนเจ้ามดง่ามมากินน้ำมันหมูกันจมไปเลย

เรามีการฝึกหัดศึกษากันทุกวัน ใช้ชีวิตกันไปวันหนึ่ง ๆ รอเวลาจบการศึกษาเพื่อรับกระบี่กัน จำได้ว่าในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2487 เราก็จบการศึกษาจากป่าแดง เดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ เพื่อรอรับกระบี่ การเดินทางกลับกรุงเทพ ฯ ของเราค่อนข้างทุลักทุเลตามเคย คือ เมื่อโรงเรียนนายร้อยจัดรถยนต์บรรทุกพวกเราพร้อมด้วยที่นอนหมอนมุ้ง หีบข้าวของมาส่งที่สถานีรถไฟตะพานหินแล้วก็ให้ค่าเช่าเรือมาเพื่อขึ้นรถไฟที่นครสวรรค์ เพราะทางรถไฟตั้งแต่สถานีรถไฟตะพานหิน ชุมแสงถึงปากน้ำโพถูกเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตรโจมตีขาดเป็นช่วง ๆ เราจึงรวมเงินกันเช่าเรือบรรทุกข้าวหรือที่เรียกกันว่าเรือเอี้ยมจุ้นสองหรือสามลำบรรทุกพวกเราพร้อมด้วยข้าวของลงเรือจากท่าน้ำหลังสถานีรถไฟตะพานหินมาขึ้นบกที่สถานีรถไฟปากน้ำโพ เราล่องเรือกันมาจำได้ว่า สองวันสองคืนจึงขึ้นบกหลังจากนั้นเราก็ขนของทั้งหมดรวมทั้งหีบข้าวของ ที่นอน ขึ้นรถไฟอีกทอดหนึ่งเดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ ระหว่างทางก็มีทางรถไฟขาดอีก เราก็ต้องแบกข้าวของไปต่อรถไฟข้างหน้าอย่างทุลักทุเลที่สุด ท้ายที่สุดเราก็เดินทางกลับเข้าถึงโรงเรียนนายร้อยทหารบกเดิมที่ถนนราชดำเนินนอกจนได้ หลังจากนั้นพวกนักเรียนนายเรือก็ติดต่อขอรถจากโรงเรียนนายร้อยไปรายงานตัวที่โรงเรียนนายเรือ พระราชวังเดิมที่เกือบจะไม่มีใครอยู่เลยจนได้ แล้วจึงรอวันฤกษ์งามยามดีที่จะรับกระบี่ต่อไป

ข้าพเจ้าจำได้ว่าในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2488 เราเข้ารับกระบี่พร้อมกันทั้งนายทหารบก นายทหารเรือ นายตำรวจที่สำเร็จร่วมกันจำนวน 110 นาย และผู้มอบให้มิใช่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้พระราชทาน แต่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม คือ พลเอก หลวงสินาด โยธารักษ์ ในจำนวนผู้สำเร็จการศึกษานี้เป็นนายทหารบก 64 นาย นายทหารเรือ 8 นาย นายทหารอากาศ 5 นาย และนายตำรวจ 33 นาย มาจนบัดนี้ก็เจริญรุ่งเรืองเป็นพลเอกไปก็มี ยังเป็นพันเอกก็มี ล้มหายตายจากกันไปก็มี

ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อได้รับการประดับยศเป็นเรือตรีและรับกระบี่เรียบร้อยแล้ว ก็มีเวลาพักอีกเล็กน้อย แล้วทางกรมนาวิกโยธินก็ให้เราเดินทางไปขึ้นรถยนต์ที่กองพันนาวิกโยธินที่ปากน้ำ ซึ่งมี น.ท. สุ่น มาลัยกุล เป็นผู้บังคับกองพัน เราเดินทางไปถึงจังหวัดชลบุรี อันเป็นที่ตั้งของกองผสมนาวิกโยธิน ซึ่งมีกองบังคับการอยู่ที่วัดเครือวัลย์ พลเรือตรี ทหาร ขำหิรัญ ผู้บัญชาการกรมนาวิกโยธินในขณะนั้นให้โอวาทและให้เราเข้ารับอบรมทุกวัน รวมทั้งกลางคืนด้วย เพราะเราเป็นนายทหารใหม่ อาวุธยุทธภัณฑ์ที่ทหารนาวิกโยธินเราใช้อยู่ขณะนั้น ไม่เหมือนกับที่เราเรียนกันอยู่ที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก แต่เป็นอาวุธของญี่ปุ่นทั้งสิ้น ต่อจากนั้นข้าพเจ้าได้รับมอบให้เข้าทำหน้าที่ผู้บังคับหมวดของโรงเรียนจ่าสำรอง จำได้ว่าข้าพเจ้าต้องพันผ่าการปกครองในระยะต้นไม่น้อย อย่างไรก็ตามในช่วงที่ข้าพเจ้าปกครองอยู่ที่โรงเรียนจ่าสำรองนี้ไม่มีปัญหาอะไรหนักอกหนักใจเลย จะปกครองก็เอาจะอาวุธศึกษาก็สู้ สู้มันทั้งนั้น ก็จึงไม่มีอะไรหนักใจ

ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อต้นปี 2490 ข้าพเจ้าได้รับพระราชทานยศเป็นเรือโทแล้ว ข้าพเจ้าได้ย้ายมาเป็นผู้บังคับหมวดของกองพันนาวิกโยธินที่ 4 ที่สวนอนันต์ ในสมัยนั้นเราอยู่กันในกราบทหารหรือกองร้อย และโรงนอนของพวกเราเป็นหลังคาจาก ฝาเป็นฝากระแซงไม้ไผ่ขัดแตะ ในสมัยนั้นกองพันนาวิกโยธินที่ 4 มี 4 กองร้อย เป็นกองร้อยปืนเล็กสามกองร้อยและกองร้อยอาวุธหนึ่งกองร้อย พวกเราคือตัวข้าพเจ้าเองและเพื่อนอีก 2 นาย คือ ร.ต. มณฑล สงขกุล (นามสกุลเดิม) และ ร.ต. เสนาะ สมิตเกษตริน (ซึ่งปัจจุบันเป็นพลเรือตรีทั้ง 2 ท่าน) ต้องนอนห้องหัวกองร้อยของกองร้อยอาวุธ เราฝึกหัดศึกษากันอย่างจริงจัง ปกครองกันอย่างแข็งแกร่ง ทั้งนี้ระยะนั้นกำลังอยู่ในระยะแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าวของแพงโจรกรรมระบาดอย่างหนัก ทหารที่เข้ามารับราชการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร และบรรจุอยู่ในกองพัน ฯ นี้เป็นทหารที่มาจากเขตติดต่อจังหวัดราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมัยนั้นมีโจรอยู่กลุ่มหนึ่งและมีอิทธิพลกว้างขวางในพื้นที่บริเวณดังกล่าว โจรกลุ่มนี้เรียกว่าโจรบ้านกอไผ่ ซึ่งทหารที่เข้ามารับราชการในระยะนี้ก็เคยเป็นลูกสมุนหรือพรรคพวกหรืออยู่ใต้อิทธิพลแบบนักเลงของโจรบ้านกอไผ่ไม่น้อย ดังนั้นการฝึกหัดศึกษา การปกครองจึงต้องแข็งแกร่ง มีการกระทำผิดทั้งทางวินัยและทางอาญาอย่างรุนแรง ต้องลงโทษกันขนาดเฆี่ยนจนหลังลายก็ยังไม่หลาบไม่จำ เมื่อส่งเข้าเรือนจำคือสมอแดงไปแล้ว เวลาออกมาทำงานข้างนอกยังถูกผู้คุมยิงตายอยู่เสมอ สมัยนั้นเรือนจำสมอแดงนี้ตั้งอยู่ตรงบริเวณด้านหลังตึกกรมอู่ทหารเรือปัจจุบันหรือตรงข้ามกับกรมพลาธิการปัจจุบัน

เราคลุกคลีกับทหารอย่างใกล้ชิดที่สุด ปกครองและฝึกหัดกันอย่างถึงพริกถึงขิงที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนของข้าพเจ้าทั้งสองท่าน คือ คุณเสนาะ สมิตเกษตริน และ คุณมณฑล สงขกุล (หรือธานินปฐมรัฐ) ควรได้รับการยกย่องอย่างยิ่งที่ได้ช่วยกันกำทหารเหล่านั้นไว้ในมืออย่างแน่น ทหารสมัยนั้นหากปกครองเข้มวินัยหน่อยก็ดี ถ้าวินัยไม่ดีก็ถูกลงโทษอย่างหนัก และส่งเข้าคุกไป ไม่เหมือนทหารสมัยปัจจุบันที่มีปัญหามากเสียจริง ๆ

จำได้ว่า ขณะที่ข้าพเจ้ารับราชการอยู่ที่กองพันนาวิกโยธินที่ 4 สวนอนันต์นี้และกำลังได้รับเงินเดือนเรือโทเต็มขั้น ก็ถูกส่งไปเข้าศึกษาโรงเรียนนายทหารราบชั้นผู้บังคับกองร้อยที่ค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชลพบุรี ใน พ.ศ. 2491 การเข้ารับการศึกษาครั้งนี้ข้าพเจ้ามีเพื่อนไปศึกษาด้วยอีก 1

ท่าน คือ คุณโชติ พรหมานต (ปัจจุบันได้ปลดเกษียณแล้ว) การเรียนในโรงเรียนชั้นผู้บังคับกองร้อยครั้งนั้นมีผู้ที่เรียนอยู่ด้วย เช่น พล.อ. ฉลาด หิรัญศิริ พล.อ. สายหยุด เกิดผล พล.อ. เชวง ยังเจริญ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งยศขณะนั้นทุกคนเป็นร้อยเอก เงินเดือนเต็มขั้นกันทั้งนั้น ข้าพเจ้าและคุณโชติได้รับความกรุณาให้ พักชั้นบน ของสโมสร นายทหารตลอดมา ระหว่างการศึกษาก็ไม่มีอะไรเป็น ที่น่าจดจำเป็นพิเศษ มีอยู่กรณีเดียวคือกรณีที่เกิดกบฏขึ้นในกรุงเทพฯ ในคืนวันที่เกิดเรื่องนี้ข้าพเจ้าและคุณโชติฯ ก็ยังนอนไม่หลับ ได้มีท่านผู้ใหญ่ท่านหนึ่งที่เป็นนักเรียนฯ ด้วยกันขึ้นมาตะโกนด่าบรรพบุรุษอยู่หน้าห้อง ข้าพเจ้าและคุณโชติได้แต่นอนฟัง เพราะท่านผู้ใหญ่ที่เป็นนักเรียนร่วมชั้นนั้น ท่านก็อาวุโสมากแล้วก็นิ่งเสียดีกว่า ท่านด่าไปด่ามาก็เหนื่อยไปเองแล้วก็เงียบไป ตอนรุ่งเช้าโรงเรียนก็ไม่เรียนกัน ข้าพเจ้าและคุณโชติจึงเข้าไปขอท่านผู้บัญชาการศูนย์การทหารราบสมัยนั้น คือ พ.อ. (ยศสมัยนั้น) ม.จ. พิสิษฐ์ ดิสพงษ์ ดิสกุล และทูลขออนุญาตเดินทางไปรายงานตัวที่ต้นสังกัด ท่าน ม.จ. พิสิษฐ์ฯ ท่านยิ้มแล้วตอบว่า "คุณทั้งสองคนไม่ต้องไปหรอก อยู่กับผมที่นี่แหละ ถ้ามันยืดเยื้อผมจะให้ขอยืมเงินตามที่คุณทั้งสองต้องการ"

เมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียนนายทหารราบชั้น ผบ. ร้อยในต้นปี 2492 แล้ว ข้าพเจ้าก็เข้ารับราชการที่โรงเรียนจ่านาวิกโยธิน โรงเรียนจ่านาวิกโยธินสมัยนั้นมีอยู่ 3 เหล่า คือ ทหารราบ ทหารช่าง และทหารขนส่งแยกเป็นเหล่าเป็นห้องเรียนกันเลย มีหลักสูตรการศึกษาสองปี ข้าพเจ้าได้รับการบรรจุให้เป็นผู้ บังคับกองร้อย โรงเรียนจ่านาวิกโยธิน โรงเรียนจ่า นาวิกโยธิน สมัยนั้น ตั้งอยู่ที่อาคารฯ ซึ่งปัจจุบันเป็นอาคารของกองการฝึกทหารใหม่ของศูนย์การฝึกกรมนาวิกโยธิน ในระยะนั้นจะเป็นด้วยการเมืองเข้ามาเกี่ยวพันมากก็ไม่ทราบได้ แต่ปรากฏว่าในระยะที่ข้าพเจ้าปกครองเป็นผู้บังคับกองร้อยนักเรียนจ่าอยู่นั้นมีข้าราชการจากกองทัพบก ได้ขอเข้ารับราชการ ในกองทัพเรือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรมนาวิกโยธินก็มาก ข้าพเจ้าจำได้ว่าข้าพเจ้าได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจอย่างรุนแรงเมื่อข้าราช การทหารบกที่ เข้าไปเป็น ทหารเรือคนหนึ่ง และเป็นผู้ บังคับบัญชาของ ข้าพเจ้าได้ทวนคำสาบานโดยไปฟ้องผู้ใหญ่ในกองทัพเรือกล่าวหาข้าพเจ้าหลายกระบวนความ ข้าพเจ้าถูกผู้ใหญ่ในกองทัพเรือเรียกไปสอบสวน ข้าพเจ้าตอบอย่างชายชาติทหารรับผิดทุกประการ และข้าพเจ้าขอให้กองทัพเรือปลดข้าพเจ้าออกเสีย เพราะข้าพเจ้าไม่สามารถอยู่กับผู้บังคับบัญชาคนนั้นที่ทวนสาบานต่อไปได้ ท่านผู้ใหญ่ในกองทัพเรือครั้งกระนั้นที่สอบสวนข้าพเจ้าก็คือ พล.ร.ต. กนก นพคุณ และ น.ท. วิรัช ตังคะเกตุ ท้ายที่สุดข้าพเจ้าคงต้องรับราชการต่อมาจนบัดนี้ และบุคคลที่ทวนสาบานก็ถูกปลดออกจากราชการไปหลังจากนั้น 3 เดือน ตัดฟืนเผาถ่านขายอยู่แถว ๆ อำเภอบางละมุง

ข้าพเจ้าจำได้ว่าในเดือนมิถุนายน 2494 ในระยะนั้นได้เกิดเหตุการณ์หลายอย่างในกรุงเทพฯ ข้าพเจ้าเสียใจอย่างยิ่งที่เห็นอาวุธยุทโธปกรณ์ของกรมนาวิกโยธินทั้งเก่าและใหม่ คือของญี่ปุ่นและใหม่ที่อเมริกากำลังส่งมาเป็นหีบ ๆ ถูกยึดไปหมด ข้าพเจ้าจำได้ว่าข้าพเจ้ามองหน้าเพื่อนนายทหารนาวิกโยธินคนเดิมแล้วทั้งข้าพเจ้าและเขาผู้นั้นหันหลังกลับเพราะต่างคนต่างก็ไม่อยากเห็นน้ำตาแต่ละฝ่ายมันลงมาหล่อในเบ้าตา กรมนาวิกโยธินถูกยุบเหลือเป็นกองป้องกันสถานีทหารเรือสัตหีบ มีกำลังเพียง 1 กองพันนาวิกโยธินเท่านั้น ซึ่งข้าพเจ้าก็เข้ารับหน้าที่เป็นนายทหารฝ่ายยุทธการของหน่วยนี้

ข้าพเจ้าจำได้ว่าข้าพเจ้าได้ให้ท่านผู้ใหญ่หลายท่านที่ถูกหาว่าเป็นกบฏ และกำลังเดือดร้อนมาได้ดื่มน้ำเย็นคนละแก้วสองแก้วแล้วท่านก็จากเราไป ทั้ง ๆ ที่ตอนแรกข้าพเจ้าก็ไม่รู้ว่าท่านคือใครกันบ้าง อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าถูกตำรวจสันติบาลเรียกไปสอบสวนจนภริยาและคุณแม่ของข้าพเจ้าและคุณแม่ของภริยาอกสั่นขวัญแขวนไปตาม ๆ กันข้าพเจ้าให้คำตอบแก่ตำรวจสันติบาลว่าที่ข้าพเจ้าถูกกล่าวหานั้นเป็นจริงทุกอย่าง แต่เมื่อคนกำลังร้อนมาก็ให้ดื่มน้ำคนละแก้วสองแก้วแล้วเขาก็ตีจากไป ถ้าเป็นคุณสันติบาลบ้างคุณจะเนรคุณ ครูบาอาจารย์หรือผู้หลักผู้ใหญ่ของคุณได้ลงคอเชียวหรือ ข้าพเจ้าจึงกินนอนอยู่ที่สันติบาลเพียง 3 วัน 3 คืน เขาจึงให้ข้าพเจ้าเดินทางกลับไปปฏิบัติราชการที่สัตหีบต่อไปได้ เรื่องเหล่านี้นั้นข้าราชการในกองทัพเรือโดนเข้าไปอยู่ในสนามกีฬาแห่งชาติกันนานเป็นเดือน ๆ เท่าที่ข้าพเจ้าไปนอนอยู่ที่สันติบาลน้อยหน่อยก็เพราะก่อนที่จะถูกกล่าวหานั้น ข้าพเจ้ากำลังจะย้ายมาอยู่สวนอนันต์แต่ยังมิได้มีบ้าน ยังคงปกครองนักเรียนจ่าอยู่

เมื่อกรมนาวิกโยธินถูกหยุบแล้วกองทัพเรือจึงจัดตั้งโรงเรียนพลทหารและกองป้องกันสถานีทหารเรือสัตหีบขึ้น เพื่อรองรับข้าราชการทั้งสัญญาบัตรและประทวนของกรมนาวิกโยธินเอาไว้เป็นหลักก่อน ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งเป็นรักษาราชการนายกราบขวาของโรงเรียนพลทหารในปี 2494 นั้นเอง โดยมี น.ท. สงัด ชลออยู่ (ยศขณะนั้น) เป็นต้นเรือในปีต่อมาข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับกองร้อยที่ 4 ของหน่วยนั้น ในระยะนั้นเองทั้งกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศเริ่มได้รับการช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา จึงในปี 2495 กองทัพเรือจึงได้จัดตั้งกรมนาวิกโยธินอีกครั้งหนึ่งตามข้อเสนอแนะของฝ่ายสหรัฐอเมริกา ข้าพเจ้าคงได้รับราชการในตำแหน่งนายทหารฝ่ายยุทธการและการข่าวของกรมนาวิกโยธิน และเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ชุดที่ 33 ในปี 2496-2497 โดยข้าพเจ้ายังมียศนายเรือเอกอยู่ การศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกในครั้งนั้นใช้เวลาศึกษาถึง 2 ปี โดยเข้าเรียนตั้งแต่ 09.00 ไปจนถึง 15.00

สถานที่ตั้งของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกในครั้งนั้นก็อยู่บนชั้น 3 ด้านหลังของกระทรวงกลาโหมปัจจุบัน การศึกษาในรายละเอียดได้อาศัยตำราและหลักฐานรวมทั้งปัญหาและเฉลยปัญหาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกของสหรัฐอเมริกามาเป็นหลักฐานเกือบทั้งสิ้น ในปีแรกเราศึกษาวิชาเหล่าทุกเหล่าและการแก้ปัญหาระดับกรม ในปีที่ 2 เราศึกษาในระดับกองพลทั้งสิ้น อย่างไรก็ดีเมื่อถึงการศึกษาการแก้ปัญหาในสนามเราก็ใช้ข้อมูลด้านภูมิประเทศ การจัดกำลังทั้งสองอย่าง เป็นไปตามที่เป็นจริงใน ประเทศไทยและ ประเทศข้าง เคียงหรือ สมมุติฐาน อันหนึ่ง ที่คาด ว่าจะ มีการ ใช้กำลัง อย่างไรในอนาคต ในลักษณะภูมิประเทศบางส่วน บางภาค บางตอนของประเทศไทย การศึกษางานด้านเสนาธิการกิจ ตั้งแต่ สธ. 1 - สธ. 5 เรายัดเข้าใส่ไว้ในสมองเกือบทุกตอน ทุกตัวอักษรก็ว่าได้เพราะเรามีเวลาศึกษากันถึง 2 ปี เรามีนายทหารอาวุโสเป็นหัวหน้านักเรียน คือ พ.ต. สรศักดิ์ รักศรี (ยศขณะนั้น) ท่านเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่เรานับถือกันมากทีเดียว แม้ปัจจุบันเรายังเอ่ยถึงท่านอยู่เสมอในสมัยนั้นผู้บัญชาการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก คือ พ.อ. ธีรเดช มุ่งทางธรรม ท่านเป็นผู้บังคับบัญชาที่ขยันขันแข็งแกร่งอย่างหาตัวจับยาก และครูบาอาจารย์ที่พอจะจำได้ก็คือ พ.ต. เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ พ.ต. เจริญพงษ์พานิช (ยศขณะนั้น) ซึ่งท่านผู้ใหญ่ที่กล่าวมานี้ก็เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในปัจจุบันทั้งสิ้น

จำได้ว่าเมื่อข้าพเจ้าจบการศึกษาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกในต้นปี 2498 แล้วข้าพเจ้ายังมียศเป็นนาวาตรีอยู่และกลับไปเป็นนายทหารยุทธการและการข่าวของ บก. นย. อีกครั้งหนึ่ง ในระยะนี้เรามี พล.ร.ต. ประสงค์ พิบูลสงคราม เป็นผู้บัญชาการกรมนาวิกโยธิน ในช่วงนี้ก็ยังมีการผันผวนทางการเมืองอยู่มาก เราต้องเตรียมกำลังเพื่อใคร คำตอบอันเดียวก็คือเราเตรียมกำลังตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เอกสารคำสั่งการต่าง ๆ นั้นท่านผู้บัญชาการกรมนาวิกโยธินสมัยนั้น คือ พล.ร.ต. ประสงค์ พิบูลสงคราม ท่านได้สั่งข้าพเจ้าไว้ว่า “ถ้าถูกสอบสวนก็ให้การว่า ผมเป็นผู้สั่งแต่ผู้เดียว” จะหาท่านผู้บังคับบัญชาผู้ใดเคยกล่าวอย่างนี้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาบ้าง ข้าพเจ้าไม่รู้

จำได้ว่า 2

น่าเสียดาย...

โดย ... เพื่อนยาก

กล่าวนำ ... ข้าพเจ้าได้รับการขอร้องจากครอบครัวของ พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ให้ตรวจต้นฉบับบันทึกชีวประวัติของท่านที่ได้เขียนไว้เมื่อตอนยังมีชีวิตอยู่ภายใต้ชื่อเรื่อง "จำได้ว่า" และยังขอให้ข้าพเจ้าเขียนหรือสานเรื่องนี้ต่อให้จบด้วย เพราะ พล.ร.ท. ประชาฯ ท่านเขียนไว้เพียงเมื่อมียศเป็นนาวาตรีเท่านั้น การตรวจต้นฉบับนั้นข้าพเจ้าทำได้ ไม่มีปัญหา เนื่องจาก พล.ร.ท. ประชาฯ และข้าพเจ้าเคยเป็นเพื่อนร่วมรุ่น ร่วมกินร่วมนอนและเคยฟันฝ่าความยากลำบากมาด้วยกันนับตั้งแต่เริ่มเข้าโรงเรียนเตรียมนายเรือ จนกระทั่งต่างก็สำเร็จการศึกษาออกรับราชการเป็นนายทหารพร้อมกัน หลังจากเราเป็นนายทหารแล้ว ก็ยังได้มีความสัมพันธ์กันมากบ้างน้อยบ้าง แล้วแต่ใครจะได้รับการบรรจุให้ทำงานในหน่วยใดและที่ไหน แต่ส่วนมากก็อยู่ในแวดวงของกรมนาวิกโยธินทั้งนั้น เพราะเราทั้งสองเป็นนายทหารเรือพรรค นย. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและยาวนานที่สุดก็เมื่อเราเคยทำงานอยู่หน่วยเดียวกันโดยข้าพเจ้าเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านเป็นเวลานานถึง 7 ปี (ในขณะที่ท่านมียศเป็นนาวาเอกพิเศษ และข้าพเจ้ามียศเป็นนาวาเอก) ฉะนั้นการช่วยตรวจหรือตกแต่งเรื่องบางแห่งให้เรียบร้อยจึงไม่มีปัญหาแต่อย่างใด แต่การที่จะทำ "จำได้ว่า" ของท่านให้จบ (จากยศ น.ต. – พล.ร.ท. ในช่วงเวลา 27 ปี) นี่ซิข้าพเจ้าจนปัญญา หมดปัญญาไม่ใช่หมดปัญหา เพราะเพียงแค่การตรวจแก้แน่ ๆ และยังเชื่อแน่อีกว่าไม่มีใครในโลกนี้ที่จะคิดหรือจะเขียนเพื่อแสดงออกถึงความรู้สึกและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ให้เหมือนกับ พล.ร.ท. ประชาฯ ได้

อุปสรรคขั้นต้นก็คือ ข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ ที่ผู้เขียนจะต้องเตรียมบันทึกไว้ด้วยตนเองตามแนวทางของตนเอง และอุปสรรคขั้นต่อไปที่นับว่าเป็นข้อขัดข้องที่สำคัญที่สุดก็คือ การขายความคิดหรือการแสดงออกซึ่งความรู้สึกของผู้เขียนในแง่มุมต่าง ๆ ในอันที่จะสร้างสรรหรือช่วยเหลือสังคมให้เป็นปกติสุขหรือเพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา หรือปรับปรุงหน่วยงาน และ/หรือระบบปฏิบัติราชการให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไปเป็นต้น ข้าพเจ้าจึงได้เรียนกับครอบครัวของคุณประชาฯ ถึงข้อขัดข้องที่จะสานต่อเรื่อง "จำได้ว่า" ให้จบลงได้ แต่เพื่อมิให้เสียน้ำใจและเพื่อเป็นการตอบแทนคุณความดีที่เพื่อนของเราได้ทำไว้ให้กับทางราชการในขณะที่มีชีวิตอยู่ ข้าพเจ้าจึงรับว่าจะเขียนต่อให้ตามแนวทางของข้าพเจ้าเอง โดยพยายามจะให้เรื่องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ พล.ร.ท. ประชาฯ มากที่สุดก็แล้วกัน

อนึ่งเรื่องนี้ข้าพเจ้าต้องเขียนอย่างกะทันหัน ไม่อาจมีเวลาค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ได้ ส่วนมากเขียนขึ้นจากความทรงจำเก่า ๆ ที่เคยได้อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์มาทั้งนั้น บางเรื่องก็เกิดขึ้นประมาณเกือบ 10 ปี และมากกว่านั้นมาแล้ว ดังนั้นเรื่องราวที่ข้าพเจ้าเขียนขึ้นนี้จึงอาจมีผิดพลาดและขาดตกบกพร่องไปบ้าง (อาทิ กรณียุทธการสามชัยปี 16 ที่พื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัดทางภาคเหนือเป็นต้น) ขอท่านผู้อ่านได้โปรดอภัยให้ด้วย และข้าพเจ้ายินดีรับฟังคำแนะนำจากท่านผู้อ่านเสมอ

ตายแต่ตัวชื่อยังอยู่... ข้าพเจ้าอ่านบันทึกประวัติส่วนตัวของ พล.ร.ท. ประชา กนิษฐชาต ในชื่อเรื่อง "จำได้ว่า" รู้สึกสนุก มีรสชาติแปลก ๆ และน่าสนใจดีไม่น้อย ในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังปล่อยอารมย์เพลิดเพลินไปกับท้องเรื่องอยู่นั้น ชีวิตจริงที่เปรียบเหมือนละครฉากหนึ่งของ พล.ร.ท. ประชาฯ ก็พลันสะดุดหยุดลงตอนที่คุณประชาฯ สำเร็จจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก และได้รับการบรรจุให้ทำหน้าที่เป็นนายทหารยุทธการและการข่าวประจำกองบัญชาการกรมนาวิกโยธิน เมื่อต้นปี 2498 (ขณะนั้น บก.นย. อยู่ที่ตึกกองพันวิศวกรรมโยธา ฐานทัพเรือสัตหีบในปัจจุบัน) เพราะตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งปัจจุบัน คุณประชาฯ ยังมิได้เขียนไว้ และได้ถึงแก่กรรมเสียก่อน จึงเป็นที่น่าเสียดายที่ละครชีวิตของคุณประชาฯ มีอันต้องปิดฉากลงอย่างกะทันหัน โดยไม่ทันได้เขียนบทและเปิดแสดงละครฉากที่ยังค้างอยู่ (ตั้งแต่ปี 2498 - 2525 ตั้งแต่ยศ น.ต. - พล.ร.ท.) ซึ่งในช่วงหลังนี้เป็นระยะเวลาที่คุณประชาฯ ได้ทำหน้าที่สำคัญ ๆ ในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาหน่วย กำลังรบของ น.ย. โดยเฉพาะเมื่อขณะเป็นผู้บังคับการกรมผสมนาวิกโยธินได้เคยนำกำลังออกร่วมปฏิบัติการกับต่างเหล่าทัพ (อาทิ การฝึกร่วมปี 16 "ยุทธการสามชัย" ทางภาคเหนือ) คุณประชาฯ คงจะมีเรื่องดี ๆ เล่าให้พวกเราได้ฟังได้รู้อีกแยะ นอกจากนั้นเมื่อได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็น เสธ.นย. รอง ผบ.นย. จนกระทั่งได้เป็นที่ปรึกษากองทัพเรือในบั้นปลายของชีวิตก็คงจะต้องมีเรื่องดี ๆ เล่าให้พวกเราฟังอีกเช่นกัน

พล.ร.ท. ประชาฯ ถึงแก่กรรมเมื่อวันเสาร์ที่ 28 สิงหาคม 2525 ด้วยโรคหัวใจ เป็นการจากไปอย่างกะทันหัน เพราะก่อนหน้านั้นประมาณหนึ่งสัปดาห์ พวกเพื่อน ๆ และนายทหารที่กองทัพเรือหลายคนก็ยังได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับคุณประชาฯ เป็นปกติ โดยเฉพาะที่ห้องรับประทานอาหาร (กลางวัน) ที่โรงเรียนพลาธิการทหารเรือ ในเขตพระราชวังเดิม ซึ่งเป็นแหล่งที่พวกเราได้พบกันอยู่เสมอ การจากพวกเราไปในครั้งนี้ จึงทำให้หลายคนต้องตกตะลึงและเศร้าใจไม่น้อย

การสิ้นบุญของ พล.ร.ท. ประชาฯ ทำให้บุตร ภรรยาและญาติมิตรสนิทชิดเชื้อต้องหลั่งน้ำตาเศร้าใจอาลัยอาวรณ์เป็นอย่างมาก แต่ชื่อเสียงและคุณความดีที่คุณประชาฯ ได้ทำไว้ก็ยังคงอยู่เป็นมรดกตกทอด เป็นศักดิ์ศรีและบารมีคุ้มกันครอบครัวอยู่ตลอดไป คุณประชาฯ จากครอบครัวไปในขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความวิริยะอุตสาหะ ทางราชการก็มิได้ทอดทิ้ง สิทธิพึงมีพึงได้ เช่นบำเหน็จตกทอดที่ครอบครัวควรจะได้รับทางกองทัพเรือก็ได้กรุณาให้การสนับสนุนดำเนินการให้ตามระเบียบปฏิบัติของทางราชการทุกประการ นี่ก็คือเกียรติคุณและบารมีที่ พล.ร.ท. ประชาฯ ได้ทำและสร้างไว้เพื่อคุ้มกันและค้ำจุนครอบครัวให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างราบรื่น และสะดวกสบายตามสมควร แม้ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวจะหาชีวิตไม่แล้วก็ตาม

จำได้ว่า.... ของ พล.ร.ท. ประชาฯ ได้เริ่มบันทึกเหตุการณ์ไว้ตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็กนักเรียนสามัญ ชอบว่ายน้ำเล่นตามประสาเด็กในแม่น้ำเจ้าพระยา และมักจะว่ายไปเกาะทุ่นสำหรับผูกเรือ

รบอยู่บ่อย ๆ ด้วยความอยากเป็นทหารเรือ จนกระทั่งโตขึ้นสามารถสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในโรงเรียนเตรียมนายเรือ และโรงเรียนนายเรือในลำดับต่อมาได้ตามที่เคยใฝ่ฝันไว้ และได้จบการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อย จปร. ที่บ้านแดง จ. เพชรบูรณ์ (สมัยนั้นนักเรียนนายเรือพรรค นย. ส่งไปฝากเรียนกับนักเรียนนายร้อยทหารบก) แล้วจึงเดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ ร่วมพิธีรับกระบี่สำเร็จเป็นนายทหารพร้อมกับเหล่าทัพต่าง ๆ เมื่อต้นปี 2488 จากนั้นได้เข้ารับราชการในหน้าที่ต่าง ๆ (ผบ. หมวด - ผบ. ร้อย) ในกรมนาวิกโยธิน ตลอดจนได้เข้าศึกษาในสถาบันต่างๆ ของกองทัพบก โดยเฉพาะที่สำคัญ รร.ผบ. ร้อย ร. (เหล่าราบ) ที่ศูนย์การทหารราบ จ. ลพบุรี และ รร. เสนาธิการทหารบก ที่กระทรวงกลาโหม (หลักสูตร 2 ปี) แล้วจึงได้รับการบรรจุเป็นนายทหารยุทธการและการข่าวประจำ บก.นย. เมื่อปี 2498 ในขณะที่มียศเป็น นาวาตรี...

สาระประโยชน์. ..จากบันทึก ฯ ของ พล.ร.ท. ประชา ฯ พอสรุปได้ ดังนี้

ก. ทำให้ได้ทราบชีวประวัติของนายทหาร นย. ระดับอาวุโสพร้อมทั้งคณะ (รวม 8 นาย) ที่ได้ไปศึกษาร่วมกับนักเรียนนายร้อยที่ กรุงเทพ ฯ และที่ จ. เพชรบูรณ์ ซึ่งต่างก็ได้ผ่าฟันอุปสรรคและความยากลำบากนานับประการก่อนที่จะได้สำเร็จเป็นนายทหารสัญญาบัตร

ข. สร้างทรรศนคติและข้อคิดเห็นบางประการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ควรแก่การนำไปพิจารณาและศึกษา ตลอดจนความสามารถในการสร้างบรรยากาศขำขันของผู้เขียน เป็นการให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังและผู้ชม ทำให้เกิดภาพพจน์คล้ายกับว่ากำลังฟังและชมละครเรื่องสนุก ๆ อยู่อย่างนั้นแหละ

ค. ก่อให้เกิดคุณค่าทางประวัติศาสตร์... เป็นหลักฐาน ฯ ให้สามารถทราบ หรือค้นคว้าได้ว่า ณ กาลครั้งหนึ่งในสงครามโลกครั้งที่ 2 นักเรียนนายร้อยทหารบก นักเรียนนายเรือ พรรคนาวิกโยธินและนักเรียนเตรียมนายร้อย ได้มีการปฏิบัติการเพื่อหลบหลีกภัยสงคราม และดำเนินการศึกษาอบรมกันอย่างไรบ้าง

ง. สามารถเป็นอภินันทนาการทั้งในด้านความรู้และความบันเทิง แด่เพื่อนนายทหาร และนายตำรวจในรุ่นเดียวกันได้เป็นอย่างดี

จำได้ว่า... ที่ท่านถืออยู่ในมือ ขณะนี้ มีเรื่องราว เพียงไม่เกิน ครึ่งหนึ่งของชีวประวัติของ พล.ร.ท. ประชา ฯ ก็ว่าได้ เอกสารฉบับนี้จะสมบูรณ์ที่สุดถ้าผู้เขียนไม่ด่วนถึงแก่กรรมเสียก่อน และผู้อ่านก็คงจะได้รับสาระประโยชน์จากคุณประชา ฯ มากกว่าที่เป็นอยู่แน่นอน

ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแต่แรกแล้วว่า ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะเขียนเรื่อง "จำได้ว่า" ตามแนวทางของ พล.ร.ท. ประชา ฯ ให้จบลงได้ แต่จะขอเขียนต่อให้ตามแนวทางของข้าพเจ้าเอง โดยจะเน้นให้เห็น ถึงความสำคัญ ในตำแหน่ง หน้าที่การงาน ของ พล.ร.ท. ประชา ฯ ในช่วง เวลา ดังกล่าว (2498-2525) แต่เพียงหยาบ ๆ เท่านั้น (เพราะต้องเขียนอย่างกะทันหัน ไม่มีเวลาหาข้อมูล) สรุปตำแหน่งที่ท่านได้รับความไว้วางใจจากทางราชการให้รับผิดชอบ เท่าที่ข้าพเจ้าพอจะจำได้คือ

ผู้บังคับกองพันทหารราบ ในกรมนาวิกโยธิน	(ผบ. พัน ร. ๆ)
ฝ่ายอำนวยการในกรมยุทธการทหารเรือ	(นายทหารยุทธการ ๆ)
ผู้บังคับการกรมผสมนาวิกโยธิน	(ผบ.ผส.นย.)

เสนาธิการกรมนาวิกโยธิน (เสธ.นย.)

รองผู้บัญชาการกรมนาวิกโยธิน (รอง ผบ.นย.)

ที่ปรึกษากองทัพเรือ (ปษ.ทร.)

...ซึ่งเป็นตำแหน่งสุดท้ายที่คุณประชา ฯ ได้จากโลกนี้ไปในขณะที่ยังปฏิบัติหน้าที่ราชการอยู่ ถ้าคุณประชา ฯ ยังไม่จบชีวิตเสีย ตั้งแต่ 28 ส.ค. 25 ที่ผ่านมา ก็จะครบเกษียณอายุการรับราชการในวันที่ 1 ตุลาคม 2526

บุคคลตัวอย่าง ... ในหมู่ข้าราชการของกรมนาวิกโยธินและแม้ในกองทัพเรือเองก็ตาม นายทหารเป็นจำนวนไม่น้อยที่ได้รู้จักและคุ้นเคยกับ พล.ร.ท. ประชาฯ มาเป็นเวลาช้านานนับตั้งแต่คุณประชาฯ เริ่มสำเร็จเป็นนายทหารออกรับราชการมาจนกระทั่งถึงบั้นปลายของชีวิตเป็นเวลานานเกือบ 40 ปี ต่างก็ยอมรับเป็นเสียงเดียวกันว่า คุณประชา ฯ เป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ มีความขยันขันแข็งและมีความอดทนในการทำงานเป็นเลิศ เมื่อทหารออกฝึกภาคสนามในครั้งใด น้อยนักที่จะไม่เห็นคุณประชาฯ ได้กินอยู่หลับนอนและคลุกคลีอยู่กับทหารด้วยเสมอ คุณประชาฯ นอกจากจะซื่อสัตย์ต่อหน้าที่แล้วยังมีความสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบเป็นอย่างมาก ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าเคยปฏิบัติงานใกล้ชิดกับคุณประชาฯ (ในบางโอกาสเป็นเวลาหลายปี) ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นอย่างชัดเจนแล้วว่า คุณประชาฯ มีความสามารถ และเหมาะสมทุกประการที่จะเป็นผู้นำและฝึกฝนทหารใต้บังคับบัญชาให้มีสมรรถภาพพร้อมเป็นกำลังรบที่มีประสิทธิภาพของกองทัพเรือได้เป็นอย่างดีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ

ผลงานดีเด่นของทหาร นย. ในคราวฝึกร่วมกับต่างเหล่าทัพ (ยุทธการสามชัย ปี 16) ณ พื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัดทางภาคเหนือ (เพชรบูรณ์, เลย, พิษณุโลก) ภายใต้การควบคุมอย่างใกล้ชิดของ น.อ. ประชา ฯ ผบ.ผส.นย. ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปว่า ทหาร นย. สามารถปฏิบัติภารกิจที่ต้องเสี่ยงอันตราย (ทั้งผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และพื้นที่ปฏิบัติการ) และล่อแหลมต่อความตายมากที่สุดได้เป็นผลสำเร็จ สมความมุ่งหมายของทางราชการโดยสูญเสียกำลังพลน้อยที่สุด ดังจะเห็นได้จากการเข้ายึดยอดเขาภูลมโล ซึ่งเป็นจุดที่สูงที่สุดในบริเวณพื้นที่ภูเขาหินร่องกล้า ตลอดจนการบีบวงรัดเข้าโอบล้อม ผกค. เป็นระยะ ๆ ในพื้นที่รับผิดชอบตามแผนยุทธการของหน่วยเหนือ (ถ้าจำไม่ผิดก็มี บ. ภูขี้เถ้า หรือแม้วขี้เถ้า รวมอยู่ด้วย) ท่ามกลางการถูกซุ่มโจมตีจากฝ่าย ผกค. นับครั้งไม่ถ้วน (โดยทั่วไปแล้ว ผกค. มีความชำนาญภูมิประเทศ และมีความคล่องตัวในการเคลื่อนที่สูงมาก) ทหาร นย. ที่เข้าปฏิบัติการ ณ พื้นที่นี้ (ประมาณไม่ต่ำกว่า 2 กองร้อย) มีอยู่กองร้อยหนึ่งต้องประสบนาทีวิกฤติเกี่ยวกับปัญหาขาดแคลนเสบียง กระสุนและเวชภัณฑ์ ตลอดจนการส่งกลับทหารบางคนที่ได้รับบาดเจ็บจากการถูกซุ่มโจมตี และถูกกับระเบิดของฝ่ายตรงข้ามอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งบางคนที่แขนขาด หรือขาขาด หรือถูกยิงไม่อาจทนพิษบาดแผลได้ ต้องตายไปเพราะขาดทั้งเวชภัณฑ์และอาหารก็มีทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเฮลิคอปเตอร์ไม่สามารถร่อนลงยังพื้นที่ปฏิบัติการเพื่อส่งเสบียง, เวชภัณฑ์และรับคนป่วยกลับได้เพราะ ผกค. คอยดักซุ่มโจมตี ฮ. อยู่รอบ ๆ ฐานปฏิบัติการของกองร้อย และพื้นที่เตรียมไว้สำหรับให้ ฮ. ลงจอดเพื่อส่งกำลังบำรุงก็มีจำกัด เพราะบริเวณทั่วไปเป็นป่าไม้ขนาดใหญ่และค่อนข้าง

หนาทึบ ในบางโอกาสทราบว่า ฮ. ได้ใช้วิธีส่งกำลังด้วยการทิ้งร่มและฟรีดรอบก็ไม่สู้จะได้ผลนัก เพราะสิ่งอุปกรณ์ที่ส่งลงไปถูกลมพัดไปลงในป่าบ้าง และบางครั้งก็กลายเป็นประโยชน์ของฝ่ายตรงข้ามไปก็มี

เหตุการณ์เป็นดังนี้ประมาณ 3 วันเห็นจะได้ กว่าหน่วยเหนือ (กองกำลังผสมร่วมฯ) จะสามารถแก้ไขสถานการณ์นำ ฮ. ลงเพื่อส่งเสบียง, กระสุน ฯลฯ และรับคนป่วย (รวมทั้งคนที่ตาย) กลับไปเยียวยา ณ พื้นที่ส่วนหลัง (สนามบินที่ อ. หล่มสัก) ได้ (ในการนี้ทางกองกำลังฯ ต้องตัดสินใจปฏิบัติการด้วยการเสี่ยงอันตรายอันจะเกิดแก่ฝ่ายเดียวกันอยู่ไม่น้อย นั่นก็คือ การส่ง ฮ. ไปลง ณ พื้นที่ปฏิบัติการของกองร้อยในขณะที่ปืนใหญ่กำทำการระดมยิง ผกค. ที่ดักซุ่มอยู่โดยรอบอย่างหนาแน่น รวมทั้งเครื่องบินก็ทำการทิ้งระเบิด (ผกค.) พร้อมกันไปด้วยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหรือเกณฑ์นิรันตรายซึ่งโดยปกติแล้วเราจะไม่ทำเป็นอันขาด แต่ในครั้งนี้เข้าตาจนจริง ๆ มิเช่นนั้นคงจะต้องสูญเสียกำลังพลเพิ่มขึ้นและทหารอื่น ๆ ในกองร้อยก็อาจพลอยเสียขวัญไปด้วย

ท่านทราบหรือไม่ว่า ความสำเร็จของทหาร นย. ซึ่งได้นำชื่อเสียงมาสู่กองทัพเรือในยุทธการสามชัยปี 16 ที่หินร่องกล้านั้น เกิดขึ้นได้เพราะการวางแผนและเตรียมการอย่างรอบคอบของกรมผสม นย. ซึ่งมี น.อ. (พิเศษ) ประชา กนิษฐชาต เป็นผู้บังคับการฯ อยู่ในขณะนั้น เมื่อรู้ตัวว่าจะต้องไปฝึกร่วมกับเหล่าทัพอื่น ณ พื้นที่ทุรกันดารดังเช่นที่บริเวณรอยต่อ 3 จังหวัดทางภาคเหนือและต้องเผชิญกับผู้ก่อการร้ายฯ ที่ได้เคยก่อความสูญเสียให้กับกำลังของกองทัพบกเป็นจำนวนไม่น้อยเมื่อปีก่อนนี้ ทาง ผส. นย. ก็ได้จัดให้มีการฝึกกันอย่างหนัก โดยเลือกพื้นที่ฝึกที่มีลักษณะคล้ายพื้นที่ปฏิบัติการจริงเท่าที่จะทำได้ พื้นที่จะต้องอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ขนาดใหญ่ ห้วยน้ำลำธารเนินผา และเขาสูงสลับกันไป ลักษณะโดยทั่วไปมีความทุรกันดารยากต่อการเคลื่อนที่และการระวังป้องกัน ซึ่งพื้นที่แบบนี้หาได้ไม่ยากในเขตจังหวัดจันทบุรี ยิ่งในระหว่างนั้นเป็นฤดูฝนจึงยิ่งทำให้การฝึกมีความยากลำบากและทหารจะต้องใช้ความมานะอดทนให้มากขึ้น ผส. นย. ใช้เวลาในการลาดตระเวนตรวจภูมิประเทศ และเตรียมพื้นที่ฝึกไม่ต่ำกว่า 2 สัปดาห์ และใช้เวลาเพื่อทำการฝึกทหารในสนามอีกร่วมเดือน การเตรียมพื้นที่ฝึกเพื่อความชำนาญเฉพาะอย่างได้ตั้งสถานีฝึกต่าง ๆ ประมาณไม่น้อยกว่าสิบสถานี อาทิ เช่น สถานีลาดตระเวน, สถานีฝึกซุ่มโจมตี, สถานีฝึกใช้เข็มทิศ, สถานีฝึกเดินทางในเวลากลางคืน, สถานีฝึกไต่เขา, สถานีฝึกปฐมพยาบาล, สถานีฝึกยิงปืนทางยุทธวิธี, สถานีฝึกเข้าตี ฯลฯ นอกจากการฝึกหาความชำนาญทางด้านยุทธวิธีแล้ว ทาง ผส.นย. ยังได้จัดให้มีการทดลองใช้เสบียงกรังประเภทต่าง ๆ ด้วย เช่น ข้าวคั่ว, ข้าวเหนียว, ยำยำ, อาหารแห้งและอาหารป่นบางอย่าง ฯลฯ เพื่อพิจารณาเลือกใช้ชนิดที่เหมาะสมกับการนำติดตัวทหารไปปฏิบัติการเป็นระยะสั้น ๆ (ไม่เกิน 3 วัน) และทหารสามารถรับประทานได้ดีพอสมควรไม่เป็นภัยต่อสุขภาพ (เช่นท้องอืด) เป็นต้น

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่ง ในการฝึกทหาร นย. (ก่อนส่งกำลังไปปฏิบัติการจริง) ที่ จ. จันทบุรี ในครั้งนี้ก็คือการไต่เขา ทหารทุกคนจะต้องได้รับการฝึกไต่เขาโดยทั่วถึงกัน และทุกคนจะต้องมีเชือกสำหรับไต่เขาขดห้อยไว้ข้างหลังพร้อมที่จะนำออกใช้งานได้เสมอ ฉะนั้นจึงไม่เป็นการแปลกแต่อย่างใดที่ทหาร นย. สามารถเคลื่อนที่ขึ้นไปยึดยอดเนินภูลมโลอันสูงชันดังได้กล่าวมาแต่ต้นแล้ว

ตัวอย่างที่ข้าพเจ้านำมาเล่าให้ฟังเฉพาะผลงานของทหารนาวิกโยธินที่หินร่องกล้า (ยุทธการสามชัยปี 16) ดังกล่าวมานี้ คงพอที่จะยืนยันได้ว่า กลไกสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้ นย. สามารถปฏิบัติภารกิจได้ผลสำเร็จซึ่งได้นำชื่อเสียงมาสู่กองทัพเรือดังเป็นที่ทราบกันทั่วไปแล้วนั้นหาใช่อื่นไกล นั่นก็คือ น.อ. ประชา กนิษฐชาต ผู้บังคับการกรมผสม นย. ในขณะนั้นเป็นผู้ที่ได้ใช้ความริเริ่มและความเป็นผู้นำในการวางแผน คิดค้นหนทางปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนได้ทำการฝึกปรือทหารในบังคับบัญชา ราวกับช่างเจียรนัยพลอยก็ไม่ปาน จนกระทั่งทหารอยู่ในสภาพพร้อมรบ และสามารถออกปฏิบัติการได้ผลสำเร็จ ถ้าจะคิดให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก ประโยชน์ที่กองทัพเรือได้รับจากคุณประชาฯ อย่างมหาศาลก็คือ การที่กองทัพเรือสามารถสงวนและรักษาชีวิตกำลังพลไว้ได้มากที่สุด โดยมีการสูญเสียน้อยที่สุด (จากปฏิบัติการที่ยากลำบากและเสี่ยงอันตราย) นับว่าคุณประชาฯ ได้เป็นผู้เสียสละทุ่มเททั้งกายและใจอุทิศตนเพื่องานของชาติสมเป็นบุคคลตัวอย่างโดยแท้จริง

ความสูญเสีย... แม้หลาย ๆ คนจะพยายามปลอบใจตัวเองด้วยการทบทวนคำกล่าวที่ว่า "เกิดแก่เจ็บตายไม่มีขีดคั่น" ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตายในที่สุด จะเหลือไว้ก็แต่ชื่อ ดี หรือ เลว ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่บุคคลนั้น ๆ ได้ประกอบไว้ดังคำคมอีกตอนหนึ่งว่า "เกิดมาตายไป เหลือชื่อคง ชั่ว หรือ ดี" เป็นต้น อย่างไรก็ตามการจากไปอย่างไม่มีวันกลับโดยปัจจุบันทันด่วนของ พล.ร.ท. ประชาฯ ผู้เหลือไว้แต่ชื่อและคุณงามความดีที่ได้ทำไว้ ย่อมเป็นความสูญเสียที่สำคัญทั้งครอบครัวและของกองทัพเรือที่ได้สูญเสียนายทหารชั้นผู้ใหญ่ผู้อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคมมาเป็นเวลาช้านานไปอีกท่านหนึ่ง ถ้าจะเปรียบก็เหมือนได้เสียเพชรเม็ดงามไปทีเดียว

ความอาลัย... การจากไปของ พล.ร.ท. ประชาฯ ยังให้เกิดความอาลัยอย่างสุดซึ้งต่อบุคคลที่เคยอยู่ใกล้ชิดและรู้จักคุณประชาฯ เป็นอย่างดี ที่เห็น ๆ ก็คือตัวข้าพเจ้าเอง รวมทั้งเพื่อนร่วมรุ่นในกองทัพเรือ และต่างเหล่าทัพ ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนญาติและมิตรสหายทุกคนของคุณประชาฯ

อนิจจา ชีวิตคน มีทั้งสุขและทุกข์ระคนกัน วันนี้เคราะห์ดี รุ่งขึ้นพรุ่งนี้จะเป็นอย่างไร ไม่มีใครรู้วันนี้อยู่ พรุ่งนี้ตาย ไม่มีใครลิขิตชีวิตตนเองได้ สังขารไม่เที่ยงแท้ เกิดมาแล้วดับเมื่อไรไม่อาจรู้ ไม่มีใครสามารถกำหนดวันตายของตัวเองได้ สิ่งที่เราท่านพึงกระทำในขณะนี้ก็คือ ช่วยกันสวดอ้อนวอนขอพรคุณพระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์บรรดามีในโลก โปรดดลบันดาลให้ พล.ร.ท. ประชาฯ ผู้เป็นที่รักของเรา จงจากไปดีและไปสู่สุขคติภพเถิด...

สุดท้ายนี้ เพื่อนยากขอฝากเพลง "ชีวิตคน" ไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ แด่ พล.ร.ท. ประชาฯ และท่านที่เคารพทุกท่าน

ประชาที่รัก...เพื่อนจากเราไปเราแสนเสียดายเพื่อนจริง ๆ !!

ชีวิตคน...

เกิดมาทุกคนมีทุกข์สุขระคน　　ไม่ว่ารวยหรือจนเป็นชนชั้นใด
ชีวิตมีกรรมติดตามเรื่อยไป　　ไม่มีผู้ใดสนใจปองสุขนิรันดร์
พระพรหมขีดไว้ให้อาวรณ์　　ละครโลกนี้เปลี่ยนทุกวัน
เกิดแก่เจ็บตายไม่ขีดคั่น　　ก็คนเหมือนกันไม่ละเว้นให้ใคร
โลกเราหมุนเวียนตามลิขิตเบื้องบน　　เหตุใดใครหลายคนปล่อยชีวิตไป
ไม่คิดทำดีเมามัวหัวใจ　　**เกิดมาตายไปคงเหลือชื่อคงชั่วหรือดี**
รักกันเข้าไว้ใจซื่อตรง　　ละความลุ่มหลงผิดเสียที
มุ่งหน้าช่วยเหลือดังน้องพี่　　ต่างคนภักดีโลกนี้ชวนรื่นรมย์

โอวาทบางตอน

ของ

พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโท)

ท่านทั้งหลายได้นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน เคยได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับธรรมในพระพุทธศาสนา มาจากครูบาอาจารย์ มาก็มาก ซึ่งบางท่านก็สอนอย่างพิสดาร กว้างเกินไปจนไม่ทราบว่าจะกำหนดเอาไปปฏิบัติได้อย่างไร บางท่านก็สอนลัดเกินไปจนผู้ฟังยากที่จะเข้าใจเพราะว่ากันตามตำรา บางท่านก็สอนพอปานกลาง ไม่กว้างและไม่ลัด เหมาะที่จะนำไปปฏิบัติ จนตัวเองได้รับประโยชน์ธรรมนั้น ๆ พอสมควร อาตมาจึงใคร่อยากจะเสนอข้อคิดและปฏิบัติซึ่งเคยดำเนินมาและได้แนะนำศิษย์ทั้งหลายอยู่เป็นประจำให้ท่านได้ทราบ บางทีอาจจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจอยู่บ้างก็เป็นได้

ผู้จะเข้าถึงพุทธธรรม ผู้ที่จะเข้าถึงพุทธธรรมนั้น เบื้องต้นจะต้อง ทำตนให้เป็นคนมีความซื่อสัตย์สุจริตอยู่เป็นประจำ และเข้าใจความหมายของคำว่าพุทธธรรมต่อไปว่า

ก. พุทธะ หมายถึงท่านผู้รู้ตามเป็นจริง จนมีความสะอาด สว่าง สงบ สว่าง ในใจ

ข. ธรรม หมายถึงตัวการความสะอาด สงบ สว่าง ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้นผู้ที่เข้าถึงพุทธธรรมก็คือ คนเข้าถึงศีล สมาธิ ปัญญา นี่เอง

การเดินเข้าถึงพุทธธรรม ตามธรรมดาการที่บุคคลจะเข้าถึงบ้านถึงเรือนได้นั้น มิใช่บุคคลที่มัวนอนคิดเอา เขาเองจะต้องลงมือเดินทางด้วยตนเองและเดินทางให้ถูกทางด้วยตนเองด้วย จึงจะมีความสะดวกและถึงที่หมายได้ หากเดินทางผิดทางเขาจะได้รับอุปสรรค เช่น พบขวากหนามเป็นต้น และยังไกลที่หมายออกไปทุกที หรือบางทีอาจได้รับอันตรายระหว่างทาง ไม่มีวันที่จะเข้าถึงบ้านได้ เมื่อเดินไปถึงบ้านแล้วจะต้องขึ้นอยู่อาศัย พักผ่อนหลับนอนเป็นที่สบายทั้งกายและใจ จึงจะเรียกว่าคนถึงบ้านได้โดยสมบูรณ์ ถ้าหากเป็นแต่เพียงเดินเฉียดบ้านหรือผ่านบ้านไปเฉย ๆ คนเดินทางผู้นั้นจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลยจากการเดินทางของเขา ข้อนี้ฉันใด การเดินทางเข้าถึงพุทธธรรมก็เหมือนกันทุก ๆ คน จะต้องออกเดินทางด้วยตนเอง ไม่มีการเดินแทนกัน และต้องเดินไปตามทางแห่งศีล สมาธิ ปัญญา จนถึงซึ่งที่หมาย ได้รับความสะอาด สงบ สว่าง นับว่าเป็นประโยชน์เหลือหลายแก่ผู้เดินทางเอง แต่ถ้าหากผู้ใดมัวแต่อ่านตำรา กางแผนที่ออกดูตั้งร้อยปีร้อยชาติ ผู้นั้นไม่สามารถไปถึงที่หมายได้เลย เขาจะเสียเวลาไปเปล่า ๆ ปล่อยประโยชน์ที่ตนจะได้รับให้ผ่านเลยไป ครูบาอาจารย์เป็นผู้บอกให้เท่านั้น

เราทั้งหลายได้ฟังแล้วจะเดินหรือไม่เดินและจะได้รับผลมากน้อยเพียงใดมันเป็นเรื่องเฉพาะตน อีกอย่างหนึ่งเปรียบเหมือนหมอยื่นขวดยาให้คนไข้ข้างนอกขวดเขาเขียนบอกสรรพคุณของยาไว้

ว่าแก้โรคชนิดนั้น ๆ ส่วนตัวยาแก้โรคนั้นอยู่ข้างในขวด ที่คนไข้มัวอ่านสรรพคุณของยาที่ติดไว้ข้างนอกขวดอ่านไปตั้งร้อยครั้งพันครั้ง คนไข้ผู้นั้นจะต้องตายเปล่าโดยไม่ได้รับประโยชน์จากตัวยานั้นเลย และเขาจะมาร้องตีโพยตีพายว่าหมอไม่ดี ยาไม่มีสรรพคุณ แก้โรคอะไรก็ไม่ได้ เขาจึงเห็นว่ายาที่หมอให้ไว้ไม่มีประโยชน์อะไร ทั้ง ๆ ที่ตัวเองไม่เคยเปิดจุกขวดรินยาออกกินเลย เพราะมัวแต่ไปติดใจอ่านฉลากยาซึ่งติดอยู่ข้างขวดเสียจนเพลิน แต่ถ้าหากเขาเชื่อหมอ จะอ่านฉลากครั้งเดียวหรือไม่อ่านก็ได้ แต่ลงมือกินยาตามคำสั่งของหมอ ถ้าคนไข้เป็นน้อยเขาก็หายจากโรค แต่ถ้าหากเป็นมากอาการของโรคก็จะทุเลาลง และถ้าหากกินบ่อย ๆ โรคก็จะหายไปเอง ที่ต้องกินยามากและบ่อยครั้งก็เพราะโรคเรามันมาก เรื่องนี้เป็นธรรมดาเหลือเกิน ดังนั้นท่านผู้อ่านจงใช้สติปัญญาพิจารณาให้ละเอียดจริง ๆ จึงจะเข้าใจดี

พวกแพทย์พวกหมอเขาปรุงยาปราบโรคทางกายจะเรียกว่าสรีระโอสถก็ได้ ส่วนธรรมของพระพุทธเจ้านั้นปราบโรคทางใจ เรียกว่าธรรมโอสถ ดังนั้นพระพุทธองค์จึงเป็นแพทย์ผู้ปราบโรคทางใจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก โรคทางใจเป็นได้ไวและเป็นได้ทุกคนไม่เว้นเลย เมื่อท่านรู้ว่าท่านเป็นไข้ใจ จะไม่ใช้ธรรมโอสถรักษาบ้างดอกหรือ พิจารณาดูเถิดการเดินทางเข้าถึงพุทธธรรมมิใช่เดินด้วยกาย แต่ต้องเดินด้วยใจจึงจะเข้าถึงได้ ได้แบ่งผู้เดินทางออกเป็น 3 ชั้น คือ

ก. ชั้นต่ำ ได้แก่ผู้รู้จักปฏิญาณตนเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอาศัยตั้งใจปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยดี ละทิ้งประเพณีที่งมงายและเชื่อมงคลตื่นข่าว จะเชื่ออะไรต้องพิจารณาเหตุผลเสียก่อน คนพวกนี้เรียกว่า สาธุชน

ข. ชั้นกลาง หมายถึงผู้ปฏิบัติจนเชื่อต่อพระรัตนตรัยอย่างแน่นแฟ้นไม่เสื่อมคลาย รู้เท่าทันสังขารพยายามสละความยึดมั่นถือมั่นให้น้อยลง มีจิตเข้าถึงพระธรรมสูงขึ้นเป็นชั้น ๆ ท่านเหล่านี้เรียกว่าพระอริยบุคล คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี

ค. ชั้นสูง ได้แก่ผู้ปฏิบัติจนกาย วาจา ใจ เป็นพุทธะ เป็นผู้พ้นจากโรค อยู่เหนือโลกหมดความยึดถืออย่างสิ้นเชิง เรียกว่า พระอรหันต์ ซึ่งเป็นพระอริยะบุคคลชั้นสูงสุด

การทำตนให้เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ศีลนั้นคือระเบียบควบคุมรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ว่าโดยประเภทมีทั้งของชาวบ้านและของนักบวช แต่เมื่อกล่าวรวบยอดแล้วมีอย่างเดียว คือเจตนา ในเมื่อเรามีสติระลึกได้อยู่เสมอเพื่อควบคุมใจให้รู้จักละอายต่อการทำชั่วเสียหาย และรู้สึกตัวกลัวผลของความชั่วจะตามมา พยายามรักษาใจให้อยู่ในแนวทางแห่งการปฏิบัติถูกต้องที่ควรเป็นศีลอย่างดีอยู่แล้ว ตามธรรมดาเมื่อเราใช้เสื้อผ้าที่สกปรกและตัวเองก็สกปรก ย่อมทำให้จิตใจอึดอัดไม่สบาย แต่ถ้าหากเรารู้จักรักษาความสะอาดทั้งร่างกายเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มย่อมทำให้จิตใจผ่องใสเบิกบาน ดังนั้นเมื่อศีลไม่บริสุทธิ์เพราะกาย วาจาสกปรก ก็เป็นผลให้จิตใจเศร้าหมองขัดต่อการปฏิบัติธรรม และเป็นเครื่องกั้นใจมิให้บรรลุถึงจุดหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจที่ได้รับการฝึกมาดีหรือไม่เท่านั้น เพราะใจเป็นผู้สั่งให้พูดให้ทำฉะนั้น เราจึงต้องมีการฝึกจิตใจต่อไป

การฝึกสมาธิ การฝึกสมาธิก็คือ การฝึกจิตของเราให้ตั้งมั่นและมีความสงบ เพราะตามปกติจิตนี้เป็นธรรมชาติดิ้นรน กวัดแกว่ง ห้ามได้ยาก รักษาได้ยาก ชอบไหลไปตามอารมณ์ต่ำ ๆ เหมือนน้ำชอบไหลสู่ที่ลุ่มเสมอ พวกเกษตรกรเขารู้จักกั้นน้ำไว้ทำประโยชน์ในการเพาะปลูกต่าง ๆ

มนุษย์เรามีความฉลาดรู้จักเก็บรักษาน้ำ เช่น กั้นฝาย ทำทำนบ ทำชลประทาน เหล่านี้ ก็ล้วนแต่กั้นไว้ทำประโยชน์ทั้งนั้น พลังงานไฟฟ้าที่ให้ความสว่างและใช้ทำประโยชน์อื่น ๆ ก็ยังอาศัยน้ำที่คนเรากั้นไว้นี่เองไม่ปล่อยให้มันไหลลงที่ลุ่มเสียหมด ดังนั้นจิตใจที่มีการกั้นการฝึกที่ดีอยู่ให้ประโยชน์อย่างมหาศาลเช่นกัน ดังพระพุทธองค์ตรัสว่า "จิตที่ฝึกดีแล้ว นำความสุขมาให้ การฝึกจิตให้ดีย่อมสำเร็จประโยชน์" ดังนี้เป็นต้น เราสังเกตดูแต่สัตว์พาหนะ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ก่อนที่เราจะเอาใช้งานต้องฝึกเสียก่อนเมื่อฝึกดีแล้วเราจึงได้อาศัยแรงงานมันทำประโยชน์นานาประการ ท่านทั้งหลายก็ทราบแล้วจิตที่ฝึกดีแล้วย่อมมีคุณค่ามากมายกว่ากันหลายเท่า ดูแต่พระพุทธองค์และพระอริยสาวกได้เปลี่ยนภาวะจากปุถุชนมาเป็นพระอริยบุคคลจนเป็นที่กราบไหว้ของคนทั่วไป และท่านยังได้ทำประโยชน์อย่างกว้างขวางเหลือประมาณที่เรา ๆ จะกำหนด เพราะพระองค์และสาวกได้ผ่านการฝึกจิตมาด้วยดีแล้วทั้งนั้น จิตที่เราฝึกดีแล้วย่อมเป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพทุกอย่าง ยังเป็นทางให้รู้จักทำงานด้วยความรอบคอบไม่เป็นคนหุนหันพลันแล่น ทำให้ตนเองมีเหตุผล และได้รับความสุขตามสมควรแก่ฐานะ

การฝึกจิตมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน แต่วิธีที่เห็นว่ามีประโยชน์และเหมาะสมที่สุดใช้ได้กับบุคคลทั่วไปวิธีนั้นเรียกว่า "อานาปานสติภาวนา" คือ มีสติจับอยู่ที่ลมหายใจเข้าและหายใจออก ที่สำนักนี้ให้กำหนดลมที่ปลายจมูกโดยภาวนาว่าพุทโธ ในเวลาเดินจงกรมและนั่งสมาธิก็ภาวนาบทนี้ จะใช้บทอื่นหรือจะกำหนดเพียงการเข้าออกของลมก็ได้แล้วแต่สะดวกข้อสำคัญอยู่ที่ว่า พยายามกำหนดลมเข้าออกให้ทันเท่านั้น การเจริญภาวนาบทนี้จะต้องทำติดต่อกันไปเรื่อย ๆ จึงจะได้ผล ไม่ใช่ว่าทำครั้งหนึ่งแล้วหยุดไปตั้งอาทิตย์สองอาทิตย์ หรือตั้งเดือนจึงทำอีก อย่างนี้ไม่ได้ผล พระพุทธองค์ตรัสสอนว่า ภาวิตา พหุลีกตา อบรมกระทำให้มาก คือทำบ่อย ๆ ติดต่อกันไปโดยการยึดจิตใหม่ ๆ เพื่อให้ได้ผลควรเลือกหาที่สงบไม่มีคนพลุกพล่าน เช่น ในสวนหลังบ้านหรือต้นไม้ที่มีร่มเงาดี ๆ แต่ถ้าเป็นนักบวชควรแสวงหาเรือนว่าง ๆ (กระท่อม) โคนไม้, ป่า, ป่าช้า, ถ้ำ, ตามภูเขา เป็นที่บำเพ็ญเหมาะที่สุดเราจะอยู่ที่ใดก็ตาม ใช้สติกำหนดลมหายใจอย่างเดียวแม้จิตใจจะคิดไปเรื่องอื่นก็พยายามดึงกลับมา ทิ้งเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมดโดยไม่พยายามคิดถึงมัน รู้ให้ทันกับความคิดนั้น ๆ เมื่อทำเข้าบ่อย ๆ จิตจะสงบลงเรื่อย ๆ เมื่อจิตสงบตั้งมั่นแล้วถอยจิตนั้นมาพิจารณาร่างกาย ร่างกาย คือ ขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้เห็นเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์หาตัวตนไม่ได้ มีแต่ธรรมชาติ ไหลไปตามเหตุ ตามปัจจัยเหล่านั้น สิ่งทั้งปวงตกอยู่ในลักษณะที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งนั้น ความยึดมั่นต่าง ๆ จะน้อยลง ๆ เพราะเรารู้เท่าทันมันเรียกว่า เกิดปัญญาขึ้น

ปัญญาเกิด เมื่อเราใช้จิตที่ฝึกดีแล้วพิจารณารูปนามอยู่อย่างนี้ ให้รู้แจ้งแน่ชัดว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ปัญญารู้เท่าทันสภาพความเป็นจริงของสังขาร ก็เกิดเป็นเหตุให้เราไม่ยึดถือหรือหลงใหล เมื่อเราได้อะไรมาก็มีสติ ไม่ดีใจจนเกินไป เมื่อของสูญหายไปก็ไม่เสียใจจนเกิดทุกขเวทนาเพราะรู้เท่าทัน เมื่อประสบความเจ็บไข้หรือได้รับทุกข์อื่น ๆ ก็มีการยับยั้งใจ เพราะอาศัยจิตที่ฝึกมาดีแล้ว เรียกว่ามีที่พึ่งทางใจเป็นอย่างดีสิ่งเหล่านี้เรียกได้ว่า เกิดปัญญารู้ทันตามความเป็นจริง ที่จะเกิดปัญญาเพราะมีสมาธิ สมาธิจะเกิดเพราะมีศีลมันเกี่ยวโยงกันอยู่อย่างนี้ไม่อาจแยกออกจากกันไม่ได้

สรุปได้ความดังนี้ อาการบังคับตัวเองให้กำหนดลมหายใจข้อนี้เป็นศีล การกำหนดลมหายใจได้และติดต่อกันไปจนจิตสงบข้อนี้เรียกว่าสมาธิ การพิจารณากำหนดรู้ลมหายใจว่าไม่เที่ยง ทนได้อยาก มิใช่ตัวตน แล้วรู้การปล่อยวาง ข้อนี้เรียกว่าปัญญา ไปพร้อมกัน และเมื่อทำศีล สมาธิ ปัญญา ให้ครบก็ชื่อว่าได้เดินทางตามมรรคมีองค์แปดที่พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นทางสายเอก ประเสริฐกว่าทางทั้งหมด เพราะจะเป็นการเดินทางเข้าถึงพระนิพพาน เมื่อเราทำตามที่กล่าวมานี้ ชื่อว่าเป็นการเข้าถึงพุทธธรรมอย่างถูกต้องที่สุด

ผลจากการปฏิบัติ เมื่อเราปฏิบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ย่อมมีผลปรากฏตามระดับจิตของผู้ปฏิบัตินั้น ๆ ซึ่งแบ่งเป็น 3 พวก ดังต่อไปนี้

ก. สำหรับสามัญชนผู้ปฏิบัติตาม ย่อมทำให้เกิดความเชื่อในคุณพระรัตนตรัย ถือเอาเป็นที่พึ่งได้ ทั้งเชื่อตามผลกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จะทำให้ผู้นั้นมีความสุขความเจริญยิ่งขึ้น เปรียบเหมือนได้กินขนมที่มีรสหวาน

ข. สำหรับพระอริยบุคคลชั้นต่ำ ย่อมมีความเชื่อในคุณพระรัตนตรัยแน่นแฟ้นไม่เสื่อมคลาย เป็นผู้มีจิตใจผ่องใส ดิ่งสู่นิพพาน เปรียบเหมือนคนได้กินของหวานซึ่งมีทั้งรสหวานและมัน

ค. สำหรับท่านผู้ได้บรรลุอรหันต์ ย่อมมีความหลุดพ้นจากห้วงทุกข์ทั้งปวงเพราะเป็นพุทธะแล้ว พ้นจากโลก อยู่จบพรหมจรรย์ เปรียบเหมือนได้กินของหวานที่มีทั้งรสหวานมัน และหอม

เราท่านทั้งหลายได้มีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา เป็นการยากแท้ที่สัตว์หลายล้านตัวไม่มีโอกาสอย่างเรา จงอย่าประมาทรีบสร้างบารมีให้แก่ตนด้วยการทำดีทั้งชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูง อย่าปล่อยให้เวลาเสียไปโดยเปล่าปราศจากประโยชน์เลย

ฉะนั้นควรจะทำตนให้เข้าถึงพุทธธรรมเสียแต่วันนี้ขอฝากภาษิตว่า

"เที่ยวทางเวิ้งเหิงนานมันสิค่ำ เมานำตาบักหว้ามันสิช้าค่ำทาง"

พูดจาภาษาพระ

กับ

พระโพธิญาณเถระ (ชา)

วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี

9 มีนาคม 2524

บทคัดย่อ

มาเรียนครอบสัก 3 เดือน มาเรียนครัวสัก 3 เดือน ให้มันรู้จักครอบ รู้จักครัว ถ้ามันรู้จักครอบรู้จักครัวแล้ว มันก็ไม่ครอบมันก็ไม่ครัว ถ้ามันไม่รู้จักครอบครัวมันก็นึกว่ามีอันสบาย เข้าไปวุ่นอยู่ตรงนั้นแหละ ต้องเขียน "ครอบครัว" ไว้หน้าประตูเข้า ถ้าเราแปลภาษาครอบครัวออกแล้วจึงแต่งงานกัน ถ้าเราแปลครอบ แปลครัวไม่ได้อย่าไปแต่งงานกัน มันวุ่น วุ่นทั้งนั้น

. . . .

พระพุทธองค์ท่านสอนว่า ถ้าเราจะทำอันใดสักอย่าง ให้เราทำความเข้าใจในใจของเราว่า เหมือนกับช่างหม้อที่ตีหม้อ ตีหม้อทั้งวันแต่ในใจของช่างหม้อ เขาว่าไม่ให้หม้อแตก เขาจะตีให้เป็นหม้อ เข้าใจไหม? เราดูลูกหลานก็เหมือนกัน ดุเพื่อความหวังดี อย่าให้เขาทุกข์ เราก็อย่าทุกข์

. . . .

บางคนสอนแต่คนอื่น เหมือนแม่ครัวไปล้างจานเห็นจานมันสกปรกก็เอาไปล้างให้มันสะอาด แต่ใจก็ขุ่นมัวหน้าบูดหน้าเบี้ยว บ่นปาดปาด แกก็ถูเช็ดให้จานมันสะอาด แต่ใจสกปรก แกไม่มองดูใจ น่าสงสาร ทำให้ใจสกปรก แต่จานสะอาด เอาอย่างนั้นไหม? ระวังเน้อ

. . . .

ไอ้ตัวหลงนี่ อยู่ที่คนมากก็วุ่นวาย มาอยู่ป่าที่เงียบก็เหงา ไม่รู้จะทำอย่างไร จะเอาอย่างไรเล่า เลยไม่รู้เรื่อง เรียกว่าคนไม่รู้ ไม่รู้คือว่า ถ้ามาแล้วญาติโยมทั้งหลายก็ว่า ยังละไม่ได้ ฉันยังตัดไม่ได้ อาตมาก็ว่าจะไปตัดอะไร อยู่สบาย ๆ จะต้องไปตัดอะไร... มีมีดไหมล่ะ มีดก็ยังไม่มีเลยโยม ไม่รู้จะคิดอย่างไร? ลำบากเพราะความคิดของเรา

. . . .

เราทำไมต้องไปเชื่อจิตของเรา มันทุกข์ มันก็พาเราทุกข์ ถ้ามันดี มันจะพาเราทุกข์ไหม? แล้วทำไมถึงไป ไปเชื่อมัน อย่าไปเชื่อมัน ให้ดูมันเสียก่อน มันเคยโกหกเราไหม? ทุกคนเคยโกหกไหม? คนคนนี้เคยรักกันมา ต่อมามันเปลี่ยนใช่ไหม? คนคนนี้เคยเกลียดมาก่อน แต่มันมารักใช่ไหม?

. . . .

ธรรมดาของมันไม่เปลี่ยนใชไหม? มันอยู่ได้เพราะความแปรเปลี่ยน ไม่ใช่มันอยู่ได้เพราะความแน่นอน มันจะแปรเปลี่ยนไปเรื่อย จะเอาเด็ดขาดลงไปไม่ได้ ถ้าไม่เชื่อก็หายใจเข้าออกดูสิ จะ

เอาออกให้หมดโดยไม่เอาเข้ามาอีกได้ไหม จะเอาเข้ามาโดยไม่ต้องให้ออกได้ไหม ที่โยมเดินทางมาถึงวันนี้ ก็อยู่ที่มันเข้าและออก ... นี่เห็นไหม ?

....

ทุกข์ก็ไม่สบาย ร้องไห้ เมื่อสุขมาก็หัวเราะ นี่เป็นภาษาของเด็กไม่รู้เรื่อง มีหัวเราะมีร้องไห้ มีดีใจมีเสียใจ แล้วจะจบเมื่อไหร่เล่า มันไม่จบหรอกโยม

....

ดังนั้น อะไรที่เกิดขึ้นมาในจิตใจของเรา มันจะรักจะเกลียดเมื่อใด ก็ให้โยมคิดว่า เอออันนี้มันไม่แน่นะ ชี้หน้ามันไปเลยอันนี้ไม่แน่นะ จะดีขนาดไหนชอบขนาดไหนก็ ... เอออันนี้มันไม่แน่ จะไม่ชอบขนาดไหน เออ ... อันนี้มันไม่แน่ ดูนาน ๆ มันอยู่กับที่เป็นสมาธิ

ฝึกสติเราทำได้จนถึงวันตายเลยโยม ทั้งวันนี้มันน้อยไปหน่อย บางคนก็ว่า โอ้ย ... ฉันทำนึกว่าทำขนาดไหน ตอนเช้าฉันก็ทำ ตอนเย็นฉันก็ทำ ตอนเช้าฉันก็ทำวัตร ตอนเย็นฉันก็ทำวัตร ไม่ได้พัก หลวงพ่อก็ถาม กลางวันทำอะไรหรือโยม ... ไม่ได้ทำ มันไม่อย่างนั้นโยม ก็หายใจตอนเช้าตอนเย็นไม่ได้หายใจหรือ ? ตอนกลางวันหายใจหรือเปล่าก็ไม่รู้ ... เอาอย่างนั้นไหม ?

....

ถ้าเรามีสติ มันก็เป็นภาระกิจแหละโยม คนที่มีสตินั่นแหละ คือคนทำภาระกิจเรียบร้อย ถ้าขาดสติ 2 นาทีก็เป็นบ้า 2 นาที นาทีเดียวก็บ้า อย่าไปว่ากันก็แล้วกัน' นี่คือสติ เรารู้จักเรา ว่ามันเป็นอะไรอย่างไร สตินั่นแหละ

เรื่องครอบครัว

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า ประมาณเวลา 2 โมงเช้า พระกำลังจะฉันจังหัน พวกญาติโยมทะยอยกันเอาอาหารมาถวายพระ และนั่งเฝ้าหลวงพ่อชาอยู่ที่ระเบียงฉัน มีโยมผู้ชายคนหนึ่ง ขอให้หลวงพ่อเขียนคำอวยพรงานแต่งงานลูกสาวคนโต เรื่องราวนี้จึงเกิดขึ้น ...

"มาเรียนครอบสัก 3 เดือน มาเรียนครัวอีกสัก 3 เดือน ให้มันรู้จักครอบรู้จักครัว ถ้ามันรู้จักครอบรู้จักครัวแล้ว มันก็ไม่ครอบมันก็ไม่ครัว ถ้ามันไม่รู้จักครอบรู้จักครัวแล้ว มันก็นึกว่ามีอันสบาย เข้าไปวุ่นอยู่ตรงนั้นแหละ ต้องเขียน "ครอบครัว" ไว้หน้าประตูเข้า (หัวเราะ)

ถ้าเราแปลภาษาครอบภาษาครัวออกแล้ว จึงแต่งงานกัน ถ้าเราแปลภาษาครอบไม่ได้ภาษาครัวไม่ได้ อย่าไปแต่งงานกันมันวุ่น วุ่นทั้งนั้น แต่เราผ่านมาแล้วจะทำอย่างไร ?... แต่งงานกัน ไม่สบายใจขอพักเจ็ดวันก็ไม่ได้หายใจ (หัวเราะ) หัวใจเต้นตุบตับ ตุบตับ ไม่รู้ว่าเป็นอะไร มาอยู่วัน 2 วันก็ทำจริ๊งจริง มันเอาเมื่อไหร่ไม่รู้ เมื่อรู้ก็ตกเป็นทาสของมันแล้ว จำเป็นต้องรู้ ... จะทำอย่างไรหนอ"

โยมผู้หญิงคนหนึ่งถามขึ้น "หลวงพ่อค่ะ จริง ๆ แล้ว "ครอบครัว" แปลว่าอะไร"

"อาตมาจะพูดให้ฟังคร่าว ๆ แต่โยมจะต้องไปหาคำตอบจริง ๆ เองอีกที (หลวงพ่อหยิบถ้วยแก้วที่อยู่ข้างตัวมาคว่ำลง) นี่ละครอบ ถ้าเราครอบตัวแมลงต่าง ๆ มันก็มีวงจำกัด ... ครอบนะ

ออกไม่ได้ หญิงชายก็เหมือนกัน ถ้าไม่มีครอบก็อย่างนี้ (หลวงพ่อหงายถ้วยแก้ว)...สบาย ไปไหนสบาย ถ้ามีแล้วก็ครอบอย่างนี้ (ท่านคว่ำถ้วยแก้วอีก) ชายจะไปไหนก็ต้องบอกเขา คุณจะไปกี่ชั่วโมง (หัวเราะ) ไปสัก 2 ชั่วโมง ต้องเขียนไว้ ดูนาฬิกา... เลย 2 ชั่วโมง แล้วหาเรื่องขึ้นมาทันที กลับมาต่อว่า คุณไปไหนมา พวกที่ไปทำไม่ดีมาก็ต้องโกหกเขา หลบหน้าหลบหลัง ตอนเย็นก็พูด ตอนเช้าก็พูด...รวมกันแล้วพูดไม่หยุด ดูได้ นี่มันครอบเห็นไหม (หลวงพ่อหงายแก้ว) ทีนี้อย่างนี้ ไม่มีใครครอบใคร... มันสบาย ครอบนี้มันมีวงจำกัดแล้ว ยกตัวอย่างเรื่องจริง... อาตมามีลูกศิษย์คนหนึ่งมาบวชด้วย บ้านอยู่ลาดพร้าว ขายก๋วยเตี๋ยว 2 คนผัวเมีย ครั้งแรกแต่งงานกันใหม่ ๆ ลูกไม่มีต่างคนต่างขายได้เงินทอง ร่ำรวยขึ้น ต่อมามีบุตรคนหนึ่งขึ้นมา โยมผู้หญิงไม่ต้องไปทำ มีแต่เลี้ยงลูก โยมผู้ชายก็ขายของให้ ให้ขายของเอาแต่เงิน ไม่ให้ยิ้ม คนที่ขายของโกรธเสียแล้ว ใครมันก็ไม่ซื้อก๋วยเตี๋ยวกิน ใครมาถึงก็พูดจาปราศัยดีกับเขา แม่บ้านมองเห็นเขาพูดกัน ก็สบายละนะจำไว้... ตอนเย็นเลิกขายก๋วยเตี๋ยวมาก็สอน (หัวเราะ) สอนทุกวัน ๆ แหกครอบหนีมาบวชกับอาตมาเลย ทนไม่ไหวแล้วเว้ย เขาอยากให้ทำเฉย ๆ ขายก๋วยเตี๋ยวเท่านั้น ไม่ต้องพูดกับใคร ไม่ต้องยิ้มกับใคร... นี่มันลักษณะครอบ จำไว้นะ

ครัว ครัวหมายถึงการทิ่มแทง เมื่อครอบ ปุ๊บ (มีเสียงครอบแก้ว) ฟังให้ดีนะ มีดมาทิ่มแทงเราแล้ว เรื่องครอบครัวนี้มันวุ่นวาย ทิ่มแทงนอนไม่ค่อยหลับ อยากมีอยากเป็น มันก่อกวน กลัวจะไม่คุ้มเมียคุ้มลูก สารพัดอย่างก่อกวน... นี่เรียกว่าครัว ครอบครัวนี้ก็ต้องไปเรียนเสียก่อน หลวงพ่อบอกแค่นี้นะ อธิบายเอาเอง อธิบายได้หลายอย่างอธิบายไม่ไหว มันมาก

เห็นครอบครัวในบ้านเขาไหม ลูกเกิดมาก็พ่อแม่รับผิดชอบ ไม่รู้อะไร เป็นภาระของพ่อแม่ทั้งนั้น มันอยากจะถ่ายก็ถ่ายเลย มันอยากจะวิ่งตามเรื่อง เราก็ต้องตามเก็บตามรักษาทุกอย่าง... นี่เรียกครัว จนกว่ามันจะโตขึ้นมาเราก็ยิ่งรักมัน มันยิ่งร่าเริงบันเทิง มันยิ่งไม่ฟังคำพ่อคำแม่ไปตามเรื่องตามราว สองตายายอยู่กับบ้าน ก็บ่นให้กันฟังเออ ลำบากไปหมดเสียทุกอย่าง... มันยุ่งตลอดเวลา โยมก็คงมีกันบ้างแล้วนะที่มานั่งอยู่ตรงนี้ คงจะมีครอบครัวมาบ้างแล้ว

วันแต่งงานมีคนนิมนต์อาตมาไปเทศน์ ไม่รู้จะเทศน์อะไร มีแต่เรื่องยุ่ง ๆ ทั้งนั้น จะเทศน์ "ระวัง" น่ะ ระวังอะไร ไม่รู้ละ ให้ระวังก็แล้วกัน... ระวังครอบ ระวังครัว... ระวังให้ดี รักกันแสนรัก มันก็เกลียดแสนเกลียด ใหม่ ๆ ค่อยยังชั่วหน่อย อายุ 50 ปี 60 ปี สองตายายพูดไม่ค่อยเข้าหูกัน ยายพูดทางนี้ ตานั่งฟังอยู่ทางนั้น อยากจะโยงม่านกั้นเสียแล้ว เพราะอะไร ? เพราะครอบครัวนี้ พูดไม่ค่อยเข้าใจกัน"

โยมผู้หญิงอีกคนหนึ่งถามขึ้น "ทำไมท่านทราบล่ะค่ะ"

"ทุกคนนั่นแหละโยม ไม่ค่อยสบายใจ ต่างคนต่างก็อยากได้ แต่ว่ามันพูดไม่เข้าใจกันโดยมากแก่ ๆ อายุ 50, 60 แล้วไม่ค่อยอยากจะพูดกัน พูดกันไม่รู้เรื่อง อย่างเช่น มีลูกชายคนหนึ่งแม่รักมันมากเหลือเกินละ แม่รักแล้วก็ตามใจ ความโศกย่อมเกิดขึ้นจากของที่รัก เก็บไปเป็นการบ้านนะ อะไรไม่รักไม่โศกไม่เศร้าไม่ทุกข์ ที่มันจะทุกข์หลายเพราะความรัก ต่อนี้ไปหรือที่ผ่านมาแล้ว มันเป็นทุกข์เพราะความรัก มันทำให้เราโศก ให้เรารักให้เราทุกข์เพราะความรัก จะเขียนไปก็ได้ "ความโศกย่อมเกิดจากความรัก" เป็นการบ้าน อนาคตต่อไปนี้... จะมี 2 อย่างนี้ ความรักจะทำให้เราโศก

...ไม่ใช่อื่น ความโศกเกิดขึ้นมาเมื่อไหร่ มันเกิดจากของที่รัก ของที่เราไม่รักนี่ มันไม่โศกหรอก อย่างถ้วยที่บ้านเราแตก นี่เราโศก ถ้วยที่นี่แตกเราเฉย...เพราะไม่ใช่ของเรา เราก็ไม่รัก ไม่มีอะไรมาครอบงำเรา

พระพุทธองค์ท่านสอนให้เรารู้ คือให้รู้จักธรรมชาติของมัน มีครอบมีครัวมีลูกมา บางคนรักมันดุมัน บางคนรักมันดุไม่ได้ กลัว...เกรงใจ อันนี้ก็เป็นไปคนละเรื่อง คนละอย่างกัน ลูกหลานเกิดมา พระธุดงค์ท่านสอนว่า อย่าให้รักมัน อย่าให้เกลียดมัน จะทำอย่างไร เรามีปัญญาไหม? บางคนสอนนิด ๆ มันก็ดี บางคนสอนดีมันไม่เอา ต้องว่าต้องแข็ง แต่พระพุทธองค์ท่านสอนว่า ถ้าเราจะทำอันใดสักอย่างหนึ่ง ให้เราทำความเข้าใจในใจของเราว่า เหมือนกับช่างหม้อที่ตีหม้อ ตีหม้อทั้งวัน แต่ในใจของช่างหม้อ เขาว่าไม่ให้หม้อแตก เขาจะตีหม้อให้เป็นหม้อ เข้าใจไหม? เราดุลูกหลานก็เหมือนกัน ดุเพื่อความหวังดี อย่าให้เขาเป็นทุกข์ เราก็อย่าเป็นทุกข์ ถ้าเราทำให้เขาเป็นทุกข์ เราก็เป็นทุกข์ เราทุกวันนี้ มันจะโศก จะโกรธ จะโมโห ก็เพราะความเห็นอย่างนี้ คือให้ "รู้" ไม่ใช่ว่าไม่ให้รัก ให้รู้จักความรัก ไม่ใช่ว่าไม่ให้เกลียด ให้รู้จักความเกลียด อย่าให้เราเป็นทุกข์ บัวไม่ให้ช้ำน้ำไม่ให้ขุ่น ปลาในหนองก็กินได้ แต่ไม่ใช่อย่างนั้นสิ บัวก็ช้ำน้ำก็ขุ่น ปลาในหนองก็ตาย เรียกว่าทุกข์ตลอดเวลา ท่านจึงให้รู้จักอย่างนั้น จะเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น นี่เรียกว่าครอบครัว เคยอ่านไหม?

ครอบครัวมันเป็นอย่างนี้ แต่มันก็จำเป็นต้องครอบ จำเป็นต้องครัว อย่างอาตมานี่ก็มีครอบครัวเหมือนกัน ไม่มีอยู่ในบ้าน มันมีอยู่ในวัด...ลูกเยอะ เราลองดูสิ นี่ก็ครัวใหญ่เหมือนกัน...นี่ก็ระวังให้ดี อาตมาก็ตีมันด้วย ตีให้มันแหลก พยายามตีไม่ให้หม้อแตก ตีให้เป็นหม้อ นี่สอนคนไม่ให้เขามีทุกข์ เราก็ไม่ให้มีทุกข์ สอนเขาด้วยสอนเราด้วย คลอกันไป บางคนก็สอนแต่คนอื่น เหมือนแม่ครัวไปล้างจาน เห็นจานสกปรกก็เอาไปล้างให้มันสะอาด แต่ใจก็ขุ่นมัว หน้าบูดหน้าเบี้ยว บ่นปาดปาด แกก็ถูเช็ดจานให้มันสะอาด แต่ใจสกปรก แกไม่มองดูใจ...น่าสงสาร ทำให้ใจสกปรก แต่จานสะอาด เอาอย่างนั้นไหม?...ระวังเน้อ บางทีก็จับไม้กวาดกวาดบ้าน เด็กมันทำเปื้อนมันไม่รู้จักก็บ่นไปเถอะ...คนแก่น่ะ บ่นไป ๆ แต่ก็กวาดในบ้านสะอาด แต่ใจเจ้าของไม่ได้กวาด...เป็นทุกข์ตลอดเวลา"

โยมผู้หนึ่งถามแทรกขึ้น "อันนี้ ถ้าทำไปเรื่อย ๆ ประเดี๋ยวเด็กก็ไม่ทำสิคะ"

"เอ้า ไม่ใช่อย่างนั้น อันนี้ต้องให้โยมมีปัญญา จะทำอย่างไร? เด็กถึงจะกวาด เมื่อเด็กไม่กวาด ทำอย่างไร? เราจะไม่เป็นทุกข์ สอนให้ไปด้วยกันทั้งสองคน เด็กก็ว่าอย่าให้เป็นทุกข์ เราก็อย่าให้เป็นทุกข์ เราต้องมีอุบาย ก็ว่าไปอย่างนั้น อันนี้พระท่านสั่งสอนให้รู้จัก ท่านสอนให้รู้...ให้รู้ครอบครัวเข้าใจไหม? ถ้าอ่านครอบครัวไม่ออก อย่าเพิ่งไปแต่งงาน...วุ่น เอาจำไว้ก็ได้ จำไว้"

การทำจิตให้สงบ

การทำจิตให้สงบ คือการวางให้พอดี ตั้งใจเกินไปมากมันก็เลยไป ปล่อยเกินไปมันก็ไม่ถึง เพราะขาดความพอดี ธรรมดาจิต เป็นของไม่อยู่นิ่ง เป็นของมีกิริยาไหวตัวอยู่เรื่อย ฉะนั้นจิตใจของเราจึงไม่มีกำลัง การทำจิตใจของเราให้มีกำลังกับการทำกายของเราให้มีกำลัง มันต่างกัน การทำกายให้มีกำลังก็คือ การออกกำลัง ทำกายบริหาร มีการกระโดด การวิ่ง นี่คือการทำกายให้มีกำลัง การทำจิตใจให้มีกำลัง ก็คือทำจิตให้สงบ ไม่ใช่ทำจิตให้คิดนั่นคิดนี่ไปต่าง ๆ ให้อยู่ในขอบเขตของมัน เพราะว่าจิตของเรานั้นไม่เคยได้สงบ ไม่เคยมีกำลัง มันจึงไม่มีกำลังทางด้านสมาธิภายใน บัดนี้เราจะทำสมาธิ ก็ตั้งใจให้เอาความรู้สึกกำหนดอยู่กับลมหายใจ ถ้าหากว่าเราหายใจสั้นเกินไป หรือยาวเกินไป ก็ไม่พอดี ไม่ได้สัดได้ส่วนกัน ไม่เกิดความสงบ เหมือนกันกับเราเย็บจักร์ ผู้เย็บจักร์มีมือมีเท้า เราต้องถีบจักร์เปล่าดูก่อน ให้รู้จัก ให้คล่องกับเท้าของเราเสียก่อนจึงเอาผ้ามาเย็บ

การกำหนดลมหายใจก็เหมือนกัน หายใจเฉย ๆ กำหนดรู้ไว้ จะพอดีขนาดไหน ยาวขนาดไหน สั้นขนาดไหน จะให้ค่อยขนาดไหน แรงขนาดไหน จะยาวก็ไม่เอากับมัน จะสั้นก็ไม่เอากับมัน จะค่อยก็ไม่เอากับมัน เอาตามความพอดี เอายาวพอดี เอาสั้นพอดี เอาค่อยพอดี เอาแรงพอดี นั่นชื่อว่าความพอดี เราไม่ได้ขัดไม่ได้ข้อง แล้วก็ปล่อยหายใจดูก่อน ไม่ต้องทำอะไร

ถ้าหากว่าจิตสบายแล้ว จิตพอดีแล้ว ก็ยกลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์ หายใจเข้า ต้นลมอยู่ปลายจมูก กลางลมอยู่หทัยคือหัวใจ ปลายลมอยู่สะดือ อันนี้เป็นแหล่งการเดินลม เมื่อหายใจออกต้นลมจะอยู่สะดือ กลางลมจะอยู่หทัย ปลายลมจะอยู่จมูก นี่มันสลับกันอย่างนี้ กำหนดรู้เมื่อลมผ่านจมูก ผ่านหทัย ผ่านสะดือ พอสุดแล้วก็จะเวียนกลับมาอีกเป็นสามจุดนี้ ให้ความรู้ของเราอยู่ในความเวียนเข้าออกทั้งสามจุดนี้ พยายามติดตามลมหายใจเช่นนี้เรื่อยไป เพื่อรักษาความรู้นั้นและทำสติสัมปชัญญะของเราให้กล้าขึ้น

เมื่อหากว่าเรากำหนดจิตของเราให้รู้จักต้นลม กลางลม ปลายลมดีแล้วพอสมควร เราก็วาง เราจะหายใจเข้าออกเฉย ๆ เอาความรู้สึกของเราไว้ปลายจมูก หรือริมฝีปากบนที่ลมผ่านออกผ่านเข้า เอาแต่ความรู้สึกเท่านั้นไว้ที่นั่น ไม่ต้องตามลมออกไป ไม่ต้องตามลมเข้ามา เอาความรู้สึกหรือผู้รู้นั่นแหละไว้เฉพาะหน้าเราที่ปลายจมูก ให้รู้จักลมผ่านออก ผ่านเข้า ไม่ต้องคิดอะไรมากมาย เพียงแต่ให้มีความรู้สึกเท่านั้นแหละ ให้มีความรู้สึกติดต่อกัน ลมออกก็ให้รู้ ลมเข้าก็ให้รู้ ให้รู้อยู่แต่ที่นั่นแหละ รู้แล้วมันจะเป็นอะไรก็ไม่ต้องคิด เอาเพียงเท่านั้นเสียก่อน ในเวลานี้หน้าที่การงานของเรามีแค่นั้น ไม่ได้มีมาก กำหนดลมเข้าออกอยู่อย่างนั้นแหละ ต่อไปจิตก็สงบ ลมก็จะละเอียดเข้าไป น้อยเข้าไป กายก็จะเบาเข้าไป จิตก็จะสงบไป ความเบากายเบาใจนั้นก็จะเกิดขึ้นมา จะเป็นกายควรแก่การงานและจะเป็นจิตควรแก่การงานต่อไป นี่คือการทำสมาธิ ไม่ต้องทำอะไรมาก ให้กำหนดเท่านั้น ต่อไปนี้ให้ตั้งใจทำ กำหนดไป...

จิตเราละเอียดเข้าไป การทำสมาธินั้น จะไปไหนก็ช่างมัน ให้เรารู้ทันเอาไว้ ให้เรารู้จักมัน มันก็มีทั้งอารมณ์ มีทั้งความสงบคลุกคลีกันไป มันวิตก วิตกคือการจะยกจิตของตนนึกถึงอันใดอันหนึ่งขึ้นมา ถ้าสติของเราน้อยก็จะวิตกน้อย แล้วเราก็มีวิจารณ์คือการตรวจดูตามเรื่องที่เราวิตกนั้น แต่ข้อสำคัญนั้นต้องพยายามรู้ให้ทันอยู่เสมอ แล้วก็พิจารณาให้ลึกลงไปอีก ให้เห็นว่ามีทั้งสมาธิและมีทั้งความรู้รวมอยู่ในนั้น

คำว่า "จิตสงบ" นั้นไม่ใช่ว่าไม่มีอะไร มันต้องมี มีความสงบครอบอยู่ ท่านกล่าวถึงองค์ของความสงบขั้นแรกว่า หนึ่งมีวิตก ยกเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมา แล้วก็มีวิจารณ์คือพิจารณาตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นมา ต่อไปก็จะมีปีติคือความยินดีในสิ่งที่เราวิตกไปนั้น ในสิ่งที่เราวิจารณ์ไปนั้น จะเกิดปีติคือความยินดีซาบซึ้งอยู่โดยเฉพาะของมัน แล้วก็มีสุข สุขอยู่ไหน สุขอยู่ในการวิตก สุขอยู่ในการวิจารณ์ สุขอยู่กับความอิ่มใจ สุขอยู่กับอารมณ์เหล่านั้นแหละ แต่ว่ามันสุขอยู่ในความสงบ วิตกก็วิตกอยู่ในความสงบ วิจารณ์ก็วิจารณ์อยู่ในความสงบ ความอิ่มใจก็อยู่ในความสงบสุขก็อยู่ในความสงบ ทั้งสี่อย่างนี้เป็นอารมณ์อันเดียวอย่างที่ห้าคือเอกัคคตาห้าอย่างแต่เป็นอันเดียวกัน คือทั้งห้าอย่างนี้เป็นอารมณ์แต่มีลักษณะอยู่ในขอบเขตอันเดียวกัน คือ เมื่อจิตสงบ วิตกก็มี วิจารณ์ก็มี ปีติก็มี สุขก็มี เอกัคคตาก็มีทั้งหมดนี้เป็นอารมณ์เดียวกัน คำที่ว่าอารมณ์เดียวกันนั้นทำไมจึงมีหลายอย่างหมายความว่ามันจะมีหลายอาการก็ช่างมัน เพราะอาการทั้งหลายเหล่านั้นจะมารวมอยู่ในความสงบอันเดียวกันไม่ฟุ้งซ่าน ไม่รำคาญ เหมือนกับว่ามีคน 5 คน แต่ลักษณะของคนทั้ง 5 คนนั้นมีอาการอันเดียวกัน คือจะมีอารมณ์ทั้ง 5 อารมณ์ เมื่ออารมณ์อันนั้นอยู่ในลักษณะนี้ท่านเรียกว่า "องค์" องค์ของความสงบ ท่านไม่ได้เรียกว่าอารมณ์ ท่านเรียกว่า วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตารมณ์ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ไม่เป็นอารมณ์ตามธรรมดา ท่านจึงจัดว่าเป็นองค์ของความสงบ มีอาการอยู่ 5 อย่างคือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตาไม่มีความรำคาญ วิตกอยู่ก็ไม่รำคาญวิจารณ์อยู่ก็ไม่รำคาญ มีปีติก็ไม่รำคาญ มีความสุขก็ไม่รำคาญ จิตจึงเป็นอารมณ์เดียวอยู่ในสิ่งทั้ง 5 นี้จับรวมกันอยู่ เรื่องจิตสงบขั้นแรกจึงเป็นอย่างนี้

ทีนี้บางอย่างอาจถอยออกมา ถ้ากำลังใจไม่กล้า สติหย่อนไปแล้ว มันจะมีอารมณ์มาแทรกเข้าไปเป็นบางครั้ง คล้าย ๆ กับว่าเคลิ้มไป แล้วมีอาการอะไรบางอย่างเข้ามาแทรกตอนที่มันเคลิ้มไป แต่ไม่ใช่ความง่วงตามธรรมดา ท่านว่ามีความเคลิ้มในความสงบ บางทีก็มีอะไรบางอย่างแทรกเข้ามา เช่นว่า บางทีมีเสียงปรากฏบ้าง บางทีเหมือนเห็นสุนัขวิ่งผ่านไปข้างหน้าบ้าง แต่ว่าไม่ชัดเจนและก็ไม่ใช่ฝัน อันนี้จัดเป็นฝันไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะกำลังทั้ง 5 ดังกล่าวแล้วไม่สม่ำเสมอกัน มันอ่อนลงอ่อนเคลิ้มลง จึงเกิดอารมณ์เข้าแทรก อันนี้เป็นอาการของจิต ถ้าหากว่าเรามีความสงบมันก็มีสิ่ง 5 สิ่งนี้เป็นบริวารอยู่ แต่เป็นบริวารในความสงบ อันนี้เป็นเบื้องแรกของมัน ขณะที่จิตเราสงบอยู่ในขั้นนี้ชอบมีนิมิต ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางจิต มันชอบเป็น แต่ผู้ทำสมาธิจับไม่ค่อยถูกว่า "มันหลับไหม ? ก็ไม่ใช่" "มันฝันไปหรือ ? ก็ไม่ใช่" ไม่ใช่อะไรทั้งนั้น มันเป็นอาการเกิดมาจากความสงบครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็ได้ บางทีก็แจ่มใสเป็นธรรมดา บางทีก็คลุกคลีไปกับความสงบบ้าง กับอารมณ์ทั้งหลายบ้าง แต่อยู่ในขอบเขตของมัน

อย่างไรก็ตามบางคนทำสมาธิยาก เพราะอะไร เพราะจริตแปลกเขา แต่ก็เป็นสมาธิ แต่ก็ไม่หนักแน่น ไม่ได้รับความสบายเพราะสมาธิ แต่จะได้รับความสบายเพราะปัญญา เพราะปัญญาความคิด เห็นความจริงของมันแล้วก็แก้ปัญหาถูกต้อง เป็นประเภทปัญญาวิมุต ไม่ใช่เจโตวิมุต* มันจะมีความสบายทุกอย่างที่จะได้เกิดขึ้นเป็นหนทางของเราเพราะปัญญา สมาธิมันน้อย คล้าย ๆ กับว่าไม่ต้องนั่งสมาธิ พิจารณา "อันนั้น เป็นอะไรหนอ" แล้วแก้ปัญหาอันนั้นได้ทันที เลยสบายไป เลยสงบ ลักษณะผู้มีปัญญาต้องเป็นอย่างนั้น ทำสมาธินี้ไม่ค่อยได้ง่ายและไม่ค่อยดีด้วย มีสมาธิแต่เพียงเฉพาะเลี้ยงปัญญาให้เกิดขึ้นมาได้ โดยมากอาศัยปัญญา เช่น สมมุติว่า ทำนากับทำสวน เราอาศัยนามากกว่าสวน หรือทำนากับทำไร่ เราจะได้อาศัยนามากกว่าไร่ ในเรื่องของเรา อาชีพของเรา และการภาวนาของเราก็เหมือนกัน มันจะได้อาศัยปัญญาแก้ปัญหา แล้วจะเห็นความจริง ความสงบจึงเกิดขึ้นมา มันเป็นไปอย่างนั้น ธรรมดาก็เป็นไปอย่างนั้น มันต่างกัน

บางคนแรงในทางปัญญา สมาธิพอเป็นฐานไม่มาก คล้าย ๆ กับว่านั่งสมาธิ ไม่ค่อยสงบ ชอบมีความปรุงแต่ง มีความคิดและมีปัญญาชักเรื่องนั้นมาพิจารณา ชักเรื่องนี้มาพิจารณา แล้วพิจารณาลงสู่ความสงบก็เห็นความถูกต้อง อันนั้นจะได้มีกำลังกว่าสมาธิ อันนี้จริตของบางคนเป็นอย่างนั้น แม้จะยืนเดิน นั่ง นอนก็ตาม ความตรัสรู้ธรรมะนั้นไม่แน่นอน จะเป็นอริยาบถใดก็ได้ ยืนก็ได้ เดินก็ได้ นั่งก็ได้ นอนก็ได้ อันนี้แหละผู้แรงด้วยปัญญา เป็นผู้มีปัญญาสามารถที่จะไม่เกี่ยวข้องกับสมาธิมากก็ได้ ถ้าพูดกันง่าย ๆ ปัญญาเห็นเลย เห็นไปเลยก็ละไปเลย สงบไปเลย ได้ความสบายเพราะอันนั้น มันเห็นชัด มันเห็นจริง เชื่อมั่นยืนยันเป็นพยานตนเองได้ นี่จริตของบางคนเป็นไปอย่างนี้แต่อย่างไรก็ช่าง มันก็ต้องทำลายความเห็นผิดออกเหลือแต่ความเห็นถูก ทำลายความฟุ้งซ่านออก เหลือแต่ความสงบ มันก็จะลงไปสู่จุดอันเดียวกัน

บางคนปัญญาน้อย นั่งสมาธิได้ง่ายสงบ สงบเร็วที่สุด ไว แต่ไม่ค่อยมีปัญญา ไม่ทันกิเลสทั้งหลาย ไม่รู้เรื่องกิเลสทั้งหลาย แก้ปัญหาไม่ค่อยได้ พระโยคาวจรเจ้าผู้ปฏิบัติมีสองหน้าอย่างนี้ก็คู่กันเรื่อยไป แต่ปัญญาหรือวิปัสสนารู้แจ้งเห็นจริงกับสมถะคือความทำจิตใจให้สงบมันก็ทิ้งกันไม่ได้ คาบเกี่ยวกันไปเรื่อย ๆ อย่างนี้

ทีนี้ถ้ามันชัดแจ้งในความสงบ เมื่อมีอารมณ์มาผ่าน มีนิมิตขึ้นมาผ่าน ก็ไม่ได้สงสัยว่า "เคลิ้มไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้นี้ ?" "หลงไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้นี้ ?" "ลืมไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้นี้?" "หลับไปหรือเปล่าเมื่อกี้นี้ ?" จิตขณะนี้สงสัย "หลับก็ไม่ใช่ ตื่นก็ไม่ใช่" นี่มันคลุมเครือ เรียกว่ามันมั่วสุมอยู่กับอารมณ์ ไม่แจ่มใส เหมือนกันกับพระจันทร์เข้าก้อนเมฆ มองเห็นอยู่แล้ว แต่ไม่แจ่มแจ้ง มัว ๆ ไม่เหมือนกับพระจันทร์ออกจากก้อนเมฆนั้นแจ่มใส สะอาด จิตเราสงบ มีสติสัมปชัญญะรอบคอบสมบูรณ์แล้ว จึงไม่สงสัยในอาการทั้งหลายที่เกิดขึ้น จะหมดจากนิวรณ์จริง ๆ รู้ว่าอันใดเกิด

---

* – ปัญญาวิมุต คือบุคคลผู้หลุดพ้นเพราะปัญญา คือปัญญาเป็นกำลังสำคัญ หรือปัญญานำหน้า
– เจโตวิมุต คือบุคคลผู้หลุดพ้นเพราะสมาธิ คือสมาธิเป็นกำลังสำคัญ หรือสมาธินำหน้า
– วิมุต หมายถึง บุคคล ผู้หลุดพ้น
– วิมุติ หมายถึง ความ หลุดพ้น

ขึ้นมาเป็นอันใดหมดทุกอย่าง รู้แจ้ง รู้เรื่อง ตามเป็นจริง ไม่ได้สงสัย อันนั้นเป็นดวงจิตที่ใสสะอาด สมาธิถึงขีดแล้วเป็นเช่นนั้น

ระยะหลัง ๆ มาก็เป็นไปในรูปอย่างนี้ทำนองนี้ เป็นเรื่องธรรมดาของมัน ถ้าจิตแจ่มแจ้งผ่องใสแล้ว ไม่ต้องไปถามว่าง่วงหรือไม่ง่วง ใช่หรือไม่ใช่ทั้งหลายเหล่านี้มันก็ไม่มีอะไร ถ้ามันชัดเจนก็เหมือนเรานั่งธรรมดาอย่างนี้เอง นั่งเห็นธรรมดา หลับตาก็เหมือนลืมตา เห็นในขณะหลับตาก็เหมือนลืมตามาเห็นทุกอย่างสารพัดไม่มีความสงสัย เพียงแต่เกิดอัศจรรย์ขึ้นในดวงจิตของเราว่า "เอ๊ะ ! สิ่งเหล่านี้มันก็เป็นของมันไปได้ มันไม่น่าจะเป็นไปได้ มันก็เป็นของมันได้" อันนี้จะวิพากษ์วิจารณ์มันเองไปเรื่อย ๆ ทั้งมีปีติ ทั้งมีความสุขใจ มีความอิ่มใจ มีความสงบเป็นเช่นนั้น ต่อนั้นไปจิตมันจะละเอียดไปยิ่งกว่านั้นมันก็จะทิ้งอารมณ์ของมันไปด้วย วิตกยกเรื่องขึ้นมาก็จะไม่มี และเรื่องวิจารณ์มันก็จะหมด จะเหลือแต่ความอิ่มใจ อิ่มไม่รู้ว่าอิ่มอะไร แต่มันอิ่ม เกิดความสุขกับอารมณ์เดียว นี่มันทิ้งไป วิตกวิจารณ์มันทิ้งไป ทิ้งไปไหน ? ไม่ใช่เรื่องทิ้ง จิตเราหดตัวเข้ามาคือมันสงบ เรื่องวิตกวิจารณ์มันเป็นของหยาบไปแล้ว มันเข้ามาอยู่ในที่นี้ไม่ได้ ก็เรียกว่าทิ้งวิตก ทิ้งวิจารณ์ ทีนี้จะไม่มีความวิตกความยกขึ้นวิจารณ์ ความพิจารณาไม่มี มีแต่ความอิ่ม มีความสุขและมีอารมณ์เดียวเสวยอยู่อย่างนั้น

ที่เขาเรียกว่า ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เราไม่ได้ว่าอย่างนั้น เราพูดถึงแต่ความสงบ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา ต่อไปนี้ก็ทิ้งวิตก วิจารณ์ เกิดขึ้นมาแล้วก็ทิ้งไปเหลือแต่ปีติกับสุข เอกัคคตา ต่อไปก็ทิ้งปีติ เหลือแต่สุขกับเอกัคคตา ต่อไปก็มีเอกัคคตากับอุเบกขา มันไม่มีอะไรแล้ว มันทิ้งไป เรียกว่าจิตมันสงบ ๆๆๆ จนไปถึงที่อารมณ์มันน้อยที่สุด ยังเหลืออยู่แต่โน้น...ถึงปลายมัน เหลือแต่เอกัคคตากับอุเบกขา เฉยอย่างนี้ อันนี้มันสงบแล้วมันจึงเป็น นี่เรียกว่ากำลังของจิต อาการของจิตที่ได้รับความสงบแล้ว ถ้าเป็นอย่างนี้มันไม่ง่วง ความง่วงเหงาหาวนอนมันเข้าไม่ได้ นิวรณ์ทั้งห้ามันหนีหมด วิจิกิจฉา ความสงสัยลังเล อิจฉาพยาบาท ฟุ้งซ่าน รำคาญ หนีเหล่านี้ไม่มีแล้ว นี่มันค่อยเคลื่อนไปเป็นระยะอย่างนั้นนี้อาศัยการกระทำให้มาก เจริญให้มาก

สิ่งที่รักษาสมาธินี้ไว้ได้คือสติ สตินี้เป็นธรรม เป็นสภาวธรรมอันหนึ่ง ซึ่งให้ธรรมอันอื่นๆ ทั้งหลายเกิดขึ้นโดยพร้อมเพรียง สตินี้คือชีวิต ถ้าขาดสติเมื่อใดก็เหมือนตาย ถ้าขาดสติเมื่อใดก็เป็นคนประมาท ในระหว่างขาดสตินั้น พูดไม่มีความหมาย การกระทำไม่มีความหมาย ธรรมคือสตินี้คือความระลึกได้ในลักษณะใดก็ตาม สติเป็นเหตุให้สัมปชัญญะเกิดขึ้นมาได้ เป็นเหตุให้ปัญญาเกิดขึ้นมาได้ ทุกสิ่งสารพัดธรรมทั้งหลายถ้าหากว่าขาดสติ ธรรมทั้งหลายนั้นไม่สมบูรณ์ อันนี้คือการควบคุมการยืน การเดิน การนั่ง การนอน ไม่ใช่แต่เพียงขณะนั่งสมาธิเท่านั้น แม้เมื่อเราออกจากสมาธิไปแล้ว สติก็ยังเป็นสิ่งประจำใจอยู่เสมอ มีความรู้อยู่เสมอ เป็นของที่มีอยู่เสมอ ทำอะไรก็ระมัดระวัง เมื่อระมัดระวังทางจิตใจ ความอายมันก็เกิดขึ้นมา การพูด การกระทำอันใดที่ไม่ถูกต้อง เราก็อายขึ้น อายขึ้น เมื่อความอายกำลังกล้าขึ้นมา ความสังวรก็มากขึ้นด้วย เมื่อความสังวรมากขึ้น ความประมาทก็ไม่มี

นี่ถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้นั่งสมาธิอยู่ตรงนั้น เราจะไปไหนก็ตาม อันนี้มันอยู่ในจิตของตัวเอง มันไม่ได้หนีไปไหน นี่ท่านว่าเจริญสติ ทำให้มาก เจริญให้มาก อันนี้เป็นธรรมะคุ้มครองรักษากิจการที่เราทำอยู่หรือทำมาแล้ว หรือกำลังจะกระทำอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นธรรมะที่มีคุณประโยชน์มาก ให้เรา

รู้ตัวอยู่ทุกเมื่อความเห็นผิดชอบมันก็มีอยู่ทุกเมื่อ เมื่อความเห็นผิดชอบมีอยู่ เกิดขึ้นอยู่ทุกเมื่อ ความละอายก็เกิดขึ้น จะไม่ทำสิ่งที่ผิดหรือสิ่งที่ไม่ดี เรียกว่าปัญญาเกิดขึ้นแล้ว

เมื่อรวบยอดเข้ามา มันจะมีศีล มีสมาธิ มีปัญญา คือการสังวรสำรวมที่มีอยู่ในกิจการของตนนั้น ก็เรียกว่าศีล ศีลสังวร ความตั้งใจมั่นอยู่ในความสังวรสำรวมในข้อวัตรของเรานั้น ก็เรียกว่ามันเป็นสมาธิ ความรอบรู้ทั้งหลายในกิจการที่เรามีอยู่นั้น ก็เรียกว่าปัญญา พูดง่าย ๆ ก็คือ จะมีศีล จะมีสมาธิ จะมีปัญญา ศีลก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาก็ดี เมื่อมันกล้าขึ้นมา มันก็คือมรรค นี่แหละคือหนทาง ทางอื่นไม่มี.

ทางสายกลาง

พระพุทธโอวาทของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ท่านทรงเตือนให้เราละความชั่ว ประพฤติความดี เมื่อละความชั่ว ประพฤติความดีแล้ว ที่สุดก็ทรงสอนให้ละสิ่งทั้งสองนี้ไปเสียด้วย ฉะนั้น วันนี้ จึงจะขอให้คติในเรื่องทางสายกลาง คือให้ละให้ได้หรือหลีกให้พ้นจากสิ่งทั้งสองนั้น ทั้งดี ทั้งชั่ว ทั้งบุญ ทั้งบาป ที่เป็นสุข เป็นทุกข์ ทั้งหลายเหล่านี้แหละ

จุดมุ่งหมายปลายทางของการอธิบายธรรมะของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานั้น ที่จริงก็คือให้พ้นจากทุกข์นั่นเอง แต่ก่อนที่จะพ้นจากทุกข์ได้นั้น เราต้องมาทำความเข้าใจกันให้มันตรง ให้มันแน่นอน ถ้าเข้าใจไม่ตรงไม่แน่นอนแล้ว ก็จะลงสู่ความสงบไม่ได้ ฉะนั้นเมื่อสมเด็จพระบรม-ศาสดาท่านตรัสรู้แล้วท่านประกาศศาสนานั้น เบื้องแรก ท่านยกทางทั้งสองขึ้นมาว่าเลย คือกามสุขัล-ลิกานุโยโคและอัตตกิลมถานุโยโค ทางทั้งสองอย่างนี้ เป็นทางที่ลุ่มหลง เป็นทางที่พวกเสพกามหลงติดอยู่ ซึ่งย่อมไม่ได้รับความสงบระงับ เป็นหนทางที่วนเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร

สมเด็จพระบรมศาสดาท่านทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายติดอยู่ในทางทั้งสอง ไม่เห็นทางสายกลางของธรรมะ ท่านจึงทรงยกทางทั้งสองขึ้นมาแสดงให้เห็นโทษในทางทั้งสองนั้น ถึงเช่นนั้น พวกเราทั้งหลายก็ยังพากันติดพากันปรารถนาอยู่ร่ำไป ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ทางทั้งสองอย่างนั้นเป็นทางที่ลุ่มหลง ไม่ใช่ทางของสมณะ คือไม่ใช่ทางที่สงบระงับ

อัตตกิลมถานุโยโคและกามสุขัลลิกานุโยโคก็คือ ทางตึงและทางหย่อนนั่นเอง ถ้าเราน้อมเข้ามาพิจารณาให้เห็นในปัจจุบัน ทางตึงก็คือ ความโกรธอันเป็นทางเศร้าหมอง ท่านเรียกอัตตกิลม-ถานุโยโค เดินไปแล้วก็เป็นทุกข์ลำบาก

กามสุขัลลิกานุโยโคก็คือ ความดีใจ ความพอใจ ความดีใจนี้ก็เป็นทางไม่สงบ ทางทุกข์ก็เป็นทางไม่สงบ ทางสุขก็เป็นทางไม่สงบ เราจะเห็นได้ว่าสมเด็จพระบรมศาสดาท่านว่า เมื่อได้เห็นความสุขแล้ว ให้พิจารณาความสุขนั้น ท่านไม่ให้ติดอยู่ในความสุข คือท่านให้วางทั้งสุขและทุกข์ การวางทางทั้งสองได้นี้เป็นสัมมาปฏิปทา ท่านเรียกว่าเป็นทางสายกลาง

คำว่า "ทางสายกลาง" ไม่ได้หมายถึงในด้านกายและวาจาของเรา แต่หมายถึง ในด้านจิตใจเมื่อถูกอารมณ์มากระทบ ถ้าอารมณ์ที่ไม่ถูกใจมากระทบกระทั่ง ก็ทำให้วุ่นวาย ถ้าจิตวุ่นวายหวั่น

ไหวเช่นนี้ก็ไม่ใช่หนทาง เมื่ออารมณ์ที่ชอบใจดีใจเกิดขึ้นมาแล้วก็ดีอกดีใจ ติดแน่นอยู่ในกามสุขัลลิกานุโยโค อันนี้ก็ไม่ใช่หนทาง

มนุษย์เราทั้งหลายไม่ต้องการทุกข์ ต้องการแต่สุข ความจริงสุขนั้นก็คือทุกข์อย่างละเอียดนั่นเองส่วนทุกข์ก็คือทุกข์อย่างหยาบ พูดอย่างง่าย ๆ สุขและทุกข์นี้เปรียบเสมือนงูตัวหนึ่ง ทางหัวมันเป็นทุกข์ ทางหางมันเป็นสุข เพราะถ้าลูบทางหัวมันมีพิษ ทางปากมันมีพิษ ไปใกล้ทางหัวมัน มันก็กัดเอา ไปจับหางมันก็ดูเหมือนเป็นสุข แต่ถ้าจับไม่วาง มันก็หันกลับมากัดได้เหมือนกัน เพราะทั้งหัวงูและหางงูมันก็อยู่ในงูตัวเดียวกัน

ความดีใจ ความเสียใจ มันก็เกิดจากพ่อแม่เดียวกัน คือตัณหา ความลุ่มหลงนั่นเองฉะนั้น บางทีเมื่อมีสุขแล้ว ใจก็ยังไม่สบาย ไม่สงบ ทั้งที่ได้สิ่งที่พอใจแล้ว เช่น ได้ลาภ ยศ สรรเสริญได้มาแล้ว ก็ดีใจก็จริง แต่มันก็ยังไม่สงบจริง ๆ เพราะยังมีความเคลือบแคลงใจว่า มันจะสูญเสียไปกลัวมันจะหายไป ความกลัวนี่แหละเป็นต้นเหตุให้มันไม่สงบ บางทีมันเกิดสูญเสียไปจริง ๆ ก็ยิ่งเป็นทุกข์มาก นี่หมายความว่า ถึงจะสุขก็จริง แต่ก็มีทุกข์ดองอยู่ในนั้นด้วย แต่เราไม่รู้จัก เหมือนกันกับว่าเราจับงู ถึงแม้ว่าเราจับหางมันก็จริง ถ้าจับไม่วางมันก็หันกลับมากัดได้

ฉะนั้น หัวงูก็ดี หางงูก็ดี บาปก็ดี บุญก็ดี อันนี้อยู่ในวงวัฏฏะ หมุนเวียนเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ความสุข ความทุกข์ ความดี ความชั่ว ก็ไม่ใช่หนทาง

ศีล สมาธิ ปัญญานั้น ถ้าหากพูดกันตามลักษณะตามความเป็นจริงแล้ว ก็ยังไม่ใช่แก่นศาสนาหรือตัวศาสนา แต่เป็นหนทางนำไปสู่ตัวศาสนา ฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งสามอย่างนี้ว่า "มรรค" อันแปลว่า "หนทาง" ตัวศาสนาคือ "ความสงบระงับ อันเกิดจากความรู้เท่าในความเป็นจริง... ในธรรมชาติของความเป็นจริงที่เกิดอยู่เป็นอยู่ ซึ่งถ้าได้นำมาพิจารณาดูอย่างละเอียดแล้ว ก็จะเห็นว่า ความสงบนั้นไม่ใช่ทั้งความสุขและความทุกข์ ฉะนั้น สุขและทุกข์จึงไม่ใช่เป็นของจริง

พระพุทธองค์ทรงสอนให้รู้ตัวเอง ให้เห็นตัวเอง ให้พิจารณาตัวเอง เพื่อให้เห็นจิตของตนเอง ความจริง "จิตเดิม" ของมนุษย์นั้น เป็นธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว เป็นธรรมชาติที่ทรงอยู่แน่นอนอยู่อย่างนั้น แต่ที่มีความดีใจ เสียใจ หรือความทุกข์ ความสุขเกิดขึ้นนั้น เพราะขณะนั้นมันไปหลงอยู่ในอารมณ์ จึงเป็นเหตุให้เคลื่อนไหวไปมาแล้วก็เกิดความยึดมั่นถือมั่นขึ้นในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น

สมเด็จพระบรมศาสดาท่านตรัสสอนไว้แล้วทุกอย่าง ในเรื่องการประพฤติปฏิบัติ แต่พวกเราทั้งหลายยังไม่ได้ปฏิบัติกัน หรือไม่ก็ปฏิบัติแต่ปากเท่านั้น หลักของพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่การจะมาพูดกันเฉย ๆ หรือด้วยการเดา หรือการคิดเอาเอง หลักของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงคือ ความรู้เท่าความจริงตามความเป็นจริงนั่นเอง ถ้ารู้เท่าตามความเป็นจริงนี้แล้ว การสอนก็ไม่จำเป็น แต่ถ้าไม่รู้ถึงความเป็นจริงอันนี้แม้จะฟังคำสอนเท่าใดก็เหมือนกับไม่ได้ฟัง

พระพุทธองค์ตรัสว่า พระองค์เป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น แต่ไม่สามารถจะทำแทนหรือปฏิบัติแทนได้ เพราะธรรมชาติทั้งหลายหรือความจริงอันนี้เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาเอง ปฏิบัติเอง คำสอนต่าง ๆ เป็นเพียงแนวทางหรืออุปมาอุปไมย เพื่อนำให้เข้าถึงความรู้ตามความเป็นจริง ถ้าไม่รู้เท่า

ตามความเป็นจริงเราก็จะเป็นทุกข์ เหมือนดังตัวอย่างว่า เรามักใช้คำว่า "สังขาร" เมื่อเราพูดถึงร่างกาย แต่ความจริงนั้น เราหารู้จัก "ความเป็นจริง" ของสังขารนี้ไม่ แล้วเราก็ยึดมั่นถือมั่นอยู่กับ "สังขาร" นี้ ทั้งนี้เพราะเราไม่รู้ความจริงเกี่ยวกับสังขาร หรือ ร่างกายของเรานี้เราจึงเป็นทุกข์หรือความทุกข์จึงเกิดขึ้น

จะยกตัวอย่างให้เห็นสักอย่างหนึ่ง สมมติว่าเราเดินไปทำงาน ระหว่างทางก็มีบุรุษผู้หนึ่งคอยด่าว่าเราอยู่เป็นประจำ ตอนเช้าก็ด่า ตอนเย็นก็ด่า เมื่อได้ยินคำด่าเช่นนี้จิตใจก็หวั่นไหว ไม่สบายใจ โกรธน้อยใจ เศร้าหมอง บุรุษผู้นั้นก็เพียรด่าเช้าด่าเย็นอยู่เช่นนั้นทุกวัน ได้ยินคำด่าเมื่อใด ก็โกรธเมื่อนั้นกลับถึงบ้านแล้วก็ยังโกรธอยู่ ที่โกรธที่หวั่นไหวเช่นนี้ก็เพราะความไม่รู้จักนั่นเอง

วันหนึ่ง เพื่อนบ้านก็มาบอกว่า "ลุงคนที่มาด่าลุงทุกเช้าทุกเย็นนั้นน่ะ เป็นคนบ้า เป็นบ้ามาหลายปีแล้ว มันด่าคนทุกคนแหละ ชาวบ้านเขาไม่ถือมันหรอก เพราะมันเป็นบ้า" พอรู้อย่างนี้แล้วใจของเราก็คลายความโกรธทันที ความโกรธความขุ่นมัวที่เก็บไว้หลายวันแล้วนั้นก็คลายหายไปเพราะอะไร ? ก็เพราะได้รู้ความจริงแล้ว แต่ก่อนนั้นไม่รู้ เข้าใจว่าเป็นคนดี คนปกติ ฉะนั้น พอได้ยินว่าเป็นคนบ้า จิตก็เปลี่ยนเป็นสบาย ทีนี้มันอยากจะด่าก็ให้ด่าไป ไม่โกรธ ไม่เป็นทุกข์ เพราะรู้เสียแล้วว่าเป็นคนบ้า นี่...ที่จิตใจสบายก็เพราะรู้เท่าทันความจริงนั่นเอง เมื่อมันรู้เอง มันก็วางของมันเอง ถ้ายังไม่รู้มันก็ยึดมั่นถือมั่นอยู่นั่นเองอีกเหมือนกัน แต่พอรู้ความเป็นจริง จิตใจก็สบาย นี่แหละคือความรู้เท่าตามความเป็นจริง คือรู้ว่าคนนั้นเป็นบ้า

คนผู้รู้ธรรมก็เหมือนกัน พอรู้จริง ความโลภ ความโกรธ ความหลงก็หายไป เพราะรู้เท่าทันความเป็นจริง

พระพุทธองค์ทรงสอนว่า สังขาร ร่างกายของเรานี้ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่บุคคล มันเป็นเพียงสังขาร ทรงบอกอย่างชัด ๆ เช่นนี้ เราก็ยังไม่ยอมมัน ยังขืนไปแย่งยื้ออยู่นั่นแหละ ถ้าหากว่ามันพูดได้ มันก็คงจะบอกว่า "เจ้าอย่ามาเป็นเจ้าของฉันนะ" ความจริงมันก็บอกอยู่แล้วทุกขณะ แต่เราเองไม่รู้ เพราะมันเป็นภาษาธรรม

อย่างสกลร่างกายนี้ ตาก็ดี จมูกก็ดี หูก็ดี ลิ้นก็ดี กายก็ดี ทั้งหลายเหล่านี้แหละ ก็แล้วแต่มันจะเปลี่ยนไป แปรไป ไม่เห็นมันขออนุญาตเราสักที เช่นเมื่อปวดหัว ปวดท้อง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น มันไม่เคยอนุญาตจากเราเลย เวลามันจะเป็น มันก็เป็นของมันเลย เป็นไปตามสภาวะของมัน อันนี้ก็แสดงว่า มันไม่ยอมให้เราเป็นเจ้าของมัน

สมเด็จพระบรมศาสดาจึงทรงสอนว่า "สุญโญ สัพโพ...มันเป็นของว่าง มันไม่ได้เป็นของผู้ใด" เราทั้งหลายไม่เข้าใจธรรมะในสภาวะอันนี้ ไม่เข้าใจในสังขารอันนี้ จึงคิดว่า "ของเราของเขา" เกิดอุปาทานขึ้นมา เมื่อเกิดอุปาทาน ก็เข้าไปยึดภพ เกิดภพ เกิดชาติ ชรา พยาธิ มรณะต่อไป มันเป็นทุกข์เช่นนี้ ที่ท่านเรียก "อิทัปปัจจยตา" นั่นแหละ อวิชชาเกิดสังขาร สังขารเกิดวิญญาณ วิญญาณเกิดนามรูป...เป็นเช่นนั้นแหละ

อันนี้มันล้วนแต่เป็นในขณะของจิต ถ้าเกิดอารมณ์ไม่ถูกใจขึ้นมา ก็ไม่รู้จักหรือไม่รู้เท่าทันเพราะอยู่ในอวิชชา มันก็เป็นทุกข์ขึ้นมาเลย ความเป็นจริงขณะของจิตอันนี้มันติดกันอยู่ที่เดียว มัน

เร็วมาก แต่เราเองรู้ไม่เท่าทัน เปรียบเหมือนว่า เรากำลังอยู่บนยอดไม้แล้วตก "ปุ๊บ" ลงมาที่พื้นดิน จึงรู้สึกตัวว่าตกต้นไม้ แต่ความจริงนั้น ก่อนที่จะตกถึงพื้นดิน เราก็ตกผ่านทุกก้านทุกกิ่งของต้นไม้นั่นแหละ แต่ไม่สามารถนับได้ ว่านาทีใดถึงกิ่งไหน วินาทีใดถึงกิ่งไหน เพราะมันเร็วมาก แต่พอตูมเดียวก็ถึงพื้นดินเลย แล้วก็เป็นทุกข์เลย อิทัปปัจจยตา มันเป็นเช่นนั้น

ถ้าเราแยกเป็นปริยัติ อวิชชาก็เกิดสังขาร สังขารเกิดวิญญาณ วิญญาณเกิดนามรูป ว่ากันไปเป็นตอน ๆ ตามความจริงนั้น พออารมณ์เกิดความไม่พอใจ ความทุกข์ก็เกิดขึ้นมาเลย อาการที่มันเกิดทุกข์ขึ้นนั้น มันผ่านไปจากอวิชชา สังขาร...... ผ่านไปพริบเดียว ถึงโน้น......โศกะปริเทวะ คือ ทุกข์เลย

ฉะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจึงให้ตามดูจิตของเราทั้งหลายให้รู้ตามความเป็นจริงของมัน และในความเป็นจริงเหล่านี้ ท่านให้เข้าใจว่ามันเป็นแต่เพียงสังขารเท่านั้น และสังขารนี้แหละมันเกิดมาจากเหตุ จากปัจจัยทั้งหลายที่มันเป็นมา ที่เรามาเรียกหรือสมมุติเอาอีกทีหนึ่ง ที่เรียกว่า มนุษย์ สัตว์ เช่นเดียวกับชื่อของเรา มันก็สมมุติเหมือนกัน เราไม่ได้มีชื่อมาแต่กำเนิด ต่อเมื่อเกิดขึ้นแล้ว จึงเอาชื่อไปใส่ คือตั้งชื่อว่าอย่างนั้น อย่างนี้ อันนี้เรียกว่าสมมุติ ตั้งชื่อกันเพื่ออะไร ก็เพื่อให้มันเรียกกันง่าย สะดวกแก่การใช้ภาษาเรียกขานพูดจากัน การปริยัติก็เหมือนกัน ที่แยกออกก็เพื่อสะดวกแก่การศึกษาเล่าเรียน

สิ่งทั้งหลายนี้แหละเรียกว่าสังขาร มันเป็นสังขารเกี่ยวกับสภาวะอันนี้ที่เกิดมาจากเหตุจากปัจจัยสมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า สังขารทั้งหลายเหล่านี้เป็นของไม่แน่นอน มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พวกเราทั้งหลาย เข้าใจสิ่งเหล่านี้ไม่ชัดเจน จึงทำความเห็นในเรื่องนี้ไม่ตรง ไม่แน่ อันเป็นความเห็นผิดที่เรียกว่า มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดอันนี้ก็คือการยึดเอาสังขารเป็นเรา ยึดเอาเราเป็นสังขาร เอาเราเป็นสุข เอาสุขเป็นเรา เอาเราเป็นทุกข์ เอาทุกข์เป็นเรา ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเราไม่รู้เท่าตามความเป็นจริงนั่นเอง

ถ้าเรารู้เท่าตามความเป็นจริง เราก็จะรู้ว่าเราไม่สามารถควบคุมสังขารเหล่านี้ให้เป็นไปตามอำนาจของเรา เพราะธรรมชาติเหล่านี้ มันจะต้องเป็นไปตามเรื่องของมัน เราจะบังคับให้ตรงนี้เป็นอย่างนั้น ตรงนั้นเป็นอย่างนี้ตามอำนาจของเรา ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ เปรียบง่าย ๆ ก็อย่างว่า เราไปนั่งอยู่ที่กลางถนนซึ่งมีรถวิ่งไปมาอยู่ขวักไขว่ แล้วเราจะไปโกรธรถที่วิ่ง หรือจะไปห้ามรถที่กำลังวิ่งอยู่ว่า "อย่าขับรถมาทางนี้" เราก็ห้ามไม่ได้ เพราะถนนนี้เป็นถนนหลวง ดังนั้น เราควรจะทำอย่างไร ทางที่ดีก็คือ เราต้องออกไปให้พ้นถนน ไปให้พ้นทางที่รถวิ่ง แต่ที่จะห้ามรถไม่ให้วิ่งนั้น ทำไม่ได้ เพราะมันเป็นหนทางของเขา

เรื่องของสังขาร ก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน มันไม่มีอะไรแน่นอน เดี๋ยวสุข เดี๋ยวทุกข์ เดี๋ยวดีใจ เดี๋ยวเสียใจ เดี๋ยวก็เกิดอารมณ์ที่ชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง มากระทบกระทั่ง สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เราเรียกว่ามันมากวน เวลานั่งภาวนาอยู่ก็ว่าเสียงมากวนเรา อันที่จริงนั้น เราไม่เข้าใจว่าเสียงมากวนเรา หรือเราไปกวนเสียงกันแน่ ถ้าเรายึดว่าเสียงมากวนเรา มันก็เกิดความทุกข์ขึ้นมา

ถ้าเราพิจารณาดูให้ดีก็จะรู้ได้ว่า เราไปกวนเสียงต่างหาก เสียงมันก็ดังอยู่แต่ของมัน มันไม่ได้มีความรู้สึกรำคาญอะไรเลย เราต่างหากที่รำคาญเพราะเราไปกวนมัน ความจริงนั้น เสียงก็เป็น

เสียงเราก็เป็นเรา ถ้าเข้าใจเสียได้เช่นนี้ มันก็ไม่มีอะไร เราก็สบาย มีเสียงขึ้นมาก็รู้ว่าเสียงมันดังแต่ของมัน เราไม่ไปยึดหมายมันเข้า เราก็ไม่เกิดทุกข์ นี่เรียกว่า เรารู้เท่าตามความเป็นจริง เราเห็นทั้งสองอย่าง เมื่อเห็นทั้งสองอย่าง คือทั้งสุขและทุกข์ตามความเป็นจริงใจก็สงบสบาย

การที่จะเห็นได้ทั้งสองอย่างนี้ เราจะต้องยืนอยู่ตรงกลางหรืออยู่ระหว่างกลาง นี่เป็นสัมมาปฏิปทาของจิต นี้คือการทำความเห็นให้ตรง ให้ถูกต้อง

สังขารของเรานี้ เมื่อมันเกิดขึ้นมาแล้วมันก็ต้องมีแก่ มีเจ็บ มีตาย ทั้งหลายเหล่านี้มันเป็นไปตามทางของมัน ถ้าเราจะไปกั้นทาง ไปห้ามหวงหรือไปเอาจริงเอาจังกับสิ่งที่ไม่จริงไม่จังอย่างนั้นอยู่เรื่อยไปโดยเข้าใจว่า มันเป็นตัวตนของเรา เราก็จะมีแต่ความทุกข์ ฉะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาท่านจึงทรงสอนให้พิจารณา ไม่ว่าจะเป็นพระ หรือเณร หรือฆราวาส ให้พิจารณาแล้วทำความเห็นให้ถูกต้อง เมื่อมีความเห็นถูกต้องแล้วก็สงบสบาย

การปฏิบัติธรรมนั้น ไม่ว่านักพรต นักบวช หรือฆราวาส ก็มีโอกาสที่จะปฏิบัติธรรมพิจารณาธรรมได้เท่ากัน และธรรมที่พิจารณานั้นก็เป็นธรรมอันเดียวกันนั่นเอง พิจารณาให้ไปสู่ความสงบระงับอันเดียวกัน ด้วยวิถีของมรรคอันเดียวกัน ฉะนั้น ท่านจึงว่า จะเป็นฆราวาสก็ตาม บรรพชิตก็ตามมีสิทธิ์ที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม จนได้รู้ได้เห็นตามความเป็นจริงเหมือนกัน

เมื่อเรารู้สภาวะสังขารตามความเป็นจริงอย่างนี้แล้ว เราก็วางเสีย และเมื่อรู้เท่าอย่างนี้แล้วภพก็เกิดไม่ได้ เพราะอะไรจึงเกิดไม่ได้ ? เพราะมันไม่มีทางจะเกิด เพราะเรารู้เท่าตามความเป็นจริงเสียแล้ว

ฉะนั้น ให้เข้าใจว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรามีอยู่ เป็นอยู่นั้น มันเป็นสักแต่ว่า "อาศัย" เท่านั้น ถ้ารู้ได้เช่นนี้ ท่านว่ารู้เท่าตามสังขาร ที่นี้แม้จะมีอะไรอยู่ ก็เหมือนไม่มี ได้ก็เหมือนเสีย เสียก็เหมือนได้ สมเด็จพระบรมศาสดาท่านทรงสอนให้รู้อย่างนี้ เพราะนี่คือความสงบ สงบจากความสุข สงบจากความทุกข์ สงบจากความดีใจ เสียใจ ได้มาก็ไม่ดีใจ เสียไปก็ไม่เสียใจ มันเป็นเรื่องที่ทั้งไม่เกิดและไม่ตาย เรื่องเกิดเรื่องตายนี้ไม่ได้หมายถึงอวัยวะร่างกายอันนี้ แต่หมายถึงอารมณ์ความรู้สึกที่มันไม่มีแล้วหมดแล้ว ฉะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาท่านจึงทรงบอกว่า ภพสิ้นแล้ว พรหมจรรย์จบแล้ว ไม่มีภพอื่นชาติอื่นอีกแล้ว ท่านรู้อย่างนั้นแล้ว ท่านก็รู้สิ่งที่มันไม่เกิด ไม่ตาย ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้เอง นี่คือโอวาทที่สมเด็จพระบรมศาสดาท่านทรงกำชับสาวกมากที่สุดว่าให้พยายามเข้าให้ถึงอันนี้ ที่เป็นสัมมาปฏิปทา ถ้าไม่ปฏิบัติให้ถึงทางสายกลาง ไม่ตรงเข้าไปถึงทางสายกลางให้ได้แล้ว ก็จะไม่มีวันพ้นทุกข์.

> *......ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรามีอยู่ เป็นอยู่นั้น มันเป็นสักแต่ว่า "อาศัย" เท่านั้น ถ้ารู้ได้เช่นนี้ ท่านว่ารู้เท่าตามสังขาร ที่นี้แม้จะมีอะไรอยู่ ก็เหมือนไม่มี ได้ก็เหมือนเสีย เสียก็เหมือนได้...*

เหนือเวทนา

การฟังธรรมที่จะให้เกิดประโยชน์นั้น ต้องฟังด้วยความสงบ เพราะจิตนี้ก็เหมือนกับเทปบันทึกเสียง ถ้ามีเสียงอะไรมาปะปนรบกวน เสียงก็ฟังไม่ชัด ความรู้ที่จะได้รับก็น้อย ถ้าฟังธรรมในที่สงบด้วยจิตสงบ ก็จะมีแต่เสียงธรรมะอย่างเดียว คำพูดก็สะอาดฟังง่าย

ธรรมะที่เกี่ยวเนื่องกับการประพฤติปฏิบัตินั้น เป็นธรรมะที่ให้ประโยชน์มาก เพราะไม่ใช่ธรรมะเพื่อการฟังอย่างเดียว แต่เป็นธรรมะที่นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติโดยตรง การประพฤติปฏิบัติที่จะให้ถูกต้องนั้น ต้องรู้จักและเข้าใจเรื่องของกายกับใจ เพราะกายกับใจนี่แหละที่พาให้สุขพาให้ทุกข์ มันเกี่ยวเนื่องกันเป็นลูกโซ่ ดังนั้น การปฏิบัติจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง

ถ้าหากได้ฟังธรรมแล้ว แต่ไม่นำมาปฏิบัติ ก็เปรียบเสมือนว่าได้เพียงเปลือกไม้เท่านั้นยังไม่ได้ลิ้มรสผลของมัน ว่าเปรี้ยวหรือหวานอย่างไร การฟังธรรมโดยไม่นำมาปฏิบัติ ก็เหมือนกับการได้จับหรือถือผลไม้เท่านั้น ยังไม่ได้กิน ไม่ได้ลิ้มรส มันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะได้แต่ถือเอาไว้ แต่ไม่รู้จักรสชาติหรือความเอร็ดอร่อยของมัน จะรู้ได้จริงก็ต่อเมื่อได้ลองรับประทานผลไม้นั้นด้วยตนเอง ซึ่งเมื่อรู้รสด้วยตนเองแล้วก็เป็นพยานในตัวเองได้ ถ้ายังไม่รู้เองเห็นเองอย่างนี้ ก็เท่ากับมีแต่พยานภายนอก คือคนที่เขาให้ผลไม้ แล้วก็เชื่อไปตามที่เขาว่า ซึ่งไม่ใช่ความเชื่อของตนเอง

สมเด็จพระสัมมาสัญพุทธเจ้าท่านทรงบอกว่า คนที่เชื่อแต่คนอื่นนั้นท่านไม่สรรเสริญ ท่านทรงสรรเสริญบุคคลที่รู้เป็นปัจจัตตัง คือรู้เฉพาะตนเอง เปรียบเหมือนอย่างคนที่ได้ลิ้มรสผลไม้ด้วยตนเองฉะนั้น เพราะถ้าได้ลิ้มรสด้วยตนเองแล้ว จะไม่ต้องไปถามผู้อื่นว่า เปรี้ยวหรือหวานอย่างไร ความสงสัยทั้งหลายก็หมดไป เพราะได้รู้ประจักษ์ในความจริงแล้ว รู้อย่างทั่วถึง นี่คือคนที่รู้ธรรมะแล้ว ผู้บรรลุถึงธรรมก็คือ บุรุษที่บรรลุถึงความเปรี้ยวหวานของผลไม้นั่นเอง

การแสดงธรรมก็เพื่อให้รู้สิ่งต่าง ๆ สี่ประการ คือให้รู้จักทุกข์ รู้จักเหตุเกิดของทุกข์ รู้จักความดับทุกข์ ให้รู้ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์ เมื่อรู้แจ่มแจ้งทั้งสี่ประการนี้แล้ว มันก็หมด เพราะทุกข์เราก็รู้ เหตุของทุกข์เราก็รู้ ความดับทุกข์เราก็รู้ข้อประพฤติปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์นี่เราก็รู้ เมื่อรู้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งทั้งสี่ประการอย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่าจบปัญหา ความสงสัยทั้งหลายก็หมดไป

สิ่งทั้งสี่ประการนี้เกิดอยู่ที่ไหน? ก็เกิดอยู่ที่กายกับใจของเรานี่เอง ไม่อยู่อื่นไกลหรอก แต่ทำไมพระพุทธองค์จึงทรงแยกแยะธรรมะออกให้กว้าง ก็เพื่อจะอธิบายสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ให้ละเอียดเป็นอย่าง ๆ ออกไป เพื่อให้เรานำมากำหนดพิจารณา ท่านทรงแนะนำให้พิจารณาร่างกายออกเป็นอย่าง ๆ เช่น พิจารณา ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น ให้แยกแยะร่างกายออกมา เพื่อทำให้เห็นตามความเป็นจริงของร่างกายอย่างชำนิชำนาญ ให้รู้ยิ่งตามความเป็นจริงของสังขารอันนี้ เพราะถ้าไม่รู้ตามเป็นจริงนี้แล้ว เราก็จะไม่รู้จักทุกข์ ไม่รู้จักเหตุของทุกข์ ไม่รู้จักความดับทุกข์ ไม่รู้ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ถ้าไม่รู้สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ก็ไม่รู้ข้อปฏิบัติ แล้วการฟังเทศน์ฟังธรรมทั้งหลายก็ย่อมไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

ธรรมะนั้นอยู่ที่ไหน? พระพุทธองค์ตรัสว่า ธรรมะมีอยู่ทุกที่ ทุกแห่ง มีธรรมะอยู่ทุกที่ทุกสถาน จะเป็นรูปมันก็เป็นธรรมะ จะเป็นนามมันก็เป็นธรรมะ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ควรเข้าใจว่าเราทั้งหลายนั้นเกิดอยู่กับธรรมะ ใกล้ชิดธรรมะอยู่ตลอดเวลา

ถ้าเราเข้าใจเช่นนี้แล้ว ก็จะเข้าใจต่อไปอีกว่า เราไม่ได้ห่างไกลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย เราอยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธองค์อยู่ตลอดเวลา แต่ทำไมเราจึงยังไม่เห็นท่าน ก็เพราะเรายังไม่ค่อยได้สนใจปฏิบัตินั่นเอง เพราะธรรมะคือพระพุทธเจ้า และพุทธเจ้าคือธรรมะ

พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า "ดูก่อนอานนท์... ให้ท่านทำให้มาก เจริญให้มาก ปฏิบัติให้มาก ใครเห็นเรา คนนั้นก็เห็นธรรม ใครเห็นธรรม คนนั้นก็เห็นเรา" ซึ่งแสดงว่า เราไม่ห่างไกลจากพระพุทธเจ้า ไม่ห่างไกลจากพระธรรม เพราะพระพุทธเจ้าก็คือธรรมะ และธรรมะก็คือพระพุทธเจ้า

เมื่อเจ้าฟ้าชายสิทธัตถะทรงถือกำเนิดขึ้นมาในโลกครั้งแรก ก็ยังไม่ได้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะเหตุใด ? เพราะในตอนนั้นท่านยังไม่ตรัสรู้ธรรม ต่อเมื่อท่านทรงรู้สิ่งที่ควรรู้ ด้วยการประพฤติปฏิบัติของท่าน คือรู้สัจจธรรม รู้จักทุกข์ รู้จักเหตุเกิดแห่งทุกข์ รู้ความดับทุกข์ รู้จักข้อประพฤติปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ท่านจึงทรงเป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ฉะนั้น เมื่อเราถึงธรรม เราจะนั่งอยู่ที่ไหน เราก็รู้ธรรมะ เมื่อเราเข้าใจในธรรมะ พระ-พุทธเจ้าก็อยู่ที่ใจของเรา พระธรรมก็อยู่ที่ใจของเรา ข้อประพฤติปฏิบัติให้เกิดความเฉลียวฉลาดก็อยู่ที่ใจของเรา เรียกว่า เราเป็นผู้ปฏิบัติพร้อมด้วยกาย วาจา จิต เช่นนี้แล้วเราจะเป็นผู้มองความดี ความชั่วทั้งหลายด้วยความถูกต้อง คือถูกต้องตามสัจจธรรมตามที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า นี่คือความจริง หรือมันเป็นความจริงของโลก

ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงทิ้งโลก คือทิ้งทั้งสรรเสริญ ทิ้งทั้งนินทา ใครจะนินทาท่านก็ทรงรับว่ามันเป็นอย่างนั้น ใครจะสรรเสริญ ท่านก็ทรงรับว่ามันเป็นอย่างนั้น เพราะทั้งสองอย่างนี้มันเป็นเรื่องของโลกทั้งนั้น จิตใจของท่านก็ไม่ทรงหวั่นไหว เพราะอะไร ?... ก็เพราะท่านรู้จักทุกข์ ก็สิ่งทั้งสองนี้ทำให้ท่านทรงเกิดทุกข์ หากท่านไปทรงเชื่อเข้า ทุกข์มันก็เกิดเท่านั้นแหละ

เมื่อทุกข์เกิด จิตก็กระสับกระส่าย ไม่สบายอกไม่สบายใจ เมื่อจิตวุ่นวาย จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ก็มีแต่ความกระสับกระส่ายกระวนกระวาย นั่นคือทุกข์

อะไรเป็นเหตุให้ทุกข์เกิด ? ก็เพราะเราไม่รู้ตามความเป็นจริงอย่างนั้น ทุกข์มันก็เกิด แล้วจะดับทุกข์นั้นอย่างไร ก็ไม่รู้จัก ไม่รู้จักวิธีดับอย่างถูกต้อง คิดเอาเองว่าควรแก้ทุกข์อย่างนี้ อย่างนั้น ทุกข์ก็ยิ่งเกิดทวีขึ้นมาอีก

ดังนั้น ท่านจึงสอนว่าให้รู้จักข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือ น้อมธรรมะอันนี้เข้ามาในใจของเรา ให้มองเห็นว่าเป็นสัจจธรรม พิจารณาให้ละเอียด ให้เห็นจริง จนเป็นพยานของตนเองได้ พระพุทธเจ้าท่านทรงสรรเสริญบุคคลเช่นนี้ บุคคลที่เป็นอิสระ ไม่รับทั้งดี ไม่รับทั้งชั่ว เพราะทั้งดีและชั่วเป็นเรื่องของโลก เมื่อเป็นเรื่องของโลกมันก็เป็นอารมณ์ ถ้าหวั่นไหวไปตามอารมณ์ ใจเรามันก็

เป็นโลก คลำโลกอยู่ตลอดเวลา ก็เรียกว่า ไม่รู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ทุกข์มันก็ยิ่งกำเริบขึ้นมาเท่านั้น

เมื่อเราเข้าใจเช่นนี้แล้ว ก็จะรู้ว่าเรายังไม่ชนะใจตัวเอง เรายังชอบเอาชนะคนอื่น มันก็แพ้ตัวเองเท่านั้น แต่ถ้าเราเอาชนะตัวเอง มันก็จะชนะทั้งตัวเอง ชนะทั้งคนอื่น ชนะทั้งอารมณ์ ชนะทั้งรูป ทั้งเสียง ทั้งกลิ่น ทั้งรส ทั้งโผฏฐัพพะ เป็นอันว่าชนะทั้งหมด อันนี้พูดถึงเรื่องภายนอกมันเป็นอย่างนั้น แต่เรื่องภายนอกมันก็ทำให้มาเป็นเรื่องภายในด้วย บางคนก็รู้แต่ภายนอกไม่รู้ภายในเช่นท่านพูดคำ ๆ หนึ่งว่าให้เห็นกายในกาย ให้รู้กายแล้วก็ยังไม่พอ ให้รู้กายในกายอีก ให้พิจารณากายแล้วก็ให้พิจารณากายในกาย แล้วก็ให้พิจารณาจิต และพิจารณาจิตในจิตอีก เป็นต้น ถ้าเป็นผู้ห่างเหินจากการภาวนาแล้วก็จะเก้อเขินหรือไม่เข้าใจ รู้กายทำไม ? กายในกายคืออะไร ? ที่ให้รู้จิต ? จิตนี้มันคืออะไร ? ของในจิตนั้นมันคืออะไรก็เลยไม่รู้เรื่องเพราะเป็นผู้ไม่รู้จักทุกข์ ไม่รู้จักเหตุของทุกข์ ไม่รู้จักความดับทุกข์ ไม่รู้จักข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ สิ่งที่ควรดับทุกข์ ไม่ดับ มัวไปสนใจในสิ่งที่มันไม่ดับ เช่นว่าเราคันที่ศีรษะอย่างนี้แล้วเราไปเกาที่ขา มันก็ไม่ถูกจุดของมัน มันก็ไม่หาย นี่เรียกว่าไม่รู้จุดที่จะให้มันระงับความคัน มันก็เป็นไปไม่ได้ เช่นเดียวกับเมื่อความทุกข์เกิดขึ้นมา ก็ไม่รู้จักดับมัน ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์ก็ไม่รู้จักกัน สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ มันเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเราทั้งหลายเก้อเขินมากเหลือเกิน เพราะความที่ไม่รู้จัก

รูป เวทนา สัญญา สังขารเช่นร่างกายเรานี้ ร่างกายที่เราเอามานั่งประชุมรวมกันอยู่นี้ที่มองเห็นได้ด้วยตานั้น ถ้าเห็นแต่รูปร่างกายเช่นนี้อยู่เพียงเท่านี้ มันจะเป็นเหตุให้ระงับความทุกข์หรือระงับเหตุให้เกิดความทุกข์นั้นไม่ได้เลย ทำไม ? ก็เพราะว่าเราเห็นแต่กายข้างนอก เรายังไม่เห็นกายข้างในเมื่อเห็นแต่ข้างนอก ก็เห็นแต่ว่าเป็นของสะสวย เป็นแก่นสารไปหมดทุกอย่าง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านทรงบอกว่าแค่นี้ไม่พอ ที่เห็นข้างนอกอย่างนี้เด็ก ๆ มันก็เห็นได้ สัตว์ทั้งหลายมันก็เห็นได้ มันไม่ยาก พอเห็นแล้วมันติด เห็นแล้วมันก็ไม่รู้เห็นแล้วมันก็ตะครุบ ๆ แล้วมันก็กัดเราเท่านั้นแหละมันเป็นเสียอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจึงให้พิจารณากายไป ในกาย อะไรที่มีในกายก็ค้นคว้าหาดูซิว่ามีอะไรในกายให้เห็นว่าของในกายเรานี้มันมีอะไรอยู่บ้าง ที่เราเห็นกายภายนอกนั้นมันไม่ชัดเจนเห็นผมเห็นขนเห็นเล็บเห็นอะไรทั้งหลาย ก็มีแต่ของที่สะสวยไปทั้งนั้น มันเป็นเครื่องย้อมใจเรา เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าเห็นไม่ชัด เห็นกายก็ไม่ชัด ท่านจึงให้มองข้างใน ให้เห็นภายในกาย

แล้วก็ต้องมองเข้าไปอีกว่า กายที่อยู่ในกายนี้มีอะไรอยู่บ้าง ที่กายเนื้อกายหนังนี้มีอยู่อย่างนี้ในกายนั้นมันมีอะไรบ้าง พิจารณาดูให้แยบคายเข้าไปเถอะ เราก็จะเห็นว่าในกายนี้ มันมีอะไรหลาย ๆ อย่างสารพัด ค้นเข้าไปดูแล้วก็แปลกใจทั้งนั้นแหละ เพราะแม้แต่ของที่อยู่ในตัวของเรา เราก็ไม่เคยเห็นเลย แต่เราก็เดินเราก็อุ้มมันไป นั่งรถก็อุ้มมันไปทั้งนั้นแหละ แต่เรายังไม่รู้จักมันเลยว่ามันเป็นอะไร เป็นอย่างไร เหมือนเรารับของฝากเขามา เขาเอาห่ออะไรให้เรา เราก็ไม่รู้ จับได้ก็ยัดใส่ตะกร้าเดินมาเลย ไม่ได้เปิด เมื่อไปเปิดดูแล้วจึงเห็นมีแต่อสรพิษทั้งนั้น กายเรานี้ก็เหมือนกัน เราเห็นแต่เปลือกนอก เราก็เห็นว่าสวยว่างามอะไรสารพัดอย่าง จนลืมตัวลืมตน ลืมอนิจจัง ลืมทุกขัง ลืม

อนัตตา ลืมอะไร ๆ ทั้งนั้น ถ้าเรามองเข้าไปข้างในนั้น มันไม่น่าดูเลยนะกายของเรานี้ ถ้าเอาของที่สะอาดมาใส่ มันก็สกปรก

นี้เรื่องภายนอกก็สกปรกภายนอก ส่วนเรื่องภายในก็สกปรกภายในเหมือนกัน เรื่องภายในมันก็ยิ่งน่าดูยิ่งกว่านั้นอีก ดูเข้าไปข้างในซิ ในกายของเรามีอะไรบ้าง

ถ้าเราดูตามความเป็นจริง ดูตามสัจจธรรมโดยไม่เข้าข้างตัวแล้ว มันเห็นสิ่งที่น่าสลดน่าสังเวช น่าอะไร ๆ หลาย ๆ อย่าง มันน่าจะเกิด นิพพิทาความเบื่อหน่าย คำว่า "เบื่อหน่าย" ไม่ใช่ไปเกลียดไปโกรธมันนะ แต่เป็นความกระจ่างของจิตเราเอง เป็นความปล่อยวาง เห็นว่าอันนี้ไม่มีสาระประโยชน์อะไรเลย ไม่เป็นแก่นไม่เป็นสารอะไรเลย, เราเห็นสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นธรรมชาติเป็นธรรมดา เรื่องของเขา เขาก็ตั้งของเขาอยู่อย่างนั้น ใครจะไปอยากให้เขาเป็นอย่างไร เขาก็เป็นของเขาอยู่อย่างนั้นเอง เราจะร้องไห้ก็ดี เราจะหัวเราะก็ตาม สังขารนี้ก็เป็นอย่างนี้ สิ่งที่ไม่เที่ยงมันก็ไม่เที่ยง สิ่งที่ไม่สวยมันก็ไม่สวย มันเป็นอยู่อย่างนั้นแหละ ถึงคนจะรู้ ถึงคนจะไม่รู้ มันก็เป็นของมันอยู่อย่างนั้น

ดังนั้นสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราท่านจึงว่า เมื่อเราเห็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์เกิดขึ้นมาแล้ว ควรปล่อยเขาไปเสีย เมื่อหูได้ยินเสียงก็ปล่อยเขาไปเสีย เมื่อจมูกได้กลิ่นก็ปล่อยเขาไปเสีย เมื่อรสมันเกิดขึ้นกับลิ้นของเรา ก็ปล่อยมันไปเสีย เมื่อโผฏฐัพพะที่ถูกต้องด้วยกายเกิดขึ้นมา ชอบใจไม่ชอบใจก็ปล่อยเขาไปเสีย ให้กลับไปที่เดิมของเขาเสีย เรื่องธรรมารมณ์ที่เกิดขึ้นกับใจของเรานี้ มันไม่ต้องอาศัยอะไร ไม่ต้องอาศัยสัมผัสอะไร มันสัมผัสขึ้นที่ใจของมันเองเรียกว่าธรรมารมณ์ หรือธรรมะกับอารมณ์ เป็นส่วนดีก็เรียกว่ากุศล เป็นส่วนที่ชั่วก็เรียกว่าอกุศลสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ให้ปล่อยไปตามเรื่องของเขาเสียเรียกว่าเรารู้มัน อย่างนี้แล้วสุขก็ดี ทุกข์ก็ดีสารพัดอย่างอยู่ในรูปอันเดียวกัน การทำใจให้สงบเช่นนี้เรียกว่า การภาวนา

การภาวนาคือการทำให้สงบ เมื่อสงบแล้วก็คือทำให้รู้ การทำให้สงบหรือทำให้รู้นี้ต้องลงมือปฏิบัติกายกับจิตสองอย่างนี้เอง ไม่ใช่อื่น ความเป็นจริงสิ่งที่กล่าวนี้มันเป็นสิ่งละสิ่ง เช่น รูปก็เป็นส่วนหนึ่งเสียงก็เป็นส่วนหนึ่ง กลิ่นก็เป็นส่วนหนึ่ง รสก็เป็นส่วนหนึ่ง โผฏฐัพพะก็เป็นส่วนหนึ่งธรรมารมณ์ก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ละอย่างนี้ก็เป็นคุณละส่วน ๆ อยู่แต่ท่านก็ให้เรารู้จักมันเสีย แยกสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ออกสรุปเป็นสุขทุกข์บ้าง สุขเกิดขึ้นมาก็เป็นสุขเวทนาทุกข์มันเกิดขึ้นมาก็เรียกทุกขเวทนาเรื่องสุขกับทุกข์ท่านก็จัดไว้เพื่อให้แยกมันออกจากจิต จิตก็คือผู้รู้เวทนานั้นคืออาการที่มันสุขหรือทุกข์ชอบใจไม่ชอบใจเป็นต้น เมื่อจิตของเราเข้าไปเสวยในอาการเหล่านั้นเรียกว่าจิตของเราเข้าไปยึดหรือหมายมั่น หรือสำคัญมั่นหมายในความสุขนั้น ในความทุกข์นั้นนั่นเองการที่เราเข้าไปหมายมั่นนั้น ก็คือเรื่องของจิต อาการที่มันสุขหรือทุกข์นั้น คืออาการของเวทนา ที่เป็นความรู้นั้นเรียกว่าจิตของเรา ที่ชื่อว่าสุขหรือทุกข์นั้นมันเป็นเวทนา ถ้ามันสุขก็เรียกว่าสุขเวทนา ถ้ามันทุกข์ก็เรียกว่าทุกขเวทนา

ที่ว่าจิตกับเวทนานั้น ท่านให้เรารู้จักแยกมันออกจากกัน คำที่ว่าแยกออก ไม่ใช่ว่าเอาไปทิ้งไว้คนละอย่าง คนละที่ แต่ให้เราแยกโดยวิธีที่ทำจิตเราให้สงบ เช่นคนที่ทำสมาธิให้ถึงที่เป็นต้น เมื่อจิตสงบแล้วก็พิจารณาแยกมันเสีย เพราะความสงบนั้นมันล้นเหลือ สุขนี้มันก็เข้าไปไม่ได้ เข้าไม่ถึง

ทุกข์นี้ก็เข้าไปไม่ถึง นี่คือที่ว่าเวทนามันแยก อย่างว่าเรานั่งสมาธิ ถ้าความสงบมันเข้ามาก่อน เวทนาเกิดทีหลัง เวทนามันก็เดินเข้าไม่ถึง จิตก็ไม่รับรู้เวทนา มันแยกกันอยู่ในตัวของมันเอง กับกายนั้น พิจารณาให้รู้ว่า จิตที่เห็นเวทนานั้น เราเข้าไปยึดไหม ? ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นมานั้น เราเข้าไปยึดมันไหม ? เราก็จะรู้ว่าจิตของเรามันเป็นอย่างนี้ จะรู้ว่าสุขมันเป็นอย่างนี้ ทุกข์มันเป็นอย่างนี้ เวทนามันเป็นอย่างนี้ มันก็เป็นคนละเรื่องกันอยู่ จะเปรียบก็คล้ายกับว่าน้ำมันกับน้ำท่ามันปนอยู่ในขวดเดียวกัน ก็ปนกันได้ แต่มันแยกที่อยู่กัน มันจะอยู่ร่วมขวดกันก็ได้ แต่มันไม่ซึมซาบเข้าด้วยกัน แม้จะปะปนกันอยู่ น้ำมันก็เป็นน้ำมัน น้ำท่าก็เป็นน้ำท่า ทำไมมันถึงเป็นเช่นนั้น เพราะว่ามันมีน้ำหนักต่างกัน มันจึงแยกกันอยู่อย่างนั้น นี่ก็เหมือนกันฉันนั้น

ถ้าปกติของจิตเราก็ไม่สุขไม่ทุกข์ เมื่อเกิดเวทนาเข้ามา ก็เกิดสุขทุกข์อย่างนั้น ถ้าเรามีสติอยู่ก็จะรู้ว่า อันนี้เรียกว่าสุข ที่เป็นสุขนั้นมันก็สุขอยู่ แต่จิตรู้ว่าสุขนั้นไม่เที่ยง มันก็ไม่ไปหยิบเอาสุขอันนั้น สุขนั้นมีอยู่ที่ไหน มีอยู่ แต่มันอยู่นอกจิต ไม่มีฝังอยู่ในดวงจิต แต่ก็รู้ได้ชัดเจน หรือเมื่อทุกข์เกิดขึ้นมาถ้ามันแยกเวทนาได้ มันไม่รู้จักทุกข์หรือ? รู้ มันรู้จักทุกข์ แต่ว่าจิตมันก็เป็นจิต เวทนามันก็เป็นเวทนา จิตนั้นจะไม่ไปยึดทุกข์มาแบกไว้ว่าทุกข์ ว่านี่มันเป็นทุกข์ นี่ก็เพราะเราไม่ไปยึดให้เกิดเป็นความสำคัญมั่นหมาย

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านทรงแยกด้วยความรู้ ท่านทรงมีทุกข์ไหม? อาการของทุกข์นั้นท่านทรงรู้มัน แต่ท่านไม่ไปสำคัญมั่นหมายมัน ท่านทรงรู้อย่างนี้ก็เรียกว่าท่านทรงแยกทุกข์ออก แยกเวทนาออก ความสุขตามธรรมชาติรู้ไหม? ความสุขนั้นมี แต่ท่านทรงรู้ว่าสุขนั้นเป็นพิษถ้าเราไม่รู้จักมัน ท่านก็ไม่ไปสำคัญมั่นหมายสุขนั้นว่าเป็นตัวเป็นตน สุขนั้นมีอยู่หรือ? มันมีอยู่ด้วยความรู้ แต่ไม่มีอยู่ในจิตของท่าน เช่นนี้ก็รู้ได้ว่าท่านแยกสุขแยกทุกข์ออกจากจิตของท่าน แยกเวทนาออกจากจิตของท่าน ทั้งที่มีอยู่ด้วยกันนั่นแหละ

คำที่กล่าวว่าพระพุทธองค์และพระอริยเจ้าของเราท่านตัดกิเลสแล้ว ท่านฆ่ากิเลสแล้วนี้ ไม่ใช่ท่านไปฆ่ากิเลสหรอก ถ้าท่านฆ่ากิเลสหมดแล้ว เราก็คงไม่มีกิเลสน่ะสิ เพราะท่านฆ่าไปหมดแล้ว ความจริงท่านไม่ได้ฆ่ามัน แต่ท่านรู้แล้ว ท่านก็ปล่อยมันไปตามเรื่องของมัน ใครโง่ มันก็ไปจับเอาคนนั้นแหละ ท่านรู้เฉพาะใจของท่านว่า สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นพิษ ท่านก็เขี่ยมันออกไป สิ่งที่ทำให้ท่านเกิดทุกข์ ท่านก็เขี่ยมันออกไป ไม่ได้ฆ่ามันหรอก คนที่ไม่รู้ว่าท่านเขี่ยออก กลับเห็นว่าดีก็ไปตะครุบเอา เออ... อันนี้ดีนี่ ก็ตะครุบเอา ความเป็นจริงพระพุทธเจ้าท่านทิ้ง อย่างสุขยังงี้ท่านก็เขี่ยออก เราก็เห็นว่าดี ก็ตระครุบเอาเลย จับใส่ย่ามไปเลยว่าของดีของเรา ความเป็นจริงนั้นท่านรู้เท่ามัน เมื่อสุขเกิดขึ้นมาท่านก็รู้ว่ามันเป็นสุข แต่ท่านไม่มีสุข ท่านก็รู้อยู่ว่าอันนี้มันเป็นสุข แต่ท่านไม่ไปสำคัญมั่นหมายว่ามันเป็นตัวเป็นตน ว่าเป็นของเขาว่าเป็นของเราทั้งนั้น อย่างนี้ท่านก็ปล่อยมันไป ทุกอย่างก็เหมือนกัน

ความเป็นจริงสุขเวทนา ทุกขเวทนากับจิตของเรานั้น มันเป็นคนละอย่างกัน อย่างเดี๋ยวนี้เรานั่งอยู่นี่มันก็สบายนะ แต่ถ้ามีไม้สักท่อนหนึ่งที่เราอยากได้ เราไปแบกมัน มันก็หนักนะ ท่อนไม้นี้มันก็คือเวทนานี่แหละ ตัวความอยากได้ท่อนไม้คือตัวจิตของเรา ที่เข้าไปแบกท่อนไม้มันก็หนัก

ใช่ไหม ? มันหนัก ถ้าคนมีปัญญาแม้หนักเขาก็ไม่ทุกข์ รู้จักปล่อยมัน เมื่อมันหนักเต็มที่เขาก็ปล่อยมัน ถ้าท่อนไม้นั้นมันมีประโยชน์ จะเอาไปใช้ประโยชน์ ก็ให้รู้ทันมัน หากรู้อย่างนั้นมันก็ค่อยยังชั่ว ไม้มันจะได้ไม่ทับตายอย่างนี้ จิตนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น

อาการของจิตคือสุขเวทนา ทุกขเวทนา สารพัดอย่างนั้นมันเป็นอารมณ์ มันเป็นส่วนโลก ถ้าจิตรู้แล้ว งานที่เป็นสุขท่านก็ทำได้ งานที่เป็นทุกข์ท่านก็ทำได้ เพราะอะไร ? ก็เพราะท่านรู้จักสุข รู้จักทุกข์ตามที่เป็นจริง ถ้าคนที่ไม่รู้จักสุขไม่รู้จักทุกข์นั้น ก็จะเห็นว่าสุขกับทุกข์นั้น มันคนละระดับ มันคนละราคากัน ถ้าผู้รู้ทั้งหลายแล้ว ท่านจะเห็นว่าสุขเวทนากับทุกขเวทนา มันมีราคาเท่า ๆ กัน ถ้าไปยึดในสุขนั่นก็คือบ่อเกิดของทุกข์ ทุกข์มันก็จะเกิดขึ้นมา เพราะอะไร ? นี่เพราะว่าสุขมันก็ไม่เที่ยง มันแปรไปมา เมื่อสุขนี้มันหายไป ทุกข์มันก็เกิดขึ้นมา ดังนี้เป็นต้น

พระพุทธองค์ท่านทรงรู้ว่าสุขทุกข์นี้มันเป็นโทษ สุขทุกข์จึงมีราคาเท่ากัน ดังนั้นเมื่อสุขทุกข์เกิดขึ้น ท่านจึงปล่อยวางไป สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ มันมีราคาเสมอเท่ากันทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจิตใจของท่านจึงเป็นสัมมาปฏิปทา เห็นสิ่งทั้งสองนี้มีทุกข์โทษเสมอกัน มีคุณประโยชน์เสมอกันทั้งนั้น และสิ่งทั้งสองนี้ก็เป็นของที่ไม่แน่นอน ตกอยู่ในลักษณะของธรรมะว่าไม่เที่ยงและเป็นทุกข์ เกิดแล้วดับไปทั้งหมดเป็นอย่างนี้ เมื่อท่านเห็นเช่นนี้สัมมาทิฐิก็เกิดขึ้นมา เป็นสัมมามรรค จะยืนจะเดินจะนั่งจะนอนก็ตาม หรือความรู้สึกนึกคิดทางจิตนั้นจะเกิดขึ้นมาก็ตาม ท่านก็รู้ว่าอันนี้เป็นสุข อันนี้เป็นทุกข์ เสมอเลยทีเดียว ท่านไม่ได้ยึด

พระบรมศาสดาของเรานั้น เมื่อตรัสรู้มาใหม่ ๆ ท่านเทศนาเรื่องกามสุขัลลิกานุโยโค อัตตกิลมถานุโยโค ภิกษุทั้งหลาย กามสุขัลลิกานุโยโคนั้นทางมันหย่อน อัตตกิลมถานุโยโคนั้นทางมันตึง อันนี้ที่มันเล่นงานท่านมาตลอดทางจนถึงวันที่ท่านตรัสรู้ธรรมะ เพราะทีแรกท่านไม่ได้ปล่อยมัน พอท่านทรงจับตรงนี้ได้ก็ทรงปล่อยวาง แล้วจึงได้แสดงปฐมเทศนาให้สาวกฟังเลยว่า กามสุขัลลิกานุโยโคนั้น สมณะอย่าพึงเดินไป อันนั้นไม่ใช่ทางของสมณะ คือใครไปติด ใครไปยึด ไปสำคัญมั่นหมายอยู่ในกามนี้ มันก็วุ่นวาย ความสงบไม่มีในที่นั้น สมณะเกิดขึ้นไม่ได้ ท่านว่าทางนี้ อย่าเดิน ส่วนอัตตกิลมถานุโยโคนั้น ทางนี้มันก็เหี้ยมโหดรุนแรง ทางนี้ก็อย่าเดินไป สมณะไม่อยู่ที่นี้ ความสงบไม่มีอยู่ที่นี้ สมณะไม่เคยเกิดในทางนี้ ความสงบไม่อยู่ทางนี้ คือทั้งสุขและทุกข์นี้สมณะอย่าเดินไป สุขก็อย่าลืมตัว ทุกข์ก็อย่าเดินไปให้รู้ทันมัน มันจะเกิดทุกข์ก็ให้รู้ว่าจะเกิดทุกข์ เมื่อรู้จักทุกข์ ก็รู้ทางที่จะให้เกิดทุกข์ และรู้จักความดับทุกข์หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ข้อปฏิบัตินี้คือการภาวนานี่เอง

พูดง่าย ๆ ก็เรียกว่าเราต้องเป็นผู้มีสติ คือมีความรู้ความระลึกอยู่เสมอ อยู่ที่นี่เดี๋ยวนี้ เราคิดอะไรอยู่ เราทำอะไรอยู่ เรามีอะไรอยู่เดี๋ยวนี้ เราดูอย่างนี้มีสติอยู่เสมอว่า เราอยู่อย่างไร เรารู้ตัวอยู่ว่าขณะนี้เรามีอะไรอยู่ กำลังคิดอะไร กำลังสุขหรือกำลังทุกข์ ผิดหรือถูกอยู่เดี๋ยวนี้ ที่เราปรารภสิ่งทั้งหลายอยู่อย่างนี้ ปัญญามันก็เกิดขึ้นมาแล้วนั่น ระลึกได้อยู่ รู้ได้อยู่ มันก็วิ่งไปหาปัญญา ปัญญาก็เกิดขึ้นมา เราก็วิพากษ์วิจารณ์พิจารณา เราจะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอนอยู่ก็ตามที มีความรู้อยู่อย่างนั้นตลอดเวลา มันก็รู้จักผิดรู้จักถูก รู้จักพอดี รู้จักไม่พอดี เมื่ออารมณ์ที่พอใจเกิดขึ้นมาอยู่นี้เราก็รู้จัก เราไม่ไปสำคัญมั่นหมายมัน มันสักแต่ว่าสุข เมื่อทุกข์เกิดขึ้นมา มันเป็นอัตตกิลมถานุโยโค

เราก็รู้ว่า เออ...อันนี้ไม่ใช่ทางของสมณะ เรียกว่าสักว่าทุกข์ สักว่าสุข เป็นของ "สักว่า" เท่านั้น อย่างนี้ก็เรียกว่าเราสามารถแยกจิตกับเวทนาออกจากกันได้แล้ว ถ้าจิตเราฉลาด เราก็ไม่ไปยึดแต่วาง เป็นผู้รู้เฉย ๆ รู้เท่าแล้วปล่อยไปตามสภาวะอันนั้น ลักษณะของจิตกับเวทนาทั้งหลายก็เป็นอย่างนี้

แม้ว่าเราเจ็บป่วยขึ้นมา เราก็ยังรู้สึกว่าเวทนามันก็เป็นเวทนา จิตมันก็เป็นจิต เป็นคนละอย่างกันอยู่ รู้จักเจ็บไหม ? รู้จัก รู้จักสบายไหม ? รู้จัก แต่เราไม่ไปอยู่ในความสบายและความไม่สบายนั้นอยู่แต่ในความสงบ สงบอย่างไร สงบจากความสบายนั้น สงบจากความทุกข์นั้น อันนี้ชี้ให้เห็นอย่างนี้ เพราะมันไม่มีตัวตน จะอยู่อย่างไรก็ไม่ได้ มันก็ต้องอยู่อย่างนี้แหละ คือหมายความว่าท่านไม่มีสุข ไม่มีทุกข์ ท่านรู้ว่ามันสุขมันทุกข์อยู่เหมือนกัน แต่ท่านไม่ไปแบกมันไว้ เวทนานั้นมันก็ไม่เกิด

อย่างนี้ถ้าหากว่าปุถุชนเรา ก็จะว่ามันเป็นเรื่องแปลก แต่จะเป็นปุถุชนก็ช่างเถอะ ให้เรามุ่งไปตรงนั้นเลยทีเดียว มันมีอยู่อย่างนั้น จิตมันก็เป็นส่วนจิตอยู่อย่างนี้ เราพบสุขทุกข์ก็ให้เห็นว่ามันเป็นส่วนสุขทุกข์อยู่อย่างนั้น ไม่มีอะไรกับมัน มันแยกกันอยู่ ไม่ใช่ว่ามันปนกันอยู่ ถ้ามันปนกัน เราก็ไม่รู้ทั่วถึงมันเท่านั้นแหละ ความเป็นจริงลักษณะอันนี้มันแยกกันอยู่ นี่คือเรื่องของกายกับจิต แม้ว่ามันจะรวมกันอยู่อย่างนี้ก็ตาม อย่างว่าบ้านเรา กับ เราที่อยู่ในบ้าน มันก็เนื่องกันอยู่อย่างนั้นแหละ ถ้าบ้านของเรามีอันเป็นไป จิตเราก็เป็นทุกข์ เพราะถือเป็นเจ้าของ ความจริงก็มันคนละคนนี่ อันหนึ่งมันเจ้าของบ้าน อันหนึ่งมันบ้าน มันเป็นอยู่อย่างนั้นเองของมัน มันไม่ใช่อันเดียวกัน ดังนั้นจิตก็ดี เวทนาก็ดี ถึงเราจะพูดแยกมันออกอย่างนี้ก็ตาม แต่ความจริงมันก็แยกของมันอยู่แล้ว คือเพียงเรามารู้ตามเป็นจริงของมันเท่านั้น มันรู้จักแยกของมันเอง มันเป็นธรรมชาติของมันอยู่แล้ว ที่ไปเห็นว่ามันไม่แยกก็เพราะว่าเราไปยึดมั่นถือมั่นมัน ด้วยเราไม่รู้ตามเป็นจริง มันก็คุมกันอยู่อย่างนั้นแหละ ก็เหมือนช้อนที่เราซดแกงนั่นแหละ แกงมันก็เป็นอย่างหนึ่ง ถ้าคนเรารู้จักว่า อันนี้เป็นแกง อันนี้เป็นช้อนมันก็สบายนะ เอาซดน้ำแกงแล้วก็เอามันวางไว้ มันก็สบาย ถ้าเราไปแบกช้อนอยู่มันก็ลำบากสิ ไม่เห็นช้อนเป็นช้อน ไม่เห็นแกงเป็นแกง ไม่เห็นเวทนาเป็นเวทนา ไม่เห็นจิตเป็นจิต มันก็ยุ่งเท่านั้นแหละ

ถ้าเราคิดกันได้เช่นนี้ จะยืนมันก็แยกกันอยู่ จะเดินจะนั่งจะนอนมันก็แยกกันอยู่ มันก็มีสุขทุกข์สลับซับซ้อนกันอยู่ทุกเวลานั่นเอง ดังนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงทรงให้เราภาวนา การปฏิบัติภาวนานี้เป็นของสำคัญ รู้เฉย ๆ ไม่พอหรอก รู้เกิดจากการปฏิบัติที่จิตสงบ กับรู้ที่เราเรียนมานั้น มันไกลกันอยู่มากทีเดียว มันไกลกันมาก รู้ในการศึกษาเล่าเรียนนั้นมันไม่ใช่จิตของเรารู้ รู้แล้วมันตะครุบไว้ เก็บไว้ทำไม ? เก็บไว้เพื่อให้มันเสีย เสียแล้วก็ร้องไห้ ถ้าเรารู้แล้วก็มีการปล่อยวาง รู้ว่ามันเป็นอย่างนั้น เราก็ไม่ลืมตัว เมื่อถึงคราวทุกข์เจ็บไข้มา เราก็ไม่หลง บางคนคิดว่า เออ...ปีนี้ฉันเป็นไข้ตลอดปีนะ ไม่ได้ภาวนาเลย นี้คือคำพูดของคนที่โง่ที่สุดเลย คนเป็นไข้ คนจะตายนี้มันควรจะรีบภาวนายิ่งขึ้น อันนี้ยิ่งไปพูดว่าเราไม่มีเวลาภาวนาเสียแล้ว ความเจ็บมันก็เกิดขึ้นมาความทุกข์มันก็เกิดขึ้นมา ความไม่ไว้ใจในสังขารเหล่านั้นมันก็มีมาแล้ว ก็ยังเข้าใจว่าเรายังไม่ได้ภาวนาพระพุทธองค์ท่านไม่ตรัสอย่างนั้น ท่านตรัสว่านั่นแหละมันกำลังถูกที่ ที่เราปฏิบัติละ จวนจะเจ็บไข้จะตาย ยิ่งเร่งยิ่งรู้ยิ่งเห็นสัจจธรรม มันเกิดเดี๋ยวนั้นแหละ ถ้าเราไปคิดเช่นนั้น มันก็ลำบากนะ

บางคนก็คิดว่าไม่มีโอกาส มีแต่การงานทั้งนั้น ไม่มีโอกาสที่จะภาวนา เคยมีอาจารย์หลายคนมาที่นี่ อาตมาถามว่าทำอะไร เขาตอบว่าสอนเด็ก มีงานมากสารพัดอย่าง วุ่น ไม่มีเวลาจะภาวนา อาตมาถามว่าเมื่อสอนเด็กนักเรียนน่ะ คุณมีเวลาหายใจไหม ? มีครับ อ้าว... ทำไมมีเวลาหายใจล่ะ ? ที่ว่าสอนเด็กอยู่งานมันยุ่ง นี่คุณห่างไป ไกลไป ความเป็นจริงเรื่องปฏิบัติ มันเป็นเรื่องของจิต เรื่องความรู้สึก ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องไปวิ่งไปเต้นอะไรมากมาย เป็นเรื่องความรู้สึกเท่านั้น ลมหายใจนั้นเราทำงานอยู่เราก็หายใจเรื่อยไป เราพยายามแต่เพียงให้มีสติให้รู้อยู่เท่านั้น พยายามเรื่อย ๆ เข้าไป ให้เห็นชัดเข้าไป การภาวนาก็เหมือนกันฉันนั้น ถ้าเรามีความรู้สึกอยู่อย่างนี้ จะทำงานอะไรอยู่ก็ตามเถอะ มันจะยิ่งทำให้การทำงานเหล่านั้นทำอย่างรู้ผิดชอบอยู่เสมอ นี่ให้คุณเข้าใจเสียใหม่ อาตมาบอกเขาอย่างนี้ เวลาที่จะภาวนานั้นมันเยอะ คุณเข้าใจไม่ถึงเฉย ๆ หรอก นอนอยู่ก็หายใจได้ ใช่ไหม ? อยู่ที่ไหนก็หายใจได้ ทำไมมันจึงมีเวลาล่ะ ถ้าคุณคิดอย่างนี้ ชีวิตของคุณก็มีราคาเท่ากับลมหายใจแล้วมันจะอยู่ที่ไหนก็มีเวลา ความรู้สึกนึกคิดมันเรื่องของนามธรรม ไม่ใช่เป็นเรื่องของรูปธรรม ดังนั้นเพียงแต่ให้มีสติอย่างเดียวเท่านั้น ก็จะรู้จักความผิดชอบอยู่ตลอดกาล ทั้งการยืน เดิน นั่ง นอนเหล่านั้น เวลามันเยอะไป เราไม่ฉลาดในเรื่องเวลาของเราเอง อันนี้ให้คุณเอาไปพิจารณาดู มันเป็นอย่างนี้

เรื่องเวทนานี้เราจะหนีมันไปไหนไม่ได้ เราต้องรู้มัน เวทนาก็สักแต่ว่าเวทนา สุขก็สักแต่ว่าสุข ทุกข์ก็สักแต่ว่าทุกข์ มันเป็นของสักว่าเท่านั้นแหละ แล้วเราจะไปยึดมั่นถือมั่นมันทำไม ถ้าจิตเราฉลาดแล้ว เพียงคิดเท่านี้มันก็แยกเวทนาออกไปจากจิตได้ เวทนานี้สักว่าเวทนา มันก็เห็นสักว่าเท่านั้น ทุกข์มันก็สักว่าทุกข์ สุขมันก็สักว่าสุข มันก็แยกกันเท่านั้นแหละ แล้วมันมีอยู่ไหม ? มี แต่มันมีอยู่นอกใจ มันมีด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ได้ไปทำความสำคัญมั่นหมายกับมันมีแล้วมันก็คล้ายๆ กับว่ามันไม่มีเท่านั้นเองแหละ

นี่เรียกว่าการแยกเวทนาออกจากจิต เพราะรู้ว่าจิตมันเป็นอย่างไร เวทนามันเป็นอย่างไร จิตก็คือตัวที่เข้าไปรู้ในสุข เป็นตัวที่ละเอียดเข้าไป แล้วตามเข้าไปให้รู้ว่าสุขนั้นมันแน่หรือเปล่า ทุกข์นั้นมันแน่หรือเปล่า เมื่อเราตามเข้าไปเช่นนี้ ปัญญามันก็เกิดขึ้นที่จิต มันก็แยกสุขทุกข์ออก สุขมันก็กลายเป็นว่าสักว่า ทุกข์มันก็กลายเป็นว่าสักว่า ไม่เห็นมีอะไร อะไรมันก็เป็นของสักว่าเท่านั้น เรามีความรู้อยู่อย่างนี้ตลอดต้นจนปลายเท่านั้น จิตของเรามันก็ปล่อยวาง แต่ไม่ใช่ปล่อยวางด้วยความไม่รู้นะ มันวาง และก็รู้อยู่ ไม่ใช่วางด้วยความโง่ ไม่ใช่วางเพราะไม่อยากให้เป็นอย่างนั้น คือวางเพราะรู้เห็นตามความเป็นจริงว่ามันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น นี่เรียกว่าเห็นธรรมชาติหรือเห็นของธรรมดา

เมื่อเรารู้เช่นนี้แล้ว เราก็เป็นผู้ชำนาญในจิต รู้จักตามรักษาจิต ฉลาดในจิตของตน ฉลาดในการรักษาจิตของตน เพราะฉะนั้นเมื่อฉลาดในจิตก็ต้องฉลาดในอารมณ์ เมื่อฉลาดในอารมณ์ ก็ย่อมฉลาดในโลก อย่างนี้เป็นต้น นี่เป็นโลกวิทู พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก อยู่ท่ามกลางสิ่งที่มันยุ่งยาก ท่านก็รู้ในสิ่งที่มันยุ่งนั้นแหละ โลกนี้เป็นของวุ่นวาย ทำไมพระพุทธเจ้าท่านจึงทรงรู้แจ้งโลกได้ ? นี่ให้เราเข้าใจว่าธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ไม่มีอะไรที่จะเหนือความสามารถของพวกเราทั้งหลายนั่นเอง

เพราะฉะนั้นถ้าเรารู้จิตเป็นจิต เวทนาเป็นเวทนาเท่านี้ มันก็แยกกันออกเป็นคนละอย่าง คนละตอน จิตมันก็พ้นได้สบาย อารมณ์มันก็เป็นอย่างนั้นของมันเอง เกิดแล้วก็ดับไปเท่านั้น มันเกิดแล้วก็ดับไป ดับแล้วก็เกิดแล้วก็ดับ มันก็เป็นอยู่เท่านั้น เรารู้แล้วเราก็ปล่อยให้มันไปตามเรื่องของมันอยู่อย่างนั้น อย่างนี้เรียกว่าเป็นผู้รู้เห็นตามที่เป็นจริง อันนี้ปัญหามันก็จะจบลงที่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นแม้เรา จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ก็ขอให้มีการประพฤติปฏิบัติ มีสติมีสัมปชัญญะ อยู่ตลอดกาลเวลา เรื่องที่ถึงคราวนั่งสมาธิเราก็ทำไป ให้เข้าใจว่า การทำสมาธิก็เพื่อให้เกิดความสงบ ความสงบนั้นมันจะเพาะกำลังให้เกิดเท่านั้นแหละ ไม่ใช่ว่านั่งสมาธิเพื่อจะตามไปเล่นอะไรมากมายหรอก ดังนั้นการทำสมาธิก็ต้องให้มันสม่ำเสมอ การทำวิปัสสนาก็คือทำสมาธินั่นเองแหละ บางแห่งเขาก็ว่า บัดนี้เราทำสมาธิ ต่อไปเราจึงจะทำวิปัสสนา บัดนี้เราทำสมถะ เป็นต้น อย่าให้มันห่างกันอย่างนั้นสิ สมถะนี้แหละคือบ่อเกิดของปัญญา ปัญญานี้ก็คือผลของสมถะ จะไปถือว่าบัดนี้เราทำสมถะ ต่อไปเราจะทำวิปัสสนาอย่างนั้น มันแยกกันไม่ได้หรอก มันจะแยกกันได้ก็แต่คำพูด เหมือนกับมีดเล่มหนึ่งนะ คมมันก็อยู่ข้างหนึ่ง สันมันก็อยู่อีกข้างหนึ่งนั่นแหละ มันแยกกันไม่ได้หรอก ถ้าเราจับด้ามมันขึ้นมาอันเดียวเท่านั้น มันก็ติดมาทั้งคมทั้งสันนั่นแหละ

ความสงบนั้นมันก็ให้เกิดปัญญาในตรงนั้น ให้เข้าใจว่ามันเป็นท่อนพื้นดุ้นเดียวกันนั่นแหละ มันจะมีมาจากไหนล่ะ ? มันไม่มีพ่อแม่เกิดมานะ ธรรมะจะเกิดขึ้นที่ไหน ? ศีลก็คือพ่อแม่ของธรรมะนี้คือสงบ หมายความว่า ความผิดทางกายทางใจมันไม่มี เมื่อไม่มีมันก็เป็นศีล และมันก็ไม่เดือดร้อนเพราะมันไม่มีความผิด ที่นี้เมื่อไม่เดือดร้อน ความสงบระงับมันก็เกิดขึ้นมา นี้คือจิตเกิดความสงบขึ้นมาแล้วในตัวของมันเอง อันนี้ท่านจึงว่าศีลก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาก็ดี มันเป็นทางของพระอริยเจ้าจะดำเนินเข้าไปสู่พระนิพพาน มันเป็นอันเดียวกัน

ถ้าพูดให้สั้นเข้ามา ศีลก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาก็ดี มันเป็นอันเดียวกัน ศีลก็คือสมาธิ สมาธิก็คือศีล สมาธิก็คือปัญญา ปัญญาก็คือสมาธิก็เหมือนมะม่วงใบเดียวกันนั่นแหละ เมื่อมันเป็นดอกขึ้นมามันก็ดอกมะม่วง เมื่อเป็นลูกเล็ก ๆ ก็เรียกว่าผลมะม่วง เมื่อมันโตขึ้นมาก็เรียกว่ามะม่วงลูกโต มันโตขึ้นไปอีกก็เป็นมะม่วงห่าม เมื่อมันสุกก็คือมะม่วงสุกมันก็มะม่วงลูกเดียวกันนั่นแหละ มันเปลี่ยน ๆๆๆ ไปมันจะโต มันก็โตไปจากเล็ก เมื่อมันเล็กมันก็เล็กไปหาโต จะว่ามะม่วงคนละใบก็ได้ จะว่าใบเดียวกันก็ถูก

ศีลก็ดี ปัญญาก็ดี มันก็เกี่ยวเนื่องกันอยู่อย่างนั้น ผลที่สุดแล้วก็ต้องเป็นมรรคเดินทางเข้าไปสู่กระแสของพระนิพพาน มะม่วงตั้งแต่เป็นดอกมาเป็นต้น มันก็ดำเนินไปถึงที่มันสุกก็พอแล้ว นี่ให้เราเห็นเช่นนี้ ถ้าเราเห็นเช่นนี้เราก็ไม่ว่ามัน เขาจะเรียกให้เป็นอะไรก็ช่างมัน เมื่อมันเกิดขึ้นมาแล้วมันจะแก่จะเป็นอะไรไปก็ตาม พิจารณาไปเถอะ บางคนก็ไม่อยากจะแก่ แก่แล้วก็น้อยใจ งั้นก็อย่ากินมะม่วงสุกสิ จะอยากให้มะม่วงสุกทำไมล่ะ ? เมื่อสุกไม่ทันเราก็เอามันไปบ่มไม่ใช่หรือ ? ถึงเราจะแก่ก็ไม่ต้องบ่นน้อยใจ บางคนก็ร้องไห้ กลัวว่ามันจะแก่ตาย ยังงั้นมะม่วงสุกก็ไม่ต้องกินสิ กินดอกมะม่วงดีกว่านะ นี้แหละถ้าเราคิดอย่างนี้มันก็เห็นธรรมะ กระจ่างออกมา เราก็สบาย มีแต่จะตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติไปเท่านั้น

นอกเหตุเหนือผล

คำสอนของพระบางอย่างเราฟังดูแล้วไม่ค่อยจะเข้าใจเลย มันน่าจะเป็นไปอย่างนั้นไม่ได้ ก็เลยไม่ทำ ความเป็นจริงนั้นคำพูดของพระมีเหตุผลทุกอย่าง ไม่น่าจะเป็นไปอย่างนั้น มันก็เป็นของมันไปได้ แปลกเหมือนกันนะ ครั้งแรกที่อาตมาไปนั่งหลับตาแล้วก็ไม่เชื่อเหมือนกัน ไม่เห็นว่าจะเกิดประโยชน์อะไรจากการหลับตาไปหมด นอกจากนั้นก็ไปเดินจงกรม เดินไปจากต้นไม้ต้นนี้ไปต้นนั้น เดินไปเดินมาก็ขี้เกียจ เดินทำไม? กลับไปกลับมาไม่เกิดประโยชน์อะไรอย่างนี้มันก็คิดไป

แต่ความจริงการเดินจงกรมนี้มีประโยชน์มาก การนั่งสมาธินี้ก็มีประโยชน์มาก แต่จริตของคนเราบางคนแรงไปในการเดินจงกรม บางคนแรงในการนั่ง จริตของท่านเป็นปนเปกันอยู่ แต่เราจะทิ้งกันไม่ได้ จะนั่งสมาธิอย่างเดียวก็ไม่ได้ จะเดินจงกรมอย่างเดียวก็ไม่ได้

พระกรรมฐานท่านสอนว่า อิริยาบถสี่ การยืน การเดิน การนั่ง การนอน คนเราอาศัยอิริยาบถอย่างนี้อยู่ แล้วแต่ว่ามันจะแรงการยืน การเดิน การนั่ง หรือการนอน แต่มันจะเร็วหรือช้ามันก็ค่อย ๆ เข้าไปในตัวของมัน

อย่างวันหนึ่งเราเดินกี่ชั่วโมง นั่งกี่ชั่วโมง นอนกี่ชั่วโมง แต่เท่าไรก็ช่างมันเถอะ จับจุดมันเข้าก็เป็นการยืน การเดิน การนั่ง การนอนเสมอ การยืนเดินนั่งนอนนี้ให้เสมอกัน ท่านบอกไว้ในธรรมะ การปฏิบัติให้ปฏิบัติสม่ำเสมอกัน ให้อิริยาบถเสมอกัน อิริยาบถคืออะไร? คือการยืน การเดิน การนั่ง การนอน ให้มันเสมอกัน เอ! คิดไม่ออก ให้มันเสมอนี้ มันก็คงจะว่านอน 2 ชั่วโมง ก็ยืน 2 ชั่วโมง นั่งก็ 2 ชั่วโมง คงจะเป็นอย่างนั้นกระมัง

อาตมาก็มาลองทำดูเหมือนกัน โอ๊ะ! มันไปไม่ไหว ไปไม่ไหวแน่นอนเลย จะยืนก็ให้ 2 ชั่วโมง หรือนั่งก็ให้ 2 ชั่วโมง นอนก็ 2 ชั่วโมง เรียกว่าอิริยาบถเสมอกัน อย่างนี้เราฟังผิด ฟังตามแบบนี้ มันผิด อิริยาบถเสมอนี้ ท่านพูดถึงจิตของเรา ความรู้สึกของเราเท่านั้น ไม่ใช่ท่านพูดทั่วไป คือทำจิตของเราให้มันเกิดปัญญาแล้ว ให้มันมีปัญญา ให้มันสว่าง

ความรู้สึกหรือปัญญาของเรานั้น แม้เราจะอยู่ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน ก็รู้อยู่เสมอ เข้าใจอยู่เสมอในอารมณ์ต่างๆ แม้ฉันจะยืนอยู่ก็ช่าง นอนอยู่ก็ช่าง จะนั่งหรือเดินก็ช่าง ฉันจะรู้อารมณ์อยู่เสมอไป ว่าอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นมันจะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เท่านั้นแหละ

คำพูดอย่างนี้ก็เป็นไป ความรู้สึกความรู้อย่างนี้ก็เป็นไป จิตใจก็น้อมเข้าไปอย่างนั้น เมื่อถูกอารมณ์เมื่อไรก็เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตลอดเวลาอยู่อย่างนั้น จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน มันมีความเห็นอยู่อย่างนั้น แม้ว่ามันจะรักหรือจะเกลียดมันก็ยังไม่ทิ้งปฏิปทาของมัน มันรู้ของมันอยู่

ถ้าหากว่ามาเพ่งถึงจิตให้เป็นปฏิปทาให้สม่ำเสมอกัน ความสม่ำเสมอกันคือมันปล่อยวางเสมอกัน เมื่อหากว่ามันได้อารมณ์ที่ดีตามสมมุติของเขา มันก็ยังไม่ลืมตัวของมัน เมื่อมันรู้อารมณ์ที่ชั่ว

มันก็ยังไม่ลืมตัวของมัน มันไม่หลงในความชั่ว มันไม่หลงในความดี สมมุติทั้งหลายเหล่านี้ มันจะตรงไปของมันอยู่เรื่อย ๆ อิริยาบถนี้เอาเสมอได้ ถ้ามันยังไม่เสมอจัดให้มันเสมอได้

ถ้าพูดถึงภายในไม่พูดถึงภายนอก พูดถึงเรื่องจิตใจ พูดถึงความรู้สึก ถ้าหากว่าอิริยาบถจิตใจสม่ำเสมอกัน จะถูกสรรเสริญมันก็อยู่แค่นั้น จะถูกนินทามันก็อยู่แค่นั้น มันไม่วิ่งขึ้น มันไม่วิ่งลง มันอยู่อย่างนี้ ก็เพราะอะไร ? มันรู้อันตราย รู้อุปสรรคในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ เห็นโทษ เห็นโทษในการสรรเสริญ เห็นโทษในการนินทาเสมอกันแล้ว เรียกว่ามันเสมอกันแล้วนั้นอย่างนี้ ความรู้สึกอย่างนี้เรียกว่าทางใน มองดูด้านใน ไม่มองดูด้านนอก

อารมณ์ทั้งหลายนั้นนะ ถ้าหากว่าเราได้อารมณ์ที่ดี จิตของเรามันก็ดีด้วย ได้อารมณ์ที่ไม่ดีจิตของเราก็ไม่ดีไม่ชอบ มันจะเป็นอยู่อย่างนี้ นี่เรียกว่าอิริยาบถมันไม่สม่ำเสมอกันแล้ว มันสม่ำเสมอแต่ว่ามันรู้อารมณ์ ว่ามันยึดดีก็รู้ ยึดชั่วก็รู้จัก แค่นี้ก็นับว่าดีแล้ว อิริยาบถนี้มันสม่ำเสมอแต่มันยังวางไม่ได้ แต่ว่ามันรู้สม่ำเสมอ ยึดความดีก็รู้จัก ยึดความชั่วก็รู้จัก ความยึดเช่นนี้มันเป็นสิ่งที่ไม่ใช่หนทางก็รู้อยู่ เข้าใจอย่างนี้ แต่ว่ามันทำยังไม่ได้เต็มที่ ยังไม่ได้ปล่อยวางจริง แต่มันรู้ว่า ถ้าจะปล่อยวางตรงนี้มันจะสงบ

แล้วเมื่อเราพยายามทำไป ๆ เห็นโทษในอารมณ์ที่ว่ามันชอบใจหรือว่ามันไม่ชอบใจ หรือเห็นโทษในสรรเสริญ เห็นโทษในการนินทา สม่ำเสมอกันอยู่นั่นแหละ ไม่มีอะไรแปลกกัน นินทามันก็สม่ำเสมอกัน สรรเสริญมันก็สม่ำเสมอกัน เมื่อพูดถึงจิตคนเราในโลกนี้ ถ้านินทาละก็ไม่ได้ บีบหัวใจเรา ถ้าถูกสรรเสริญมันแช่มชื่นสบาย มันเป็นอย่างนี้ตามธรรมชาติของมัน เมื่อมันรู้ตามความเป็นจริงเสียแล้วว่าอารมณ์ที่เขานินทานั้นมันก็มีโทษ อารมณ์ที่เขาสรรเสริญนั้นมันก็มีโทษ ติดในสรรเสริญมันก็มีโทษ ติดในการนินทามันก็มีโทษ มันเป็นโทษทั้งหมดทั้งนั้น ถ้าเราไปหมายมั่นมันอย่างนั้น

เมื่อความรู้อย่างนี้เกิดขึ้นมา เราก็จะรู้สึกอารมณ์ ถ้าไปหมายมั่นมันก็เป็นทุกข์จริง ๆ มันทุกข์ให้เห็น ถ้าไปยึดดียึดชั่ว มันก็เป็นทุกข์ขึ้นมา แล้วก็มาเห็นโทษนั้นว่า ความยึดทั้งหลายนั้นมันเป็นเหตุให้เราเป็นทุกข์ เพราะชั่วก็ตะครุบ ดีก็ตะครุบ ทำไมจึงเห็นโทษมัน ? เพราะเราเคยยึดมั่นมันมา เคยตะครุบมันมาอย่างนี้ จึงเห็นโทษ มันไม่มีสุข ทีนี้ก็หาทางปล่อยมัน จะปล่อยมันไปตรงไหนหนอ ?

ในทางพุทธศาสนาท่านว่า อย่าไปยึดมั่นถือมั่น แต่เราฟังไม่จบไม่ตลอด ที่ว่าอย่าไปยึดมั่นถือมั่นนั้น คือว่าท่านให้ยึดอยู่แต่อย่าให้มั่น เช่นอย่างนี้อย่างไฟฉายนี่น่ะ นี่คืออะไร ? ไปยึดมันมาแล้วก็ดูพอรู้ว่าเป็นไฟฉายแล้วก็วางมัน อย่าไปมั่น ยึดแบบนี้ ถ้าหากว่าเราไม่ยึด เราจะทำได้ไหม ? จะเดินจงกรมก็ไม่ได้ จะทำอะไรก็ไม่ได้ ต้องยึดเสียก่อน

ครั้งแรกจะว่ามันเป็นตัณหาก็ได้ แต่ว่าต่อไปมันจะเป็นบารมี อย่างเช่นท่านชาคโรจะมาวัดป่าพง ก็ต้องอยากมาก่อน ถ้าไม่รู้สึกว่าอยากมาก็ไม่ได้มา โยมทั้งหลายก็เหมือนกัน ก็มีความอยากนั่นแหละจึงได้มา นี่จึงมาด้วยความอยาก เมื่อมีความอยากขึ้นมา ท่านก็ว่าอย่ายึดมั่น คือมาแล้วก็กลับอย่างที่สงสัยว่านี่อะไร แล้วก็ยึดขึ้นมา เออ มันเป็นไฟฉายนะ นี่น่ะ แล้วก็วางมัน นี่เรียกว่ายึดแต่ไม่ให้มั่น ปล่อยวาง รู้แล้วปล่อยวาง พูดง่าย ๆ ก็ว่ารู้แล้วปล่อยวาง จับมาดูรู้แล้วปล่อยวาง

อันนี้เขาสมมุติว่ามันดี อันนี้เขาสมมุติว่ามันไม่ดี รู้แล้วก็ปล่อย ทั้งดี ทั้งชั่ว แต่ว่าการปล่อยนี้ไม่ได้ทำด้วยความโง่ ไม่ได้ยึดด้วยความโง่ ให้ยึดด้วยปัญญาอย่างนี้ อันนี้อิริยาบถนี้เสมอได้ต้องเสมอได้อย่างนี้ คือจิตมันเป็น ทำจิตให้รู้ ทำจิตให้เกิดปัญญา เมื่อจิตมีปัญญาแล้วอะไรมันจะเหนือไปกว่านี้อีกเล่า ถ้าหากจะยึดมา มันก็ยึดไม่มีโทษ ยึดขึ้นมาแต่ไม่มั่น ยึดดูแล้วรู้แล้วก็วาง

อารมณ์เกิดมาทางหู อันนี้เรารู้โลกเขาว่ามันดี แล้วมันก็วาง โลกเขาว่ามันไม่ดี มันก็วาง มันรู้ดีรู้ชั่ว คนที่ไม่รู้ดี รู้ชั่ว ไปยึดทั้งดีทั้งชั่ว แล้วเป็นทุกข์ทั้งนั้น คนรู้ดีรู้ชั่ว ไม่ได้ยึดในความดี ไม่ได้ยึดในความชั่ว คนที่ยึดในความดีความชั่ว นั่นคือคนไม่รู้ดีรู้ชั่ว และคำที่ว่า เราทำอะไร ตลอดเราอยู่ไปนี้ เราอยู่เพื่อประโยชน์อะไร เราทำงานอันนี้ เราทำเพื่อต้องการอะไร แต่โลกเขาว่าทำงานอันนี้เพราะต้องการอันนั้น เขาว่าเป็นคนมีเหตุผล แต่พระท่านสอนยิ่งไปกว่านั้นอีก ท่านว่าทำงานอันนี้ ทำไปแต่ไม่ต้องการอะไร ทำไมไม่ต้องการอะไร ? โลกเขาต้องทำงานอันนี้เพื่อต้องการอันนั้น ทำงานอันนั้นเพื่อต้องการอันนี้ นี่เป็นเหตุผลอย่างชาวโลกเขา

พระพุทธองค์ท่านทรงสอนว่าทำงานเพื่อทำงาน ไม่ต้องการอะไร ถ้าคนเราทำงานเพื่อต้องการอะไร ก็เป็นทุกข์ ลองดูก็ได้ พอนั่งปั๊บก็ต้องการความสงบ ก็นั่งอยู่นั่นแหละ กัดฟันเป็นทุกข์แล้วนั่นลองคิดดูซิ มันละเอียดกว่ากันอย่างนี้ คือทำแล้วปล่อยวาง ๆ อย่างเช่นพราหมณ์เขาบูชายันต์ เขาต้องการสิ่งที่เขาปรารถนานั้นอยู่ การกระทำเช่นนั้นของพราหมณ์นั้นก็ยังไม่พ้นทุกข์ เพราะเขามีความปรารถนาจึงทำ ทำแล้วก็ทุกข์เพราะทำด้วยความปรารถนา

ครั้งแรกเราทำก็ปรารถนาให้มันเป็นอย่างนั้น ทำไป ๆ ทำจนกว่าที่เรียกว่าไม่ปรารถนาอะไรแล้วทำเพื่อปล่อยวาง มันอยู่ลึกซึ้งอย่างนี้ คนเราปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการอะไร ? เพื่อต้องการพระ-นิพพานนั่นแหละจะไม่ได้พระนิพพาน ความต้องการอันนี้เพื่อให้มีความสงบ มันก็เป็นธรรมดาแต่ว่าไม่ถูกเหมือนกัน จะทำอะไรก็ไม่ต้องคิดว่าจะต้องการอะไรทั้งสิ้น ไม่ต้องการอะไรทั้งสิ้นแล้วมันจะเป็นอะไร ก็ไม่เป็นอะไร ถ้าเป็นอะไรมันก็ทุกข์เท่านั้นแหละ

การทำงานไม่ให้เป็นอะไรนั้นเรียกว่า ทำจิตให้ว่าง แต่การกระทำมีอยู่ ความว่างนี้พูดให้คนฟังไม่รู้เรื่อง แต่คนทำไปจะรู้จักความว่างนี้ว่ามีประโยชน์ ไม่ใช่ว่ามันว่างในสิ่งที่มันไม่มี มันว่างในสิ่งที่มันมีอยู่ เช่นไฟฉายนี้นะ มันไม่ว่าง แต่เราเห็นไฟฉายนี้มันว่าง ว่างก็เพราะมีไฟฉายนี้ ไฟฉายนี้เป็นเหตุให้มีว่าง ไม่ใช่ว่างขณะนั้นมองดูไม่มีอะไร ไม่ใช่อย่างนั้นคนฟังความว่างก็ไม่ค่อยออกเหมือนกัน ไม่ค่อยจะรู้จัก อย่างนั้นต้องเข้าใจความว่างในของที่มีอยู่ ไม่ใช่ความว่างในของที่ไม่มี

ลองอย่างนี้ซิ นี่ถ้าหากว่าใครยังมีความปรารถนาอยู่อย่างพราหมณ์ที่บูชายันต์ ที่พราหมณ์บูชายันต์ก็เพราะเขาต้องการอะไรอันใดอันหนึ่งอยู่ เหมือนกันกับที่โยมมาถึงก็กราบพระ หลวงพ่อผมขอรดน้ำมนต์ ทำไม ? รดทำไม ? ต้องการกินดีอยู่ดี ไม่เจ็บไม่ไข้ นั่นแหละ มันไม่พ้นทุกข์แล้วถ้ามันต้องการอย่างนั้น ทำอันนี้เพื่อต้องการอันนั้น ทำอันนั้นเพื่อต้องการอันนี้

ในทางพุทธศาสนาให้ทำเพื่อไม่ต้องการอะไร ถ้ามีเพื่ออะไรมันไม่หมด ทางโลกทำอะไรเรียกว่ามันมีเหตุผล พระพุทธองค์ท่านทรงสอนว่าให้ "นอกเหตุ เหนือผล" ไม่ว่าจะทำอะไร ปัญญาของท่านให้นอกเหตุเหนือผล ให้นอกเกิดเหนือตาย นอกสุขเหนือทุกข์ ลองคิดตามไปซิ ลองพิจารณา

ไปตาม คนเราเคยอยู่ในบ้าน พอหนีจากบ้านไปไม่มีที่อยู่ ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะเรามันเคยอยู่ในภพ อยู่ในความยึดมั่นถือมั่นเป็นภพ ถ้าไม่มีความยึดมั่นถือมั่นแล้วก็เรียกว่าไม่รู้ว่าจะทำอะไร

เหมือนอย่างคนส่วนมากไม่อยากไปพระนิพพาน เพราะกลัว เพราะเห็นไม่มีอะไร ดูหลังคากับพื้นนี่ ที่สุดข้างบนคือหลังคา ที่สุดข้างล่างคือพื้น อันนั้นมันเป็นภพข้างบน อันนี้เป็นภพข้างล่าง ระยะที่ภพทั้งสองนี้มันต่อกัน มันว่างๆ คนไม่รู้จัก เหมือนที่ว่างระหว่างหลังคากับพื้น เห็นมันว่างๆ ก็ไม่รู้จะไปอยู่ตรงไหน ต้องไปอยู่บนหลังคา หรือไม่งั้นก็ที่พื้นข้างล่าง

ที่ๆ ไม่มีอยู่นั่นแหละมันว่าง เหมือนกับที่ไม่มีภพนั่นแหละก็เรียกว่ามันว่าง ตัดเยื่อใยออกเสียมันก็ว่าง พอบอกว่าพระนิพพานคือความว่าง ถอยหลังเลย ไม่ไป กลัว กลัว จะไม่ได้เห็นลูก กลัวจะไม่ได้เห็นหลาน กลัวจะไม่ได้เห็นอะไรทั้งนั้น อย่างที่เวลาพระท่านให้พรญาติโยมว่า อายุ วรรณโณ สุขขัง พลัง โยมก็ดีใจสาธุ เพราะชอบ มันจะได้อายุหลายๆ วรรณะผ่องใส มีความสุขมากๆ มีพลังหลายๆ คนชอบใจ ถ้าจะพูดว่าไม่มีอะไรแล้ว เลิกเลย ไม่ต้องเอาแล้ว

คนมันติดอยู่ในภพอย่างนั้น บอกไปตรงนั้น ไม่ไป ไม่มีที่อยู่แล้ว อายุ วรรณโณ สุขขัง พลัง เออดีแล้ว อายุให้ยืนนาน วรรณโณให้มีวรรณะผิวพรรณสวยงาม ให้มีความสุขมากๆ ให้มีอายุยืนๆ คนอายุยืนๆ มีผิวพรรณดีมีไหม ? เคยมีไหม ? คนอายุหลายๆ มีพลังมากๆ มีไหม ? คนอายุมากๆ มีความสุขมากๆ มีไหม ? พอให้พรว่า อายุ วรรณโณ สุขขัง พลัง ดีใจสาธุกันทั้งนั้นทั้งศาลาเลย นี่แหละมันติดอยู่ในภพนี้ เหมือนอย่างพราหมณ์บูชายันต์ที่ทำพิธีบูชายันต์เพราะต้องการสิ่งที่เขาปรารถนา

การที่เรามาปฏิบัตินี้ไม่ต้องบูชายันต์ คือไม่ต้องการอะไร ถ้าต้องการอะไรมันก็ยังมีอะไรอยู่ ถ้าไม่ต้องการอะไร มันก็สงบ จบเรื่องของมัน แต่พูดให้ฟังอย่างนี้ก็คงไม่ค่อยสบายใจอีกแล้ว เพราะอยากจะเกิดกันอีกทั้งนั้น

ฉะนั้นผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ควรเข้าไปใกล้พระให้มาก ดูการปฏิบัติของท่าน การเข้าไปใกล้พระก็คือใกล้พระพุทธเจ้า คือใกล้ธรรมะของท่านนั้นแหละ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อานนท์ ให้ท่านทำให้มาก ให้ท่านเจริญให้มาก ใครเห็นเรา คนนั้นเห็นธรรม ใครเห็นธรรม คนนั้นเห็นเรา”

พระพุทธเจ้าอยู่ตรงไหนล่ะ เราก็นึกว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรด แล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จไปแล้ว แต่พระพุทธเจ้าคือธรรมะ คือสัจจธรรม บางคนชอบพูดว่า ถ้าเราเกิดทันพระพุทธเจ้า เราก็จะได้ไปพระนิพพานเหมือนกัน นี่แหละความโง่มันหลุดออกมาอย่างนั้น พระพุทธเจ้ายังมีอยู่ทุกวันนี้ ใครว่าพระพุทธเจ้านิพพาน พระพุทธเจ้าคือสัจจธรรม สัจจธรรมมันจะจริงอยู่อย่างนั้น ใครจะเกิดมาก็มีอยู่อย่างนั้น ใครจะตายไปก็มีอยู่อย่างนั้น สัจจธรรมนี้ ไม่มีวันสูญไปจากโลก เป็นอย่างนั้น มีอยู่ตลอดเวลา อย่างนั้น พระพุทธเจ้าจะเกิดมา ก็มี ไม่เกิดมา ก็มี ใครจะรู้ ก็มี ใครจะไม่รู้ ก็มี อันนั้นมันมีอยู่อย่างนั้น

ฉะนั้นจึงว่าให้ใกล้พระพุทธเจ้า เราน้อมเข้ามา น้อมเข้ามาให้เราเข้าถึงธรรมะ เมื่อได้ถึงธรรมะ เราก็ถึงพระพุทธเจ้า เมื่อเห็นธรรมะเราก็เห็นพระพุทธเจ้า แล้วความสงสัยทั้งหลายก็จะหมดสิ้น เหมือนอย่างครูชู เกิดมาครั้งแรกไม่เป็นครูหรอก เป็นนายชู ต่อมา มาเรียนวิชาของครู สอบได้ ไปบรรจุเป็นครู ก็เรียกว่าเป็นครูชู แม้ครูชูจะตายไปแล้ว วิชาของครูนี้ก็ยังมีอยู่ ไม่หาย

ไปไหน ใครจะไปเรียนวิชาครู ไปสอบได้ก็ได้เป็นครูอยู่ วิชาครูนั้นยังอยู่เป็นสัจจธรรม ยังมีในโลก เหมือนสัจจธรรมที่ทำให้พระองค์เป็นพระพุทธเจ้า ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงยังมีอยู่อย่างนี้ ดังนั้นใคร ปฏิบัติไปก็จะเห็นธรรมะ เห็นธรรมะก็จะเห็นพระพุทธเจ้า เดี๋ยวนี้คนไม่เห็นทั้งนั้นแหละ มอง พระพุทธเจ้าไปตรงไหนก็ไม่รู้ ไม่รู้จัก แล้วยังพูดว่า ถ้าฉันเกิดพร้อมพระพุทธเจ้า ฉันก็คงจะได้เป็น ลูกศิษย์ของท่านและคงจะได้ตรัสรู้เหมือนกัน พูดออกมาด้วยความโง่ นี่ขอให้เข้าใจอันนี้ให้ดี

จิตเป็นสิ่งที่สำคัญมาก และการปฏิบัติของเราก็เช่นเดียวกัน อย่าไปเข้าใจว่าออกพรรษา แล้วก็สึก อย่าคิดอย่างนั้น ความคิดชั่ววูบเดียวอาจทำให้ฆ่าคนได้ ในทำนองเดียวกัน ความดีวูบเดียว ในขณะจิตเดียวเท่านั้น ไปได้เหมือนกัน ให้เข้าใจอย่างนี้ อย่าไปเข้าใจว่าฉันบวชมานานแล้วจิตจะ ภาวนาอย่างไรก็ได้ อย่า อย่าคิดอย่างนั้น ความชั่ววูบเดียวเท่านั้นให้ทำกรรมหนักได้โดยไม่รู้ตัว เช่นเดียวกัน สาวกทุก ๆ องค์ของท่านที่ได้ปฏิบัติมานมนานแล้ว เมื่อมันจวบจะถึงที่ มันก็ขณะจิตเดียว เท่านั้น ฉะนั้นอย่าไปประมาทของเล็ก ๆ น้อย ๆ จงเพียรพยายามให้หนัก อย่างนั้นจึงได้ว่าให้ไปอยู่ กับพระ ให้เข้าใกล้พระ แล้วให้พิจารณาถึงจะรู้จักพระ ให้เข้าใจดี ๆ เอาละ คืนนี้มันจะดึกแล้วกระมัง บางคนก็ง่วงนอนแล้ว พระพุทธเจ้าท่านไม่เทศน์ให้คนง่วงนอนฟังหรอก ท่านเทศน์ให้คนลืมตาลืมใจฟัง

สัมมาทิฐิ–ที่เยือกเย็น

การปฏิบัตินี้มันตรงกันข้ามกับจิตของเรา จิตของเราที่มีกิเลสตัณหาอยู่นั้นมันตรงกันข้าม กับความเป็นจริง ฉะนั้นการปฏิบัติจึงเป็นเรื่องยุ่งยากอยู่สักนิด บางทีสิ่งที่เราเข้าใจว่าผิดแต่มันถูก ก็มี สิ่งที่เราเข้าใจว่าถูกมันอาจจะผิดก็มี เพราะอะไร ? เพราะจิตของเรามันมืดไม่รู้แจ้งตามเป็นจริงใน สภาวะธรรมทั้งหลายนั้น จิตของเราเอาเป็นประมาณไม่ได้ เพราะจิตเราไม่รู้ตามความเป็นจริง จึงเอา เป็นประมาณไม่ได้ การฟังธรรมะอย่างวันนี้เหมือนกัน บางคนก็ไม่อยากจะรับฟังเลย บางคนก็อยาก จะรับฟัง อย่างนี้ไม่ใช่วิสัยของนักปราชญ์ ถ้าเป็นนักปราชญ์แล้วฟังธรรมได้ทุกอย่างจึงว่าความคิดของ เรานั้นเอาเป็นประมาณไม่ได้ เดี๋ยวชอบอย่างนี้ เดี๋ยวไม่ชอบอย่างนั้น บางทีอย่างที่เราชอบใจมันผิด ความจริงก็มี ไม่เป็นธรรมก็มี หรือบางทีสิ่งที่เราไม่ชอบใจนั้นมันเป็นแท้จริงก็มี บางทีก็เหมือนกับคน ไม่รู้เรื่อง ไม่รู้เรื่องอะไรทุกสิ่งทุกอย่างพอถูกคนโกหกเข้าก็เชื่อหมด เขาโกหกว่าอย่างนี้ถูกเราก็เชื่อ เพราะเรามันโง่ เขาชี้สิ่งที่ถูกว่าผิดเราก็เชื่อ เพราะอะไร ? เพราะเรายังไม่เป็นตัวของตัวไม่รู้ตามความ เป็นจริงนั่นเอง

เหมือนจิตของเราทุกวันนี้แหละ ถูกอารมณ์โกหกอยู่เรื่อย บางทีก็ชอบอย่างนั้น บางทีก็ไม่ ชอบอย่างนี้ ถูกโกหกอยู่เรื่อย เพราะเราไม่รู้ตามความเป็นจริงของมัน มันก็โกหกอยู่เรื่อย ๆ ถ้าหาก ว่าเราผู้ฟังธรรมก็ฟังธรรมไปเถิด ธรรมนั้นจะชอบใจเราหรือไม่ชอบใจ เราก็ควรฟัง คนที่ฟังธรรมอย่าง นี้ได้ประโยชน์ เพราะว่าความจริงที่พระท่านเทศน์ให้ฟัง หรือครูบาอาจารย์ท่านสอนให้ฟังนั้น เราจะ เชื่อก็ไม่ได้ ไม่เชื่อก็ไม่ได้ เราต้องอยู่ที่ครึ่ง ๆ กลาง ๆ นี้ ไม่ได้ประมาทว่าเชื่อหรือไม่เชื่อ เราก็ฟัง ของเราไป แล้วเอาไปพิจารณาให้มันเกิดเหตุผลในทางที่ชอบขึ้นมา

นักปราชญ์ทั้งหลายไม่ควรเชื่อง่าย ๆ ควรเอาไปพิจารณาตริตรองดูเหตุผลก่อนจึงค่อยเชื่อ แม้จะพูดความจริงให้ฟังก็อย่าเพิ่งเชื่อ เพราะอะไร? เพราะเรายังไม่รู้เท่าตามความเป็นจริงนั้นด้วยตนเอง พวกเราทุกคนก็เหมือนกัน รวมทั้งผมด้วย ผมเคยปฏิบัติมาก่อนท่าน ก็เคยถูกโกหกมาแล้วว่า การปฏิบัตินี้มันลำบากมากหลาย ทำไมมันจึงลำบากก็เพราะเราคิดไม่ถูกต้องนั่นเอง มันเป็นมิจฉาทิฐิ เราคิดไม่ถูก

แต่ก่อนผมเคยอยู่กับพวกพระมาก ผมก็ไม่สบาย รวนเร หนีไปตามป่าตามเขา หนีจากพวก จากเพื่อน เห็นไปว่าภิกษุสามเณรก็ไม่เหมือนใจเรา ปฏิบัติไม่เก่งเหมือนเรา มีความประมาท คนโน้นเป็นอย่างนี้คนนี้เป็นอย่างนั้น ก็เป็นเหตุอย่างหนึ่งให้เราวุ่นวาย เป็นเหตุให้หนีไปเรื่อย ๆ ไปอยู่องค์เดียวก็มี สององค์ก็มี ก็ไม่มีความสบาย ไปอยู่องค์เดียวก็ไม่สบาย ไปอยู่หลายองค์ก็ไม่สบาย ไปอยู่ที่เอกลาภมากเยอะแยะก็ไม่สบาย ไปอยู่ที่เอกลาภไม่มาก ไม่น้อยก็ไม่สบาย ความไม่สบายนี้เราก็นึกว่ามันเป็นเพราะเพื่อน เป็นเพราะอารมณ์ เป็นเพราะที่อยู่ เป็นเพราะอาหาร เป็นเพราะอากาศ เป็นเพราะนั้นเป็นเพราะนี้ เราคิดว่ามันเป็นเช่นนั้น เราก็แสวงหาไปตามเรื่องของเราเรื่อย ๆ

แต่ก่อนเป็นพระธุดงค์ ธุดงค์ไปแล้วก็ไม่สบาย ภาวนาไป พิจารณาไป ทำอย่างไรจึงจะสบายหนอ พิจารณาอยู่อย่างนี้ อยู่มากคนก็ไม่สบาย อยู่อากาศเย็นก็ไม่สบาย อากาศร้อนก็ไม่สบาย เพราะอะไรหนอ ไม่เห็นเสียแล้ว ทำไมมันจึงไม่สบาย? ก็เพราะมันเป็นมิจฉาทิฐิมีความเห็นผิด เพราะตัวเรานี้ยังยึดธรรมอันมีพิษอยู่นั่นเอง ไปอยู่ที่ไหนก็ไม่สบาย ว่าตรงนั้นไม่ดีตรงนี้ไม่ดีอยู่เรื่อยไป มันไปให้โทษคนอื่นเขา มันไปให้โทษอากาศ มันไปให้โทษความร้อน มันไปให้โทษความเย็น มันไปให้โทษทุกสารพัดอย่าง เหมือนกับหมาบ้า หมาบ้ามันทันอะไรมันก็กัด เพราะมันเป็นบ้า เป็นเช่นนี้แหละ

ฉะนั้นเมื่อพวกเราทั้งหลายปฏิบัติ จึงมีจิตกระสับกระส่ายอยู่เรื่อยไป วันนี้สบาย พรุ่งนี้ไม่สบาย มันก็เป็นของมันอยู่เช่นนี้เรื่อยไป ไม่ได้ความสบายไม่ได้ความสงบ มานึกถึงพระพุทธเจ้าท่านประทับอยู่ที่แห่งหนึ่ง ประชุมพระภิกษุสงฆ์ตอนบ่ายตอนเย็นมาท่านเห็นหมาป่าตัวหนึ่งวิ่งออกมาจากป่ามายืนอยู่แล้วก็วิ่งเข้าไปในพุ่มไม้ แล้วก็วิ่งออกมา แล้ววิ่งเข้าไปในโพรงไม้ เข้าไปอยู่ในโพรงไม้สักประเดี๋ยวก็วิ่งออกมา แล้วก็เข้าไปอยู่ในถ้ำ ประเดี๋ยวก็วิ่งออกมา เดี๋ยวก็ยืนอยู่เดี๋ยวก็วิ่งไป เดี๋ยวก็นอนเดี๋ยวก็ลุก เพราะหมาป่าตัวนั้นเป็นขี้เรื้อน มันเป็นโรคเรื้อนยืนอยู่ก็ถูกตัวเรื้อนมันไชกินเนื้อกินหนังมันยืนอยู่ประเดี๋ยวก็ไม่สบาย วิ่งไปไม่สบายก็หยุดอยู่ หยุดอยู่ไม่สบายก็นอน นอนไม่สบายก็ลุกขึ้น ลุกขึ้นแล้วก็เข้าไปในพุ่มไม้ ไปนอนอยู่ ประเดี๋ยวเดี๋ยวแล้วก็วิ่งหนี ว่าพุ่มไม้นั้นไม่ดี แล้วก็เข้าไปในโพรงไม้สักพักหนึ่ง ตัวขี้เรื้อนมันก็ไชกินเนื้อกินหนังมันอยู่เรื่อยแล้วก็ลุกไปอีก วิ่งเข้าไปในถ้ำ

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ท่านเห็นไหมว่าเมื่อตอนเย็นวันนี้หมาป่าตัวหนึ่งมันเดินอยู่ที่นี่ เห็นไหม? มันจะยืนอยู่มันก็เป็นทุกข์ มันจะวิ่งไปมันก็เป็นทุกข์ มันจะนั่งอยู่ก็เป็นทุกข์ มันจะนอนอยู่ก็เป็นทุกข์ มันจะเข้าไปอยู่ในพุ่มไม้ก็เป็นทุกข์ เข้าไปในโพรงไม้มันก็เป็นทุกข์ จะเข้าไปอยู่ในถ้ำก็ไม่สบาย มันก็เป็นทุกข์ เพราะมันเห็นว่าการยืนอยู่นี้ไม่ดี การนั่งไม่ดี การนอนไม่ดี พุ่มไม้นี้ไม่ดี โพรงไม้นี้ไม่ดี ถ้ำนี้ไม่ดี มันก็วิ่งอยู่ตลอดเวลานั้น ความเป็นจริงหมาป่าตัวนั้นมันเป็นขี้

เรื้อน มันไม่ใช่เป็นเพราะพุ่มไม้หรือโพรงไม้หรือถ้ำ หรือการยืน การเดิน การนั่ง การนอน มันไม่สบายเพราะมันเป็นขี้เรื้อน"

พระภิกษุทั้งหลายนี้ก็เหมือนกัน ความไม่สบายนั้นคือความเห็นผิดที่มีอยู่ ไปยึดธรรมที่มีพิษไว้มันก็เดือดร้อน ไม่สำรวมสังวรอินทรีย์ทั้งหลายแล้วก็ไปโทษแต่สิ่งอื่น ไม่รู้เรื่องของเจ้าของเอง ไปอยู่วัดหนองป่าพงก็ไม่สบาย ไปอยู่อเมริกาก็ไม่สบาย ไปอยู่กรุงลอนดอนก็ไม่สบาย ไปอยู่วัดป่าบุ่งหวายก็ไม่สบาย ไปอยู่ทุก ๆ สาขาก็ไม่สบาย ที่ไหนก็ไม่สบาย นี่ก็คือความเห็นผิดนั้นยังมีอยู่ในตัวเรานั่นเอง มีความเห็นผิดยังไปยึดมั่นถือมั่นในธรรมอันมีพิษไว้ในใจของเราอยู่ อยู่ที่ไหนก็ไม่สบายทั้งนั้น นั่นคือเหมือนกันกับสุนัขนั้น ถ้าหากโรคเรื้อนมันหายแล้วมันจะอยู่ที่ไหนมันก็สบาย อยู่ในกลางแจ้งมันก็สบาย อยู่ในป่ามันก็สบายอย่างนี้ ผมนึกอยู่บ่อย ๆ แล้วผมก็นำมาสอนพวกท่านทั้งหลายอยู่เรื่อย เพราะธรรมตรงนี้มันเป็นประโยชน์มาก

พระภิกษุทั้งหลายนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น ถ้าหากเรามารู้จักอารมณ์ตามความเป็นจริงเสียแล้วมันก็สบาย จะมีความหนาวบ้างมันก็สบาย อยู่ที่คนมากก็สบาย อยู่ที่คนน้อยก็สบาย ความสบายหรือไม่สบายไม่ได้อยู่ที่คนมากหรือน้อย มันอยู่ที่ความเห็นถูกเท่านั้น ถ้ามีความเห็นถูกขึ้นในใจของเราแล้วอยู่ที่ไหนก็สบาย นี่เพราะเรายังมีความเห็นผิดอยู่ ยึดธรรมอันมีพิษอยู่ แล้วมันก็ไม่สบาย ที่เรายึดอยู่อย่างนี้ก็เหมือนกับตัวหนอนนั่นแหละ ที่อยู่ของมันก็สกปรก อาหารของมันก็สกปรก ที่อยู่และอาหารของมันไม่ดีทั้งนั้น มันไม่สมควร แต่ว่ามันสมควรกับหนอน ลองเอาไม้ไปเขี่ยมันออกจากมูตรออกจากคูถดูสิ ตัวหนอนนั้นมันจะดิ้นกระเสือกกระสนไปทีเดียว มันจะดิ้นมาหากองคูถอย่างเก่า มันจึงจะสบาย อันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น

พระภิกษุสามเณรเราทั้งหลายนั้นยังมีความเห็นผิดอยู่ ครูบาอาจารย์มาแนะนำให้เห็นถูก มันก็ไม่สบาย ใจมันวิ่งไปหากองคูถอยู่เรื่อย ๆ มันไม่สบายเพราะตรงนั้นเป็นที่อยู่ของมัน เมื่อหนอนนั้นมันยังมองไม่เห็นความสกปรก อยู่ในที่นั้น เมื่อนั้นมันก็ออกไม่ได้ พวกเราทั้งหลายก็เหมือนกันฉันนั้น ถ้าไม่เห็นโทษทั้งหลายในสิ่งเหล่านั้น มันก็ออกไม่ได้ ปฏิบัติมันก็ยากลำบาก

ฉะนั้นจงฟัง ไม่มีอันใดอื่น การปฏิบัตินั้นถ้าเรามีความเห็นถูกต้องดีแล้ว ผมว่าอยู่ที่ไหนก็สบาย อันนี้ผมก็เคยปฏิบัติมาแล้ว เคยพบมาแล้ว ถ้าหากมันยังไม่รู้จักอย่างทุกวันนี้ มีพระภิกษุสามเณรมีญาติโยมมีอะไรหลาย ๆ อย่างอย่างทุกวันนี้ ผมก็ตายแล้ว ถ้ามันมีความเห็นผิดอยู่มันก็ตายแล้ว ผมเห็นว่าที่อยู่ของพระเรานั้น อยู่ที่มันเยือกเย็นก็คือความเห็นถูกต้องนั่นเอง เป็นสัมมาทิฐิ ถ้ามีความเห็นถูกเห็นชอบแล้วมันก็สบาย มีความสงบ พวกเราทั้งหลายอย่าไปค้นอย่างอื่นเลย

ฉะนั้นถึงแม้ว่ามันจะทุกข์ก็ช่างมันเถอะ ทุกข์นั้นมันก็ไม่แน่หรอก ใครว่าเห็นทุกข์ มันเป็นตัวไหม มันมีทุกข์เกิดขึ้นมา ตัวทุกข์คืออะไร มีไหม ใครเห็นทุกข์ไหม เห็นตัวทุกข์ไหม เห็นมันจริงจังไหม ผมไม่เห็นว่ามันจริงมันจังอะไร ทุกข์มันก็คือความรู้สึกวูบเดียว แล้วมันก็หายไป แล้วสุขก็เหมือนกันฉันนั้น ตัวสุข สุขจริง ๆ มันมีให้เห็นไหม ของจริงมีไหม มันก็สักแต่ว่าความรู้สึกวูบหนึ่งแล้วมันก็หายไป เกิดแล้วมันก็ดับไป อย่างความรักของเรา เกิดขึ้นมาวูบหนึ่ง แล้วมันก็หายไป

อีก ตัวรัก ตัวเกลียด ตัวชังจริง ๆ ไม่ว่ามันจะอยู่ที่ไหน ความเป็นจริงก็คือมันไม่มีตัวไม่มีตน อารมณ์เกิดขึ้นมาวูบหนึ่งแล้วก็หายไป มันหลอกลวงเราอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ ไป เอาแน่ตรงไหนไม่ได้ ไม่มี

ไม่มีอะไรทั้งนั้นแหละ สักแต่ว่าความรู้สึกเกิดขึ้นมา สมกับคำที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไม่มีอะไรนอกนั้น มีทุกข์เกิดขึ้นมาแล้วทุกข์นั้นก็ตั้งอยู่ เมื่อทุกข์ตั้งอยู่แล้ว ทุกข์ก็ดับไป ทุกข์ดับไปแล้วสุขเกิดขึ้นมา แล้วสุขก็ตั้งอยู่ เมื่อสุขตั้งอยู่แล้ว สุขก็ดับไป เมื่อสุขดับไปแล้วทุกข์เกิดขึ้นมา เกิดขึ้นแล้วทุกข์ก็ตั้งอยู่ ตั้งอยู่แล้วก็ดับไป ผลที่สุดก็มารวมเป็นอันเดียวว่า นอกจากทุกข์นั้นเกิด นอกจากทุกข์นี้ตั้งอยู่ นอกจากทุกข์นี้ดับไปแล้ว ไม่มีอะไร มีแต่เท่านี้ ไม่มีอะไรอื่นนอกจากนี้ มันมีเท่านี้ ๆ

แต่เราก็เป็นคนหลงวิ่งตะครุบมันเรื่อยไปก็ไม่พบความจริง ว่าอันนี้มันเป็นความจริงไหม มันก็ไม่จริงอีกแล้ว อันนั้นมันจริงไหม ก็ไม่จริงอีกนั้นแหละ มันเปลี่ยน..เปลี่ยน...เปลี่ยนของมันอยู่อย่างนั้น ถ้ามาพิจารณาแล้วก็ไม่ควรวิ่งไปกับมัน ฉะนั้นเมื่อเรารู้สิ่งทั้งหลายเหล่านี้แล้ว ก็ไม่ใช่เป็นคนคิดมาก แต่เป็นคนมีปัญญามาก ถ้าเราไม่รู้จักมัน มันก็คิดมากกว่าปัญญา บางทีปัญญาไม่มีเลย มีแต่ความคิด ความคิดมากแต่ปัญญาไม่มี ก็ยิ่งทุกข์มาก มันก็เป็นของมันอยู่อย่างนี้ อะไรทุกสิ่งทุกอย่างถ้าเราเห็นโทษจริง ๆ แล้ว เราจึงถอนตัวออกมาได้ ถ้าเราไม่เห็นโทษจริง ๆ แล้ว เราก็ถอนตัวออกไม่ได้ ทุกอย่างนั่นแหละ อาการอันใดที่เราไม่เห็นประโยชน์จริง ๆ แล้ว มันก็ทำไม่ได้ ถ้าเราเห็นประโยชน์มันจริงจังแล้ว เราก็ทำได้เป็นของไม่ยากฉันนั้น อันนี้พูดเรื่องเฉพาะในหลักบริหารจิต เราทุกคนก็ให้ทำใจให้ดี ทำใจให้อดทน

เปรียบเสมือนหนึ่งว่า เราตัดไม้สักท่อนหนึ่ง เอาทิ้งลงในคลอง แล้วมันก็ไหลไปตามน้ำในคลองนั้น ถ้าท่อนไม้ท่อนนั้น มันไม่ผุ ไม่เน่า ไม่พัง มันไม่ติดอยู่ฝั่งโน้น ฝั่งนี้ มันก็ไหลไปตามคลองอยู่เรื่อยไป ผมเชื่อแน่ว่าจะถึงทะเลใหญ่เป็นที่สุด อันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น พวกท่านทั้งหลายประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราแล้ว เดินไปตามมรรคที่พระองค์ทรงสอน เดินไปตามกระแสให้มันถูกต้อง ให้มันพ้นจากสิ่งทั้งสอง สิ่งทั้งสองอย่างนั้นคืออะไร คือสองข้างที่พระพุทธเจ้าของเราตรัส อันไม่ใช่ทางของสมณะที่จะคิดไป ที่จะเอาจริงเอาจังกับสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น คือ กามสุขัลลิกานุโยโคประการหนึ่ง กับอัตตกิลมถานุโยโคอีกประการหนึ่ง อันนี้แหละเรียกว่าฝั่ง ฝั่งทั้งสองข้าง ฝั่งของคลอง ของแม่น้ำ ท่อนไม้ที่ปล่อยไปตามคลอง ตามกระแสน้ำก็คือจิตของเรา

ที่กล่าวมาเมื่อกี้นี้ว่า ที่ว่าท่อนไม้เมื่อไม่ติดอยู่ฝั่งโน้น ไม่ติดอยู่ฝั่งนี้ แล้วท่อนไม้ท่อนนั้นมันไม่ผุ ไม่พัง ที่สุดของท่อนไม้นั้น มันก็ไหลลงทะเล ถ้ามันไปติดอยู่ฝั่งโน้นหรือฝั่งนี้ หรือมันไปผุไปพังเสียแล้ว มันก็ไปไม่ถึงทะเลใหญ่

จิตใจของพวกท่านทั้งหลายนี้ พวกเราทั้งหลาย ผู้ประพฤติปฏิบัตินี้ก็ดี ฝั่งคลองก็คือความชัง หรือความรัก หรือฝั่งหนึ่งก็คือสุข อีกฝั่งหนึ่งก็คือทุกข์ ท่อนไม้ก็คือจิตของเรานี้เอง มันจะไหลไปตามกระแสแห่งน้ำ มันจะมีความสุขเกิดขึ้นมากระทบ มันจะมีความทุกข์เกิดขึ้นมากระทบอยู่บ่อยครั้ง ถ้าจิตใจของเราถึงกระแสแห่งพระนิพพานคือความสงบระงับ ให้เราเห็นว่าเมื่อทุกข์เกิดขึ้นมาแล้ว ทุกข์นั้นก็ดับไป สุขเกิดขึ้นมา สุขนั้นก็ดับไป นอกเหนือนี้ไม่มีแล้ว มันก็เป็นอย่างนี้

ถ้าเราไม่ไปติดในความรัก ไม่ติดในความชัง ไม่ติดในความสุข ไม่ติดในความทุกข์เท่านั้น ก็เรียกว่าเราเดินตามกระแสธรรมของสมณะที่เราปฏิบัติสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ อันเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าเจริญมาแล้ว ถูกมาแล้ว พบมาแล้ว ท่านจึงได้มาสอนเราให้เห็นความรัก ให้เห็นความชัง ให้เห็นความสุข ให้เห็นความทุกข์ ว่ามันเป็นธรรมฐิติ ธรรมนิยาม มันตั้งของมันอยู่อย่างนั้น มันก็เป็นของมันอยู่อย่างนั้น เป็นอยู่ตลอดกาล มันก็เป็นอยู่อย่างนั้น

แต่ว่าเมื่อจิตของผู้ฉลาดแล้ว ไม่ตามไปส่งเสริมมัน ไม่ตามไปเยินยอมัน ไม่ตามไปยึดมั่นมัน ไม่ตามไปถือมั่นมัน มันก็มีจิตอันปล่อยวาง ทำไปเท่านั้นแหละ ให้สม่ำเสมอ มันก็เป็นสัมมาปฏิปทา เป็นสัมมาปฏิบัติถูกทาง เหมือนท่อนไม้ที่ปล่อยไปตามกระแสน้ำ มันไม่ติดอยู่ฝั่งโน้น และไม่ติดอยู่ฝั่งนี้ มันไม่ผุไม่พัง มันไม่เน่า มันก็ถึงทะเลจนได้ เราทำเราประพฤติปฏิบัติ ถ้าเว้นจากทางทั้งสองอย่างแล้ว คือ กามสุขัลลิกานุโยโค และ อัตตกิลมถานุโยโคแล้ว มันก็ถึงความสงบแน่นอน ไม่ต้องสงสัย อันนี้พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนั้น

บทนำ

คู่มือ "โพธิสัตว์จำเป็น" เป็นสิ่งหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเรียกร้องหา "ศีลธรรม" ที่กำลังจะหายสาปสูญไปจากสังคม แม้ว่ากาลเวลาในชีวิตของมนุษย์ทุกรูปนามจะคืบคลานเข้าไปสู่ความสิ้นสุดในตัวมันเอง แต่ผู้มีปัญญาก็ย่อมจะแสวงหาและสร้างสรรสิ่งที่จะสามารถเป็นเครื่องจรรโลงศีลธรรมให้กลับมีสภาพดีดังเดิมขึ้นมาได้

ถ้าท่านกำหนดจิตและสร้างสรรสมาธิให้เกิดขึ้นในตัวของท่าน (จิตแท้ของท่าน) ความแยบคายของสติปัญญาก็ย่อมจะเกิดขึ้นในจิตของท่านและถ้าท่านค่อย ๆ เปิดหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาดูและอ่านอ่านมันช้า ๆ ด้วยความตั้งใจ พร้อมกับการพิจารณาท่านก็อาจจะพบอะไรบางสิ่งที่ท่านสามารถจะพบหรือยังไม่เคยพบ เรื่องของสัจจะและปัญญานั้น ไม่จำกัดว่าผู้ใดเท่านั้นจะมีโอกาสรู้และสัมผัส แต่ผู้ใด ๆ ก็ย่อมจะมีโอกาสรู้และสัมผัสได้ ข้าพเจ้าหวังว่า "โพธิสัตว์จำเป็น" คงจะสามารถให้แสงสว่างแก่ท่านได้และไม่น้อย ถ้าท่านไม่สูงจนเกินไปและไม่ต่ำกว่า ! ขอธรรมะและพร จงเกิดมีแก่ทุกท่านโดยเฉพาะท่านผู้เผยแพร่และให้ธรรมเป็นทานตลอดไปเทอญ

อิสระมุนี

1. เรื่องมันเกิดขึ้นแล้ว . . .
2. แต่คุณอย่าถือว่ามันเป็นเรื่องจริง เพราะมันเพียงแต่ถูกเขียนขึ้นด้วยปากกา. และในขณะเดียวกัน, เรื่องนี้มันก็อาจจะเป็นความจริง !
3. ความฝัน, กล่าวกับข้าพเจ้าว่า :
4. . . . "คุณเลิกเสียเถอะ! อย่าพิมพ์หนังสือชุดนี้อีกต่อไปเลย. คุณอาจจะถูกคนที่ไม่พอใจ – "นินทา", เพราะเครื่องพิมพ์ดีด" . . .
5. มันเป็นโรงเรียนประชาบาลแห่งหนึ่ง . . .
6. . . . ที่ข้าพเจ้าเข้าไปขอใช้พิมพ์ดีดเครื่องนั้นของเขา, เพื่อพิมพ์ต้นฉบับ. เวลา 6 ชั่วโมงเศษ สำหรับ 33 หน้ากระดาษพิมพ์ . . . ที่ข้าพเจ้าปรุงแต่งมัน . . . ในวันนั้น.
7. อุปสรรค ! . . . เรากำลังเผชิญกับอุปสรรคเสียแล้วในบัดนี้. ในขณะที่ข้าพเจ้ากับคุณกำลังพยายามที่จะเดินเข้าไปสู่ความเป็น -- "โพธิสัตว์จำเป็น" ด้วยกัน. เราก็ต้องเผชิญกับมัน . . . "นินทา"
8. อย่างไรก็ตาม, ข้าพเจ้าก็ไม่แคร์อะไรนักเพราะข้าพเจ้าเคยพบกับมันมามากต่อมากแล้วในอดีต . . . สำหรับสิ่งนั้น.
9. ถ้าคุณมีความมั่นใจในการกระทำของคุณว่าไม่ผิดแม้จะมีคนสักร้อยพันติฉินนินทา ความจริงมันก็ไม่อาจจะกลายเป็นเท็จ. แต่, ความน้อยใจ . . . มันอาจจะคุกคามและบั่นทอน
10. ในขณะที่คุณทำงานด้วยความถูกต้องและบริสุทธิ์ จะด้วยเหตุใด ๆ ก็ตามที่ใครคนหนึ่ง--พูดอย่างพยักเพยิดกับคนอื่น, และพวกเขาพากันหัวเราะเยาะคุณ
11. พวกเขากล่าวหาคุณว่า-บ้า !
12. และคุณคงจะหัวเราะไม่ได้ ฯลฯ
13. บางครั้ง, คนเราก็ไม่หวั่นไหวเพราะคำนินทา แต่บางครั้งก็หวั่นไหวทั้ง ๆ ที่ไม่อยากจะหวั่นไหว
14. จงอย่าหวั่นไหว !
15. มันอาจจะเป็นเหมือนว่า--ในขณะที่คุณทำอะไรลงไป, ประชากรจำนวนถึง 48 ล้านคน . . . จ้องตามาที่คุณ
16. ...และหัวเราะเยาะ, ถึงแม้ว่าคุณจะทำถูก. แต่-ถ้าคุณทำผิดพลาด พวกเขาจะตบหน้าคุณและด่าคุณทันที คล้าย ๆ กับว่าจะเล่นงานคุณให้ตายเสียในเวลานั้น
17. แต่ใครอีกคนหนึ่ง . . . จะนั่งยิ้มและไม่พูดถึงการกระทำของเขาเอง และทั้ง ๆ ที่เขาก็อาจจะผิดเหมือนคุณ แต่คนทั้งหลายกลับเชื่อฟังและไม่ถือโทษ
18. ถ้าคุณคิดว่า : "ใครดีกว่าใคร ?" (ในระหว่างคุณกับเขา)
19. คุณผิด !
20. เพราะความจริง, ความดีมันคือมายาลวง. คุณจะไม่เคยพบเห็นสิ่งใด ๆ เลยในที่ที่ว่างเปล่า นั่นก็เช่นกัน, ความดีมันก็จะไม่มีอยู่ ในที่ที่ไม่มีคน !
21. คุณคือคน--เขาก็คือคน . . . ที่สมมติมันว่า--นั่นดี, นี่เลว
22. ถ้าคุณเข้าใจเรื่องนี้...
23. คุณย่อมจะเข้าใจในเรื่องกรรม คือการกระทำของคุณ และจะเข้าใจใน . . . คำสรรเสริญกับนินทา

24. ในขณะที่ใครคนหนึ่งคิดว่าคุณกำลังเพ้อฝันและ - - บ้า ! (อีกครั้ง)
25. จงทำทุกสิ่งทุกอย่างไปตามความสามารถของคุณและตามที่คุณเห็นว่ามันถูกต้อง
26. จงปล่อยให้เขายิ้มเยาะคุณในทุก ๆ นาทีที่เขาต้องการ !
27. พระเจ้า . . . จะคุ้มครองคุณและเป็นพยานให้กับความถูกต้องของคุณ
28. คน . . . ที่ไม่ทำงานและไม่รับผิดชอบในเรื่องใด ๆ, เขาจะไม่เคยได้อะไรจากคำนินทาที่มันออกมาจากปากของเขา นอกจากกระดาษเช็ดหน้าอย่างดีครั้งละ 1 กล่อง
29. . . . ซึ่งกระดาษมันอาจจะงามกว่าจิตใจและมือทั้งสองข้างของเขา
30. ณ ภูเขาลูกหนึ่ง . . . ในเดือนธันวาคม,
31. ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ในถ้ำที่มีความสูงประมาณ 700 เมตร ถ้าคุณไปยืนอยู่บนมันและมองไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้, คุณจะแลเห็นทัศนียภาพอันงดงามและประทับใจ . . .
32. . . . ทิวเขาสีเขียวคราม, สูงและต่ำ, มันกำลังทอดตัวยาวไปกับขอบฟ้า เขาบางลูกสูงตระหง่านเทียมกลุ่มเมฆสีขาวสะอาดตา ที่กำลังลอยตัวไปทางทิศใต้ด้วยความเร็ว 15 ถึง 30 กิโลเมตรต่อชั่วโมง . . . และไม่มีจุดหมาย !
33. . . . ห่างไกลออกไปจากเชิงเขาเบื้องล่างประมาณ 3,000 เมตร, หนองน้ำขนาดใหญ่ที่ปราศจากคลื่นอันบ้าคลั่งกำลังลอยตัวเพียบอยู่ริมหมู่บ้านแห่งนั้นเพื่อประโยชน์ที่ชาวบ้านจะพึงใช้สอย. - - "น้ำ คือ สายใจจากธรรมชาติสู่ชาวโลก" . . . อย่างแท้จริง !
34. . . . ข้าพเจ้ายังจำฤดูอันหนาวเหน็บบนเขาลูกนั้นได้และไม่เคยลืมมัน ! - -สันตา, เป็นเพื่อนและศิษย์ของข้าพเจ้า, เขาได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังในอีกไม่กี่สัปดาห์ต่อมา . . . หลังจากที่เราทิ้งเขาลูกนั้นเพื่อการเดินทาง . . . เขาเล่าถึงคืนนั้น - -บนภูเขา.
35. . . . มันเป็นเวลาเกือบ 0 นาฬิกาแล้ว. "ท้องฟ้าคืนวันเพ็ญไม่เคยขาดแสงจันทร์ ฉันใด, โลกก็ไม่เคยขาดจากธรรมชาติอันสงบระงับและเยือกเย็น ฉันนั้น" . . . ข้าพเจ้าเอนกายและหลับตาลงในกระท่อมหลังนั้นอย่างผาสุก.
36. . . . แต่สันตายังไม่นอน ! อาจจะเป็นเพราะความหนาวเย็นที่ลมมันพัดพาเข้ามาจากปากถ้ำหรืออย่างไรไม่ทราบ . . . ที่ทำให้เขาต้องผจญกับ - - เหตุการณ์ - - อันน่าพิศวง . . . ในวินาทีข้างหน้าของเขา !
37. . . . สันตานั่งสมาธิอยู่ในกระท่อม. ทันใดนั้น, เขาก็แว่วได้ยินเสียงเดินของใครคนหนึ่ง . . . มันช้า . . . ช้า . . . และแผ่วเบา เสียงนั้นมันมาจากทางที่ข้าพเจ้าอยู่.
38. . . . ความเงียบสงัดและวิเวกวังเวงภายในถ้ำ, ซึ่งมีเราเพียงสองคนเท่านั้น - - อาศัยอยู่ มันทำให้สันตาได้ยินเสียงนั้นอย่างถนัดถนี่และดัง . . . (อยู่ภายในหัวใจของเขา)
39. . . . สมมุติว่าคุณได้เข้าไปอยู่ในป่าช้าเพียงคนเดียวตลอดคืนเดือนมืด ถ้ากิ่งไม้แห้งหล่นจากลำต้นของมันลงมากระทบพื้นดินใกล้ ๆ คุณดูเหมือนว่าจะได้ยินเสียงของมัน . . . ดัง . . . เท่ากับเสียงฟ้าผ่าอย่างแรง 1 ครั้งเลยทีเดียว !
40. . . . สันตาเล่าว่า : "ทีแรกคิดว่าเป็นเสียงของอาจารย์ แต่เมื่อเงี่ยหูฟังและคอยฟังเสียงใจ . . . ก็ไม่ได้ยิน จึงรู้ว่าไม่ใช่" . . . จริงทีเดียว . . . เสียงกระแอมไอมันมักถูกข้าพเจ้าใช้มันเสมอ

41. ... มันมีแต่ความเงียบกับความเงียบในทุกๆ ลมหายใจของสันตา. เสียงเดิน, ของผู้ที่ปราศจากรูป ...หยุดลง ณ ที่ต่อหน้าของเขา พลัน--หัวใจของเขาก็เต้นชนิดที่ไม่เข้ากับจังหวะดนตรี--เขากลัว!

42. ...มันเป็นธรรมชาติลึกลับอย่างหนึ่งที่มันอาจจะมีอยู่ถึงหนึ่งพันล้านชนิดในโลก. ทันใดนั้น, สันตาตัดสินใจลุกพรวดขึ้นจากที่และผลุนผลันออกมา . . . เปล่า ! . . .

43. ... ทุกสิ่งว่างเปล่าจริง ๆ ! ลมหนาวพัดกระโชกเข้ามาต้องกายของเขาวูบหนึ่ง ขณะที่ดวงเดือนยังคงลอยระรื่นอยู่กลางท้องฟ้าและไม่กลัว แต่สันตากลัว ! เขารู้สึกกลัวจริง ๆ ในขณะนั้น--และเขาก็กล้าพอที่จะออกมาพบกับแขกคนนั้นของเขา

44. ... "คุณฝัน !", ข้าพเจ้าพูดกับเขา

45. ... "ผมยืนยันได้ ผมยังมีสติสัมปะชัญญะดีและ--ไม่บ้าด้วย" เขายังคงยืนกราน, ในขณะที่ข้าพเจ้าหยุด !

46. ... สันตาและคุณ -- อาจจะยังไม่เข้าใจสิ่งที่เรียกว่า "ความฝัน."

47. ... สรรพสัตว์ทั้งมวลในโลกนี้ ล้วนแต่กำลังฝัน - - บนหนทางชีวิตของพวกเขา.

48. ... เพราะว่า - - ทุกสิ่งลวง ! คุณได้ยินไหมว่า ... "ในโลกนี้ทุกสิ่งลวง !" ... แน่นอน, สิ่งที่คุณได้เห็น หรือได้ยิน หรือได้สัมผัส ฯลฯ ทุกสิ่ง ... มันเป็นของไม่เที่ยงและมีอยู่ชั่วคราว ดังนั้นมันจึงกำลังลวงคุณ !

49. ... ตราบใดที่คุณยังไม่รู้แจ้ง คุณก็กำลังถูกสิ่งทั้งหลายมันลวงเอา ด้วยอำนาจของอวิชชา (ความหลง) ...

50. ... รูป, เสียง, กลิ่น, ฯลฯ --ที่มันมากระทบตา, หู, จมูก, ฯลฯ ของคุณ -- ถ้าคุณคิดว่า - - มันคือรูป,เสียง, กลิ่น, ฯลฯ -- **คุณผิด** !

51. ... พระพุทธองค์ตรัสว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ทุกสิ่งจึงว่าง (จากความเป็นตัวตน) ! และทุกสิ่งที่ผ่านเข้ามาหาคุณมันจึงเป็นของลวงและเหมือนฝัน

52. ... คุณคงไม่ฉลาด (โง่) พอที่จะเถียงพระพุทธเจ้า !

53. ... ความฝัน, กล่าวกับข้าพเจ้าว่า:

54. ... "คุณเลิกเสียเถอะ! อย่าพิมพ์หนังสือชุดนี้อีกต่อไปเลย. คุณอาจจะถูกคนที่ไม่พอใจ--"นินทา," เพราะ - -เครื่องพิมพ์ดีด" ...

55. ... มันเป็นโรงเรียนประชาบาลแห่งหนึ่ง

56. ... ที่ข้าพเจ้าเข้าไปขอใช้พิมพ์ดีดเครื่องนั้นของเขา, เพื่อพิมพ์ต้นฉบับ เวลา 6 ชั่วโมงเศษสำหรับ 33 หน้า กระดาษพิมพ์ ... ที่ข้าพเจ้าปรุงแต่งมัน ... ในวันนั้น

57. ... อุปสรรค ! ... เรากำลังเผชิญกับอุปสรรคเสียแล้วในบัดนี้. ในขณะที่--ข้าพเจ้ากับคุณกำลังพยายามที่จะเดินเข้าไปสู่ความเป็น-- "โพธิสัตว์จำเป็น--" ด้วยกัน. เราก็ต้องเผชิญกับมัน... "นินทา"

58. ... เสียง - - (นินทา, สรรเสริญ)
ที่มันมากระทบหูของคุณ
ถ้าคุณคิดว่า
มันคือเสียง - - (นินทา, สรรเสริญ)
คุณผิด !

59. ... แต่, บางครั้ง - - คำนินทา... มันเป็นสิ่งที่เราต้องระมัดระวัง ! - - และข้าพเจ้าก็ไม่ได้ไปที่โรงเรียนประชาบาลแห่งนั้นอีกเลย...

60. ... ดังนั้น, ข้าพเจ้าจึงหยิบปากกาขึ้นมาและเริ่มเขียน บทที่ 3

คู่มือ

โพธิสัตว์ (จำเป็น)

อิสระมุนี

1.

คุณรู้ไหมว่าชีวิตของคุณคืออะไร ?
คำตอบที่ถูกต้องที่สุดคือ . . .
ชีวิตของคุณก็คือชีวิตของคุณ . . .
เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ชั่วขณะที่คุณยังหายใจอยู่ในโลก . . .
ที่ล้วนแต่เปลี่ยนแปลง แล้วก็ . . . เปลี่ยนแปลง
ไม่มีคำ ๆ อื่นที่จะดีไปกว่าคำว่า "มายา" . . . สำหรับเรียกมัน.
ความดี ต่างหากที่คุณจะหาได้จากชีวิตที่เป็นมายา.

ผลกำไร, เกียรติยศ, ชื่อเสียงกับความสุข (ลาภ, ยศ, สรรเสริญ, สุข)
ของสิ่งอย่างนี้เป็นสิ่งที่คุณอาจจะได้มันและอาจจะเสียมัน . . . (เมื่อใดก็ได้)
ยามคุณได้ คุณหัวเราะ . . .
ยามคุณพลาด คุณไม่ได้ร้องไห้ . . . แต่น้ำตามันไหลของมันเอง
"มายา" เท่านั้นที่มันสนุกกับคุณและ . . . **โกหก.**

เมื่อใดที่คุณรู้เท่าทันสิ่งที่เป็นมายาทั้งหลายในโลก
เมื่อนั้นคุณก็รู้แจ้งโลกและพ้นทุกข์โดยประการทั้งปวง
พระพุทธองค์ทรงเรียกสิ่งที่เป็นมายาทั้งหลายว่า "อนิจจัง"
และในเมื่อคุณเป็นชาวพุทธโดยกำเนิดหรือแม้ที่สุดแต่เป็นคน . . .
ทำไมจึงไม่เรียนรู้เรื่อง "อนิจจัง" (ความไม่เที่ยง) เล่า?

ถ้ามีใครสักคนหนึ่งถามว่า . . .
"ใครคือผู้ให้กำเนิดแก่คุณ ?"
คำตอบก็คือ "คุณพ่อ, คุณแม่" . . .
คำสองคำนี้ แม้แต่เด็กตัวเล็ก ๆ ก็ตอบได้ . . .

แต่บางที . . .

ผู้ใหญ่ที่มีปริญญายาวถึง 5 บรรทัดกับอีก 0.5 ส่วนของ 1 บรรทัด ก็ไม่เคยเอามาเก็บไว้ในใจ หรือ **เทอดทูน**

ถ้าคุณรักจะอยู่ใกล้คุณแม่ของคุณ . . .
คุณจงจีบหมากให้ท่าน
ถ้าคุณรักและอยู่ใกล้คุณพ่อของคุณ . . .
คุณจงหยิบพานบุหรี่ให้ท่าน
ก่อนที่คุณจะไม่มีโอกาสหยิบพานและจีบหมากให้ท่าน.
นั่นเป็นคำโบราณของชาวโลกที่ดี
คำพระท่านเรียกว่า "อามิสบูชา"
และในขณะเดียวกัน ถ้าคุณเป็นชาวพุทธหรือเป็นคน . . .
คุณจงอ่าน **พระธรรม** คำสอนใด ๆ ก็ได้ . . .ให้ท่านฟัง
นั่นคำพระท่านเรียกว่า "ธรรมบูชา" หรือ "ปฏิบัติบูชา" . . .
ก่อนที่คุณจะไม่มีโอกาสได้อ่านให้ท่านฟัง.

"ความดี" เป็นคำที่แปลได้ง่ายมาก
แต่คนที่ทำความดีได้จริงมีเพียงสองสามคนในร้อย . . .
หรือไม่ก็ครึ่งร้อย . . . (50 คน)

สิ่งที่มีรสอร่อยที่สุดคือ **ความสุข**
ปุถุชน พากันหลงใหลและติดแน่นกันอยู่ในความสุข
ทั้ง ๆ ที่ความสุขมันไม่ได้อยากให้คนติดหรือไม่ติดในนัน . . .
เพราะความสุขเป็นนามธรรม ไม่มีตัวตนเหมือนคน
มันจึง **อยาก** ไม่เป็น และ ไม่ติดคน
คน ต่างหากที่พอใจจะติดมันและ . . .
อยาก . . . คนจึงเป็นทุกข์เพราะความสุข.
สิ่งที่มีค่ามากกว่าคำนินทาก็คือคำนินทา
เปรียบได้กับสิ่งที่ร้อนกว่าความร้อนก็คือความร้อนนั่นเอง

ไม่ใช่มีนักวิทยาศาสตร์เพียงหนึ่งคนเท่านั้น ที่ค้นพบว่าความร้อนมีระดับสูงต่ำต่างกันมากมายหลายระดับ . . .

นับตั้งแต่ระดับ 0 องศาเซลเซียสขึ้นไปจนถึง 10,000 หรือ 100,000 หรือ "กว่านั้นเซลเซียส"

แม้แต่ระดับต่ำกว่า 0 องศาฯ ลงไปก็ยังถือว่ามีอุณหภูมิคือความร้อน . . .
"ความร้อนติดลบ"

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความร้อนมันร้อนกว่าความร้อน
เพราะฉะนั้น เมื่อเทียบกันตามหลักเรขาคณิตที่ฝรั่งเรียกว่าจีโอเมตริคแล้ว . . .
คำนินทานั่นเองที่ดีกว่าคำนินทา
พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ''คนผู้ไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก.''
ดังนั้น คุณจงรู้เสียเถิดว่า คำนินทานั่นแหละที่มีค่ามากกว่าคำนินทา
และในที่สุด . . . เมื่อคุณยังไม่ตาย . . .
ก็จงตั้งหน้าตั้งตาฟังคำนินทาต่อไปและต่อไป.
. . . (คุณอาจจะชนะมันได้ในที่สุด).

คนธรรมดาสามัญพากันกล่าวว่า . . .
''ถ้าไม่กลัวก็ไม่ต้องหนี''
นั่นมันธรรมดาเกินไป.
นักปราชญ์จึงกล่าวว่า . . .
''คุณอาจจะหนีก็ได้ ทั้ง ๆ ที่คุณไม่ได้กลัวมัน.''

ผีที่น่ากลัวที่สุดคือ คน . . . (เป็น ๆ แต่ชั่ว)
คนที่น่ากลัวที่สุดคือคนไม่เป็นพระ
พระที่น่ากลัวที่สุดคือพระปลอม
และของปลอมที่มีอยู่จริงก็คือ สิ่งทุกสิ่งในโลก . . .

สิ่งทุกสิ่งในโลกได้แก่รูป, เสียง กลิ่น, รส, สัมผัสและอารมณ์ (และตัวคุณเองด้วย)
ซึ่งเป็นสิ่งแปลกปลอมที่หลั่งไหลเข้ามาทางตา, หู, จมูก, ลิ้น, กายและใจของคุณ
ถ้าคุณหลง รูป, เสียง, กลิ่น, รส, สัมผัสและอารมณ์ (และตัวคุณเอง)
นั่นคือคุณกำลังหลงของปลอม . . .
แต่ถ้าวินาทีใด ที่คุณเลิกหลงใหลในรูป, เสียง, กลิ่น, รส, สัมผัสและอารมณ์ (และตัวคุณเอง) แล้ว . . .
คุณก็กลายเป็น ผู้รู้แจ้งโลกในทันทีทันใด.

ถ้าคุณถูกเขาว่า
คุณจงคิดว่าเขาไม่ได้ว่าอะไรให้
ถ้าคนในที่ทำงานเดียวกับคุณ . . .
กลั่นแกล้ง . . .
คุณ
คุณก็จงคิดว่าเขาให้ของขวัญชิ้นพิเศษและ . . .
น่ารัก . . .

แก่คุณ
เมื่อนั้น **ดอกบัว** ก็จะบานในหัวใจคุณ
กับ

กุหลาบขาว จะสวยสดที่สุดบนอกเสื้อเบื้องซ้าย
ของคุณ
คุณคงไม่ทราบความหมายที่ ดอกบัว กับ กุหลาบขาว มันแปล ?
จะบอกให้ก็ได้
ดอกบัว หมายถึง **สติปัญญาที่แท้**
และ กุหลาบขาว คือ **จิตแท้**
ของ
คุณ--นั่นเอง.

แต่ถ้าคุณจะรักใครสักคนหนึ่ง . . . คุณเป็นผู้ชายหรือ ?
คุณควรรักสตรีที่รูปร่างหน้าตาวิกลวิการที่สุด
ถ้าคุณเป็นผู้หญิง
คุณควรรักบุรุษที่แสนจะน่าขยะแขยงด้วย . . .
รูปร่างกับหน้าตา
นั่นจึงจะเป็นการยุติธรรม สำหรับ
มวลชน
ซึ่ง
นักธรรมวาทีทั้งหลายเรียกพวกเขาว่า "สรรพสัตว์"
ถ้าแม้นว่า คุณจะเลือกรักแต่คน, สัตว์, สิ่งของ ที่น่ารักน่าใคร่น่ายวนใจเท่านั้น
ก็เท่ากับว่า คุณกำลังฝังตัวเองลงไปในหลุมแห่ง **ตัณหา** และ **ราคะ**
แต่ถ้าคุณชอบคิด, นึก, ไตร่ตรองแบบ . . .
ทวนเข็มนาฬิกา
ที่คุณรักสิ่งที่ไม่น่ารักนั่นแหละ . . . ยุติธรรม
ในอีกแง่หนึ่งต่างหาก . . .
สิ่งน่ารัก กับ สิ่งน่าเกลียด
ทั้งสองนี้
คุณไม่ควรจะคบกับมันเด็ดขาด.

เมตตา คือความพยาบาทที่ล้มละลายแล้วโดยสมบูรณ์
กรุณา คือการให้ฟรี ๆ โดยไม่คิดค่าตอบแทน
และไม่ต้องการแม้แต่
ให้เขาไหว้ . . .

ตัว

มุทิตา คือ ความไม่นิยมการอิจฉา กับ ริษยา
แต่ชอบร้อง...
ไชโยโห่ฮิ้ว...ให้กับชัยชนะและผลสำเร็จของคนที่ไม่ใช่ตัวเราเอง
สุดท้าย **อุเบกขา** คือ...
ปิดตาทั้งคู่--อุดหูสองข้าง--หุบปากเสียบ้าง--นั่ง, นอนสบาย
วาง (ดีที่สุด)

แท้จริงแล้ว เมตตาธรรมมีอยู่แล้วในโลก
และมีอยู่แม้แต่ในคมดาบกับง้าว...(อาวุธที่อำมหิตที่สุดในทุก ๆ สงคราม)
ถ้าคุณเป็นทหารและหาญ
จงเป็นทหารที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตา
ดุจ
กวนอู
ทหารเสือหน้าแดงหนวดยาวแห่งก๊กสามพี่น้อง
ที่ในคราวดวลง้าวกับท่านผู้เฒ่าฮองตง...ทหารเสืออีกผู้หนึ่ง
กวนอูชะงักง้าว ตัดสินใจไม่ฟันคอทหารเฒ่าผู้มีง้าวอันหลุดมือ...เมื่อเขาพลัดตกม้า
ฮองตงไม่ตายเพราะเมตตาจากคมง้าว. (รวมทั้งดาบกับปืนและระเบิดทุกชนิดด้วย)
แล้วใครจะเถียงว่า --
"เป็นทหารแล้วจะมีเมตตาธรรมไม่ได้ ?"

เรื่องทหารกับทหารและทหารอีกสักสองสามครั้ง...
ถ้าคุณเป็น**ทหารบก**
จงเคารพ**คุณธรรม**ของคุณเอง ดั่งราชสีห์เคารพในอำนาจแห่งบันลือสีหนาท--(การเปล่งเสียงคำราม) ของมัน
ราชสีห์เจ้าป่ามีกตัญญูต่อหนูน้อยผู้กัดบ่วงให้ ฉันใด
คุณ
จงมีกตัญญูต่อพระเจ้าจักรพรรดิราชหรือพระราชา...
ผู้มีพระคุณเหนือเศียรเกล้าของคุณให้ยิ่งกว่า
และจงเป็นเหมือน
ท่านผู้เฒ่ากวนอูที่มีกตัญญูต่อโจโฉ ผู้แม้แต่เป็น...
บรมศัตรู--ฉันนั้น.

ถ้าคุณเป็น **ทหารเรือ**
คุณจงฝึกว่ายน้ำข้ามฝั่งวันละ 1,000,000 ไมล์กับอีก 1 กิโล (เมตร)
คุณอาจจะไม่เข้าใจความหมายของคำว่า "น้ำ" ในที่นี้

คำว่า "น้ำ" ในที่นี้หมายถึงน้ำใจ มิใช่น้ำทะเลหรือแม่น้ำมูล + แม่น้ำเจ้าพระยา
ถ้าคุณหมั่นฝึกหัดอดกลั้นใจของคุณ--ไม่ให้ไหลไปในทางชั่ว
กล่าวคือ
ถ้าตระหนี่ จงเสียสละให้บ้าง
ถ้าเบื่อหน่ายต่องาน จงเพียรขยัน
ถ้าโกรธ จงเจริญเมตตาภาวนา
และ ฯลฯ--คุณก็จะข้ามพ้นฝั่งไปได้อย่างงดงาม
นี่คือความหมายของคำว่า "ฝึกว่ายน้ำข้ามฝั่ง" ในที่นี้
ความจริงแล้ว ความมากมายล้นหลากของกิเลส...
ซึ่งหมายถึงความเศร้าหมองภายในจิตใจ อาทิเช่น โลภะ-โทสะ-โมหะ, นั้น
มันกว้างไกลและยาว--

กว่าความยาวขนาด 1,000,000 ไมล์ทะเลเป็นไหน ๆ
แต่นี่คืออุปมาความยาวของมัน
ที่ต้องอุปมาเปรียบเทียบ...
ก็เพราะว่า
กิเลส **หรือ** **น้ำใจของคน**
มัน
วัดไม่ได้ด้วย
ตลับเมตร.

และในขณะที่คุณเป็น**ทหารอากาศ**
คุณจงสง่างามดุจพญาหงส์ ที่...
กำลังบินไปในอากาศ
ขนทุกปอย
ของ

พญาหงส์
ขาวสะอาด ฉันใด
ปณิธาน ความตั้งไว้ในใจที่ดีของคุณ
หน้าที่ และ **ความรับผิดชอบ** ของคุณ
ก็ขาวสะอาด ฉันนั้น-และ
พญาหงส์มันรักและหวงแหนขนของมัน, มันหมั่นชอนไชทำความสะอาดขนของมัน
ปณิธาน, หน้าที่และความรับผิดชอบของคุณ
ก็ควรจะถูกคุณรักและหวงแหน
และถูกคุณทำความสะอาด
ด้วย--เหมือนกัน.

ผู้ที่ซื่อสัตย์ต่อคุณมากที่สุดก็คือ **ความตาย**
ความตายมิใช่คน-มิใช่สัตว์ และ
มิใช่สิ่งของเครื่องใช้ใด ๆ และมิใช่พิมพ์ดีด...
แต่หากว่า
ความตายก็คือความตาย
มันเป็นความจริงชนิดที่ไม่สามารถจะเถียงมันได้ ทว่า...
"เรา
ทุกคนต้อง-ตาย"
คุณจงตอบซิว่า-อะไรที่จะติดตามคุณไปได้, เมื่อคุณตาย ?

ถ้าคุณบังเอิญเกิดเป็นคนบ้านนอก และ--
ตาย-ที่บ้านนอก
เขาจะเอาเงินเหรียญ (ไทย) เพียงหนึ่งเหรียญ...(แต่ไม่ใช่เหรียญทองคำ)
ยัดเข้าไปในปาก
ของคุณ
เพราะเขาเชื่อกันว่า-นั่นมันคือสมบัติติดตัวชิ้นสุดท้ายที่คุณต้องการ, นี่เป็นความจริง.
จะมีใครคิดบ้างไหมว่า-เงินหนึ่งเหรียญ
มันแพงเกินไป.
สำหรับ
ซากของคนตายที่เปรียบประดุจท่อนไม้และท่อนฟืน แต่---
ไร้ค่ากว่าไม้กับฟืน...(ซึ่งมันแพงเหลือเกินทุกวันนี้.)
กรรมดีที่คุณทำไว้แล้วนั่นแหละมีค่ากว่าทุกสิ่งในโลก.

นิทานชาดกเรื่องหนึ่งเล่าไว้เมื่อไหร่ไม่ทราบ
ว่า
ลูกกระแตตัวหนึ่งมันตกน้ำตาย
และน้ำนั้นก็ไม่ใช่น้ำที่ขังอยู่ในกระป๋องนมข้นหวานบุบ ๆ เก่า ๆ ข้างถนน...
แต่เป็นแม่น้ำสายหนึ่งในป่าหิมพานต์ซึ่งหายสาปสูญไปจากโลกก่อนแผนที่จะเกิด
ลูกกระแตจมน้ำหายวับไปกับตา
แม่กระแตมันร้องไห้หาลูกของมัน และด้วย---
ความพยายาม
ของแม่
ซึ่งแม่ก็ต้องเป็นแม่อยู่วันยังค่ำ
แม่กระแตคิดวกวนอยู่นาน แต่มันไม่กลายเป็นโรคเส้นประสาท....
เหมือนคน
ในที่สุด... มันจึงตัดสินใจวิ่งไปที่ริมฝั่งน้ำ... เอาหางจุ่มน้ำแล้วสลัดน้ำที่ติดหางของมันให้กระเซ็นขึ้นมาบนบก มันทำเช่นนั้นอยู่แล้ว ๆ เล่า ๆ

เรื่องเล่าต่อไปว่า

มีโพธิสัตว์ท่านหนึ่งเดินมาพบเข้า จึงถามว่า

"เจ้ากำลังทำอะไรหรือ?" กระแตนางนั้นตอบว่า

"ทำหน้าที่ของแม่ให้สมบูรณ์ที่สุด."

เพียงเท่านั้นโพธิสัตว์ท่านก็เข้าใจได้ อย่างทะลุปรุโปร่ง ด้วยญาณทัศนะ วิเศษเหนือปุถุชนว่า แม่กระแตกำลังพากเพียรพยายาม ที่จะวักน้ำในแม่น้ำสายนั้นให้แห้ง เพื่อนางจะได้ศพของลูกสุดที่รักคืนมา

มันคงจะน่าอับอายขายหน้ากระแตนัก ถ้าคน...
เป็นแม่---แล้วทิ้งลูก
กับ
เป็นลูกที่ยังไม่ตาย แต่ทิ้งแม่
ที่สำคัญที่สุด นิทานชาดกเรื่องนี้
เล่าไว้สอน**คน**---ไม่ใช่สอนกระแต.

ถ้าคุณเป็น **ข้าราชการ**
คุณจงทำตัวชนิดที่ว่า
ทำก่อนนาย--เลิกที่หลังนาย
และกินที่หลังนาย--แต่อิ่มก่อนนาย
ถ้าทำได้อย่างนี้จะได้ดิบได้ดี แม้จะยากจนก็ช่างหัวมัน.
แต่ถ้าคุณทำตัวชนิดที่ว่า
ทำที่หลังนาย--เลิกก่อนนาย
กับ
กินก่อนนายและอิ่มที่หลังนาย
เทวดาจะหมั่นไส้คุณจริง ๆ.

ถ้าในตอนเช้าของวันพฤหัสบดี มีคนมาบอกคุณว่า
คุณกำลังใกล้จะตาย---จงอย่าตกใจ
เพราะเขากำลังหลอกลวงคุณให้กลัว เพื่อหวังผลอะไรสักอย่างหนึ่ง
แท้จริงนั้น, มันเป็นคำของพระที่สวดสาธยายกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันว่า
"ชีวิตเป็นของไม่ยั่งยืน"
"ความตายเป็นของยั่งยืน"
"อันเราจะพึงตายเป็นแท้"
　　และว่า
"ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุดรอบ"
"ชีวิตของเราเป็นของไม่เที่ยง"
"ความตายของเราเป็นของเที่ยง"

"ควรที่จะสังเวช"
ดังนั้น - - คุณจงท่องบ่นคาถาเหล่านี้ทุกเช้าค่ำ
คุณก็จะหายสงสัยและเลิกกลัวตาย แล้วคุณจะ...
สังเวช - - ตัวคุณและ**สงบ**

ชีวิตของคุณอาจจะเป็นอยู่ได้จนตลอดชีวิต
แม้ว่าคุณจะมีเพียง - -
ข้าวสำหรับกินไปมื้อหนึ่ง ๆ, ยาแก้ไข้แก้ปวด, กระท่อมหนึ่งหลังใกล้แม่น้ำ, ที่นอนกับมุ้งกลางเก่ากลางใหม่ชุดหนึ่ง (อย่าลืมหมอนไม้สักอัน), กับตะเกียงที่สร้างมันขึ้นมาจากกระป๋องนมหรือจากขวดยาแก้ไอน้ำดำสักขวดพร้อมด้วยกระบอกหินไฟอีกหนึ่งชุด
ผัว หรือ เมีย ไม่จำเป็นก็ได้
เท่านี้คุณก็อยู่ในโลกนี้ได้
จึง
ไม่จำเป็นที่จะต้องโลภมากอะไรให้เหนื่อย.

พุทธธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับชีวิต--
ทุกชีวิต ทั้ง
มวลมนุษย์
และ
สรรพสัตว์ (ในที่นี้ยกเว้นคน)
สำหรับมนุษย์ พุทธธรรมเป็นเครื่องนำทางเข้าสู่ที่ดับสนิทแห่งทุกข์
สำหรับสรรพสัตว์ พุทธธรรมช่วยไม่ให้คนฆ่ามัน (ศีลธรรม)

ถ้าคุณเป็นหมอ, ผู้เยียวยาให้แก่มนุษย์หรือสรรพสัตว์
คุณคือผู้ทำคุณแก่สัตว์โลกทั้งปวง
ถ้าคุณเป็นนางพยาบาล (รวมทั้งผดุงครรภ์) ...ใน
ชนบทบางแห่งชาวบ้านเรียกคุณว่า
"หมอ" - - ด้วยเหมือนกัน
ก็เพราะคุณมีคุณแก่พวกเขา ประหนึ่งว่าคุณ
คือ
เทพยดา หรือ เทวดา - - ผู้รักษาชีวิตของพวกเขา.
เด็กบ้านนอกตาดำ ๆ ที่เป็นโรคปอดบวม...
หญิงท้อง จวนคลอดหรือแรกเริ่มและแม้ระหว่างฝากครรภ์...
ชายชราวัยเจ็ดสิบที่ป่วยหาสมุฏฐานของโรคไม่ได้มาหลายปีแล้ว...
ฯ ล ฯ... พระภิกษุ...ฯ ล ฯ

พวกเขาและพวกท่านชมชานมาหาคุณ - -
คุณหมอ คือ เทวดาของโลกอย่างแท้จริง
ธรรมที่ทำคนให้เป็นเทวดา
ได้แก่
ทาน, ศีล และ ภาวนา.

ทาน คือ การให้ (ไม่จำกัดปริมาณ)
ไม่ว่าคุณจะให้อะไรก็ตาม ถือว่าเป็นทานทั้งนั้น
บางทีอาจจะให้กล้วยปิ้งแก่เด็กสักชิ้นหนึ่ง
หรือให้พุทราเทศจำนวน 0.5 ก.ก. แก่เพื่อนรัก
หรือให้เงินสักล้านบาทแก่มูลนิธิเพื่อสาธารณกุศล
ก็ถือว่าเป็นทานะ คือการให้ทั้งสิ้น
ที่ไม่ต้องเสียของหรือเสียแต่น้อยเป็นทาน . . . ก็มี - - เช่น
การช่วยสงเคราะห์อนุเคราะห์คนยากจนในสลัม - ไฟไหม้ - น้ำท่วมกับมรสุม
การพยาบาลรักษาประชาชนผู้เจ็บไข้ด้วยความรักและเมตตา
การลดทิฏฐิมานะซึ่งกันและกันในระหว่างผู้ร่วมงานทุกชนิด--
ตั้งแต่กรรมกรขึ้นไปจนถึงกรรมการ - - และประธานกรรมการ
ตลอดทั้งนายทุนและลูกหนี้ทุกประเภท
เพื่อผลคือความสามัคคี
นี่ก็เรียกว่า ทานะ--เช่นกัน
แต่
ที่พระพุทธเจ้าสรรเสริญที่สุด คือ
การให้ธรรมะเป็นทาน
ซึ่งเป็นการให้ที่ดีกว่าการให้ทั้งปวง.

เคยมีนักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า--
ถ้าคุณเบื่อคำว่า **ศีล**,
คุณ
ก็ไม่ต้องรักษามัน !
แต่ - - จงรักษากาย, วาจา, ของคุณไว้ให้เรียบร้อยและถูกต้องเท่านั้น,
ก็พอ.
(ศีล แปลว่า ความเรียบร้อยและถูกต้องทางกายและปากของคุณ, ซึ่งย่อมจะไม่ก่อให้เกิดโทษใด ๆ เป็นอันขาด)
ถ้าคุณคิดเอาเองว่าเรื่องวัด ๆ วา ๆ กับเรื่องหม้อหุงข้าวไฟฟ้าที่บ้านของคุณ
ไม่เกี่ยวข้องกัน

คุณกำลังจะตกนรก.

ความจริงนั้น ธรรมะในวัดเปรียบเสมือนหนึ่งเป็นกลไกตัวสำคัญที่คุณจำเป็นต้องใช้ในบ้านและครอบครัวของคุณ

โดยเฉพาะเรื่อง- -**ภาวนา**

คำว่า "ภาวนา" แปลว่าการอบรม. หรือการพิจารณาให้ถูกต้องถ่องแท้

ซึ่งเป็นการกระทำทางจิต

และก็ไม่ใช่จิตใคร นอกจากจิตของคุณและมนุษย์ทุกคน (สัตว์เดรัจฉานไม่มีสิทธิ์ในที่นี้)...

ความถูกต้อง

ถ้าแปลมุมกลับ แปลว่า

ความไม่ผิด.

พิมพ์ที่ 68 การพิมพ์
670/738 ซอย 68
จรัญสนิทวงศ์ บางพลัด กท. 10700
โทร. 424-8082